ДЕРЖАВНА СЛУЖБА СТАТИСТИКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ СТАТИСТИКИ, ОБЛІКУ ТА АУДИТУ
АУДИТОРСЬКА ПАЛАТА УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ДНІПРОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ
АГРАРНО-ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
КАРПАТСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТЕФАНИКА
ПОЛІСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

XXIV ВСЕУКРАЇНСЬКА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ

Присвячена пам'яті д.е.н., професора,
заслуженого діяча науки і техніки України
ОЛЕКСІЯ СЕРГІЙОВИЧА БОРОДКІНА

РОЗВИТОК СИСТЕМИ ОБЛІКУ, АНАЛІЗУ, АУДИТУ ТА ОПОДАТКУВАННЯ В УКРАЇНІ: ТЕОРІЯ, МЕТОДОЛОГІЯ, ОРГАНІЗАЦІЯ

Київ – Інтерсервіс – 2026

УДК: 657.1; 657.36; 657.6
Р 64

Рекомендовано до друку Вченою радою
Національної академії статистики, обліку та аудиту
(протокол № 12 від 15 квітня 2026 р.)

Розвиток системи обліку, аналізу, аудиту та оподаткування в Україні : теорія, методологія, організація : збірник тез доповідей учасників XXIV Всеукраїнської науково-практичної конференції. Київ: Інтерсервіс, 2026. 310 с.

ISBN 978-966-999-603-9

Тези Всеукраїнської наукової конференції містять результати, пошукові дослідження в галузі бухгалтерського обліку, аналізу, оподаткування та аудиту. Матеріали друкуються в авторській редакції. Редакційна колегія не несе відповідальності за достовірність статистичної та іншої інформації, наданої в рукописах, та залишає за собою право не поділяти погляди деяких авторів на ті чи інші питання, які розглянуті на конференції.

ISBN 978-966-999-603-9

© Національна академія статистики, обліку та аудиту, 2026
© National Academy of Statistics, Accounting and Audit, 2026

Редакційна колегія

Голова редакційної колегії:

Мельник В. М. – перший проректор Національної академії статистики, обліку та аудиту, доктор економічних наук, професор.

Заступник голови:

Шульга С. В. – проректор з науково-педагогічної та фінансово-економічної роботи Національної академії статистики, обліку та аудиту, доктор економічних наук, професор.

Члени редакційної колегії:

Разумова К. М. – завідувач кафедри обліку, аудиту та оподаткування Національної академії статистики, обліку та аудиту, доктор економічних наук, доцент;
Пилипенко О. І. – декан обліково-статистичного факультету Національної академії статистики, обліку та аудиту, доктор економічних наук, доцент;
Лубенченко О. Е. – професор кафедри обліку, аудиту та оподаткування Національної академії статистики, обліку та аудиту, доктор економічних наук, професор;
Дрозд І. К. – професор кафедри обліку, аудиту та оподаткування Національної академії статистики, обліку та аудиту, доктор економічних наук, професор;
Овсюк Н. В. – професор кафедри обліку, аудиту та оподаткування Національної академії статистики, обліку та аудиту, доктор економічних наук, професор;
Василюк М. М. – професор кафедри обліку і оподаткування Карпатського національного університету імені Василя Стефаника, доктор економічних наук, професор;
Павлова Г. Є. – декан факультету обліку і фінансів Дніпровського державного аграрно-економічного університету, доктор економічних наук, професор;
Афанас'єва І. І. – доцент кафедри обліку, аудиту та оподаткування Національної академії статистики, обліку та аудиту, кандидат економічних наук, доцент;
Мотузка О. М. – завідувач редакційно-видавничого відділу Національної академії статистики, обліку та аудиту, кандидат економічних наук, доцент;
Спіжова С. М. – заступник завідувач редакційно-видавничого відділу Національної академії статистики, обліку та аудиту.

Учений секретар конференції:

Нечипорук Н. В. – доцент кафедри обліку, аудиту та оподаткування Національної академії статистики, обліку та аудиту, кандидат економічних наук, доцент.

ЗМІСТ

ТЕЗИ ДОПОВІДЕЙ УЧАСНИКІВ-НАУКОВЦІВ

Pylypenko O., Cherusheva G.
Business ethics as a component of management activities……..…14

Shchyrba I., Shchyrba M.
The chart of accounts as an architectural foundation for the development of the accounting system under the digital transformation of the Ukrainian economy……....16

Kobylynska T., Chernysh S., Vitiuk O.
Methodological foundations of accounting in the FSDN system: from financial reports to sustainability indicators……...19

Афанас'єва І. І., Зігун І. Ю.
Пенсійна система України: проблеми фінансування та шляхи їх вирішення.....21

Афанас'єва І. І., Палямар М. В.
Проблеми обліку екологічних витрат підприємства……..24

Баланюк І. Ф., Іваночко Б. Р.
Економічний контроль як складова системи обліку і аудиту…….27

Баланюк І. Ф., Семчук Ю. О.
Контроль та аналіз використання виробничих запасів підприємства……..30

Барвінченко В. О.
Економіко-правові наслідки скасування Господарського кодексу України та переходу до єдиного цивільного регулювання підприємницької діяльності……..33

Білобровенко Т. В., Халімончук К. А.
Оцінка та порівняльний аналіз податкового навантаження за галузями національної економіки України……..36

Бондаренко Н. М.
Організація обліку та оподаткування розрахунків з персоналом з оплати праці……..40

Гринчак Н. А.
Аналітичне забезпечення оцінки циркулярної економіки в системі показників сталого розвитку……43

Гринь В. П., Коновалова А. В.
Фінансова звітність як інструмент інформаційної підтримки управління підприємством в умовах євроінтеграції……..47

Єрмолаєва М. В.
Накопичувальна пенсійна система: виклики для обліку та автоматизації розрахунків……..…….49

Заднепровська С. П.
Від «галочки» до цінності: оцінка ефективності внутрішнього аудиту за Глобальними стандартами……...51

Згурська С. Й.
Регламентування процедур при отриманні розуміння відносин та операцій суб'єкта господарювання з пов'язаними сторонами під час аудиту фінансової звітності……..……..55

Зоріна О. А.
Управлінський облік витрат: вибір оптимального методу…….……57

Калашніков О. Ю., Гура Н. О.
Оцінка в умовах полікризи: нові вимоги до коригування вартості чистих активів інститутів спільного інвестування в Україні…….61

Кармазін В. А.
Аналітичні процедури аудитора для оцінки здатності суб'єкта господарювання аграрної сфери продовжувати свою діяльність на безперервній основі…….….65

Кармазіна Н. В.
Аудиторські процедури для оцінки ризиків щодо нездатності суб'єкта господарювання розкривати відносини та операції з його пов'язаними сторонами……...68

Кнуренко Н. С., Заболотня О. Ю.
Вплив запровадження обов'язкового ПДВ для ФОП із доходом понад 1 млн грн на доходи бюджету та поведінку підприємців…...70

Князєв С. І.
Практики проведення фінансового, господарського і науково-організаційного аудиту в системі Національної академії наук України та шляхи їх вдосконалення……72

Колісник О. П., Даниленко С. В.
Обліково-аналітичне забезпечення відображення втрат і пошкодження активів підприємства в умовах воєнного стану……76

Колісник О. П., Купріянова А. О.
Роль приміток до фінансової звітності у підвищенні прозорості діяльності підприємств у процесі європейської інтеграції……..……..…79

Колісник О. П., Лукіяненко А. В.
Імплементація МСФЗ в Україні: вплив на якість фінансової звітності підприємств…….…...82

Колісник О. П., Федчук М. А.
Гнучкість обліку в умовах невизначеності: етичні аспекти застосування професійного судження……85

Костирко Р. О.
Стратегічний управлінський облік в забезпеченні сталого розвитку аграрних підприємств…….……...88

Кузуб М. В., Соколан К. І.
Цифровізація бухгалтерського обліку в Україні як чинник європейської інтеграції…….....91

Лайчук С. М., Величко Р. В.
Організація документообігу при веденні бухгалтерського обліку в умовах воєнного стану……..……..93

Литвиненко Л. Л., Дісяк Я. С.
Esg-аналіз як інструмент розширення аналітичної бази управлінських рішень логістичного підприємства……...……..96

Лобода Н. О.
Гармонізація організації бухгалтерського обліку та фінансової звітності відповідно до європейських вимог і принципів сталого розвитку…….100

Лубенченко О. Е.
Довгострокові фінансові інвестиції та модифікація думки аудитора……....103

Мирошниченко І. В.
Аналіз першопричин недосягнення цілей якості…….107

Набасов Ю. В., Кононенко Ж. А.
Адаптивні механізми управління конкурентноспроможністю аграрних підприємств на засадах непрямого фіскального стимулювання……111

Назаренко Т. П., Буланова А. О.
Трансформація системи обліку та митного контролю в Україні: адаптація до вимог воєнного стану та європейської інтеграції……..……114

Овандер Н. Л., Похільченко К. Л.
Аналіз впливу воєнних дій на інноваційну активність підприємств з позиції інвестиційної привабливості регіонів України…….……116

Овсюк Н. В., Кузнецов І. В.
Напрями мінімізації податкових ризиків через впровадження електронних сервісів контролю……..……..120

Паламарчук О. М.
Економіко-правові механізми підтримки малого підприємництва в умовах цифрової трансформації економіки……..…….123

Пархоменко В. В.
Інструменти оцінювання ризиків зовнішньоекономічної діяльності підприємств у кризових умовах…….126

Пічкур В. М.
Практика аудиту. Дебіторська заборгованість…….……130

Поліщук І. Р., Похільченко К. Л.
Характеристика фінансових показників виробничих бізнес-процесів в системі збалансованих показників…….……133

Проскуріна Н. М.
Формування облікової політики підприємства щодо зовнішньоекономічних операцій……..……..136

Разумова К.М.
Практичні аспекти застосування МСА 520 «аналітичні процедури»……..…..139

Рубітель О. Ю.
Розгляд аудитором ризиків у контексті процедур контролю для запобігання шахрайству……..…….141

Рунчева Н. В., Горяча О. Л.
Роль малого бізнесу у відновленні регіональної економіки……...144

Рябчук О. Г., Кісельова А. О.
Аудит доходів і витрат при здійсненні волонтерської діяльності підприємством…….148

Рябчук О. Г., Скорик В. І.
Міжнародні стандарти аудиту як основа підвищення якості аудиторських послуг в Україні…….……..151

Сагін Д. А.
Аудит фінансової звітності, складеної відповідно до концептуальних основ спеціального призначення……....…….154

Сафарова А. Т.
Перспективи розвитку звітності у контексті євроінтеграційних процесів…....157

Сафронова О. М.
Перспективи розвитку взаємодії органів влади
та суб'єктів підприємницької діяльності при здійсненні
регуляторної політики в сучасних умовах України……160

Свирида О. А., Корінний В. О.
Економічний аналіз ефективності діяльності міжнародних компаній
як інструмент виявлення резервів розвитку в Україні……163

Скорнякова Ю. Б., Мороз Л. І.
Спрощена фінансова звітність як важливий елемент інформаційного
забезпечення системи управління малого підприємства……166

Скрипка О. О.
Інноваційні трансформації стратегій маркетингу персоналу компаній
в кризовий та посткризовий періоди……170

Ставицький О. В., Ахметова А. О.
Хмарні технології як інструмент забезпечення безперервності
бізнес-процесів в умовах кризового управління……171

Ставицький О. В., Щербак П. Ю.
Використання ІТ-технологій в аудиторській діяльності……173

Стратійчук М. О., Стратійчук В. С.
Удосконалення державного фінансового контролю
при здійсненні видатків на оборону держави……176

Трохановський В. Д.
Доцільність та об'єктивність оцінки внутрішнього аудиту
грантової діяльності у закладах вищої освіти……178

Удодова Я. В.
Ризики для бізнесу при неналежному веденні воєнного обліку……181

Царенко О. В.
Адаптивне реагування на відносини та операції з пов'язаними
сторонами під час аудиту фінансової звітності……183

Цебень Р. Л.
Вплив особливостей організації бухгалтерського обліку на
обліково-податковий механізм підприємств сонячної енергетики……186

Цегельник Н. І.
Соціальні медіа як інструмент обліково-аналітичного забезпечення
прийняття управлінських рішень……189

Чабанюк О. М.
Трансформаційні процеси у системі бухгалтерського обліку
та звітності підприємств в умовах воєнного стану……..……...193

Чілікін О. Г.
Аналіз прибутку та рентабельності як основних критеріїв
оцінки ефективності діяльності підприємства…….……197

Шевчук Н. С.
Облікова політика підприємств під впливом податкового законодавства
в умовах воєнного стану……..……...199

Школенко О. Б., Мельник М. О.
Особливості адаптації систем обліку, аналізу
й контролю діяльності підприємств в умовах воєнного стану…….……202

Шкоромида В. В., Грубеляс А. Л.
Бухгалтерський облік як інформаційна основа формування
нефінансової звітності в умовах євроінтеграції……...206

Шкромида Н. Я., Малишев С. В.
Роль звітності з управління в задоволенні інформаційних потреб
ключових стейкхолдерів підприємства…….……...209

Шульга С. В.
Методичні підходи до формування відстрочених податкових актів
та зобов'язань……...…….…...212

Яременко Л. М., Біденко В. І.
Бухгалтерський облік як основа інформаційного забезпечення
управління активами підприємств сфери послуг…….……215

ТЕЗИ ДОПОВІДЕЙ УЧАСНИКІВ-СТУДЕНТІВ

Topolnytskyi Yu.
Leveraging operational excellence and integrated performance
management to uncover hidden organizational value……...218

Ахметова А. О.
Блокчейн-технології для верифікації та захисту даних
в економічному аналізі……....222

Бежевець Я. О.
Сучасні тенденції розвитку фінансового обліку
та звітності підприємств України в контексті євроінтеграції……..……..224

Биковський О. О.
Використання штучного інтелекту в бухгалтерському обліку……..…….227

Богуславський Д. В., Михайленко Г. М., Севастюк Ю. В.
Фінансова звітність як інформаційна база для прийняття
та ухвалення ефективних управлінських рішень…….……229

Вегерінський К. В.
Спрощене оформлення актів виконаних робіт, послуг, оренди…….……231

Вегерінський М. В.
Цифрова модернізація обліку підприємств на основі ERP-систем……235

Іванова А. В.
Теоретичні засади формування звітності сталого розвитку на підприємстві...239

Клименко В. В.
Передумови та пріоритети розвитку системи
державного внутрішнього аудиту в сучасних умовах України……..242

Кобзар Г. О.
Особливості антикризового управління міжнародним підприємством…….244

Коблик А. В.
Інвестиційна діяльність підприємства…….……..247

Ковальова І. О.
Економічний аналіз як інструмент підвищення ефективності
діяльності підприємства……..……250

Кондрашкін В. В.
Державна служба статистики як джерело інформації
для економічного аналізу та виявлення внутрішніх резервів підприємств…...252

Кузнецов І. В.
Оптимізація обліку та фінансової звітності суб'єктів
малого підприємництва з урахуванням європейської практики…….256

Куничик Т. О.
Управлінський облік у CRM-середовищі:
облік і аналіз взаємодії з покупцями…….259

Лаптєва В. В.
Сучасний стан аудиторської діяльності в Україні……...262

Ларцева В. О.
Формування інформаційної безпеки облікових даних
в умовах воєнного стану…….264

Лесик Д. Ю., Ясінська Т. В.
Аналіз ефективності діяльності підприємств у нестабільному
економічному середовищі воєнного стану……...267

Марущенко Ю. М.
Особливості консигнації як різновиду комісійної торгівлі……..…...270

Мельник О. В.
Спрощена система оподаткування як інструмент стимулювання
молодіжного підприємництва в Україні……..…….273

Мельник Л. О.
Облікова політика як інструмент управління оподаткуванням
підприємства сонячної енергетики……...…….276

Наварчук К. С.
Цифровізація як резерв підвищення ефективності міжнародної
діяльності підприємства……..279

Палямар М. В.
Особливості обліку запасів на підприємстві……280

Редько-Шпак Р. А.
Сучасний стан та напрями вдосконалення
системи оподаткування в Україні……..283

Савчук Б. Ю.
Окремі аспекти психології управлінської діяльності в умовах війни……286

Садовнича А. І.
Економічний аналіз як інструмент підвищення
конкурентоспроможності підприємства……289

Сидоренко А. О.
Особливості обліку комісійних та консигнаційних операцій…….……291

Твердовська Ю. О.
Роль управлінського обліку в забезпеченні ефективності
прийняття управлінських рішень……..…….294

Туливітер Д. О.
Організація аудиту виробничих запасів на підприємстві……..……..298

Федоровський В. А.
Обліково-аналітичне забезпечення трансфертного ціноутворення:
концептуальні основи та практична реалізація……301

Шульга Г.
Стратегічний аналіз як інструмент оцінювання
конкурентних позицій підприємств торгівлі…….……303

Щеголь С. Р.
Трансформація бухгалтерського обліку в умовах цифровізації…….306

Ясногор Л. Ю.
Економічний аналіз міжнародної діяльності підприємства
в умовах глобальної конкуренції…….……..308

ТЕЗИ ДОПОВІДЕЙ
УЧАСНИКІВ-НАУКОВЦІВ

Pylypenko O.,
Doctor of Economic Sciences, Professor,
Dean of the Faculty of Accounting and Statistics;
Cherusheva G.,
Phd, assoc.prof.;
National Academy of Statistics, Accounting and Auditing, Statistics

BUSINESS ETHICS AS A COMPONENT OF MANAGEMENT ACTIVITIES

The development of domestic business takes place in the sphere of production culture and service culture and is aimed at creating modern business models with the introduction of the latest strategies and technologies for doing business, to meet the consumer needs of different categories of the population.

Business ethics, as a component of enterprise management, is a set of moral and ethical norms that contributes to the formation of an organization's internal culture and image, ensuring prestige and competitive advantages in the external professional environment. At the same time, the moral and cultural resources of an enterprise in the management system are a means of creating a comfortable socio-cultural environment, a favorable microclimate for interpersonal and business relations, etiquette in business communication, and team spirit in solving professional tasks.

Discourse analysis of the scientific problem allows us to assert that an important tool of the business process management system is corporate culture, which, based on corporate interests, the morality of the manager, the professional culture of the workforce, compliance with moral and ethical standards of behavior, conflict-free resolution of labor issues, ensures the effectiveness of the enterprise's activities and the success of its development. Corporate culture promotes each employee's awareness of their role in the organization, ethical treatment of customers and business partners, a culture of interpersonal relationships based on certain principles, customs, established traditions in the team, a positive socio-psychological microclimate, and conditions for professional and career growth.

Considering corporate culture in the modern business environment, A. Rusalovsky reveals this phenomenon as "a set of the most important provisions regarding the activities of an enterprise, determined by the mission and development strategy of the organization, which are reflected in the social norms and values of employees. Such a culture allows an organization to stand out, creates an atmosphere of identity for its staff, strengthens social stability, and serves as a control mechanism that guides and shapes employee relationships and behavior" [1, p. 2].

It should be noted that business ethics must take into account both generally accepted ethical norms in society and the social and professional purpose of a particular enterprise. At the same time, a necessary condition is the harmonious combination of corporate values with the individual and personal interests and needs of all participants in the organization.

According to J. Raylin, it is the correlation of management with moral rules of conduct and principles of relations with employees and business partners that determines the culture of management as a technology of managerial activity, which is closely related to the ethics of business relations in the manufacturing and business sphere. [2, p. 27].

Business ethics, on the one hand, is seen as an "economic category," which defines it as a factor in labor productivity and profitability. However, management should not focus solely on economic issues. As a "spiritual category," business ethics reveals the humanistic foundations of entrepreneurial activity and serves as an effective means of managing human resources, organizational values, social development, and unique style.

It is equally important to determine the role of the human factor, in particular the moral consciousness of each individual in the system of economic relations, motivation, and the creation of meaning in their work within the organization.

According to A. Sbitnev, Ukrainian business depends on two main parameters:

• the vision of the enterprise manager regarding the goals, methods of formation, management, and development of the business, as set out in the enterprise's mission statement;

• the tactical techniques and methods used in the enterprise, in management, motivation, and stimulation of personnel by managers and in accordance with the mission [3, p. 17].

To actively implement moral and ethical standards and principles of activity at the enterprise, an internal document is being developed – a "professional code of ethics," which establishes the ethical and cultural standards of the organization. In fact, the code of ethics defines corporate values and regulates the activities and behavior of each member of the team (real actions, deeds, work, relationships, emotional and behavioral responses to various situations, etc.), contributes to the creation of a comfortable socio-psychological climate and moral space for mutual understanding, trusting relationships, and creative interaction with all business entities.

The ethical codes of accountants, who are at the core of every company, require special attention. One of the factors in making effective management decisions is ensuring financial and economic stability, which directly depends on the diligence and competence of professional accountants.

This category of enterprise employees is required to strictly adhere to ethical standards and demonstrate integrity and objectivity, which is dictated by their work with accounting and analytical information. First of all, every representative of this profession must be aware of the moral values that will subsequently contribute to the formation of moral and ethical guidelines for the activities of accountants (accounting, financial reporting, etc.) and positively influence the accounting policy of the enterprise and ensure transparent, impartial, and effective work of the accounting department of the enterprise in accordance with current legislation.

References

1. Rusalovsky A. Development of corporate culture in an enterprise. URL: https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2019/12/376.pdf (accessed: 25.04.2023).
2. Raelin J. The Genealogical Ethics of Leadership-as-Practice. Business Ethics Journal Review. 2020. Vol. 8(5). P. 27–31 https://doi.org/10.12747/bejr2020.08.05
3. Sbitnev, A. Structure and motives for the formation of corporate culture. Management and Manager. 2007. No. 9. Pp. 9–19.

Shchyrba I.,
PhD in Economics, Associate Professor,
Research Fellow at the Department of Finance, Accounting and Banking;
Nottingham University Business School (Nottingham, United Kingdom);
Shchyrba M.,
PhD Student at the Department of Accounting and Taxation;
West Ukrainian National University

THE CHART OF ACCOUNTS AS AN ARCHITECTURAL FOUNDATION FOR THE DEVELOPMENT OF THE ACCOUNTING SYSTEM UNDER THE DIGITAL TRANSFORMATION OF THE UKRAINIAN ECONOMY

In the context of the digital transformation of the economy, the role of accounting as an information system for enterprise management is undergoing profound transformation. Technological advancement, the widespread adoption of information and communication technologies, the utilisation of large-scale data sets, and artificial intelligence are reshaping traditional approaches to the organisation of the accounting process. In this regard, the chart of accounts assumes particular significance as a fundamental structural element of the accounting system.

Recent studies indicate that the effectiveness of enterprise performance is largely determined by the quality of the accounting information system and its capacity to generate reliable, relevant, and timely information [1, p. 2, 4–5].

The chart of accounts is conventionally defined as a systematised list of accounts used to record business transactions. However, in contemporary conditions, its role extends significantly beyond this definition, as it constitutes the conceptual and structural foundation of the enterprise accounting system.

From a systems perspective, the chart of accounts performs the following functions:

- classification of accounting objects;
- standardisation of accounting procedures;
- formation of the information base for financial reporting;
- integration of financial and management accounting.

Romney M. and Steinbart P. conceptualise the accounting system as a set of interrelated components that ensure the collection, processing, and communication of

information for managerial decision-making [2, p. 28, 30]. In this context, the chart of accounts serves as a logical framework for structuring accounting data.

With the advancement of information technologies, the chart of accounts has become increasingly embedded within the architecture of Accounting Information Systems (AIS), where it functions as a structural core governing the logic of data organisation and processing.

Empirical evidence suggests that effective accounting information systems contribute to enhanced organisational performance and improved managerial decision-making quality [1, p. 2, 12; 3, p. 132, 135].

Within the AIS environment, the chart of accounts performs the following roles:

- structuring the database architecture;
- standardising accounting information;
- facilitating integration with enterprise resource planning (ERP) systems;
- supporting the automation of accounting processes.

Accordingly, the chart of accounts should be regarded not merely as a technical accounting tool but as a central component of the enterprise information architecture.

The digitalisation of the economy has led to substantial transformations in the functioning of accounting systems, including process automation, real-time data integration, and the application of advanced analytical tools.

Albuquerque R. and Santos C. emphasise that the development of digital technologies in accounting is associated with increased requirements for data quality, processing speed, and accessibility [4, p. 318].

Under these conditions, the chart of accounts must meet the following requirements:

- flexibility and adaptability;
- interoperability with digital systems;
- support for multidimensional data analysis;
- alignment with international standards.

The application of big data and artificial intelligence is fundamentally transforming approaches to the processing of accounting information. In this context, the chart of accounts acts as a key instrument for structuring high-volume and heterogeneous data.

Qabajeh M., Alshira'h A. and Alshirah M. argue that the adoption of modern technologies enhances the efficiency of accounting systems and improves the quality of managerial decision-making [5, p. 10].

The use of intelligent technologies enables:

- automated classification of transactions;
- optimisation of account structures;
- ensuring data consistency across integrated systems.

The chart of accounts plays a pivotal role in generating information for enterprise management. It provides the basis for analysing financial performance, monitoring resource utilisation, and supporting strategic decision-making, as the quality of the

accounting information system directly influences organisational effectiveness [1, p. 12].

The principal directions for the development of the chart of accounts in contemporary conditions include:

- digitalisation of accounting processes;
- enhancement of structural flexibility and adaptability;
- harmonisation with international standards;
- integration with advanced information systems;
- application of artificial intelligence technologies.

Thus, under conditions of digital transformation, the chart of accounts evolves into an architectural foundation of the enterprise accounting system. Its role lies in ensuring the structuring, consistency, and efficiency of accounting information. Further development of the chart of accounts should focus on its adaptation to the requirements of the digital economy and its integration with advanced information technologies.

References

1. Zhang G., Wang Y., Luo R. Linking quality of accounting information systems and financial reporting to non-financial performance. International Journal of Accounting Information Systems. 2024. Vol. 53. P. 1-20. DOI: 10.1016/j.accinf.2024.100681
2. Romney M. B., Steinbart P. J. Accounting Information Systems. 15th ed. Harlow : Pearson Education Limited, 2021. 800 p. ISBN: 978-1292353265.
3. Grande E. U., Estébanez R. P., Colomina C. M. The impact of accounting information systems on performance. International Journal of Accounting Information Systems. 2011/2018. Vol. 12, Iss. 2. P. 124–138 (Archive Vol. 29). DOI: 10.1016/j.accinf.2011.01.002
4. Albuquerque R., Santos C. Recent trends in accounting and information systems research. FinTech. 2023. Vol. 2, Iss. 2. P. 317–329. DOI: 10.3390/fintech2020023

Qabajeh M., Alshira'h A., Alshirah M. Tracing the evolution of accounting systems. Future Business Journal. 2025. Vol. 11, No. 1. P. 1–15. DOI: 10.1186/s43093-024-00432-x

Kobylynska T.,
Doctor of Economics, Professor,
National Project Coordinator;
Chernysh S.,
Senior Expert on European Integration,
NIRAS Project;
Vitiuk O.,
Deputy Director of Department –
Head of the Division for Service Systems
Development in the Agricultural Sector;
Ministry of Economy, Environment, and Agriculture of Ukraine

METHODOLOGICAL FOUNDATIONS OF ACCOUNTING IN THE FSDN SYSTEM: FROM FINANCIAL REPORTS TO SUSTAINABILITY INDICATORS

Accounting within the Farm Sustainability Data Network (FSDN) is ceasing to be a purely financial tool. According to new EU regulations, accounting must provide a three-dimensional reflection of a farm's activities: its economic capacity, environmental responsibility, and social contribution. For a Ukrainian accountant, this signifies a transition from simple expense tracking to a detailed analysis of resource utilization [1-3].

1. Economic Block: Accounting through the lens of Standard Output (SO) [4;5].

Financial accounting remains the foundation, but it must be structured according to the "revenue center" principle to calculate Standard Output.

- Primary Accounting: It is crucial to record not only the total gross harvest of sold products but also the specific acreage under each crop and livestock numbers by age group.
- Product Differentiation: Accounting must clearly separate primary products (grain) and by-products (straw, pulp), as both indicators form the farm's aggregate SO.

2. Environmental Block: New Accounting Objects.

This is the most revolutionary part of FSDN. The accounting department becomes the hub for collecting quantitative data on resources:

- Chemical Application Accounting: Detailed records must be kept on the use of active ingredients in pesticides and mineral fertilizers (broken down by nitrogen, phosphorus, and potassium) per hectare of sown area.
- Energy Audit: Accounting for fuel, lubricants, and electricity must be detailed by type of operation to calculate the carbon footprint.
- Water Usage: Recording water volumes for irrigation and livestock watering, which was previously often ignored in the reporting of small holdings.

3. Social Block: Human Capital Accounting.

FSDN requires transparency in labor law. The objects of accounting become:

- Working Time: Detailed recording of hours worked not only by hired employees but also by family members (for family farms).
- Social Package: Expenditures on staff training, occupational safety, and improvements to living conditions in rural areas.

4. Interaction with the State Agrarian Registry (SAR).

Modern accounting for FSDN is impossible without digital tools. The State Agrarian Registry should serve as a "gateway" where data from accounting software (1C, BAS, Excel) is transferred in an automated mode. This minimizes errors and simplifies the accountant's work, transforming them from a "recorder of the past" into a "data architect".

Challenges for Ukraine:

1. Simplified Accounting: Most farmers (Sole Proprietors/FOPs) maintain simplified records that do not provide such detail. Standardized "farm diaries" are needed to simplify data collection.
2. Confidentiality: Accountants must be assured that the transfer of data to the FSDN network is protected by the law on statistical secrecy.
3. CREA Experience (Italy): We should implement the Italian model, where the accounting questionnaire is modular: the farmer only completes the sections relevant to their specialization [6].

Conclusion: Accounting in the FSDN system is not an additional burden but a ticket to the European market. Transitioning to these standards will allow Ukrainian enterprises to be understood by European banks, investors, and grant programs.

References

1. Law of Ukraine "On the Principles of State Agricultural Policy and State Rural Development Policy" No. 1877-IV of June 24, 2004 (as amended on Jan 1, 2026). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1877-15.
2. Law of Ukraine "On Official Statistics" No. 2524-IX of Aug 16, 2022. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2524-20.
3. Strategy for the Development of Agriculture and Rural Areas in Ukraine for the Period until 2030: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated Nov 15, 2024, No. 1163-r. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1163-2024-p.
4. Regulation (EU) 2023/2674 of the European Parliament and of the Council of 22 November 2023 amending Council Regulation (EC) No 1217/2009 as regards transformation of the Farm Accountancy Data Network into a Farm Sustainability Data Network. Official Journal of the European Union. L series. 2023.
5. Commission Implementing Regulation (EU) 2015/220 of 3 February 2015 laying down rules for the application of Council Regulation (EC) No 1217/2009 setting up a network for the collection of accountancy data on the incomes and business operation of agricultural holdings in the European Union. Official Journal of the European Union. L 46/1. 2015.
6. CREA. The Italian FADN/FSDN Experience: Methodological report on sustainability indicators integration. Council for Agricultural Research and Economics. Rome, 2024. 42 p.

Афанас'єва І.І.,
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри обліку, аудиту та оподаткування;
Зігун І.Ю.,
здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти;
Національна академія статистики, обліку та аудиту

ПЕНСІЙНА СИСТЕМА УКРАЇНИ: ПРОБЛЕМИ ФІНАНСУВАННЯ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

У розвитку будь-якої держави важливе значення має ефективне функціонування системи пенсійного забезпечення населення. В Україні в сучасних умовах її стабільність суттєво ускладнюється наявністю дефіциту фінансових ресурсів. Водночас діяльність Пенсійного фонду України є складовою системи соціального страхування та забезпечує виплату пенсій громадянам.

Основним джерелом фінансування Пенсійного фонду виступає єдиний соціальний внесок (далі ЄСВ), що сплачується працюючим населенням. ЄСВ, як ключове джерело фінансування соціальної системи України, спрямовується на фінансування пенсій, допомоги по тимчасовій непрацездатності, безробіттю та інших соціальних виплат.

Пенсійна система України функціонує на основі принципів соціального захисту, обов'язковості, державного регулювання, справедливості та фінансової стабільності. Однак її практична реалізація супроводжується значними труднощами, які зумовлені дисбалансом між доходами та видатками [2].

Фінансовий стан Пенсійного фонду України характеризується системним дефіцитом, що проявляється у перевищенні видатків над власними доходами. Незважаючи на стабільні надходження ЄСВ, їх обсяг залишається недостатнім для повного покриття пенсійних зобов'язань, що зумовлює значну залежність фонду від дотацій із державного бюджету. Аналіз даних за 2021-2025 роки, наведений у таблиці 1, свідчить про зростання як доходів, так і видатків фонду [3]. Проте частка коштів державного бюджету у структурі доходів залишається суттєво. Особливо помітним є погіршення ситуації у 2022 році внаслідок запровадження воєнного стану, що призвело до зростання бюджетної підтримки для забезпечення пенсійних виплат.

Таблиця 1

Показники Пенсійного фонду України 2021-2025 років в млрд. грн.

Рік	Видатки	Дохід	
		Загальний	З них кошти Держбюджету
2025	939,5	992,8	213,7
2024	821,5	856,1	249,0

Продовження таблиці 1

2023	746,3	777,3	249,4
2022	590,0	620,4	210,4
2021	520,	511,8	177,6

Як свідчать дослідження науковців, дефіцит Пенсійного фонду має багатофакторний характер. Одним із ключових чинників є демографічна ситуація. Старіння населення та скорочення частки працездатних осіб призводять до зменшення кількості платників внесків при одночасному зростанні кількості пенсіонерів, що підриває фінансову стійкість солідарної системи.

За результатами дослідження Київської школи економіки у 2025 році в Україні на одного працюючого припадала майже одна непрацездатна особа. Кількість пенсіонерів становила 10,2 млн, ветеранів 1,7 (помітне зростання у 2,4 рази від 2021 року), людей з інвалідністю – 3,6 млн, внутрішньо переміщених осіб – 4,6 млн. Зменшення працевлаштованих на 1,3 млн з 2021 року призвело до скорочення надходжень у бюджет. Зазначена тенденція свідчить про зростання навантаження на систему пенсійного забезпечення.

Пенсійна система України характеризується низьким рівнем соціальних стандартів. Зокрема, середній розмір пенсії та мінімальної заробітної плати не відповідає реальним потребам населення. Інфляція у 2025 році досягла 11,2% та реальний прожитковий мінімум склав 228$. Тоді як законодавчо встановлений рівень мінімальної пенсії склав лише 70$ та мінімальної заробітної плати - 192$. Середня пенсія дорівнює 104$, мінімальна – 57$. Це змушує 27,6% пенсіонерів (2,8 млн осіб) працювати задля виживання [1].

Тіньова економіка суттєво обмежує обсяг бюджетних доходів, що зменшує загальний обсяг надходжень ЄСВ та спотворює офіційні показники рівня безробіття. За таких умов уряд запроваджує стимулюючі заходи щодо підвищенню сукупного попиту, виробництва та забезпечення зайнятості. Зазвичай подібні дії реалізуються шляхом збільшення державних видатків або застосовування політики грошово-кредитного пом’якшення. У довгостроковій перспективі такі дії можуть призвести до дефіциту робочої сили та посилення інфляції.

Негативний вплив має і трудова міграція населення, що спричинила серйозні виклики для соціальної, політичної та економічної стабільності країни. Війна стала потужним каталізатором, який суттєво прискорив та загострив міграційні процеси.

Таким чином, дефіцит Пенсійного фонду України має не тимчасовий, а структурний характер, оскільки зумовлений тривалими демографічними, економічними та соціальними процесами. Для його подолання необхідна реалізація комплексних та скоординованих заходів, спрямованих на збільшення

доходів та оптимізацію видатків фонду. З огляду на це, доцільно виокремити три ключові напрями поетапного подолання зазначених проблем:

1. Детінізація економіки та посилення контролю за сплатою ЄСВ. Зменшення масштабів тіньової економіки є одним із ключових напрямів підвищення фінансової стійкості національної пенсійної системи. У зазначеному контексті доцільним стає:

- посилення контролю за дотриманням трудового законодавства;
- удосконалення механізмів податкового адміністрування;
- впровадження цифрових інструментів моніторингу зайнятості;
- підвищення рівня обізнаності населення щодо наслідків неофіційного працевлаштування.

2. Поетапне запровадження накопичувальної пенсійної системи. Одним із ключових стратегічних кроків у структурній реформі пенсійної системи є впровадження її другого рівня системи – накопичувального. Ця ініціатива сприятиме:

- зменшенню навантаження на солідарну систему пенсійного забезпечення;
- диверсифікації джерел фінансування;
- підвищенню рівня персональної відповідальності громадян за власне майбутнє.

Однак, для реалізації цього потрібен поступовий і ретельно спланований підхід. Найбільш ефективними кроками можуть стати: початкове запровадження накопичувальної системи для окремих груп населення, зокрема для молодих працівників; забезпечення прозорості роботи накопичувальних фондів для гарантування їхньої надійності; побудова довіри серед громадян через активні інформаційно-просвітницькі кампанії та демонстрацію успішного досвіду інших країн.

3. Підвищення рівня соціальних стандартів та доходів населення. Зростання розміру заробітної плати та прожиткового мінімуму є важливим чинником збільшення надходжень ЄСВ. Водночас підвищення соціальних стандартів має здійснюватися з урахуванням реальних економічних можливостей держави та рівня інфляції. Це також сприятиме підвищенню зацікавленості населення у працевлаштуванні в Україні.

Таким чином, дефіцит Пенсійного фонду України є однією з найгостріших проблем сучасної системи соціального забезпечення. Його причини мають структурний характер і пов’язані з демографічними викликами, тінізацією економіки, трудовою міграцією та іншими чинниками. Реалізація заходів з детінізації економіки та впровадження накопичувальної пенсійної системи є необхідною умовою забезпечення фінансової стабільності пенсійної системи в Україні.

Список використаних джерел

1. Стан людського капіталу в Україні. *Human Capital Chartbook, KSE Institute*. URL: https://kse.ua/ua/about-the-school/news/stan-lyudskogo-kapitalu-v-ukrayini-robit-reformi-rinku-pratsi-sistemi-sotsialnih-viplat-ta-finansuvannya-osviti-klyuchovimi-zavdannyami-na-2026-rik-human-capital-chartbook-kse-institute/
2. Dluhopolskyi O., Рудик Ю. Проблеми та ризики функціонування системи пенсійного забезпечення України за умов воєнного стану. *Innovation and Sustainability*, 2023. № 4. С. 19–29. DOI:10.31649/ins.2023.4.19.29
3. Офіційний сайт Пенсійного фонду України. URL: https://www.pfu.gov.ua/

Афанас'єва І.І.,
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри обліку, аудиту та оподаткування;
Палямар М.В.,
здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти;
Національна академія статистики, обліку та аудиту

ПРОБЛЕМИ ОБЛІКУ ЕКОЛОГІЧНИХ ВИТРАТ ПІДПРИЄМСТВА

У сучасних умовах значно зростає роль екологічної відповідальності суб'єктів господарювання, що відображає вимоги як суспільства, так і держави щодо охорони навколишнього середовища. Виробничі підприємства все частіше долучаються до практик екологічного менеджменту, що передбачає не лише зменшення негативного впливу на довкілля, а й точний облік екологічних витрат як важливого елемента облікової системи господарюючого суб'єкта. Через це питання ведення обліку екологічних витрат набуває актуальності, зокрема своєчасним є висвітлення проблем, які виникають у процесі обліку екологічних витрат підприємств, та окреслення можливих шляхів їх вирішення. Аналіз існуючих підходів і практик екологічного обліку дозволяє ідентифікувати та вирішити проблемні питання, що сприяє прозорості відображення екологічних аспектів діяльності підприємств та підвищенню рівня екологічної відповідальності.

Екологічні витрати підприємства включають сукупність витрат, пов'язаних із заходами з охорони навколишнього природного середовища, що безпосередньо виникають у результаті діяльності підприємства. До зазначених витрати можна віднести витрати на зменшення негативного впливу виробництва на навколишнє середовище, утримання екологічних систем, проведення природоохоронних заходів щодо ліквідації наслідків забруднення, а також фінансові ресурси, які спрямовані на дотримання екологічних норм і стандартів. Екологічні витрати включають як операційні витрати, так і інвестиційні, що відображаються в системі бухгалтерському обліку з дотриманням методологічних норм. Достовірна інформація про стан екологічних витрат забезпечує процес прийняття управлінських рішень, впливає на екологічну

політику та підвищує рівня екологічної відповідальності суб'єкта господарювання.

Екологічні витрати промислового підприємства включають наступні елементи [2]:

1. Витрати на утилізацію відходів.
2. Витрати на очищення викидів.
3. Витрати на модернізацію обладнання для зниження шкідливих викидів.
4. Екологічні податки, збори та обов'язкові платежі.
5. Витрати ну утримання природоохоронних споруд (очисні споруди, фільтри).
6. Інші природоохоронні витрати, в том числі контроль, моніторинг та компенсації.

Нормативне регулювання обліку таких витрат в Україні базується на:

- положеннях Закону «Про охорону навколишнього природного середовища», що встановлює загальні вимоги до екологічної діяльності підприємств;
- вимогах щодо ведення бухгалтерського обліку та складання звітності, які регламентують порядок відображення екологічних витрат у фінансовій звітності;
- нормативних документів щодо складання екологічної звітності, які упорядковують інформацію про екологічні витрати;
- нормах податкового законодавства щодо сплати екологічного податку [1].

Так, екологічний податок відноситься до загальнодержавного обов'язкового платіжу, який сплачує суб'єкти господарювання за обсягами викидів забруднюючих речовин в атмосферному повітрі, скидів у водні об'єкти, розміщення відходів тощо. Платниками податку являється підприємства, які розглядають такі викиди через стаціонарні джерела забруднення [1]. Податкові зобов'язання виплачуються при перевищенні встановлених нормативних лімітів порушення. Облік екологічного податку ведеться за рахунком 64 «Розрахунки за податками і платежами» з відкриттям аналітичних рахунків, що забезпечують деталізацію платежів до бюджету. У бухгалтерському обліку екологічні витрати включають до складу інших операційних витрат підприємства. При нарахуванні екологічного податку підприємство керується вимогами Податкового кодексу України, зокрема його розділом, присвяченим екологічним платежам, а також нормами законодавства про охорону навколишнього середовища. Своєчасність і правильність обліку цього податку важлива для контролю за дотриманням екологічних норм.

До проблемних питань обліку екологічних витрат можна віднести відсутність єдиної методики обліку зазначених витрат підприємства, стандартизованих підходів до їх визначення, оцінки та відображення у бухгалтерській звітності. Зазначені проблеми призводять до значної варіабельності у підходах різних суб'єктів господарювання, ускладнює порівняння даних та знижує прозорість екологічної інформації. Основними

елементами організації обліку, які потребують узагальнення, є формування первинних документів, встановлення порядку документообігу, створення робочого плану рахунків із виділенням аналітичних рахунків для відшкодування екологічних витрат, а також розробка програмного забезпечення для ведення обліку.

Також складність розмежування екологічних витрат та загальновиробничих витрат виникає в тому, що екологічні витрати часто мають загальний характер і важко віднести їх до окремого виду продукту або процесу [3]. Вони традиційно пов'язані не з окремим виробничим об'єктом, а із загальним функціонуванням підприємства і включають заходи з охорони навколишнього середовища, які мають комплексний вплив.

Первинні документи щодо відображення обсягів використання відходів, очищення викидів та інших природоохоронних заходів є неповними або неструктурованими, що ускладнює достовірне відображення цих витрат в обліковому процесі. Відсутність системного моніторингу та фіксації впливу підприємства на довкілля створює ризики неправомірного заниження або завищення облікових даних.

Шляхи вдосконалення обліку екологічних витрат включають:

- розробку і затвердження єдиної методики обліку екологічних витрат, що передбачає чіткі правила їх визнання, класифікації та оцінки;
- впровадження спеціалізованих аналітичних рахунків у бухгалтерському обліку для відокремленого контролю екологічних витрат та їх впливу на собівартість продукції;
- автоматизація процесу збору, обробки та аналізу екологічної інформації із залученням сучасних інформаційних систем та програмного забезпечення,
- підвищення кваліфікації персоналу, відповідного за ведення екологічного обліку, та створення внутрішніх стандартів і процедурного підтвердження екологічних витрат;
- забезпечення прозорості та повноти розкриття екологічної інформації у фінансовій та управлінській звітності для покращення інформованості внутрішніх і зовнішніх користувачів;
- впровадження системи внутрішнього контролю екологічних витрат (моніторинг, аудит та звітність), що сприятиме запобіганню помилок і зловживань.

Таким чином, проведений аналіз питань обліку екологічних витрат суб’єктів господарювання свідчить про ключову роль у сучасній системі управлінського та фінансового обліку зазначеного об’єкта, особливо в умовах посилення екологічних вимог законодавства України та глобальних трендів сталого розвитку. Екологічні витрати, як сукупність ресурсів на природоохоронні заходи, утилізацію відходів, очищення викидів та сплату податків, потребують чіткого нормативного регулювання та методичного забезпечення для точного відображення в бухгалтерській звітності, Виявлені недоліки, такі як відсутність єдиної методики, труднощі розмежування витрат та

неповнота документації, можна подолати шляхом впровадження стандартизованих підходів, автоматизації, спеціалізованих рахунків та підвищення кваліфікації персоналу.

Список використаних джерел

1. Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 25.06.1991 № 1264-XII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#Text
2. Костирко Л. А., Чернодубова Е. В. Внутрішній контроль екологічних витрат в забезпеченні фінансової безпеки промислових підприємств. Економіка та суспільство. 2024. № 62. URL: https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/3960
3. Колісник О. П., Гордієнко Т. В. Облік екологічних витрат у системі управління підприємством в умовах сталого розвитку. Електронне наукове фахове видання з економічних наук «Modern Economics». 2020. №19. С.69-75.

Баланюк І.Ф.,
доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри обліку і оподаткування;
Іваночко Б.Р.,
доктор філософії з економіки,
асистент кафедри обліку і оподаткування;
Карпатський національний університет імені В. Стефаника

ЕКОНОМІЧНИЙ КОНТРОЛЬ ЯК СКЛАДОВА СИСТЕМИ ОБЛІКУ І АУДИТУ

У сучасних умовах розвитку цифрової економіки сформувалася стійка тенденція до відкритості економічних даних, яка охоплює як інформацію про публічні фінанси, так і фінансові показники діяльності приватних суб'єктів господарювання. Поширення концепції відкритих даних сприяє підвищенню прозорості економічних процесів, посиленню підзвітності органів влади та бізнесу, а також створює нові можливості для здійснення ефективного економічного контролю. Економічний контроль – це комплексний процес перевірки, моніторингу та оцінювання діяльності підприємства з метою забезпечення відповідності його функціонування економічній меті, ефективного використання фінансових, матеріальних та людських ресурсів, дотримання законодавчих, етичних і соціальних норм, а також виконання соціальних, екологічних та громадських функцій [1]. Такий контроль безпосередньо пов'язаний із інститутами обліку і аудиту, оскільки саме вони формують інформаційну базу для здійснення контрольних процедур та забезпечують її достовірність і релевантність. Бухгалтерський облік виступає первинним джерелом систематизованої інформації про господарські операції, фінансовий стан і результати діяльності підприємства, що є основою для подальшого аналізу та контролю. У свою чергу, аудит забезпечує незалежну оцінку достовірності

облікових даних і фінансової звітності, підвищуючи рівень довіри до них з боку внутрішніх і зовнішніх користувачів.

Подальший розвиток економічного контролю безпосередньо пов'язаний із розширенням доступу до відкритих даних про фінансово-господарські показники діяльності суб'єктів господарювання. Саме відкриті дані створюють можливості для підвищення прозорості функціонування підприємств і дозволяють не лише внутрішнім, але й зовнішнім користувачам, зокрема суспільству, отримувати необхідну інформацію з відкритих джерел. Розвиток екосистеми відкритих даних стосується всіх сфер діяльності суспільства, тому перелік релевантних зацікавлених сторін великий [2]. Відкритість фінансово-господарських показників сприяє посиленню громадського контролю, формуванню довіри до бізнесу та підвищенню відповідальності суб'єктів господарювання за результати своєї діяльності. Поряд із цим, відкритість даних у сфері публічних фінансів забезпечує прозорість використання бюджетних коштів, підзвітність органів державної влади та місцевого самоврядування, а також створює передумови для ефективного контролю за формуванням і використанням фінансових ресурсів держави та територіальних громад [3].

Водночас концепція економічного контролю передбачає активне застосування його суб'єктами, незалежно від того, чи це громадськість, чи представники бізнесу, відповідних знань у фінансово-економічній сфері. Зокрема, ефективне здійснення контролю потребує розуміння процесів формування та виконання бюджетів, функціонування податкової системи, особливостей складання та інтерпретації фінансової звітності суб'єктів господарювання, а також змісту й значення аудиторських висновків. Наявність таких компетентностей забезпечує можливість не лише формального сприйняття відкритих даних, але й їх глибокого аналізу, критичної оцінки та використання для прийняття обґрунтованих управлінських рішень і здійснення дієвого контролю. У цьому контексті економічний контроль виходить за межі суто внутрішньої функції підприємства і трансформується у важливий інструмент суспільного впливу на економічні процеси.

Водночас, хоча облік і аудит у державному та приватному секторах мають певні відмінності у цілях, методах та нормативному регулюванні, економічний контроль за своєю суттю має охоплювати всю економічну систему країни. Це зумовлено необхідністю цілісного розуміння процесів здійснення господарської діяльності, формування доданої вартості та фінансових результатів суб'єктами бізнесу, а також механізмів акумулювання податкових надходжень і їх подальшого розподілу у публічно-бюджетній сфері. Такий інтегрований підхід до економічного контролю дозволяє простежити повний цикл руху фінансових ресурсів – від їх створення у реальному секторі економіки до використання через систему публічних фінансів. Це, у свою чергу, забезпечує підвищення прозорості економічних процесів, узгодженість інтересів держави, бізнесу та суспільства, а також сприяє формуванню ефективної системи управління національною економікою.

Відтак концепція економічного контролю може претендувати на становлення складовою системи обліку і аудиту, в межах якої бухгалтерський облік формує інформаційну базу, незалежний аудит підтверджує достовірність відповідних показників, а громадськість, бізнес і органи влади, здійснюючи економічний контроль, використовують дані фінансової звітності як зовнішні користувачі (рис. 1). Такий підхід органічно узгоджується із метою бухгалтерського обліку – надання повної, правдивої та неупередженої інформації широкому колу користувачів для прийняття обґрунтованих рішень. Водночас реалізація цієї концепції сприятиме суттєвому посиленню суспільного розуміння значущості обліку та аудиту. Адже в сучасних умовах через недостатній рівень фінансово-економічної грамотності частина суспільства сприймає облік і подання звітності виключно як інструмент для потреб держави, а органи влади – як основного користувача фінансової інформації з метою визначення податкової бази. Натомість розширення практики економічного контролю на основі відкритих даних формує нове бачення ролі обліку і аудиту як суспільно значущих інститутів, що забезпечують прозорість, підзвітність і ефективність функціонування економіки в цілому.

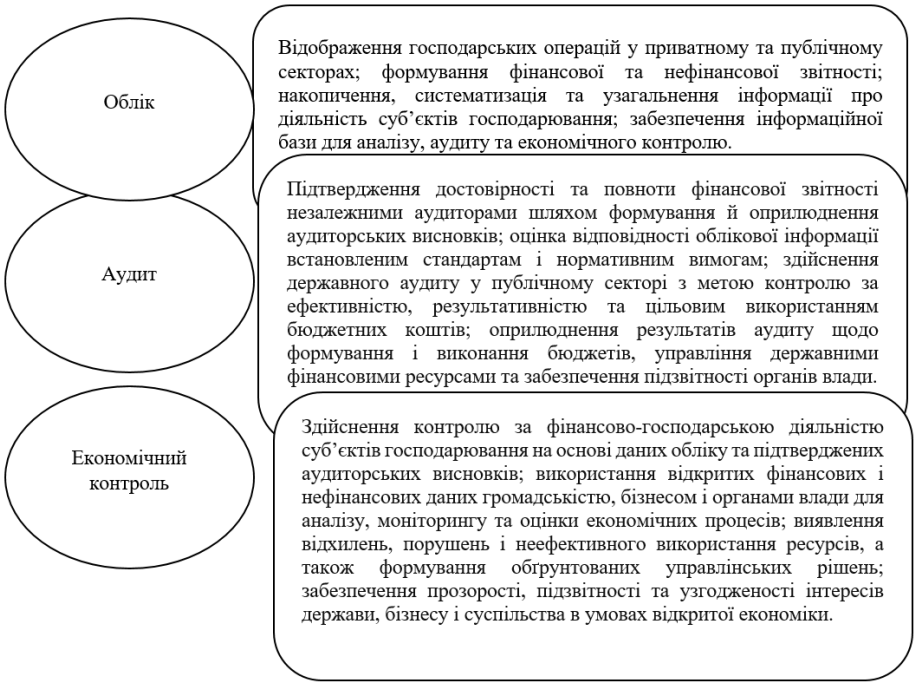

Рис. 1. Економічний контроль в системі обліку і аудиту

Джерело: розроблено авторами

Тому розвиток системи економічного контролю в контексті підвищення соціального значення інститутів обліку і аудиту займає важливе місце в сучасних дослідженнях розвитку облікової науки [4]. Він демонструє, що облік і аудит виступають не лише технічними інструментами фіксації та перевірки фінансових показників, а й ключовими механізмами забезпечення прозорості, підзвітності та ефективності економічних процесів у суспільстві.

Список використаних джерел

1. Баланюк І. Ф., Іваночко Б. Р., Кузьмін Т. Л., Мельник І. О. Сутність економічного контролю та його місце в обліково-аналітичних системах бізнесу в умовах цифрової трансформації. *Інноваційна економіка.* 2025. Вип. 2. С. 252-259.
2. Познякова Н. М., Міклуха О. Аналіз зрілості екосистеми відкритих даних та розвиток громадянського суспільства. *Економіка та суспільство.* 2023. Вип. 52. DOI: 10.32782/2524-0072/2023-52-8
3. Баланюк І. Ф., Іваночко Б. Р. Інвестиційне забезпечення соціально-економічного розвитку територіальних громад. Монографія. Івано-Франківськ: Фоліант. 2025. 200 с.
4. Сас Л. С., Іваночко Б. Р., Латик Т. В., Шеленко Д. І., Баланюк І. Ф. Розвиток облікової науки в умовах академічної доброчесності: методологія формування обліково-аналітичної інформації в контексті глобалізації міжнародних стандартів звітності. *Ефективна економіка.* 2026. №1. DOI: 10.32702/2307-2105.2026.1.29

Баланюк І.Ф.,
доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри обліку і оподаткування;
Семчук Ю.О.,
здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,
спеціальність «облік і оподаткування»;
Карпатський національний університет імені Василя Стефаника

КОНТРОЛЬ ТА АНАЛІЗ ВИКОРИСТАННЯ ВИРОБНИЧИХ ЗАПАСІВ ПІДПРИЄМСТВА

Ефективне управління ресурсами для забезпечення стабільності та конкурентоспроможності підприємства в умовах сучасної економіки вимагає оптимізації використання виробничих запасів, виробничих витрат, покращення логістичних процесів та підвищення ефективності підприємства загалом. Актуальність контролю та аналізу використання виробничих запасів зростає через те, що матеріальні ресурси включаються у собівартість продукції і впливають на результати діяльності підприємства. Виробничі запаси є одночасно умовою безперервності виробничого процесу та важливим об’єктом управління, оскільки їх нестача може спричинити перебої у випуску продукції, а надлишок – призводити до нераціонального відволікання оборотних коштів, зростання витрат на зберігання та накопичення неліквідних ресурсів. Контроль запасів не повинен обмежуватися лише інвентаризацією чи перевіркою документів, а має забезпечувати своєчасне виявлення відхилень у надходженні, зберіганні та використанні матеріальних ресурсів.

«Виробничі запаси підприємства – це частина матеріальних ресурсів (оборотних активів), які підприємство призначає для забезпечення виробничого процесу і які, як правило, споживаються протягом одного операційного циклу, переносячи свою вартість на готову продукцію» [1]. До виробничих запасів зазвичай відносять сировину та основні матеріали, допоміжні матеріали,

купівельні напівфабрикати та комплектуючі вироби, паливо і мастильні матеріали, тару і тарні матеріали, запасні частини, а також малоцінні та швидкозношувані предмети, якщо вони використовуються в процесі виробництва або обслуговування.

«Аналіз ефективного використання виробничих запасів підприємства передбачає системне оцінювання того, наскільки раціонально підприємство формує, зберігає та споживає матеріальні ресурси у виробництві, а також як це впливає на собівартість, оборотність оборотних коштів і безперервність виробничого процесу» [2]. Аналіз включає розрахунок і інтерпретацію показників матеріаломісткості, матеріаловіддачі, відхилень фактичних витрат від установлених норм, оборотності запасів і тривалості їх обороту, частки надлишкових або повільнооборотних позицій, а також втрат від нестач, псування, браку й необґрунтованих списань.

Особливістю аналізу є поєднання двох рівнів оцінювання: *по-перше*, аналізу споживання запасів у виробництві, тобто виявлення перевитрат, встановлення місць виникнення відхилень і причин їх появи; *по-друге*, аналізу управління запасами як активом, що дає змогу визначити, чи не заморожуються кошти в надлишках і чи є достатнім рівень запасів для ритмічної роботи підприємства. Важливою специфікою є також залежність результатів від якості первинних даних і нормування: без коректно встановлених норм витрат, точного обліку руху запасів та правильного оформлення списання матеріалів висновки аналізу можуть бути формальними і не відображати реальні причини проблем.

Відзначимо, що аналізуючи склад і структуру виробничих запасів, доцільно виходити з того, що їх обсяг і номенклатура мають відповідати реальним потребам підприємства та забезпечувати оптимальний баланс між безперервністю виробництва і мінімізацією витрат на утримання ресурсів. Оптимальність запасів не є фіксованою величиною, оскільки вона визначається виробничою програмою, сезонністю, строками постачання, умовами зберігання та швидкістю споживання матеріалів. Саме тому аналіз у цьому блоці передбачає насамперед розрахунок потреби в запасах за видами матеріалів і періодами, оцінювання достатності ресурсів для виконання плану виробництва та виявлення диспропорцій у структурі матеріальних ресурсів. Паралельно важливо аналізувати, наскільки раціонально сформовані взаємозв’язки із постачальниками з погляду стабільності, прогнозованості та строків поставок.

«В умовах ринку підприємству необхідно системно розраховувати потребу в матеріалах, оцінювати інтенсивність використання виробничих запасів та результативність виробництва, щоб своєчасно запобігати спадам випуску продукції» [3]. Аналіз має включати показники оборотності, тривалості обороту, матеріаломісткості, відхилень від норм, а також виявлення причин перевитрат або накопичення надлишків за окремими позиціями.

Отже водночас контроль і аналіз виробничих запасів мають розглядатися не ізольовано, а як взаємопов’язані елементи системи управління підприємством. Якщо здійснюється лише контроль без аналітичного опрацювання результатів,

то виявлені відхилення залишаються лише констатацією фактів без з'ясування причин і без прийняття управлінських рішень, унаслідок чого проблеми повторюються. Якщо ж проводиться лише аналіз без належного контролю, то розрахунки можуть ґрунтуватися на неточних даних, помилках в обліку, неправильних списаннях або невчасно оформлених документах, а отже, висновки будуть формальними або хибними. Ефективна система управління запасами потребує одночасно перевірених даних, отриманих у результаті контролю, та їх професійної інтерпретації для коригування норм, закупівель, складування і технологічних процедур.

Список використаних джерел

1. Шевченко Л.Я., Мулява В.Р. Сутність виробничих запасів, проблеми обліку та напрями його вдосконалення на підприємстві. *Економіка, управління та адміністрування.* 2022. № 4(102). С. 72–76. URL: https://doi.org/10.26642/ema-2022-4(102)-72-76
2. Леськів І., Шеленко Д., Сивків В. Аналіз та контроль ефективного використання виробничих запасів підприємницьких структур. *Сталий розвиток аграрної сфери: інженерно-економічне забезпечення:* матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції (Бережани, 25 травня 2022 р.). Бережани, 2022. С. 33–34.
3. Ворхлік В.Р. Облік і контроль виробничих запасів та аналіз ефективності їх використання на підприємстві. *Innovative views of young scientists.* 2016. Вип. 2. С. 50–56. URL: https://www.sworld.com.ua/konferm3/245.pdf

Барвінченко В.О.,
викладач вищої категорії, викладач-методист,
голова циклової комісії;
Ржищівський індустріально-педагогічний фаховий коледж

ЕКОНОМІКО-ПРАВОВІ НАСЛІДКИ СКАСУВАННЯ ГОСПОДАРСЬКОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ ТА ПЕРЕХОДУ ДО ЄДИНОГО ЦИВІЛЬНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Правове регулювання підприємницької діяльності в Україні тривалий час характеризувалося існуванням Цивільного та Господарського кодексів України. Паралельне застосування цих документів в підприємницькій діяльності викликало дублювання окремих норм та різні підходи до регулювання однакових правовідносин. Крім того, сучасні умови реформування правової системи потребували спрощення корпоративного законодавства, гармонізації з acquis communautaire ЄС, де переважна більшість країн регулює господарські відносини нормами цивільного права, зменшення адміністративного навантаження на бізнес. Бізнесу було складно визначитися, які норми застосовувати.

Щоб усунути ці колізії, 28 серпня 2025 року набув чинності Закон України від 09.01.2025 № 4196-IX «Про особливості регулювання діяльності юридичних осіб окремих організаційно-правових форм у перехідний період та об'єднань юридичних осіб». Цим Законом Господарський кодекс України визнано таким, що втратив чинність. Запроваджено перехідний період до 28 серпня 2028 року, протягом якого підприємства мають адаптуватися до нового регулювання на основі Цивільного кодексу України та спеціальних законів.

Після завершення перехідного періоду, діяльність усіх суб'єктів підприємництва регулюватиметься переважно Цивільним кодексом України, Законом України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю», Законом «Про акціонерні товариства» та іншими спеціальними актами.

Запровадження даної реформи має диференційований вплив залежно від форми власності та організаційно-правової форми підприємств.

Найсуттєвіші зміни очікують державні і комунальні підприємства, законом України № 4196-IX передбачено обов'язкову корпоратизацію (перетворення на ТОВ або АТ). Для державних підприємств з єдиним учасником – державою – рішення про перетворення має бути ухвалено протягом 6 місяців з моменту введення Закону в дію. У разі невиконання, майновий комплекс може бути переданий Фонду державного майна для приватизації або припинення діяльності. Це стимулює підвищення ефективності управління державними активами, але водночас створює ризики втрати контролю над стратегічно важливими об'єктами.

Для приватного підприємництва зміни менш радикальні. Існуючі підприємства мають привести статути у відповідність до Цивільного кодексу протягом перехідного періоду. Заборонено створювати нові підприємства у формах «приватних підприємств», «дочірніх підприємств», тощо.

Слід зазначити, що всі договори, укладені до 28.08.2025, залишаються чинними. Нові договори укладаються виключно за правилами Цивільного кодексу та спеціальних законів. Це вимагає перегляду типових форм контрактів, особливо в частині відповідальності, підстав припинення зобов'язань та вирішення спорів.

З економічної точки зору реформа має як позитивні ефекти, так і потенційні виклики.

Позитивні ефекти проявляються у:

- зменшенні бюрократичних процедур;
- зниженні трансакційних витрат бізнесу;
- підвищенні інвестиційної привабливості України завдяки прозорішому законодавству;
- лібералізації господарської діяльності;
- євроінтеграційному аспекті (у більшості країн Європейського Союзу Господарський кодекс відсутній.

Потенційні виклики:

- правовий «вакуум» на перехідному етапі (прогалини в регулюванні державного сектору економіки, специфіки господарських договорів);
- додаткові витрати на правовий супровід реорганізації, інвентаризацію майна, приведення Статутів у відповідність;
- потреба у перегляді узвичаєних правових позицій;
- ризики для соціально-економічної стабільності в регіонах, де багато державних і комунальних підприємств.

Слід зазначити, що відчутні наслідки будуть для малого та середнього бізнесу, який часто співпрацює з державними підприємствами. Зміни в закупівлях і договорах можуть вплинути на ланцюги постачань.

Перспективи повоєнного відновлення та рекомендації:

У контексті повоєнного відновлення економіки реформа може стати каталізатором структурних змін. Єдине правове регулювання сприяє прозорості, зменшує корупційні ризики та підвищує довіру іноземних інвесторів.

Скасування Господарського кодексу та перехід до єдиного цивільного регулювання – це складний, але необхідний крок модернізації законодавства України.

Виходячи з аналізу всіх позитивних ефектів і потенційних викликів, можна зробити висновок, що така реформа відповідає викликам сучасного світу, принципам ринкової економіки та тенденціям розвитку бізнесу. *Для успішної адаптації до нового правового поля доцільно:*

1. Здійснити ретельний юридичний аудит установчих документів і чинних договорів щодо їх відповідності нормам Цивільного кодексу України.

2. Державним та комунальним підприємствам — оперативно ухвалити рішення про зміну організаційно-правової форми (корпоратизацію).

3. Оновити системи внутрішнього корпоративного управління та привести у відповідність внутрішні нормативні акти.

4. Максимально використати трирічний перехідний період для комплексної оптимізації бізнес-процесів і підвищення загальної ефективності діяльності.

Список використаних джерел

1. Господарський кодекс України: Закон України від 16.01.2003 № 436-IV. Відомості Верховної Ради України. 2003. № 18–22. Ст. 144.
2. Закон України № 4196-IX: Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо скасування Господарського кодексу України: Закон України від 09.01.2025 № 4196-IX.
3. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 № 435-IV. Відомості Верховної Ради України. 2003. № 40–44. Ст. 356.

Білобровенко Т.В.,
кандидат економічних наук,
доцент кафедри обліку та аудиту;
Халімончук К.А.,
здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти;
Державний податковий університет

ОЦІНКА ТА ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ПОДАТКОВОГО НАВАНТАЖЕННЯ ЗА ГАЛУЗЯМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Ефективність функціонування національної податкової системи визначається не лише загальним обсягом бюджетних надходжень, а й рівномірністю розподілу фіскального тиску між різними секторами економіки. Детальна оцінка податкового навантаження дозволяє ідентифікувати приховані структурні дисбаланси та об'єктивно проаналізувати реальний вплив податкової політики на розвиток суб'єктів господарювання. Такий підхід стає підґрунтям для формування збалансованої стратегії державного регулювання, яка має на меті стимулювання інвестиційної активності та мінімізацію деформацій у розподілі капіталу між галузями з різним рівнем рентабельності.

Для отримання цілісної картини фіскального середовища доцільно провести порівняльний аналіз показників за 2025 рік у розрізі трьох ключових сфер: сільського господарства (КВЕД 01.11 вирощування зернових культур), інформаційних технологій (КВЕД 62.01 комп'ютерне програмування) та роздрібної торгівлі (КВЕД 47.11 роздрібна торгівля в неспеціалізованих магазинах переважно продуктами харчування, напоями та тютюновими виробами). Вибір цих видів економічної діяльності обумовлений кардинальними відмінностями в їхніх операційних моделях, ступені капіталомісткості та рівнях прозорості фінансових потоків. Співставлення цих галузей дозволяє виявити специфіку податкової поведінки бізнесу та оцінити адаптивність чинної податкової моделі до сучасних економічних викликів [1].

Методичною основою оцінювання виступає система відносних показників, які характеризують рівень сплати основних податків, а саме: податку на прибуток підприємств, податку на додану вартість, податку на доходи фізичних осіб та податкове навантаження платників спрощеної системи. Рівень кожного податку визначається як відношення суми сплаченого податку до обсягу доходу (виручки) відповідної галузі ($Р_{под}=\frac{\text{Податок}}{\text{Дохід}} \times 100\%$). Для податку на прибуток, з огляду на наявність річних і квартальних даних у табл. 1, використано усереднений показник ($ПП_{сер}=\frac{ППрік+ППквартал}{2}$), що дозволяє згладити сезонні коливання. Також враховано показник середньомісячної заробітної плати як базу формування податкового клину, що дозволяє оцінити фіскальний тиск на фактор праці, який у спрощеному вигляді інтерпретується через співвідношення

податкових платежів із фонду оплати праці ($Tax\ Wedge \approx \frac{\text{ПДФО}}{\text{ЗП}}$) та відображає рівень фіскального тиску на фактор праці.

Узагальнення емпіричних даних дозволяє сформувати наступну порівняльну характеристику рівнів податкового навантаження за 2025 рік, яка наведена в табл. 1.

Таблиця 1

Порівняльна характеристика рівнів податкового навантаження у 2025 р

Показник	Сільське господарство (01.11)	IT-сектор (62.01)	Торгівля (47.11)
Податок на прибуток (рік),%	1,87	1,77	0,28
Податок на прибуток (квартал), %	1,69	2,49	0,37
ПДВ, %	2,28	14,35	3,23
ПДФО, %	1,24	12,56	1,15
Єдиний податок (III група),%	14,06	5,87	5,33

Джерело: розроблено автором за даними [1]

Аналіз наведених показників свідчить про суттєву галузеву диференціацію податкового навантаження. Зокрема, у сільському господарстві спостерігається відносно низький рівень сплати більшості податків, за винятком єдиного податку, що зумовлено широким застосуванням спрощеної системи оподаткування. Така структура податкових платежів відображає історично сформовану державну політику підтримки аграрного сектору, яка передбачає податкові преференції з метою забезпечення продовольчої безпеки та стимулювання виробництва.

Водночас IT-сектор характеризується принципово іншою моделлю податкового навантаження. При відносно низькому рівні податку на прибуток спостерігається високий рівень сплати ПДВ та податку на доходи фізичних осіб. Це пояснюється тим, що ключовим ресурсом галузі є висококваліфікована праця, яка формує значну частину доданої вартості. Високий рівень оплати праці зумовлює відповідно значні обсяги сплати ПДФО, що трансформує структуру податкового навантаження у бік оподаткування доходів.

Роздрібна торгівля демонструє найнижчі значення майже за всіма податковими показниками. Показовим є критично низький рівень податку на прибуток, що може свідчити про поширені практики мінімізації фінансового результату або функціонування значної частки бізнесу в тіньовому секторі. Низький рівень ПДФО у поєднанні з невисокими показниками заробітної плати підтверджує проблему прихованої зайнятості та виплат «у конвертах».

Для більш глибокого розуміння податкового навантаження за 2025 рік доцільно проаналізувати рівень оплати праці як ключову базу формування податкового клину. Рівень оплати праці наведено в табл. 2.

Таблиця 2

Рівень оплати праці у 2025 р

Галузь	Середній діапазон заробітної плати, грн
Сільське господарство (01.11)	12 000 – 16 000
IT-сектор (62.01)	30 000 – 43 000
Торгівля (47.11)	7 000 – 8 700

Джерело: розроблено автором за даними [1]

Наведені дані демонструють значну міжгалузеву диференціацію доходів працівників. Найвищий рівень заробітної плати характерний для IT-сектору, що формує відповідно високий рівень податкового клину, тобто сукупного податкового навантаження на фонд оплати праці. У сільському господарстві рівень оплати праці є помірним, що зумовлює середній рівень податкового тиску. У торгівлі ж низький рівень офіційної заробітної плати свідчить про штучне заниження бази оподаткування.

Для представлення інтегральної оцінки податкового навантаження у цифровому форматі застосуємо узагальнюючий індекс, сформований на основі нормалізації основних податкових показників. У межах дослідження інтегральний показник розраховано як середнє значення рівнів сплати основних податків (податок на прибуток, ПДВ, ПДФО, ЄП), що дозволяє отримати узагальнену кількісну характеристику податкового навантаження [3, с. 271].

Рис. 1. Інтегральна оцінка податкового навантаження у 2025 р

Джерело: розроблено автором за даними [1]

Отримані результати демонструють, що найвищий рівень інтегрального податкового навантаження притаманний IT-сектору, де він становить 8,73 %. Це обумовлено насамперед значним податковим тиском на фактор праці, що проявляється у високій частці податку на доходи фізичних осіб та загалом високому рівні оплати праці. Водночас відносно низькі значення податку на прибуток у цій галузі свідчать про специфіку її організаційних моделей та можливості податкової оптимізації.

Сільське господарство займає проміжну позицію із значенням інтегрального показника на рівні 4,84 %. Такий результат відображає поєднання низького рівня сплати класичних податків із відносно високою часткою єдиного податку. Це підтверджує наявність пільгового режиму оподаткування, спрямованого на підтримку аграрного виробництва, а також свідчить про значну роль спрощеної системи у формуванні податкових надходжень у цій галузі.

Найнижчий рівень податкового навантаження зафіксовано у сфері роздрібної торгівлі всього 2,51 %. Такий результат не може розглядатися виключно як позитивний, оскільки він відображає не лише особливості господарської діяльності, але й високий рівень мінімізації податкових зобов’язань. Зокрема, критично низькі значення податку на прибуток і податку на доходи фізичних осіб у поєднанні з низьким рівнем офіційної заробітної плати свідчать про поширення неформальних практик ведення бізнесу.

Отже, проведений аналіз підтверджує, що податкове навантаження в Україні має виражений галузевий характер і формується під впливом економічних та інституційних чинників. Це зумовлює необхідність удосконалення підходів до оцінки та врахування галузевої специфіки при формуванні податкової політики. Виявлені розбіжності між показниками сільського господарства, ІТ-сектору та роздрібної торгівлі підтверджують структурні дисбаланси, які виникають внаслідок різного ступеня податкових пільг, особливостей формування доданої вартості та методів оптимізації фіскальних зобов'язань. Така диференціація вказує на те, що номінальні податкові ставки не завжди відображають реальний рівень фіскального тиску, який відчувають суб’єкти господарювання в кожній з обраних галузей.

Список використаних джерел

1. Галузева аналітика. *Державна податкова служба України:* веб-сайт. URL: https://tpd.tax.gov.ua/analytics
2. Податковий кодекс України від 01.01.2026 № 2755-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text
3. Павелко О. В., Миронець М. А., Кречко М. Ю. Пряме оподаткування як складова управлінського обліку та засіб фіскального регулювання. *Вісник Національного університету водного господарства та природокористування.* 2025. №3 (111). С. 258- 277.

Бондаренко Н.М.,
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри обліку, аудиту, аналізу і оподаткування;
Університет митної справи та фінансів

ОРГАНІЗАЦІЯ ОБЛІКУ ТА ОПОДАТКУВАННЯ РОЗРАХУНКІВ З ПЕРСОНАЛОМ З ОПЛАТИ ПРАЦІ

Облік і оподаткування розрахунків з персоналом з оплати праці є однією з найбільш складних і водночас відповідальних ділянок бухгалтерського обліку підприємства, оскільки поєднує в собі норми трудового, податкового та бухгалтерського законодавства і безпосередньо впливає на фінансові результати діяльності суб'єкта господарювання. Заробітна плата виступає основним джерелом доходу працівника, формує витрати підприємства та є базою для нарахування податків і соціальних внесків. В умовах воєнного стану в Україні організація обліку розрахунків з оплати праці ускладнилася внаслідок мобілізації працівників, поширення дистанційних форм зайнятості, релокації підприємств і працівників у безпечніші регіони або за кордон з метою збереження господарської діяльності, призупинення трудових договорів, а також зміни у податковому законодавстві, що посилили податкове навантаження та підвищили вимоги до точності облікових розрахунків.

Правове регулювання розрахунків з оплати праці в Україні здійснюється комплексом нормативно-правових актів трудового, податкового та бухгалтерського законодавства. Зокрема, Кодекс законів про працю України встановлює державні гарантії щодо мінімальної заробітної плати, визначає строки її виплати та відповідальність роботодавця за порушення трудових прав працівників. Відповідно до ст. 115 КЗпП, заробітна плата повинна виплачуватися не рідше двох разів на місяць з інтервалом, що не перевищує 16 календарних днів. У разі порушення цих строків роботодавець несе фінансову відповідальність та зобов'язаний компенсувати працівникам втрату частини доходу у зв'язку з інфляційними процесами [1]. Податковий кодекс України визначає порядок оподаткування доходів фізичних осіб і покладає на роботодавця функції податкового агента. Роботодавець зобов'язаний утримувати із доходів працівників податок на доходи фізичних осіб за ставкою 18 % та військовий збір за ставкою 5 %. Утримані суми податків підлягають перерахуванню до бюджету під час виплати оподатковуваного доходу відповідно до вимог статті 168 ПКУ [2]. Порядок нарахування та сплати єдиного соціального внеску визначається Законом України «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування», згідно з яким ставка ЄСВ становить 22 % бази нарахування, а сума внеску не може бути меншою за мінімальний страховий внесок, розрахований як 22 % від мінімальної заробітної плати [3]. Методологічні засади бухгалтерського відображення виплат працівникам визначені НП(С)БО 26 «Виплати працівникам», відповідно

до якого поточні виплати визнаються витратами того звітного періоду, у якому працівник виконував роботу [4].

Організація первинного обліку праці починається з документального оформлення трудових відносин: видання наказу про прийняття на роботу, укладення трудового договору та внесення відповідних змін до штатного розпису. Облік використання робочого часу здійснюється на підставі Табеля обліку робочого часу (ф. П-5). Саме дані табеля є підставою для нарахування основної заробітної плати. Розрахунок і виплата заробітної плати оформлюються розрахунково-платіжними відомостями форм П-6 та П-7, де відображаються суми нарахувань, утримань і чистий дохід до виплати. Накази про надання відпустки, преміювання або встановлення доплат є підставою для здійснення додаткових нарахувань.

Структура заробітної плати включає основну заробітну плату, додаткову заробітну плату та інші заохочувальні й компенсаційні виплати [5]. Основна заробітна плата нараховується за фактично відпрацьований час або виконаний обсяг робіт залежно від системи оплати праці – погодинна або відрядна. Додаткова заробітна плата включає доплати за роботу в нічний час, святкові та вихідні дні, надбавки за інтенсивність праці, премії за досягнення показників. Відпускні розраховуються виходячи із середньої заробітної плати за попередні 12 місяців, а лікарняні за перші п’ять днів тимчасової непрацездатності оплачуються за рахунок роботодавця, після чого фінансування здійснюється за рахунок коштів соціального страхування.

Особливу увагу в сучасних умовах слід приділити питанням податкової соціальної пільги та індексації заробітної плати. Податкова соціальна пільга застосовується до доходів працівників за умови дотримання встановленого граничного розміру доходу і дозволяє зменшити базу оподаткування ПДФО. Це є важливим механізмом підтримки працівників з невисоким рівнем доходу. Індексація заробітної плати здійснюється у разі перевищення індексу споживчих цін установленого порогу і спрямована на компенсацію знецінення грошових доходів внаслідок інфляції. Сума індексації включається до фонду оплати праці та підлягає оподаткуванню на загальних підставах.

У бухгалтерському обліку розрахунки з персоналом відображаються на рахунку 66 «Розрахунки за виплатами працівникам». Нарахування заробітної плати здійснюється проведенням за дебетом рахунків витрат (23 «Виробництво», 91 «Загальновиробничі витрати», 92 «Адміністративні витрати», 93 «Витрати на збут») та кредитом рахунку 66. Утримання податку на доходи фізичних осіб і військового збору відображається за дебетом рахунку 66 і кредитом субрахунків 641 «Розрахунки за податками» та 642 «Розрахунки за обов’язковими платежами». Нарахування єдиного соціального внеску відображається за дебетом рахунків витрат і кредитом рахунку 65 «Розрахунки за страхуванням». У разі нарахування допомоги по тимчасовій непрацездатності за рахунок коштів соціального страхування використовується рахунок 378 «Розрахунки з державними цільовими фондами». На великих підприємствах формується резерв

відпусток, що відображається проведенням Дт 23, 91, 92 – Кт 471 «Забезпечення виплат відпусток», що дозволяє рівномірно розподіляти витрати між звітними періодами.

За сучасних умов господарювання особливого значення набуває правильне відображення простою, дистанційної роботи, мобілізації працівників та відпусток без збереження заробітної плати. У випадку призупинення трудового договору заробітна плата може не нараховуватися, що впливає на базу оподаткування та порядок нарахування ЄСВ. Часті зміни законодавства підвищують ризик помилок, а тому важливим є впровадження внутрішнього контролю та автоматизованих систем обліку, які забезпечують коректність розрахунків і своєчасність формування звітності.

Завершальним етапом бухгалтерського обліку є формування фінансової звітності. Для цілей податкового контролю та виконання обов'язків зі сплати внесків формується та подається Податковий розрахунок сум доходу, нарахованого (сплаченого) на користь платників податків – фізичних осіб, сум утриманого з них податку та сум нарахованого єдиного внеску з відповідними додатками. Актуальні додатки містять дані про нарахування ЄСВ, утримання ПДФО і військового збору, а також рух кадрів. Коректність заповнення цих форм забезпечує достовірність обліку, визначення страхового стажу працівників та повноту виконання податкових зобов'язань і зобов'язань зі сплати ЄСВ.

Контроль за дотриманням законодавства про оплату праці здійснюється Державною службою України з питань праці та Державною податковою службою. Роботодавці несуть фінансову відповідальність за порушення трудового законодавства. Так, згідно зі статтею 265 КЗпП, за порушення строків виплати заробітної плати більш ніж на один місяць передбачено штраф у трикратному розмірі мінімальної заробітної плати, встановленої на момент виявлення порушення. За виплату заробітної плати «в конвертах» або оформлення працівника на неповний робочий час при фактичному виконанні роботи повний день штраф може становити до десяти розмірів мінімальної заробітної плати за кожного працівника, щодо якого вчинено порушення [1].

В умовах воєнного стану та значної кількості законодавчих змін ручний облік розрахунків із персоналом стає практично неможливим і ризикованим. Використання сучасних ERP-систем та спеціалізованого ПЗ (наприклад, BAS Business Automation Software, M.E.Doc, Dilovod) дозволяє автоматизувати нарахування згідно з актуальними алгоритмами, автоматично формувати проводки та звіти. Це забезпечує оперативність і точність, дозволяючи бухгалтеру зосередитися на аналітичній роботі та мінімізації податкових ризиків.

Проведене дослідження показало, що ефективна організація обліку та оподаткування розрахунків з персоналом з оплати праці ґрунтується на належному документальному оформленні трудових відносин, правильному веденні первинних документів, своєчасному нарахуванні заробітної плати та коректному відображенні господарських операцій у системі бухгалтерських

рахунків. Дотримання положень нормативних актів та методології бухгалтерського обліку при нарахуванні та виплаті заробітної плати, включаючи резервування відпусток, індексацію та нарахування компенсацій і допомог, забезпечує ефективний соціальний захист працівників і мінімізує податкові та фінансові ризики підприємства.

Список використаних джерел

1. Кодекс законів про працю від 10.12.1971 № 322-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/322-08
2. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text
3. Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування: Закон України від 08.07.2010 р. № 2464-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/2464-17
4. Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 26 «Виплати працівникам»: Наказ МФУ від 28.10.2003р. № 601. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1025-03#Text
5. Про оплату праці: Закон України від 24.03.1995 р. № 108/95. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/108/95-%D0%B2%D1%80#Text

Гринчак Н.А.,
кандидат економічних наук, доцент,
завідувач кафедри статистики
та математичних методів в економіці;
Національна академія статистики, обліку та аудиту

АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОЦІНКИ ЦИРКУЛЯРНОЇ ЕКОНОМІКИ В СИСТЕМІ ПОКАЗНИКІВ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Сучасні глобальні виклики, зокрема зміна клімату, виснаження природних ресурсів та зростання обсягів відходів, зумовлюють необхідність переходу до нових моделей економічного розвитку. В цьому контексті циркулярна економіка розглядається як ефективна альтернатива лінійній моделі господарювання, що базується на принципах замкненого циклу використання ресурсів, мінімізації відходів та підвищення ресурсоефективності [1].

Для України актуальність дослідження посилюється впливом воєнного стану та необхідністю післявоєнного відновлення економіки на засадах сталого розвитку. Водночас недостатній рівень аналітичного забезпечення оцінки циркулярної економіки обмежує можливості формування ефективних управлінських рішень.

Метою дослідження є обґрунтування теоретико-методичних підходів до аналітичного забезпечення оцінки циркулярної економіки на основі системи статистичних показників та інтегральних методів.

У сучасних дослідженнях циркулярна економіка розглядається як інтегрована модель сталого розвитку, що поєднує економічні, екологічні та соціальні аспекти [1; 4]. Оцінювання її розвитку ґрунтується на використанні системи індикаторів та багатокритеріальних методів аналізу, зокрема методу SAW, який забезпечує інтеграцію різнорідних показників у єдиний індекс [2; 3; 6]. Зокрема, дослідження показують, що оцінка циркулярної економіки на рівні країн ЄС базується на системі комплексних індикаторів, які відображають ресурсну ефективність, управління відходами та інноваційний розвиток [5].

Додатково сучасні дослідження акцентують увагу на необхідності інтеграції підходів до оцінювання циркулярної економіки та сталого розвитку на різних рівнях (макро-, мезо- та мікрорівнях), що забезпечує підвищення обґрунтованості аналітичних висновків [4].

Емпіричні дослідження підтверджують наявність взаємозв'язків між економічними та екологічними показниками, зокрема між обсягами викидів CO_2, утворенням відходів та рівнем інвестицій у природоохоронну діяльність [7; 8]. Це свідчить про необхідність застосування комплексного статистичного підходу до оцінювання циркулярної економіки.

Зазначена модель передбачає трансформацію традиційної моделі господарювання у напрямі замкненого циклу використання ресурсів, що забезпечує зниження екологічного навантаження та підвищення ефективності економічних процесів [1].

З метою комплексної оцінки циркулярної економіки доцільним є використання системи статистичних показників, що охоплює ресурсну ефективність, управління відходами, екологічні, економічні, інвестиційні та соціальні аспекти [2; 5; 6]. Узагальнення ключових статистичних індикаторів оцінки циркулярної економіки представлено в таблиці 1.

Таблиця 1

Система статистичних показників оцінки циркулярної економіки

Блок	Показник	Формула / одиниця виміру	Джерело даних
Ресурсна ефективність	Ресурсна продуктивність	ВВП / внутрішнє споживання матеріалів (€/кг)	Eurostat, Держстат
	Матеріалоємність ВВП	Матеріальні витрати / ВВП	Держстат
	Внутрішнє споживання матеріалів (DMC)	млн т	Eurostat
	Частка вторинної сировини	%	Eurostat
Відходи та переробка	Утворення відходів на душу населення	кг/особу	Держстат
	Рівень переробки відходів	%	Eurostat
	Рівень захоронення відходів	%	Держстат

Продовження таблиці 1

	Частка повторного використання	%	OECD
Екологічні показники	Викиди CO_2 на душу населення	т/особу	World Bank
	Викиди CO_2 на одиницю ВВП	т/тис. $	World Bank
	Енергоємність ВВП	кВт·год / ВВП	IEA
	Частка ВДЕ	%	IEA
Економічний розвиток	Валовий регіональний продукт (ВРП)	грн	Держстат
	Додана вартість у переробній промисловості	%	Держстат
	Продуктивність праці	ВВП / зайнятого	Держстат
Екологічні інвестиції	Інвестиції в охорону довкілля	грн	Держстат
	Частка екоінвестицій у ВВП	%	Держстат
	Капітальні витрати на поводження з відходами	грн	Держстат
Інновації та технології	Кількість «зелених» патентів	од.	WIPO
	Витрати на НДДКР у сфері екології	% ВВП	OECD
	Частка цифрових технологій у CE	%	OECD
Соціальні показники	Рівень зайнятості у CE-секторах	%	Eurostat
	Рівень екологічної свідомості	індекс	OECD
	Витрати домогосподарств на екотовари	%	OECD
Інтегральні показники	Індекс сталого розвитку	SDG Index	UN
	Індекс екологічної ефективності (EPI)	інтегральний	Yale

Джерело: узагальнено автором на основі [1–6]

Інтеграція зазначених показників може бути здійснена за допомогою багатокритеріального методу SAW, який дозволяє сформувати інтегральний індекс циркулярної економіки та забезпечити комплексну оцінку її розвитку [2; 3]. Поряд із цим використовуються також інші багатокритеріальні підходи оцінювання, що дозволяють здійснювати порівняльний аналіз рівня розвитку циркулярної економіки між країнами [3].

Циркулярна економіка є важливим інструментом забезпечення сталого розвитку, що дозволяє поєднати економічне зростання з екологічною безпекою. Використання системи статистичних показників та інтегральних методів оцінювання забезпечує можливість комплексного аналізу її розвитку.

Таким чином, запропонований підхід до формування системи статистичних показників оцінки циркулярної економіки дозволяє забезпечити комплексний аналіз її розвитку в контексті сталого розвитку. Використання багатокритеріальних методів, зокрема SAW, створює методичну основу для побудови інтегрального індексу та проведення міжрегіональних і міжкраїнових порівнянь. Практична значущість отриманих результатів полягає у можливості їх використання для обґрунтування управлінських рішень у сфері екологічної політики та післявоєнного відновлення економіки України.

Список використаних джерел

1. Aborujilah, A., Wang, H., Niu, Y., Ji, C., & Yang, Y. (2023). The role of circular economy in achieving sustainable development goals (SDGs): An integrative framework. *ESTIDAMA Journal*, 2023, 1–9. DOI: 10.58496/MJBD/2024/00
2. Grybaitė, V., & Burinskienė, A. (2024). Assessment of circular economy development in the EU countries based on SAW method. *Sustainability*, *16*(21), 9582. DOI:10.3390/su16219582
3. Gedvilaitė, D., Lapinskienė, G., & Szarucki, M. (2024). Assessment of the Development of the Circular Economy in the EU Countries: Comparative Analysis by Multiple Criteria Methods. *Emerging Science Journal*, *8*(2), 574–591. DOI:10.28991/ESJ-2024-08-02-013
4. Elia, V., Gnoni, M. G., & Tornese, F. (2024). Integrating circular economy and sustainability assessment on the micro-level: An umbrella review. *Sustainable Production and Consumption, 50*, 405–415. DOI:10.1016/j.spc.2024.08.012
5. Remeikienė, R., Gasparėnienė, L. & Bankauskienė, J. Assessment of the circular economy indicators in the EU Member States. *Discov Sustain* 6, 611 (2025). DOI:10.1007/s43621-024-00719-z
6. Jakubelskas, U., & Skvarciany, V. (2025). Evaluation of circular economy indicators seeking sustainable development goals. E&M Economics and Management, 28(3), 17–31. DOI:10.15240/tul/001/2025-5-018
7. Kobylynska, T., Hrynchak, N., Hinchuk, L., Motuzka, O. M. (2025) The Circular Economy as an Innovative Approach to Fighting Climate Change: A Statistical Study of Its Impact on the Sustainable Development. *Collection of Papers New Economy. Volume 3, No. 1.* DOI: 10.61432/CPNE0301079k
8. Кобилинська, Т., Гринчак, Н.А., Мотузка, О. (2025) Модель циркулярної економіки в пом'якшенні наслідків зміни клімату в Україні. *Society and Security*. 2025. № 1(7). С.3-16. DOI:10.26642/sas-2025-1(7)-3-16

Гринь В.П.,
доктор економічних наук, доцент,
професор кафедри обліку та оподаткування;
Коновалова А.В.,
викладач кафедри обліку та оподаткування;
Запорізький національний університет

ФІНАНСОВА ЗВІТНІСТЬ ЯК ІНСТРУМЕНТ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПІДТРИМКИ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

В умовах євроінтеграції фінансова звітність набуває нового функціонального значення як інструмент забезпечення прозорості діяльності підприємств та їх інтеграції у міжнародне економічне середовище. Гармонізація національного законодавства з вимогами Європейського Союзу зумовлює необхідність адаптації системи бухгалтерського обліку до міжнародних стандартів фінансової звітності, що забезпечує підвищення зіставності, прозорості та інформативності фінансових даних.

Застосування принципів МСФЗ сприяє формуванню єдиних підходів до визнання, оцінки та розкриття інформації, що підвищує довіру інвесторів, кредиторів та інших зацікавлених сторін. У таких умовах фінансова звітність набуває не лише інформаційної, а й комунікаційної функції, забезпечуючи ефективну взаємодію підприємства із зовнішнім середовищем.

Фінансова звітність є завершальним етапом облікового процесу та водночас важливим елементом інформаційної системи підприємства, який забезпечує узагальнення, систематизацію та подання інформації про фінансовий стан, результати діяльності та рух грошових коштів. Вона виступає інструментом як зовнішнього інформування користувачів, так і внутрішнього управління, оскільки її показники активно використовуються для аналізу, планування, контролю та прийняття управлінських рішень.

Якість фінансової звітності визначається ступенем відповідності інформації потребам користувачів, що реалізується через такі якісні характеристики, як дохідливість, зрозумілість, доречність, достовірність, зіставність та своєчасність [1]. Саме ці характеристики забезпечують ефективність використання фінансової інформації у процесі управління підприємством.

У сучасних умовах фінансова звітність набуває ознак багатофункціонального інструменту управління. Вона формує інформаційну базу для проведення фінансового аналізу, зокрема оцінювання ліквідності, платоспроможності, фінансової стійкості, ділової активності та рентабельності підприємства. На основі показників фінансової звітності здійснюється діагностика фінансового стану, виявлення тенденцій розвитку та обґрунтування стратегічних і тактичних управлінських рішень.

Водночас ефективність використання фінансової звітності у системі управління обмежується низкою факторів, зокрема: узагальненим характером звітних показників; недостатньою оперативністю інформації; обмеженим рівнем інтеграції з внутрішньою інформаційною системою підприємства.

Крім того, процес адаптації до міжнародних стандартів супроводжується певними труднощами, серед яких трансформація облікової політики, необхідність підвищення кваліфікації персоналу та впровадження нових підходів до формування фінансової інформації. У зв'язку з цим особливої актуальності набуває інтеграція фінансової звітності з управлінським обліком та аналітичною інформацією. Поєднання узагальнених показників фінансової звітності з деталізованими даними внутрішнього обліку забезпечує більш глибоке розуміння фінансово-господарських процесів та підвищує якість управлінських рішень.

Важливим напрямом підвищення ефективності використання фінансової звітності є розвиток аналітичного підходу до її інтерпретації. Застосування фінансових коефіцієнтів, горизонтального, вертикального та трендового аналізу дозволяє перетворити звітні дані на інструмент оцінювання ефективності діяльності підприємства та прогнозування його розвитку.

Крім того, підвищення ролі фінансової звітності у системі управління пов'язане із впровадженням сучасних інформаційних технологій. Використання автоматизованих систем обліку та аналітики забезпечує оперативність обробки інформації, мінімізацію помилок та розширення можливостей аналізу даних, що сприяє формуванню єдиного інформаційного середовища підприємства.

Не менш важливим є удосконалення системи внутрішнього контролю, яка забезпечує достовірність і повноту фінансової інформації. Ефективна система внутрішнього контролю сприяє своєчасному виявленню помилок і ризиків, підвищуючи якість інформаційної підтримки управління.

Таким чином, підвищення ефективності використання фінансової звітності можливе за рахунок реалізації таких ключових напрямів:

– інтеграція фінансової звітності з управлінським обліком;
– розширення аналітичного використання звітних показників;
– впровадження сучасних інформаційних технологій;
– удосконалення системи внутрішнього контролю;
– адаптація фінансової інформації до потреб управління;
– гармонізація облікової політики відповідно до вимог МСФЗ.

Отже, в умовах євроінтеграції фінансова звітність виступає ключовим інструментом інформаційної підтримки управління підприємством, що забезпечує не лише внутрішні управлінські потреби, а й інтеграцію у міжнародний економічний простір. Її ефективне використання базується на поєднанні аналітичних можливостей, сучасних інформаційних технологій та дотриманні міжнародних стандартів, що сприяє підвищенню якості управлінських рішень і конкурентоспроможності підприємства.

Список використаних джерел

1. Загальні вимоги до фінансової звітності: Національне Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1, затв. Наказом МФУ від 07.02.2013 № 73 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13#Text

Єрмолаєва М.В.,
кандидат економічних наук, доцент,
професор кафедри обліку і оподаткування;
Полтавський державний аграрний університет

НАКОПИЧУВАЛЬНА ПЕНСІЙНА СИСТЕМА: ВИКЛИКИ ДЛЯ ОБЛІКУ ТА АВТОМАТИЗАЦІЇ РОЗРАХУНКІВ

Сучасний етап розвитку економіки України потребує реформування діючої пенсійної системи. Дотепер основою соціального захисту громадян України є солідарна модель, коли наповнення пенсійного фонду здійснюється за рахунок працюючих громадян, а користуються коштами ті, хто на даний момент втратили працездатність і потребують соціального захисту держави [1]. Демографічна криза, міграція працездатного населення, викликана війною, суттєво посприяли втраті ефективності діючої системи пенсійного забезпечення. На порядку денному стоїть необхідність запровадження другого рівня пенсійного забезпечення (загальнообов'язкової накопичувальної системи). Успішне здійснення цієї реформи безпосередньо залежить від готовності облікової інфраструктури підприємств до якісного адміністрування нових видів внесків [2].

Запровадження державного накопичувального пенсійного страхування суттєво змінює роль бухгалтера: від стандартного нарахування ЄСВ до здійснення обліку персоналізованих відрахувань. Ключовим об'єктом обліку стає індивідуальний пенсійний внесок працівника.

Методологічно можна чітко розмежувати:

- внески роботодавця (які можуть стати частиною додаткових витрат на оплату праці).
- внески працівника (які утримуються безпосередньо з нарахованого доходу).

Для відображення розрахунків за ЄСВ сьогодні використовують субрахунок 651 «За розрахунками із загальнообов'язкового державного соціального страхування». В перспективі запровадження накопичувального пенсійного страхування доцільно запровадити окремий субрахунок до рахунку 65 «Розрахунки за страхуванням» – 656 «Розрахунки за накопичувальним пенсійним забезпеченням». Це дозволить забезпечити аналітичність обліку у розрізі кожного співробітника та обраного ним недержавного пенсійного фонду або Державного накопичувального фонду.

Основним викликом для бізнесу є адміністрування даних. *Автоматизація цього процесу має будуватися за трьома напрямами:*

- інтеграція з Єдиним соціальним реєстром (ЄСР): облікова система підприємства (ERP, BAS тощо) повинна мати можливість в режимі реального часу отримувати дані про реквізити індивідуальних рахунків працівників;
- автоматичне розмежування платежів: програмний продукт має самостійно формувати окремі платіжні інструкції на солідарну та накопичувальну частини, мінімізуючи людський фактор;
- контроль обмежень та пільг: система повинна автоматично враховувати граничні суми доходу, з яких справляються внески, та коректно розраховувати податкову знижку з ПДФО для учасників системи.

Для побудови такої системи можливе використання штучного інтелекту. Програмні рішення на його базі дозволять здійснювати предиктивний аналіз: система може сигналізувати про можливі розбіжності у звітності ще до моменту її подання до контролюючих органів.

Накопичувальна система пенсійного страхування змінює парадигму взаємовідносин «роботодавець-працівник». Облік тепер включає не лише здійснення розрахунків, а й сервісну складову. Автоматизоване робоче місце бухгалтера повинно надавати можливість миттєво генерувати довідки для працівників про стан їхніх накопичень, що підвищує довіру до системи та сприяє детінізації заробітних плат.

Реформа другого рівня пенсійної системи в Україні має відбуватися відповідно до європейських стандартів (зокрема Директиви (ЄС) 2016/2341) [3]. Її здійснення потребує не лише політичної волі, а й технологічної готовності. Автоматизація обліку розрахунків за пенсійними внесками є фундаментом, на якому будується фінансова безпека майбутніх пенсіонерів. Основними напрямками розвитку мають стати уніфікація форматів передачі даних (API) та впровадження хмарних рішень для ведення персоніфікованого обліку.

Список використаних джерел

1. Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування: Закон України від 9.07.20023 р. № 1058. Дата оновлення 20.01.2026 р. Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1058-15#Text
2. Про заходи щодо законодавчого забезпечення реформування пенсійної системи: Закон України від 8.07.2011 р. № 3668. Дата оновлення 20.03.2024 р. Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3668-17#Text
3. Директива Європейського парламенту і Ради (ЄС) 2016/2341 від 14 грудня 2016 року про діяльність установ професійного пенсійного забезпечення (УППЗ) та нагляд за ними (нова редакція). Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_036-16#Text

Заднепровська С.П.,
кандидат економічних наук,
керівник відділу аудиту банків
та небанківських фінансових установ;
ТОВ «АДВО-АУДИТ»

ВІД «ГАЛОЧКИ» ДО ЦІННОСТІ: ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ВНУТРІШНЬОГО АУДИТУ ЗА ГЛОБАЛЬНИМИ СТАНДАРТАМИ

Перехід на нові Глобальні стандарти внутрішнього аудиту (Global Internal Audit Standards, GIAS), який відбувся у 2025 році, став визначальною подією для професійної спільноти внутрішніх аудиторів. Їх імплементація суттєво вплинула на всі аспекти діяльності внутрішнього аудиту (ВА), змістивши акцент на стратегічну цінність функції, її незалежність, етичні засади та здатність генерувати вимірювані корисні ефекти для бізнесу. Це, у свою чергу, зобов'язало керівників аудиту розробити збалансовану систему вимірювання успіху. Відтепер внутрішній аудит більше не може звітувати лише про кількість проведених перевірок чи знайдених порушень; він має довести свій вплив на зниження ризиків, покращення операційної ефективності та досягнення стратегічних цілей компанії.

Чому проблематика оцінки ефективності внутрішнього аудиту набуває критичної ваги саме на сучасному етапі? Узагальнення теоретичних підходів та практичних тенденцій дозволяє виокремити три основні драйвери цього процесу.

По-перше, нові Глобальні стандарти ВА є обов'язковими для суб'єктів, які прагнуть відповідати міжнародним професійним вимогам. «Головний зсув – це перехід від бюрократичної «галочки» про відповідність до акценту на результативності. Тепер важливо не саме існування внутрішнього аудиту, а його здатність приносити реальну користь.

По-друге, зростають очікування бізнесу та стейкхолдерів. Хоча ця тенденція й повільна, але вже відчувається зсув, коли власники, керівництво та наглядові органи дедалі частіше хочуть бачити не звіти про перевірки, а вплив аудиту на зниження ризиків та ефективність діяльності.

Третій фактор – потужний стимул з боку регулятора. НБУ визначив жорсткі часові межі для приведення діяльності ВА у відповідність до Глобальних стандартів. Для фінансових установ це не лише виклик, а й унікальний шанс для професійної еволюції. Важливо, що вперше на рівні підзаконного акту дотримання міжнародних стандартів стало обов'язковою умовою роботи, поряд із національним законодавством.

Методологічною основою та ключовим орієнтиром для формування сучасного підходу до оцінювання діяльності ВА є Стандарт 12.2 «Вимірювання ефективності» (Performance Measurement), який входить до Домену IV «Управління функцією ВА». Його поява як окремого стандарту підкреслює, що

вимірювання ефективності це не одноразова дія, а постійний процес управління. Вимогою стандарту є те, що він зобов'язує керівників ВА розробити, впровадити та регулярно переглядати систему показників оцінки результативності самої функції, так і її внесок у досягнення стратегічних цілей компанії. Інструментарій від ІІА – Performance Measurement Tool [2] допомагає структурувати процес переходу через оцінку п'яти цільових зон результативності: від задоволення потреб стейкхолдерів до операційної ефективності, розвитку персоналу, обсягу покриття ризиків та інтеграції інноваційних підходів. Такий підхід відображає фундаментальну зміну парадигми оцінювання.

Як зазначають експерти KPMG, порівняно з попередньою редакцією стандартів (IPPF 2017), сучасна методологія демонструє суттєвий прогрес: відбувся перехід від домінування суто кількісних показників до інтегрованої оцінки результатів, якості та реального впливу внутрішнього аудиту на організацію [3]. Порівняння основних аспектів вимірювання ефективності ВА наочно ілюструє ці трансформації (табл.1).

Таблиця 1

Порівняння основних аспектів вимірювання ефективності ВА

№	Аспект	Попередні стандарти (IPPF 2017)	Нові Глобальні стандарти (GIAS 2024) — Стандарт 12.2
1.	Фокус	На процесах (% виконання плану, кількість звітів, дотримання процедур) — це "виходи".	На результатах (вплив на ризики, підвищення ефективності, задоволеність стейкхолдерів) – «результати» (outcomes).
2.	Типи показників	Переважно кількісні метрики.	Інтеграція кількісних та якісних показників для формування комплексної оцінки.
3.	Інструментарій	Загальні рекомендації, розрізнені імплементаційні поради.	Детальний Performance Measurement Tool з практичними прикладами, шаблонами для звітування (дашборди, зважені системи оцінювання) та описо ризиків незбалансованого підходу
4.	Інтеграція	Імплементаційні рекомендації були окремими документами.	Імплементаційні рекомендації інтегровані безпосередньо в текст стандартів. До Стандарту 12.2 додаються детальні роз'яснення та приклади.

Окрім оновлених критеріїв оцінки, Глобальні стандарти посилюють вимоги до Програми забезпечення та підвищення якості (QAIP). Як і в попередній версії (IPPF 2017), вона передбачає регулярні внутрішні та зовнішні оцінювання (не рідше ніж раз на п'ять років). Проте ключовий акцент змістився: тепер пріоритетом є не формальне підтвердження відповідності (conformance), а доведення реальної результативності (performance). Важливою новацією також

стала обов’язкова участь сертифікованого внутрішнього аудитора (CIA) у складі команди зовнішнього оцінювання, що гарантує фахову експертизу перевірки.

Водночас, попри чітку методологічну базу, практичне впровадження цих підходів супроводжується низкою викликів. Перехід до оцінки "цінності" замість "процесів" потребує окремої уваги до складнощів, з якими стикаються служби ВА на практиці. *Головні з них:*

по-перше, існує ризик незбалансованості системи показників. Надмірна орієнтація на кількісні метрики (наприклад, відсоток виконання плану) може призвести до недооцінки якісних аспектів, таких як рівень довіри менеджменту або реальний вплив на зниження ризиків. Відповідні застереження містяться і в інструментарії IIA;

по-друге, для публічного сектору оцінювання ефективності є більш складним процесом через наявність «нефінансових» цілей, ширшого кола стейкхолдерів та підвищеної політичної чутливості. У таких умовах особливо важливим є поєднання кількісних показників із якісною оцінкою результатів;

третій виклик – градація вимог за рівнями обов'язковості ("must", "should", "may"). Такий підхід вимагає від керівників ВА високого рівня професійного судження, адже межа між обов'язковим виконанням та рекомендованою практикою тепер потребує індивідуального усвідомлення та обґрунтування. .

Відповіддю на ці виклики стає впровадження системних методологій. Однією з найбільш ефективних з них вбачається збалансована система показників (Balanced Scorecard, BSC), яка дозволяє комплексно оцінювати діяльність ВА за чотирма ключовими перспективами [5]:

- *Фінансова перспектива***:** оцінка економічної доцільності функції ВА, співвідношення витрат на підрозділ до вартості бізнес-процесів, що перевіряються, а також обсяг «прямої» економії (hard savings) від впроваджених рекомендацій.
- *Перспектива стейкхолдерів:* рівень задоволеності менеджменту та наглядових органів (за результатами анкетування), а також динаміка запитів на консультаційні послуги як індикатор зростання довіри.
- *Внутрішні процеси*: ефективність аудиторського циклу та повнота покриття ризиків; фокус на зонах із критичним рівнем ризику, якість рекомендацій та контроль за їх виконанням.
- *Навчання та розвиток***:** рівень професійного розвитку та здатність до інновацій, зокрема: кількість годин професійного навчання, рівень володіння IT-інструментами, плинність кадрів, наявність професійних сертифікацій (CIA, CISA).

Як зазначають дослідники, сучасна практика розділяє показники на дві основні категорії: ті, що вимірюють ефективність процесів, і ті, що вимірюють кінцевий результат (вплив на бізнес). Важливо розуміти цю різницю, щоб не перетворити оцінку на «самоціль». Саме збалансована система показників допомагає пов’язати щоденну роботу аудиторів зі стратегією компанії.

Водночас, незважаючи на наявність розвиненого методологічного інструментарію, реальне сприйняття внутрішнього аудиту в бізнес-середовищі залишається викликом. За даними глобального звіту Internal Audit: Vision 2035, переважна частка респондентів (54%) досі ідентифікують ВА як «орієнтований на дотримання вимог», а майже половина (48%) – як «поліцейський» [4]. Ці усталені стереотипи віддзеркалюють історичне сприйняття ВА виключно як інструменту захисту цінностей *через нагляд та примус*. Натомість значно менша частка респондентів (40%) відзначили сприйняття ВА як «довірених радників», і лише 34% – як «вирішувачів проблем». Саме ці ролі є ключовими для посилення створення цінності та реалізації стратегічного партнерства.

Таким чином, між еволюцією функції ВА, яка отримала потужний методологічний імпульс завдяки новим Глобальним стандартам, та її реальним сприйняттям у бізнес-середовищі існує суттєвий розрив, що є красномовним свідченням великої роботи, яку ще належить зробити професійній спільноті для подолання усталених стереотипів та забезпечення реальної трансформації ВА. Головним ризиком залишається формальне виконання вимог ("для галочки") без якісного оновлення процесів та інтеграції в систему управління ризиками.

На основі проведеного експертами аналізу ринку та поглядів професійної спільноти, ключовими умовами успіху ми вбачаємо: відмову від формального підходу, цілеспрямовані інвестиції в людський капітал, розвиток цифрових компетенцій та утвердження ВА як стратегічного партнера. Лише так функція внутрішнього аудиту реалізує потенціал нових Глобальних стандартів і подолає розрив між своїми реальними можливостями та застарілим сприйняттям.

Список використаних джерел

1. Дослідження стану професії внутрішнього аудиту в Україні: Ключові тенденції та виклики 2026 року. URL: https://theiia.org.ua/wp-content/uploads/2026/01/doslidzhennya-stanu-vnutrishnogo-audytu-v-ukrayini_v-fin
2. IIA Performance Measurement Tool March 04, 2025. URL: https://www.iia.nl/nieuws/twee-nieuwe-tools-helpen-internal-auditors-bij-toepassen
3. Internal audit standards April 2025 KPMG Middle East Insight and guidance to implement the new global internal auditing standards 2025 KPMG. URL: https://assets.kpmg.com/content/dam/kpmgsites/ae/pdf/internal-audit-standards.pdf
4. The Internal Audit Foundation initiated “Internal Audit: Vision 2035 – Creating Our Future Together”. URL: https://www.theiia.org/globalassets/site/foundation/latest-research-and-products/vision-2035-report.pdf
5. The Institute of Internal Auditors’ New Performance Measurement Tool. RISK Advisory/Internal audit by Zachary Babbitt 2025. URL: https://schneiderdowns.com/our-thoughts-on/institute-internal-auditors-performance-measurement-tool/

Згурська С.Й.,
інспектор комітету з контролю якості аудиторських послуг;
Аудиторська палата України

РЕГЛАМЕНТУВАННЯ ПРОЦЕДУР ПРИ ОТРИМАННІ РОЗУМІННЯ ВІДНОСИН ТА ОПЕРАЦІЙ СУБ'ЄКТА ГОСПОДАРЮВАННЯ З ПОВ'ЯЗАНИМИ СТОРОНАМИ ПІД ЧАС АУДИТУ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ

Зазначимо, що при отриманні розуміння відносин та операцій суб'єкта господарювання з пов'язаними сторонами важливим кроком є розгляд різних варіантів та сценаріїв того, як пов'язані сторони можуть бути використані під час маніпулювання з фінансовою звітністю, зокрема (рис.1) :

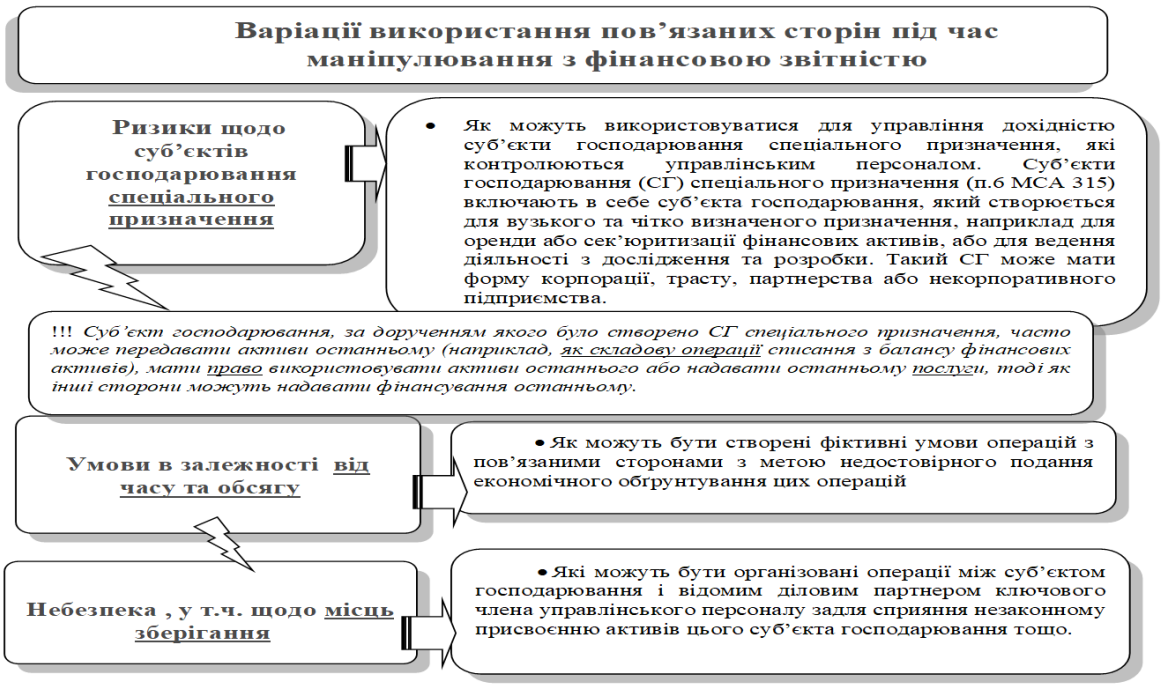

Рис.1. Окремі складові при розгляді сценаріїв використання пов'язаних сторін під час маніпулювання з фінансовою звітністю

Джерело: сформовано за власними дослідженнями

Власні дослідження доводять, що вимога, яка стосується звернення до управлінського персоналу із запитом щодо ідентифікації пов'язаних сторін, характеру відносин, наявності будь-яких операцій з ними протягом періоду (у тому числі тип й цілі операцій), має бути дотримана аудитором, навіть у тих випадках, якщо застосовна концептуальна основа фінансового звітування не встановлює вимоги до пов'язаних сторін.

Крім того, в повторюваних завданнях, відповідь управлінського персоналу на такий запит, створює аудитору основу для порівняння інформації, наданої управлінським персоналом, із аудиторськими записами про пов'язані сторони, які були зроблені при виконанні попередніх завдань[2].

Важливим для ідентифікації та оцінки ризиків суттєвого викривлення внаслідок операцій з пов'язаними сторонами є отримання аудитором розуміння заходів контролю, які використовує суб'єкт господарювання з метою:

- ідентифікації, відображення в обліку та розкриття інформації щодо відносин і операцій з пов'язаними сторонами відповідно до застосовної концептуальної основи фінансового звітування [1];
- санкціонування і схвалення значних операцій та домовленостей з пов'язаними сторонами;
- санкціонування й схвалення значних операцій та домовленостей, що виходять за межі звичайного перебігу господарської діяльності

Для отримання розуміння з цих питань Міжнародний стандарт аудиту 550 «Пов'язані сторони» (далі – МСА 550) вимагає від аудитора звернутися з запитом до управлінського персоналу або іншого персоналу, який є обізнаним з цих питань, та виконати інші доречні процедури оцінки ризиків, зокрема спостереження за заходами з нагляду і перевірки управлінським персоналом, а також інспектування наявної доречної документації [3].

Окрім керівництва, до іншого персоналу суб'єкта господарювання, які можуть бути обізнаними щодо пов'язаних сторін та контролю за відносинами і операціями з ними, можуть входити: а) ті, кого наділено найвищими повноваженнями; б) внутрішні аудитори; с) штатні юристи; д) співробітники, які мають повноваження ініціювати, обробляти або реєструвати значні операції, які виходять за межі звичайної діяльності суб'єкта господарювання, та особи, які здійснюють нагляд чи моніторинг за такими співробітниками.

Важливість отримання розуміння заходів контролю за відносинами і операціями з пов'язаними сторонами полягає у тому, що якщо аудитор дійде висновку, що такі заходи контролю є неефективними або взагалі відсутні, аудитор не може отримати прийнятні аудиторські докази у достатньому обсязі щодо відносин і операцій з пов'язаними сторонами.

В такому випадку МСА вимагає від аудитора розглянути вплив цього питання на аудит, включаючи вплив на думку, що буде висловлена у звіті аудитора.

Слід зазначити, що на підставі отриманих аудиторських доказів щодо відносин та операцій з пов'язаними сторонами аудитор повинен дати оцінку повноті та правильності відображення в обліку та розкриття у фінансовій звітності суб'єкта господарювання операцій із пов'язаними сторонами відповідно до застосовної концептуальної основи фінансового звітування [1]. При оцінці суттєвості викривлення аудитор має врахувати не лише розмір викривлення, а й характер викривлення, зокрема, для користувачів фінансової звітності значущість операції може залежати не лише від суми операції, що відображена в обліку, а й від інших особливих доречних чинників, зокрема, характер відносин з пов'язаною стороною . Оцінювання викривлення завжди включає в себе і оцінювання розкриття інформації у фінансовій звітності. Стосовно пов'язаних сторін, аудитор повинен оцінити, чи факти й обставини відносин і операцій суб'єкта господарювання з пов'язаними

сторонами було належно узагальнено та подано так, що розкриття інформації є зрозумілими

Список використаних джерел

1. Міжнародні стандарти контролю якості, аудиту, огляду, іншого надання впевненості та супутніх послуг, видання 2016-2017. Міжнародна Федерація Бухгалтерів, Аудиторська Палата України. URL: http://www.apu.com.ua/files/ temp/Audit_2018_1.pdf . (дата звернення: 19.02.2026).
2. Рядська В.В. Аудит у розвитку підприємницької діяльності в Україні : дис…док. екон. наук : 08.00.09. Київ, 2015. 566 с.
3. Царенко О.В., Кармазін В.А. Об'єкти локалізації зусиль під час розробки та виконання аудиторських процедур як основа послідовних дій аудитора для запобігання ризику шахрайства. Ефективна економіка. 2022. № 9. URL: http: // www. economy.nayka.com.ua

Зоріна О.А.,
доктор економічних наук, доцент,
професор кафедри обліку, аудиту та оподаткування;
Національна академія статистики, обліку та аудиту

УПРАВЛІНСЬКИЙ ОБЛІК ВИТРАТ: ВИБІР ОПТИМАЛЬНОГО МЕТОДУ

Формування фінансових результатів діяльності підприємства є завершальною дією господарського циклу. Фінансові результати – це різниця між отриманими доходами та витратами організації. Незважаючи на таку просту формулу, підприємство має право вибирати певні методи обліку, які впливають на фінансовий результат, та закріплювати їх в обліковій політиці. Існує кілька методів обліку витрат і вибір кожного з них залежить від виробничих, галузевих та інших особливостей організації. Для грамотного ведення бізнесу важливо проаналізувати прогнозовані господарські операції та правильно визначити метод обліку витрат.

В даний час, в умовах високої конкуренції в ринковій системі, отримання максимального прибутку є одним з головних завдань комерційного підприємства, а це насамперед викликає необхідність регулювання витрат, чого можна досягти способом вибору оптимального методу обліку витрат. В даний час існує значна кількість різноманітних методів обліку витрат, серед яких найбільш відомі та поширені такі як: попередільний, позамовний, попроцесний та нормативний.

Сутність попередільного методу полягає в тому, що всі або деякі прямі витрати відображають у поточному обліку не за видами продукції, що виробляється, а за переділами виробництва (навіть якщо з одного переділу можна отримати кілька видів продукції). У зв'язку з тим, що у таких виробництвах процес створення готової продукції складається з кількох послідовних технологічно закінчених переділів, виникає необхідність

визначення собівартості не лише готової продукції, а й напівфабрикатів, особливо у умовах, коли частина їх має бути реалізована на сторону. Переділ є частиною технологічного процесу, яка закінчується виготовленням готового напівфабрикату Такий напівфабрикат може бути реалізований, а може бути направлений у наступний переділ для подальшої обробки та виходу готового продукту.

У багатьох галузях промисловості застосовують попередільний метод, коли виробничі витрати враховуються в кожному переділі, включаючи собівартість напівфабрикатів, виготовлених у попередньому переділі. У зв'язку з цим калькулюють фактичну собівартість напівфабрикатів кожного переділу. Відповідно, напівфабрикати власного виробництва входять у собівартість окремих видів продукції комплексної статті.

У більшості випадків переміщення напівфабрикатів з одного переділу в інший або на склад підприємства – у бухгалтерському обліку відображається за фактичною собівартістю таких напівфабрикатів. Таким чином, незавершене виробництво знаходить своє відображення на місцях їх фактичного знаходження. Даний варіант попередільного методу обліку витрат називається напівфабрикатним. У тих галузях промисловості, де облік організований у розрізі кожного переділу, але не потрібно формувати калькуляцію собівартості кожного напівфабрикату – застосовують безнапівфабрикатний метод. Як правило, такий метод обліку витрат застосовують там, де напівфабрикати використовують та переробляють до стану готової продукції всередині самого підприємства та на сторону не реалізуються, тому передача напівфабрикатів з одного переділу до іншого відбувається без списання витрат у системі бухгалтерських рахунків, пов'язаних з їх виробництвом.

Таким чином, перевагою напівфабрикатного методу формування собівартості готової продукції є детальний облік напівфабрикатів на виході з кожного переділу, що є необхідним для контролю випуску готової продукції, а також при реалізації напівфабрикатів на бік. Недоліком такого методу є його громіздкість і складність в обліку. Безнапівфабрикатний метод формування собівартості готової продукції, навпаки, є простішим, але у разі реалізації напівфабрикатів на сторону не дозволяє визначити собівартість таких виробів. Відповідно, якщо спеціалізація підприємства передбачає реалізацію напівфабрикатів на сторону на постійній основі, в обліковій політиці підприємства слід закріпити напівфабрикатний спосіб. Якщо ж реалізація напівфабрикатів не здійснюється, то є сенс використовувати безнапівфабрикатний метод., оскільки трудомісткість напівфабрикатного методу може спричинити додаткові витрати. Отже, попередільний метод є ефективним інструментом обліку витрат у масовому виробництві, однак його застосування обмежене специфікою технологічного процесу та може супроводжуватися певними неточностями у розрахунках.

Позамовний метод обліку витрат передбачає калькуляцію собівартості кожного окремого замовлення чи контракту. При цьому кожному замовленню

присвоюється номер, що стає об'єктом бухгалтерського обліку, і за яким відображаються всі витрати, що виникли під час виконання (виробництва) такого замовлення. При такому методі обліку особливістю є те, що витрати не прив'язані до певного періоду і кінцева собівартість продукції формується після її повної готовності до використання та споживання (передачі замовнику). Таким чином, якщо на межі звітних періодів велика частина витрат залишається у вигляді незавершеного виробництва, слід утриматися від застосування такого методу, або за допомогою управлінського впливу на виробничий процес окреслити рамки виконання замовлення. Позитивною особливістю позамовного методу є те, що, розраховуючи собівартість того чи іншого замовлення, можна їх порівняти та проаналізувати, яке замовлення найбільш рентабельне. Крім того, розрахунок собівартості індивідуального замовлення дає базу для планування витрат у майбутньому або визначення цін, що також дає можливість спрогнозувати фінансові результати.

Попроцесний метод обліку витрат переважно застосовується у серійному виробництві чи виробництві ідентичної продукції, технологія яких передбачає кілька технологічних процесів і переміщення продукту від однієї операції до наступної. Собівартість кожної окремо взятої із маси інших одиниці виробленої продукції – буде ідентичної собівартості інших одиниць продукції. На практиці цей метод зазвичай застосовують підприємства, що виробляють однорідну продукцію, а також підприємства видобувної галузі, електро- і теплостанцій, нафтопереробної промисловості. Для формування фінансових результатів такий метод буде оптимальним, якщо, окрім ознаки однорідності продукції, яка випускається, у виробничій діяльності немає можливості виділити витрати за окремою одиницею витрат. Таким чином, для формування фінансового результату позитивним є те, що витрати визначаються за кожен звітний місяць незалежно від виду продукції. Якщо вся продукція підприємства є однорідною, то попроцесний метод буде оптимальним.

Нормативний метод обліку витрат застосовується на виробничих підприємствах, де можна встановити норми витрат за всіма статтями калькуляції. Нормативний метод обліку витрат забезпечує контроль витрат ресурсів під час випуску продукції. Тобто основою є облік витрат відповідно до чинних норм і обліку відхилень від цих норм, а також обліку зміни норм. Нормативний метод обліку витрат має ключові особливості, що виконують контрольну функцію у витратах підприємства. Для формування фінансових результатів даний метод відкриває позитивну сторону в частині контролю витрат. Крім того, завдяки нормативам витрат можна більш точно прогнозувати фінансовий результат та оптимізувати діяльність підприємства.

Переваги та недоліки кожного із розглянутих методів узагальнимо у таблиці (табл. 1)

Таблиця 1

Порівняння методів обліку витрат

Метод обліку витрат	Переваги	Недоліки
Попередільний	Простота обліку; контроль витрат за переділами; ефективність у масовому виробництві; оперативність розрахунків	Усереднення витрат; менша точність; складність обліку незавершеного виробництва; не застосовується при індивідуальному виробництві
Позамовний	Висока точність; облік витрат за кожним замовленням; можливість визначення рентабельності; придатність для індивідуального виробництва	Трудомісткість; тривалий період визначення собівартості; великий обсяг документації; складність узагальнення
Попроцесний	Простота обліку; швидке отримання інформації; ефективність при безперервному виробництві; зручність розрахунку середньої собівартості	Усереднення витрат; низька точність; обмежений контроль; складність розподілу витрат між періодами
Нормативний	Контроль витрат через систему норм; виявлення відхилень; підвищення ефективності; сприяє плануванню	Складність впровадження; необхідність постійного оновлення норм; залежність від точності нормативів; значні організаційні витрати

Отже, вибір оптимального методу обліку витрат залежить від особливостей діяльності підприємства, технології виробництва та управлінських потреб. Не існує універсального методу – кожен застосовується в певних умовах, при цьому основними критеріями вибору є: тип виробництва; характер продукції; технологічний процес; рівень контролю витрат; інформаційні потреби управління; складність та ресурси обліку. Окрім того, на практиці часто використовують комбінацію методів, наприклад, попередільний та нормативний для контролю витрат; позамовний та нормативний для точності та аналізу відхилень, тощо.

Калашніков О.Ю.,
здобувач третього (освітньо-науково) рівня вищої освіти;
Гура Н.О.,
доктор економічних наук, професор,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ОЦІНКА В УМОВАХ ПОЛІКРИЗИ: НОВІ ВИМОГИ ДО КОРИГУВАННЯ ВАРТОСТІ ЧИСТИХ АКТИВІВ ІНСТИТУТІВ СПІЛЬНОГО ІНВЕСТУВАННЯ В УКРАЇНІ

З метою удосконалення нормативно-правового регулювання діяльності інститутів спільного інвестування (ІСІ) актів рішенням Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку (НКЦПФР) від 07.10.2025 № 09/21/3007/К03 [1] було оновлено редакцію Положення про порядок визначення вартості чистих активів інститутів спільного інвестування, затверджене рішенням НКЦПФР від 30.07.2013 року № 1336 [2], яке набрало чинності 01.11.2025.

Згідно з вимогами Положення [2], викладеного у новій редакції, вартість чистих активів ІСІ визначається як різниця між сумою активів ІСІ з урахуванням їх ринкової вартості і розміром зобов'язань ІСІ.

Серед головних нововведень слід окремо відзначити нову вимогу щодо необхідності зменшення вартості активів ІСІ у разі наявності у їхньому складі такої дебіторської заборгованості:

1) яка прострочена більш ніж на 90 календарних днів;

2) по якій продовження строку її погашення здійснено більше ніж один раз та строк такого продовження перевищує 180 календарних днів;

3) за угодами, предметом яких є об'єкти незавершеного будівництва або майнові права на них, у разі якщо продовження строку її погашення здійснено більше ніж один раз та строк такого продовження перевищує 360 календарних днів;

4) яка виникла внаслідок продажу попередньої дебіторської заборгованості та строк погашення якої складає більше ніж 180 календарних днів;

5) дебіторської заборгованості, яка виникла внаслідок застосування спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій), застосованих відповідно до Закону України «Про санкції» [3]. Вартість активів

The paper analyzes the impact of the new version of the NSSMC Regulation No. 1336 on the procedure for determining the net asset value (NAV) of collective investment institutions, in particular in terms of the introduction of strict criteria for discounting receivables. A methodological gap between the imperative requirements of the regulator and the principles of credit risk assessment in accordance with IFRS 9 has been identified, which may lead to the artificial formation of a negative NAV and blocking the operational activities of funds. The need to introduce a "rebuttable presumption" mechanism and develop internal regulations of AMCs to adapt accounting and control support to new regulatory conditions has been substantiated.

ІСІ, з урахуванням сум сформованих резервів по ним, повинна бути зменшена після тестування наявної дебіторської заборгованості (рис.1).

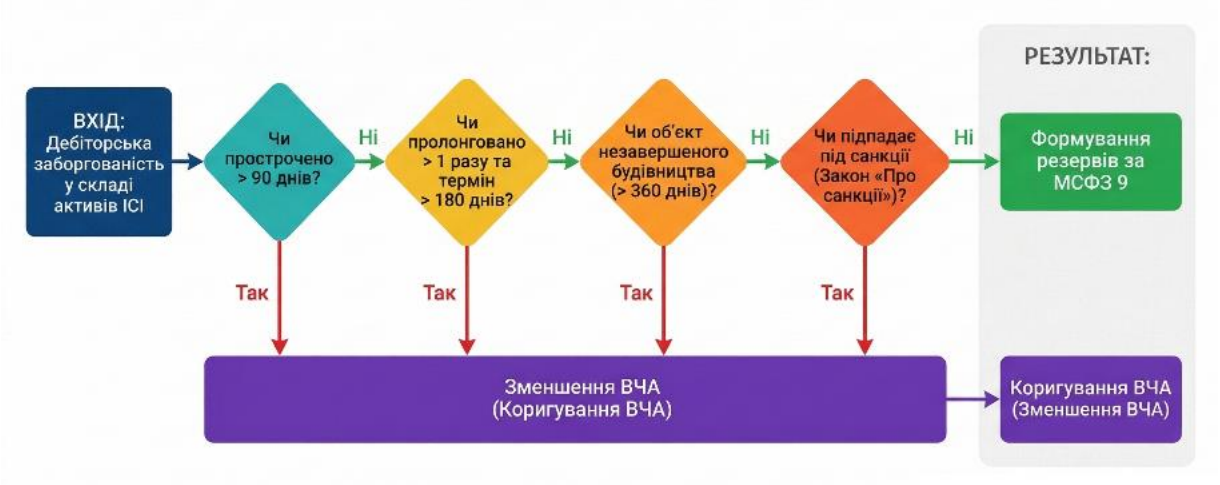

Рис.1. Алгоритм тестування дебіорської заборгованості ІСІ за новими вимогами законодавства

Джерело: складено автором на підставі Положення [2]

НКЦПФР далі також у своєму Положенні зазначає, що визнання, первісна оцінка, подальша оцінка відповідних активів та припинення їх визнання визначаються відповідними МСФЗ [2]. Регулятор встановлює загальну вимогу щодо відповідності облікових процедур стандартам МСФЗ, проте не деталізує перелік положень МСФЗ, норми яких мають застосовуватися ІСІ для зменшення вартості активів у межах виконання вимог чинного Положення.

Умова до списання простроченої на строк більше 90 днів заборгованості не викликає запитань серед бухгалтерів, оскільки пункт Б5.5.37 МСФЗ 9 «Фінансові інструменти» [4] містить спростовуване припущення, що дефолт настає не пізніше, ніж коли фінансовий актив має прострочення понад 90 днів, якщо тільки суб'єкт господарювання не має обґрунтованої та підтверджуваної інформації, яка свідчить про доцільність використання більш тривалого терміну.

Натомість постає проблема щодо прийняття обґрунтованого рішення про зменшення вартості активів по дебіторській заборгованості, по якій продовження строку її погашення здійснено більше ніж один раз та строк такого продовження перевищує 180 календарних днів. Розповсюдженою є практика надання ІСІ відсоткових позик компаніям, в яких ІСІ має частку в корпоративних правах в розмірі більш ніж 10%. Позика видається на певний строк, після закінчення якого може бути пролонгованою і при цьому не бути простроченою. Окрім цього, пролонгація це не просто технічна зміна строків, а інструмент управління ліквідністю та кредитним ризиком. Вимога регулятора виглядає дискусійною, оскільки фактично змушує КУА списувати активи, зменшувати вартість чистих активів (ВЧА) ще до того, як вони визнані безнадійними згідно зі стандартами обліку або Податковим кодексом (табл. 1).

Таблиця 1

Порівняння критеріїв НКЦПФР та МСФЗ 9

Критерій	Вимога Положення № 1336 [2]	Підхід МСФЗ 9 «Фінансові інструменти»
Прострочення > 90 днів	Обов'язкове зменшення вартості активів	Спростовуване припущення про дефолт (п. Б5.5.37)
Пролонгація (реструктуризація)	Жорсткий ліміт (2 рази / 180 днів) для автоматичного зменшення	Оцінка значного збільшення кредитного ризику (SICR) та очікуваних збитків (ECL)
Об'єкти будівництва	Ліміт 360 днів	Індивідуальна оцінка грошових потоків

Джерело: Проаналізовано автором на основі [2]

Експерти та науковці міжнародного валютного фонду (МВФ) Люк Лівен та Фабіан Валенсія у робочих документах МВФ 2012 року проаналізували заходи державної та корпоративної політики щодо врегулювання боргів та доводять, що реструктуризація (включаючи пролонгацію) є ефективнішою для стабільності ринку, ніж масове стягнення застави, яке може призвести до обвалу цін на активи [5].

Через зазначену нестачу конкретизації серед бухгалтерів компаній з управління активами (КУА) спостерігається брак розуміння: чи повинні КУА в обліку ІСІ вносити зміни в облік активів, переглядати оцінку ризиків по дебіторській заборгованості та відповідний розмір сформованих резервів очікуваних кредитних збитків по активам, які перелічені в Положенні. Дані зміни спрямовані на адаптацію методики оцінки активів ІСІ до умов сучасної полікризи, але потребують уточнення щодо методу розрахунку ВЧА за новим Положенням, умов та способів використання отриманих скоригованих показників ВЧА. Досвід першого застосування умов Положення на практиці демонструє, що розрахункова вартість одного цінного паперу ІСІ (яка розраховується як питома частка вартості чистих активів, що припадає на одну одиницю капіталу, яка перебуває у власності учасників) може зменшитись не через вплив економічних чинників на діяльність ІСІ, а через нові регуляторні вимоги, що не співпадає з інтересами інвесторів, які зацікавлені у зростанні вартості цінних паперів у їх власності. В практиці першого застосування оновленого Положення є випадки, коли ВЧА ІСІ було зменшено на суму пролонгованої дебіторської заборгованості до від’ємного значення ВЧА, що призвело до обмеження їх діяльності. Зменшення ВЧА до від’ємного значення свідчить про глибоку неплатоспроможність ІСІ, що призводить до неможливості виплачувати дивіденди. КУА може бути зобов'язана призупинити викуп цінних паперів ІСІ, оскільки розрахункова вартість одного цінного папера в такому випадку може дорівнювати нулю або бути меншою за номінал, що технічно унеможливлює коректний розрахунок виплати. При від'ємному власному капіталі подальше списання винагороди КУА може бути розцінено як порушення фідуціарних обов'язків, оскільки це ще більше погіршує стан інвесторів [6].

Від'ємне значення власного капіталу є індикатором необхідності прийняття рішення про ліквідацію ІСІ або термінове дозалучення капіталу (для КІФ). З точки зору комплаєнсу, проведення будь-яких необов'язкових платежів у такому стані може стати підставою для відкриття справи про банкрутство або санкцій з боку НКЦПФР.

Нова редакція Положення [2] запроваджує жорсткі імперативні критерії дисконтування дебіторської заборгованості (зокрема щодо пролонгацій та санкційних обмежень), які в окремих випадках домінують над принципом професійного судження, закладеним у МСФЗ 9 [4]. Це створює методологічний розрив між регуляторними вимогами до розрахунку ВЧА та стандартами фінансової звітності, що може призводити до штучного викривлення показника власного капіталу ІСІ. Доведено, що автоматичне зменшення вартості активів через технічну пролонгацію позик без врахування реального кредитного ризику (SICR) та фінансового стану контрагента нівелює роль пролонгації як інструменту управління ліквідністю. У результаті виникає ризик формування від'ємного значення ВЧА з суто регуляторних причин, що блокує операційну діяльність фонду (виплату дивідендів, викуп цінних паперів) навіть за умови фактичної платоспроможності емітента.

Виявлена невідповідність між жорсткими регуляторними критеріями оцінки активів та гнучкими підходами міжнародних стандартів фінансової звітності зумовлює необхідність розробки комплексних заходів щодо адаптації обліково-контрольного забезпечення діяльності ІСІ до нових вимог регулятора. Постає необхідність розробки внутрішнього регламенту КУА щодо проведення тестування дебіторської заборгованості, який би деталізував алгоритм узгодження вимог НКЦПФР із процедурами оцінки очікуваних кредитних збитків згідно з МСФЗ. Рекомендовано ініціювати внесення змін до нормативної бази НКЦПФР в частині запровадження механізму «спростовуваної презумпції» для випадків пролонгації дебіторської заборгованості. Пропонується надати КУА право не зменшувати вартість активів понад ліміти (180/360 днів), якщо за результатами незалежної оцінки або внутрішнього комплаєнс-контролю підтверджено збереження якості активу та наявність адекватного забезпечення. Запропоновано вдосконалити систему розкриття інформації ІСІ, додавши до звітності пояснювальну записку про вплив регуляторних коригувань на показник ВЧА. Це дозволить інвесторам розмежовувати реальні економічні збитки фонду та технічне зниження вартості паю, спричинене зміною методології оцінки, мінімізуючи панічні настрої та ризики фідуціарної відповідальності КУА.

Список використаних джерел

1. Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку. (2025, 7 жовтня). Рішення № 09/21/3007/К03. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1534-25#n2
2. Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку. (2013, 30 липня). Положення про порядок визначення вартості чистих активів інститутів спільного інвестування (Рішення № 1336). Верховона Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1444-13

3. Верховна Рада України. (2014, 14 серпня). Про санкції (Закон № 1644-VII). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1644-18
4. Міжнародні стандарти фінансової звітності. (2014). МСФЗ 9 «Фінансові інструменти». Міністерство фінансів України. URL: https://mof.gov.ua/uk/msfz-pereklad-2023-rik
5. Laeven, L., & Valencia, F. (2012). Systemic Banking Crises Database: An Update (IMF Working Paper No. 12/163). International Monetary Fund. URL: https://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2012/wp12163.pdf
6. Верховна Рада України. (2012, 5 липня). Про інститути спільного інвестування(Закон № 5080-VI). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5080-17

Кармазін В.А.,
здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти;
НААН України ННЦ «Інститут аграрної економіки»

АНАЛІТИЧНІ ПРОЦЕДУРИ АУДИТОРА ДЛЯ ОЦІНКИ ЗДАТНОСТІ СУБ'ЄКТА ГОСПОДАРЮВАННЯ АГРАРНОЇ СФЕРИ ПРОДОВЖУВАТИ СВОЮ ДІЯЛЬНІСТЬ НА БЕЗПЕРЕРВНІЙ ОСНОВІ

Попередньо слід зважити на те, що минулі події, пов'язані з пандемією COVID- 19, а зараз ще й військові дії в Україні, зумовили виникнення додаткових ризиків діяльності суб'єктів господарювання та кинули виклик компаніям у різних галузях і створили величезний тиск на керівництво компаній, щоб вони подужали проблеми, досягли фінансових цілей або, можливо, мінімізували фінансові збитки через зниження доходів. Прагнення суб'єктів господарювання продовжити безперервну діяльність зумовлює появу нових стимулів та тиску до шахрайства.

З'ясовано, що цілі аудитора та його відповідальність під час аудиту фінансової звітності, що стосується безперервності діяльності, розглядаються в Міжнародному стандарті аудиту 570 (переглянутий) «Безперервність діяльності» [1].

Виявити загрози безперервності діяльності аграрних підприємств (тобто діагностувати загрози банкрутства) означає своєчасне виявити неплатоспроможність, збитковість суб'єкта господарювання, його фінансову залежність від фінансування із зовнішніх джерел або низьку ділову активність. *Причини банкрутства суб'єктів господарювання аграрної сфери можна розділити на дві групи:*

– зовнішні (політична стабільність, державна підтримка, наявність лобістських груп у законодавчих органах, темп інфляції, рівень безробіття, борги по заробітній платі, рівень доходів населення, закони, що регулюють галузь, толерантність населення на вплив підприємства на екологію регіону тощо);

– внутрішні, які безпосередньо залежать від форм, методів та організації роботи на самому підприємстві (конкурентні переваги, природно-кліматичні умови, виробничий потенціал, трудовий потенціал, наявність фінансових ресурсів тощо).

З'ясовано, що аналітичні процедури є ефективним інструментом оцінки загроз безперервності діяльності аграрних підприємств. *Оцінка безперервності діяльності на базі аналітичних процедур дозволяє аудитору:*

- виявити проблеми в управлінні фінансами;
- визначити вплив виробничого процесу на перспективи діяльності; та
- обґрунтувати думку стосовно управлінських рішень, що приймаються на перспективу.

Для оцінки безперервності діяльності аграрних підприємств на практиці науковцями розроблено чисельні варіанти економетричних моделей, які будуються на основі окремих показників фінансової діяльності суб'єкта господарювання [2]. Результати перевірок контролю якості аудиторських послуг свідчать про те, що вітчизняні аудитори добре знайомі із моделлю Е. Альтмана (англ. Edward Altman; американський економіст), який ще в 1968 році запропонував п'ятифакторну модель оцінки ризику банкрутства кожної окремої компанії. Але це не єдина існуюча модель оцінки ризику банкрутства, існують також і Модель Бівера, Модель Таффлера, Модель Ліса, Модель Матвійчука тощо. Для обґрунтування власної думки щодо відсутності або наявності загрози банкрутства аудитор може використовувати будь-яку комбінацію з існуючих моделей оцінки ймовірності банкрутства сільхозпідприємства.

Зазначимо, що потенціал будь-якого підприємства – це сукупність характеристик та показників, які дозволяють оцінити підприємство з точки зору його можливостей досягати поставлених цілей у перспективі. Саме тому, оцінюючи фінансовий стан підприємства аудитору потрібно враховувати, що не лише прибуток та рентабельність є базовими критеріями оцінювання підприємства з точки зору безперервності діяльності. Самостійно ці показники не здатні забезпечити фінансову стійкість підприємства [3].

В першу чергу фінансово-господарська діяльність сільськогосподарського підприємства має бути забезпечена наявністю фінансових ресурсів (капіталом) – як власних, так і позикових (це може бути й державна підтримка). Розмір капіталу аграрного підприємства на конкретну дату визначається валютою балансу. Відповідно, динаміка цього показника може аудитору показати, чи збільшується /зменшується фінансовий потенціал компанії.

Причинами скорочення валюти балансу можуть бути наступні події:

- втрати, пов'язані з реалізацією продукції (товарів, робіт, послуг);
- втрати від впливу природно-кліматичних умов;
- втрати, пов'язані з непродажними операціями;
- нестачі та пошкодження товару;
- додаткові витрати, пов'язані з матеріальною мотивацією працівників, виплати дивідендів, інші витрати на соціальні програми у розмірах, що перевищують створені цільові фонди;
- зменшення короткострокових і довгострокових позик банків та інших кредитних ресурсів тощо.

Отже, вбачається, що перші чотири причини можуть свідчити про погіршення ситуації на аграрному підприємстві, оскільки вони завжди мають негативний вплив. У

той час як причину зменшення кредитних зобов'язань потрібно проаналізувати щоб зрозуміти, в чому причина скорочення - об'єктивний стан фінансових ресурсів чи результат зниження довіри до підприємства з боку кредиторів (банки тощо).

Приклад інших можливих аналітичних процедур для оцінки потенціалу аграрного підприємства з точку зору безперервності його діяльності може включати:

а). Аналіз фінансових ознак безперервності (оцінка фінансового потенціалу);

б). Аналіз виробничих ознак безперервності (оцінка виробничого потенціалу);

в). Аналіз інших ознак безперервності (оцінка зовнішнього потенціалу) тощо.

Наприклад, під час аналізу стану основних засобів та ефективності їх використання, аудитор може побачити нераціональне використання основних засобів підприємств аграрної сфери, про що можуть свідчити наступні фактори:

технологічна структура – співвідношення між активною та пасивною частиною основних засобів не є оптимальним та спостерігається стійка тенденція до зменшення питомої ваги активної частини;

вікова структура – співвідношення різних вікових груп основних засобів в їх загальній вартості свідчить, приміром про те, що обладнання, не оновлювалося тривалий час;

види (фізичне, моральне) і показники зношення основних засобів – фізичний стан певних активів свідчить про те, що вони перестають задовольняти вимогам, які до них ставляться, а їх ремонт давно не проводився; або основні засоби втрачають частину своєї вартості в результаті появи сучасніших, більш продуктивних об'єктів або через кращу організацію виробництва (моральний знос), але модернізація обладнання підприємством не проводиться;

Зазначимо, що про неправильне управління обіговими коштами аудитору підкаже: - систематичне накопичення надлишкової кількості запасів, біологічних активів (рослинництво, тваринництво), готової продукції; - збільшення дебіторської заборгованості усіх видів, особливо заборгованості за вже зроблені роботи або надані послуги тощо.

Список використаних джерел

1. Міжнародні стандарти контролю якості, аудиту, огляду, іншого надання впевненості та супутніх послуг, видання 2016-2017. *Міжнародна Федерація Бухгалтерів, Аудиторська Палата України*. URL: http: // www.apu.com.ua/files/temp/Audit_2018_1.pdf

2. Проскуріна Н.М. Розвиток процедур аудиту: теорія та методологія. Київ : Центр учбової літератури, 2012. 79 с.

3. Гринчишин Я.М. Принцип безперервності в Україні: порівняння з міжнародними стандартами. *Бухгалтерський облік і аудит*. 2013. № 11. С. 3–8.

Кармазіна Н.В.,
доктор економічних наук, доцент, аудитор;
Таврійський національний університет імені В.І. Вернадського

АУДИТОРСЬКІ ПРОЦЕДУРИ ДЛЯ ОЦІНКИ РИЗИКІВ ЩОДО НЕЗДАТНОСТІ СУБ'ЄКТА ГОСПОДАРЮВАННЯ РОЗКРИВАТИ ВІДНОСИНИ ТА ОПЕРАЦІЇ З ЙОГО ПОВ'ЯЗАНИМИ СТОРОНАМИ

Слід зазначити, що на підставі отриманих аудиторських доказів щодо відносин та операцій з пов'язаними сторонами аудитор повинен дати оцінку повноті та правильності відображення в обліку та розкриття у фінансовій звітності суб'єкта господарювання операцій із пов'язаними сторонами відповідно до застосовної концептуальної основи фінансового звітування. При оцінці суттєвості викривлення аудитор має врахувати не лише розмір викривлення, а й характер викривлення, зокрема, для користувачів фінансової звітності значущість операції може залежати не лише від суми операції, що відображена в обліку, а й від інших особливих доречних чинників, зокрема, характер відносин з пов'язаною стороною. Оцінювання викривлення завжди включає в себе і оцінювання розкриття інформації у фінансовій звітності [1]. Стосовно пов'язаних сторін, аудитор повинен оцінити, чи факти й обставини відносин і операцій суб'єкта господарювання з пов'язаними сторонами було належно узагальнено та подано так, що розкриття інформації є зрозумілими (рис. 1).

Рис.1. Умови та обставини незрозумілого розкриття інформації про операції з пов'язаними сторонами

Джерело: систематизовано та згруповано на основі [2]

Поряд з цим, якщо застосовна концептуальна основа фінансового звітування містить вимоги до пов'язаних сторін, суб'єкту аудиторської діяльності (далі – САД) необхідно отримати від управлінського персоналу і, де це доречно, від тих, кого наділено найвищими повноваженнями, письмові запевнення того, що вони:

(a) розкрили аудитору інформацію щодо пов’язаних сторін суб’єкта господарювання та всі відносини й операції з пов’язаними сторонами, про які їм відомо;

(b) забезпечили належне відображення в обліку і розкриттів інформації щодо таких відносин та операцій відповідно до вимог концептуальної основи.

На додаток до цих письмових запевнень, аудитор може звернутися до управлінського персоналу з числа тих, кого наділено найвищими повноваженнями, за письмовими запевненнями в наступних обставинах:

• якщо вони схвалили особливі операції з пов’язаними сторонами, які: (i) суттєво впливають на фінансову звітність; або (ii) стосуються управлінського персоналу;

• якщо вони надали усні запевнення аудитору щодо деталей певних операцій з пов’язаними сторонами;

• якщо вони мають фінансову або іншу зацікавленість у пов’язаних сторонах або в операціях з пов’язаними сторонами.

Зі свого боку аудитор повинен повідомити інформацію тим, кого наділено найвищими повноваженнями (виключення становлять випадку, коли всі ті, кого наділено найвищими повноваженнями, беруть участь в управлінні суб’єктом господарювання), про значні питання, які виникають протягом аудиту в зв’язку з пов’язаними сторонами суб’єкта господарювання [3]. *До таких значних питань щодо пов’язаних сторін, про які потрібно повідомляти, можна віднести:*

• нерозкриття (навмисне або ненавмисне) управлінським персоналом аудитору інформації щодо пов’язаних сторін або операцій з пов’язаними сторонами, які можуть привернути увагу тих, кого наділено найвищими повноваженнями, до значних відносин і операцій з пов’язаними сторонами, про які вони не могли знати раніше;

• виявлення значних операцій з пов’язаними сторонами, які не було належно санкціоновано та схвалено, що може викликати підозру в шахрайстві;

• незгода з управлінським персоналом щодо відображення в обліку і розкриттів інформації щодо значних операцій з пов’язаними сторонами відповідно до застосовної концептуальної основи фінансового звітування;

• недотримання застосовних законів або нормативних актів, які забороняють чи обмежують особливі типи операцій з пов’язаними сторонами;

• складність при виявленні сторони, яка в кінцевому підсумку контролює суб’єкт господарювання.

У цій відповідності, саме інформаційний аспект взаємовідносин та операцій між пов'язаними сторонами, який тісно пов’язаний із підвищеним ризиком викривлення фінансової звітності, вимагає докорінних змін та активної реалізація подальших аудиторських процедур, що мають відповідати оціненим ризикам. Тобто, нагальним є постійне здійснення САД прийнятних аудиторських процедур щодо повноти отриманого переліку пов'язаних сторін; проведення належного тестування відомих операцій та залишків із пов'язаними сторонами; здатність оцінити та протестувати розкриття інформації щодо пов'язаних сторін.

Список використаних джерел

1. Царенко О.В. Щільність взаємозв'язків між стандартами аудиту для адаптивного реагування до оцінених ризиків суттєвих викривлень внаслідок шахрайства. Ефективна економіка. 2023. № 2. URL: http: // www. economy.nayka.com.ua
2. Міжнародні стандарти контролю якості, аудиту, огляду, іншого надання впевненості та супутніх послуг, видання 2016-2017. Міжнародна Федерація Бухгалтерів, Аудиторська Палата України. URL: http://www.apu.com.ua/files/ temp/Audit_2018_1.pdf
3. Рудницький В.С. Методологія і організація аудиту. Тернопіль: Економічна думка. 2013. 192 с.

Кнуренко Н.С.,
викладач циклової комісії;
Заболотня О.Ю.,
здобувач фахової передвищої освіти;
Ржищівський індустріально-педагогічний фаховий коледж

ВПЛИВ ЗАПРОВАДЖЕННЯ ОБОВ'ЯЗКОВОГО ПДВ ДЛЯ ФОП ІЗ ДОХОДОМ ПОНАД 1 МЛН. ГРН НА ДОХОДИ БЮДЖЕТУ ТА ПОВЕДІНКУ ПІДПРИЄМЦІВ

В умовах воєнного стану економіка України функціонує під значним тиском, що зумовлює зростання потреби у стабільних та прогнозованих бюджетних надходженнях. Державний бюджет значною мірою залежить від податкових надходжень, тому питання вдосконалення податкової системи набуває особливої актуальності.

Одним із напрямів реформування є перегляд умов функціонування спрощеної системи оподаткування. Зокрема, на рівні державної політики обговорюється можливість запровадження обов'язкової реєстрації платниками податку на додану вартість для фізичних осіб-підприємців із річним доходом понад 1 млн. грн (обговорюється підвищення цього порогу до 4 млн. грн). Така ініціатива викликає як підтримку з точки зору фіскальної ефективності, так і занепокоєння з боку малого бізнесу. Спрощена система оподаткування в Україні традиційно відіграє важливу роль у розвитку малого підприємництва. Вона забезпечує: мінімізацію адміністративного навантаження; спрощений облік; стимулювання самозайнятості населення.

Існує дискусія щодо її фіскальної ефективності. Значна частина підприємців працює за ставкою 5% єдиного податку без сплати ПДВ, що, з одного боку, полегшує ведення бізнесу, а з іншого – звужує податкову базу держави [1].

У цьому контексті пропозиція щодо розширення кола платників ПДВ виглядає як спроба збалансувати інтереси держави та бізнесу.

Передбачається, що фізичні особи-підприємці, які перевищують встановлений поріг доходу (1 млн грн на рік), будуть зобов'язані: реєструватися

платниками ПДВ; сплачувати ПДВ за базовою ставкою 20%; переходити на модель оподаткування 3% єдиного податку + ПДВ [1].

Фактично це означає зміну підходу до оподаткування частини малого бізнесу та поступове наближення його до загальної системи. Запровадження обов'язкового ПДВ для ФОП потенційно може мати позитивний вплив на дохідну частину бюджету.

По-перше, розширюється база оподаткування. До системи ПДВ залучається значна кількість суб'єктів господарювання, які раніше не були платниками цього податку.

По-друге, ПДВ має властивість «самоконтролю», оскільки податковий кредит і податкові зобов'язання формуються на основі документально підтверджених операцій. Це може сприяти зменшенню обсягів тіньової економіки.

По-третє, очікується збільшення надходжень до бюджету за рахунок оподаткування доданої вартості на кожному етапі виробництва та реалізації товарів і послуг. Водночас варто враховувати, що ефект не буде однозначно позитивним.

Реакція бізнесу на податкові зміни є ключовим фактором, що визначає їхню ефективність. Серед найбільш імовірних реакцій можна виділити:

1. Дроблення бізнесу. Підприємці можуть свідомо розподіляти діяльність між кількома ФОП для того, щоб не перевищувати граничний обсяг доходу.

2. Перехід у «тіньовий сектор». Частина малого бізнесу може відмовитися від офіційної діяльності через ускладнення адміністрування та зростання податкового навантаження.

3. Зміна цінової політики. Введення ПДВ, ймовірно, призведе до підвищення цін, оскільки підприємці намагатимуться перекласти податкове навантаження на кінцевого споживача.

4. Зміна організаційної моделі. Можливий перехід частини підприємців на інші системи оподаткування або навіть відмова від підприємницької діяльності.

5. Зниження економічної активності. У короткостроковій перспективі це може проявитися у скороченні обсягів реалізації та інвестицій

Але реформа має і стратегічні переваги, вона може забезпечити додаткові надходження до бюджету на рівні 30 – 40 млрд грн. щорічно, а також сприяє підвищення прозорості господарської діяльності; формування більш справедливої системи оподаткування; наближення податкової системи України до європейських стандартів; зміцнення фінансової бази держави в середньостроковій перспективі [3].

Список використаних джерел

1. Податковий кодекс України : Закон України від 02 груд. 2010 р. № 2755-VI. Відомості Верховної Ради України. 2011. № 13–17. Ст. 112. Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо реєстрації платників єдиного податку платниками податку на додану вартість: проєкт Закону України. Міністерство фінансів України. Київ, 2025. URL: https://www.mof.gov.ua

2. Пояснювальна записка до проєкту Закону України «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо реєстрації платників єдиного податку платниками податку на додану вартість». Міністерство фінансів України. Київ, 2025. URL: https://www.mof.gov.ua(дата звернення: 25.03.2026).
3. Національна стратегія доходів до 2030 року. Міністерство фінансів України. Київ, 2023. 48 с. URL: https://www.mof.gov.ua
4. Матеріали щодо реформування спрощеної системи оподаткування / Міністерство фінансів України. Київ, 2025. URL: https://www.mof.gov.ua

Князєв С.І.,
доктор економічних наук,
професор кафедри фінансів, банківської справи та страхування;
Національна академія статистики, обліку та аудиту

ПРАКТИКИ ПРОВЕДЕННЯ ФІНАНСОВОГО, ГОСПОДАРСЬКОГО І НАУКОВО-ОРГАНІЗАЦІЙНОГО АУДИТУ В СИСТЕМІ НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ НАУК УКРАЇНИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВДОСКОНАЛЕННЯ

Згідно Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність» Національна академія наук України (далі – НАН України) є вищою науковою самоврядною організацією України, що заснована на державній власності [1].

Відповідно до Статуту, метою її діяльності є отримання нових та узагальнення наявних знань про природу, людину і суспільство, розроблення наукових основ науково-технічного, соціально-економічного та культурного розвитку країни, всебічне сприяння практичному застосуванню результатів наукових досліджень, підготовка висококваліфікованих наукових кадрів, формування наукового світогляду в суспільстві.

НАН України є державною організацією, створеною як неприбуткова державна бюджетна установа що має статус головного розпорядника бюджетних коштів. Фінансово-економічною основою діяльності НАН України є фінансування з Державного бюджету України, що складається із загального та спеціального (власні надходження) фондів державного бюджету.

Відповідно до законодавства НАН України наділена правом управління своєю діяльністю, володіє, користується і розпоряджається майном, що перебуває у державній власності та належить їй на правах господарського відання. Державне майно передається НАН України у безстрокове безоплатне користування без права зміни його форми власності та використовується відповідно до законодавства та її Статуту. Земельні ділянки надаються НАН України та використовуються відповідно до земельного законодавства [2].

Важливою складовою контрою за діяльністю НАН України є проведення аудиторських перевірок, як підрозділом внутрішнього аудиту, так і відповідними

повноважними структурами: Державною аудиторською службою України та Рахунковою палатою України.

Відділ внутрішнього аудиту НАН України є самостійним структурним підрозділом апарату Президії НАН України, діяльність якого регламентується зокрема Порядком здійснення внутрішнього аудиту та утворення підрозділів внутрішнього аудиту, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 28 вересня 2011 року № 1001, Стандартами внутрішнього аудиту, затвердженими наказом Міністерства фінансів України від 04 жовтня 2011 року № 1247, а також нормативними актами НАН України [3]. Відділ, відповідно до покладених на нього завдань, проводить оцінку: діяльності НАН України щодо ефективності функціонування системи внутрішнього контролю; ступеня виконання і досягнення цілей, визначених у планах діяльності НАН України; ефективності планування і виконання бюджетних програм НАН України та результатів їх виконання; правильності ведення бухгалтерського обліку та достовірності фінансової і бюджетної звітності в НАН України і її установах; діяльності НАН України, її установ та організацій щодо дотримання актів законодавства, процедур, контрактів з питань стану збереження активів, інформації та управління державним майном (аудит відповідності); ризиків, які негативно впливають на виконання функцій і завдань НАН України, її установ організацій та підприємств (аудит ефективності).

Впродовж тривалого час в системі НАН України також застосовувалася практика перевірок (раз на 5 років) наукової та науково-організаційної діяльності установ НАН України, завданням яких була комплексна оцінка ефективності діяльності науково-дослідних установ та організацій, посилення контролю за використанням матеріальних, трудових та фінансових ресурсів, які виділяються державою на науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи, та підготовки пропозицій щодо актуалізації наукової тематики установ, розширення обсягів практичного впровадження науково-технічних розробок, поліпшення матеріально-технічного, фінансового та кадрового забезпечення. При проведенні комплексних перевірок наукової та науково-організаційної діяльності установ створювалися комісії у складі: вчених профільних відділень НАН України, фахівців Науково-організаційного відділу, Фінансово-економічного відділу, Відділу бухгалтерського обліку та звітності, Відділу науково-правового забезпечення діяльності, Відділу наукових і керівних кадрів, Управління справами НАН України.

Натомість, згідно з постановою Кабінету Міністрів України від 12 жовтня 2011 р. №1039 «Про внесення змін і визнання такими, що втратили чинність, деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо діяльності Державного агентства з питань науки, інновацій та інформатизації» втратила чинність постанова Кабінету Міністрів України від 28 жовтня 1996 р. №1314 «Про комплексні перевірки діяльності науково-дослідних установ, які повністю або частково фінансуються за рахунок державного бюджету». З 2022 року практика планових перевірок наукової і науково-організаційної діяльності наукових

установ НАН України за п'ятирічний період була припинена. Передбачалося, що більшість питань будуть розглядатися вході проведення Державної атестації наукових установ та Оцінювання наукових установ НАН України.

Проведення зовнішнього аудиту Державною аудиторською службою України здійснюється відповідно до планів проведення заходів державного фінансового контролю, Порядку проведення Державною аудиторською службою, її міжрегіональними територіальними органами державного фінансового аудиту виконання бюджетних програм, затвердженого постановою Кабінету Міністрів країни від 10 серпня 2004 р. №1017 [4].

Здійснення аудиторського дослідження обумовлено необхідністю з'ясування проблем, які перешкоджають досягненню цілей за бюджетними програмами, за якими здійснюється фінансування НАН України з Державного бюджету України. Під час аудиту вивчається та опрацьовується нормативно-правові акти, що регламентують діяльність у галузі науки, управління державним майном, фінансову, статистичну та іншу звітність головного розпорядника бюджетних коштів, розпорядників бюджетних коштів нижчого рівня та підпорядкованих установ і підприємств. Здійснюється аналіз стану виконання запланованих результативних показників бюджетних програм та їх вплив на досягнення визначеної мети в періоді, що підлягав дослідженню. Визначаються недоліки під час управління бюджетними коштами, виділених НАН України. За результатами роботи аудиторська група готує звіт, призначений для посадових осіб НАН України, інших органів державної влади, в якому висвітлюються відповідні пропозиції.

Рахункова палата України здійснює свій аудит НАН України, згідно з Методологією проведення аудиту відповідності, затвердженою рішенням Рахункової палати від 06.06.2023 № 12–3 [5], що ґрунтується на Міжнародних стандартах вищих органів аудиту (ISSAI), зокрема ISSAI 400 "Принципи аудиту відповідності" та ISSAI 4000 "Стандарт аудиту відповідності". Під час аудиту з'ясовуються причинно-наслідкові зв'язки між станом нормативно-правового забезпечення, прийнятими управлінськими рішеннями та досягненням мети за бюджетними програмами фінансування НАН України, формуються рекомендації щодо усунення проблем нормативного, організаційного та фінансового характеру.

Підсумовуючи вищенаведений аналіз, можна дійти висновку, що і внутрішній і зовнішні аудити НАН України концентрують свої зусилля переважно на перевірці (вивченні) тільки окремих аспектів її діяльності, передусім – фінансово-господарської та організаційної. Аудит науково-організаційної діяльності зводиться тільки до встановлення відповідності відомчих нормативних актів законодавству України та аналізу кількісних показників результативності наукової діяльності (кількість виконаних досліджень, публікацій тощо). Натомість, аудитами не досліджується якісна складова отриманих наукових результатів, передусім через відсутність у складі аудиторських груп профільних фахівців у відповідних галузях. Акти не містять пропозицій та рекомендацій для головних розпорядників бюджетних коштів

щодо можливих напрямів розвитку наукових досліджень та, відповідно, пріоритетності їх підтримки за рахунок коштів Державного бюджету.

Проведення Державної атестації наукових установ та Оцінювання установ НАН України, також практично не виправдало сподівань щодо впливу на визначення перспективних напрямів наукових досліджень, які виконуються бюджетним коштом в інтересах Держави Україна. Це пов`язано з тим, що проведення і атестації і оцінювання здійснюється за попередні періоди діяльності установ та не передбачають надання прогнозів чи рекомендацій стосовно підтримки перспективних та нових напрямків досліджень.

Включення до складу аудиторських груп сторонніх фахівців (представників інших розпорядників коштів) за галузями знань, які здатні оцінити якісну складову отриманих результатів, сприятиме формуванню цілісних комплексних висновків і рекомендацій щодо науково-організаційної, фінансової та господарської діяльності установ як в системі НАН України, так і тих що перебувають у віданні інших розпорядників бюджетних коштів.

Список використаних джерел

1. Про наукову і науково-технічну діяльність: Закону України від 26.11.2015 №848-VIII. Дата оновлення: 25.02.2026. URL:http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19#Text
2. Статут: Національна академія наук України від 27.05.2021 №1. URL:http://www.nas.gov.ua/storage/editor/files/statut.pdf
3. Про затвердження документів щодо внутрішнього аудиту в НАН України: Постанова Бюро Президії Національної академії наук України від 24.02.2021 №61. URL:http://files.nas.gov.ua/text/audit/Doc/P-210224-61-0.pdf
4. Про затвердження Порядку проведення Державною аудиторською службою, її міжрегіональними територіальними органами державного фінансового аудиту виконання бюджетних програм: Постанова Кабінету Міністрів України від 10.08.2004 №1017. Дата оновлення: 12.10.2023. URL:http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1017-2004-%D0%BF#Text
5. Методологію проведення аудиту відповідності: рішення Рахункової палати України від 06.06.2023 №12-3. URL: http//rp.gov.ua/upload-files/Activity/Reports/2023/ZVIT_RP_2023.pdf

Колісник О.П.,
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри обліку та аудиту;
Даниленко С.В.,
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти;
Державний податковий університет

ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІДОБРАЖЕННЯ ВТРАТ І ПОШКОДЖЕННЯ АКТИВІВ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Воєнний стан суттєво вплинув на економічну діяльність підприємств, спричинивши значні руйнування матеріально-технічної бази, втрату майна та порушення виробничих процесів. Унаслідок бойових дій багато суб'єктів господарювання зазнали пошкодження або повної втрати основних засобів, запасів, виробничих приміщень та інфраструктурних об'єктів. У таких умовах особливої актуальності набуває належна організація обліково-аналітичного забезпечення, яке повинно гарантувати повне та достовірне відображення втрат активів у бухгалтерському обліку і створювати інформаційну базу для управління підприємством та планування його подальшого відновлення.

Активи є ключовим елементом майнового стану підприємства та визначають його виробничі можливості. В умовах воєнного стану ризик їх пошкодження або втрати значно зростає, що вимагає підвищеної уваги до контролю за збереженням майна та відображенням змін у його стані. Науковці підкреслюють, що система бухгалтерського обліку повинна оперативно реагувати на такі зміни, фіксувати факти втрат та забезпечувати достовірне відображення їх наслідків у фінансовій звітності підприємства. Це дає змогу об'єктивно оцінити реальний майновий стан суб'єкта господарювання та рівень його економічної безпеки [1].

Однією з важливих умов правильного відображення втрат активів є їх документальне підтвердження. Для цього підприємства проводять інвентаризацію майна, складають відповідні акти обстеження та списання, а також використовують інші документи, які підтверджують факт пошкодження або знищення об'єктів. Такі документи можуть включати висновки експертів, фотоматеріали, технічні звіти та інші докази. Проведення інвентаризації дозволяє визначити фактичний стан активів, встановити ступінь їх пошкодження та прийняти рішення щодо можливості їх подальшого використання або необхідності списання.

Проведення інвентаризації активів в умовах воєнного стану є складним, але необхідним процесом, що забезпечує достовірність облікових даних і контроль за збереженням майна. Військові дії можуть суттєво впливати на можливість фізичної перевірки активів, що потребує адаптації методів обліку та

використання альтернативних джерел підтвердження даних, таких як супровідна документація, відео фіксація чи електронні системи обліку [2].

Важливим аспектом обліково-аналітичного забезпечення є правильна класифікація втрат, що виникають унаслідок воєнних подій. У системі бухгалтерського обліку необхідно розмежовувати прямі втрати від руйнування майна, зменшення корисності активів, а також витрати, пов'язані з їх відновленням. Така диференціація дозволяє більш точно відображати економічні наслідки воєнних дій у фінансовій звітності та забезпечує прозорість інформації про фінансовий стан підприємства [3].

Крім фіксації втрат, система обліку повинна забезпечувати відображення витрат на відновлення пошкоджених активів і виробничої інфраструктури. Як зазначають дослідники, після завершення активної фази воєнних дій значна частина підприємств потребуватиме значних фінансових ресурсів для відбудови основних засобів, модернізації виробничих потужностей та відновлення інфраструктури. Тому важливо організувати облік таких витрат таким чином, щоб можна було чітко відокремити витрати на ремонт, реконструкцію або створення нових об'єктів [3]. Належна систематизація цієї інформації сприятиме більш ефективному управлінню інвестиціями у відновлення діяльності підприємства.

Суттєву роль у процесі відображення втрат відіграє аналітична складова обліково-аналітичної системи. Аналітичний облік дає можливість деталізувати інформацію про пошкоджені активи за їх видами, місцем розташування, рівнем пошкодження та іншими характеристиками. Такий підхід дозволяє отримувати більш точну інформацію про масштаби завданих збитків і визначати їх вплив на фінансові результати діяльності підприємства. Крім того, аналітичні дані можуть використовуватися для підготовки управлінських рішень щодо оптимізації витрат, відновлення виробництва та підвищення економічної стійкості підприємства [1].

Важливим напрямом розвитку обліково-аналітичного забезпечення в умовах воєнного стану є впровадження сучасних інформаційних технологій. Автоматизовані системи бухгалтерського обліку, електронні реєстри пошкодженого майна та цифрові бази даних дозволяють значно підвищити оперативність обробки інформації та забезпечити її збереження. Використання таких інструментів сприяє швидкому формуванню аналітичної інформації та підвищує ефективність управління підприємством у кризових умовах.

Таблиця 1

Приклад розрахунку втрат активів підприємства внаслідок воєнних дій

Вид активу	Первісна вартість, тис. грн	Сума зносу, тис. грн	Залишкова вартість, тис. грн	Рівень пошкодження, %	Сума втрат, тис. грн
Будівля виробничого цеху	5000	2000	3000	70	2100

Продовження таблиці 1

Обладнання	1200	500	700	60	420
Транспортні засоби	800	300	500	50	250
Виробничі запаси	600	–	600	40	240
Разом	–	–	**4800**	–	**3010**

Примітка: сума втрат визначається шляхом множення залишкової вартості активу на відсоток його пошкодження
Джерело: розроблено автором

Отже, обліково-аналітичне забезпечення відображення втрат і пошкодження активів у період воєнного стану відіграє важливу роль у системі управління підприємством. Воно забезпечує достовірне відображення змін у майновому стані, дозволяє оцінити масштаби завданих збитків і формує інформаційну основу для планування заходів щодо відновлення господарської діяльності. Використання сучасних підходів до організації обліку та посилення аналітичної складової сприятиме підвищенню стійкості підприємств і ефективності їх функціонування в умовах післявоєнної відбудови.

Список використаних джерел

1. Кошець О. В., Мельничук В. В. Облік майнового стану та безпеки підприємств в умовах воєнного стану. *Економіка та суспільство.* № 78. 2025. DOI: 10.32782/2524-0072/2025-78-91
2. Колісник О. П., Агафонцева А. А., Купріянова А. О. Особливості проведення інвентаризації активів в умовах воєнного стану. Економіка та суспільство. Вип. 73. 2025. URL: https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/5790
3. Гриценко О. М. Облік витрат на відновлення активів і інфраструктури у післявоєнний період: проблеми та напрями вдосконалення. *Фінансовий простір.* № 3(57). 2025. С. 31-38. DOI: 10.30970/fp.3(57).2025.314041

Колісник О.П.,
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри обліку та аудиту;
Купріянова А.О.,
здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти;
Державний податковий університет

РОЛЬ ПРИМІТОК ДО ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ У ПІДВИЩЕННІ ПРОЗОРОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ У ПРОЦЕСІ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

Європейська інтеграція України суттєво вплинула на трансформацію системи бухгалтерського обліку та фінансової звітності підприємств. Одним із ключових напрямів цих змін стало посилення вимог до розкриття інформації у примітках до фінансової звітності, що зумовлено гармонізацією національного законодавства з міжнародними стандартами фінансової звітності та нормативно-правовими актами Європейського Союзу.

У сучасних умовах, особливо у період 2024–2026 років, фінансова звітність розглядається не лише як інструмент внутрішнього управління підприємством, а й як важливий механізм забезпечення прозорості господарської діяльності, підвищення довіри інвесторів та інтеграції українських компаній у європейський економічний і фінансовий простір. Саме примітки до фінансової звітності відіграють ключову роль у цьому процесі, оскільки вони забезпечують розширене пояснення показників фінансових звітів та формують повне інформаційне середовище для користувачів фінансової інформації.

Нормативною основою складання фінансової звітності в Україні є Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», відповідно до якого фінансова звітність підприємства складається з балансу (звіту про фінансовий стан), звіту про фінансові результати, звіту про рух грошових коштів, звіту про власний капітал та приміток до фінансової звітності. Згідно з вимогами НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», примітки є невід'ємною складовою повного комплекту фінансової звітності та визначаються як система пояснень і додаткових показників, що деталізують окремі статті звітності, розкривають методологічні засади ведення бухгалтерського обліку та надають іншу інформацію, необхідну для об'єктивної оцінки фінансового стану підприємства. В Україні традиційно примітки подаються у формі №5 «Примітки до річної фінансової звітності», затвердженій наказом Міністерства фінансів України, однак підприємства можуть доповнювати їх пояснювальними записками, таблицями та аналітичними матеріалами, які забезпечують більш повне розкриття фінансової інформації [3; 4].

Важливим фактором розвитку системи фінансової звітності стало поступове впровадження міжнародних стандартів фінансової звітності. У межах процесу європейської інтеграції Україна здійснює гармонізацію національних

положень (стандартів) бухгалтерського обліку з МСФЗ, що передбачає приведення методології обліку та структури фінансової звітності у відповідність до міжнародної практики. Згідно з чинним законодавством, фінансову звітність за міжнародними стандартами зобов'язані складати підприємства, що становлять суспільний інтерес, зокрема банки, страхові компанії, недержавні пенсійні фонди, публічні акціонерні товариства, великі підприємства та суб'єкти господарювання, які здійснюють діяльність у видобувній галузі.

Відповідно до вимог МСБО 1 «Подання фінансової звітності», примітки повинні містити опис облікової політики підприємства, пояснення до статей фінансових звітів, інформацію щодо застосованих методів оцінки активів і зобов'язань, а також відомості про фактори ризику та інші суттєві обставини, які можуть вплинути на фінансовий стан підприємства. Таким чином, у міжнародній практиці примітки виконують не лише пояснювальну, але й аналітичну функцію, оскільки дозволяють користувачам звітності отримати повне уявлення про структуру активів і зобов'язань, методи оцінки майна підприємства, а також ризики, пов'язані з його господарською діяльністю [2].

У сучасній практиці фінансової звітності примітки забезпечують розширене розкриття інформації про облікову політику підприємства, деталізацію статей звітності, фінансові інструменти, операції з пов'язаними сторонами та ризики діяльності. Особливе значення має розкриття методів оцінки активів і зобов'язань, зокрема амортизації, оцінки запасів, формування резервів і визнання доходів та витрат, а також узагальненої інформації про структуру активів і заборгованості підприємства.

Значний вплив на розширення вимог до розкриття інформації у примітках справляють нормативні акти Європейського Союзу, зокрема Директива (ЄС) 2022/2464 та Директива 2013/34/ЄС зобов'язують великі, середні та малі підприємства, а також материнські компанії великих груп включати в окремий розділ звіту про управління інформацію, що дозволяє оцінити вплив їх діяльності на чинники сталого розвитку, а також показує, яким чином питання сталого розвитку відображаються на розвитку підприємства, його ефективності та фінансовому стані [5].

Ці документи передбачають підвищення рівня прозорості корпоративної звітності та зобов'язують підприємства надавати у примітках більш детальну інформацію щодо структури корпоративного управління, операцій із пов'язаними сторонами, фінансових інструментів, а також екологічних, соціальних і управлінських аспектів діяльності. У зв'язку з цим у сучасній європейській практиці дедалі більшого значення набуває розкриття інформації щодо ESG-факторів, які характеризують вплив діяльності підприємства на довкілля, соціальну сферу та систему корпоративного управління. Такі вимоги сприяють підвищенню довіри інвесторів та кредиторів, а також забезпечують більш ефективний аналіз фінансового стану підприємств [1].

Зокрема, підприємства енергетичного сектору у примітках до фінансової звітності розкривають інформацію про вплив кліматичних ризиків на фінансові

результати, що дозволяє оцінити їх вплив на стабільність і прибутковість діяльності. Також надаються дані про витрати на декарбонізацію виробництва та інвестиції у відновлювану енергетику, що свідчить про орієнтацію підприємств на сталий розвиток і відповідність європейським стандартам.

У контексті європейської інтеграції важливим напрямом модернізації фінансової звітності стало впровадження цифрових технологій, зокрема подання фінансової звітності у форматі XBRL відповідно до міжнародної таксономії МСФЗ. Використання цього формату забезпечує стандартизоване представлення фінансових даних, що дозволяє здійснювати їх автоматизовану обробку та значно спрощує порівняння фінансових показників підприємств різних країн. У таких умовах примітки до фінансової звітності також набувають структурованої форми та містять стандартизовані показники, які полегшують аналіз фінансової інформації для інвесторів, кредиторів та інших користувачів. Українські банки та великі компанії подають фінансову звітність за таксономією МСФЗ XBRL до державних органів. У примітках до фінансової звітності вони розкривають інформацію про кредитні ризики, структуру фінансових інструментів та методи оцінки активів відповідно до міжнародних стандартів [1; 6].

Водночас у сучасних умовах примітки до фінансової звітності виконують важливу функцію розкриття інформації про ризики діяльності підприємств. Це стосується, зокрема, кредитного, валютного та процентного ризиків, а також ризику ліквідності. Особливо актуальним для України стало розкриття у примітках інформації про вплив воєнних дій на діяльність підприємств, зокрема щодо активів, які були пошкоджені або знищені, втрати контролю над активами, а також фінансових втрат, спричинених військовою агресією. Така інформація є важливою для оцінки реального фінансового стану підприємств і може використовуватися у міжнародних механізмах відшкодування завданих збитків.

Європейська інтеграція України стала важливим чинником модернізації системи бухгалтерського обліку та фінансової звітності. Гармонізація національних стандартів з міжнародними стандартами фінансової звітності, імплементація директив Європейського Союзу та впровадження цифрових технологій у сфері фінансової звітності сприяють підвищенню прозорості діяльності підприємств та покращенню інвестиційного клімату. У цьому процесі особливе значення мають примітки до фінансової звітності, які забезпечують детальне розкриття інформації про фінансовий стан, результати діяльності та ризики підприємства. Саме завдяки приміткам користувачі фінансової звітності отримують повну, достовірну та аналітично цінну інформацію, необхідну для прийняття обґрунтованих економічних рішень.

Список використаних джерел

1. Кладницька Т., Мейш А. Міжнародні стандарти обліку та їх вплив на фінансову звітність підприємств в Україні. *Сталий розвиток економіки.* 2025. № 1 (52). С. 22-26. DOI: 10.32782/2308-1988/2025-52-3

2. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 1 (МСБО 1). Подання фінансової звітності : Стандарт Ради з Міжнар. стандартів бух. обліку від 01.01.2012. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_013#Text
3. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : Закон України від 16.07.1999 № 996-XIV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text
4. Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» : Наказ М-ва фінансів України від 07.02.2013 № 73. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13#Text
5. Про схвалення Стратегії запровадження підприємствами звітності із сталого розвитку : Розпорядж. Каб. Міністрів України від 18.10.2024 № 1015-р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1015-2024-р#Text
6. Шевчук В., Кріль Я., Бандура З. Роль МСФЗ та консалтингової діяльності у підвищенні якості фінансової звітності торговельних підприємств. *Економіка та суспільство*. 2025. № 81. DOI: 10.32782/2524-0072/2025-81-69

Колісник О.П.,
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри обліку та аудиту;
Лукіяненко А.В.,
здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти;
Державний податковий університет

ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ МСФЗ В УКРАЇНІ: ВПЛИВ НА ЯКІСТЬ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

Якість фінансової звітності є ключовим показником ефективності діяльності підприємств у сучасних ринкових умовах, адже саме вона слугує головним джерелом інформації для користувачів про фінансовий стан, результати діяльності та рух грошових коштів. У світовій практиці оцінка фінансової звітності здійснюється не тільки з точки зору формального дотримання стандартів, а передусім через корисність отриманої інформації для прийняття економічних рішень. Концептуальні засади Міжнародних стандартів фінансової звітності (МСФЗ) визначають, що фінансова інформація вважається якісною, якщо вона відповідає основним і посилювальним характеристикам. До основоположних характеристик належать доречність і правдиве подання, які забезпечують вплив інформації на економічні рішення користувачів та відображають реальну економічну сутність господарських операцій. Посилювальні характеристики – зіставність, можливість перевірки, своєчасність і зрозумілість – підвищують загальну корисність інформації, сприяючи її аналітичній цінності при прийнятті управлінських рішень.

Впровадження МСФЗ в Україні створює можливості для підвищення якості фінансової звітності підприємств, оскільки стандарти орієнтовані на економічну сутність операцій, а не тільки на юридичну форму. Наприклад, МСФЗ 15 регламентує принципи визнання виручки за договорами з клієнтами,

що забезпечує релевантність доходів та правильне відображення фінансових результатів у часі. МСБО 2 встановлює правила оцінки запасів, дозволяючи відображати їх за меншою величиною між собівартістю та чистою вартістю реалізації з урахуванням ризику знецінення та строків реалізації. МСФЗ 16 регламентує облік орендних операцій, що дозволяє показати активи з права користування та відповідні зобов'язання, формуючи прозору структуру балансу і фінансову стійкість підприємства. МСФЗ 9 визначає принципи оцінки фінансових інструментів та очікуваних кредитних збитків, що сприяє реалістичному відображенню ризиків неповернення дебіторської заборгованості. Застосування цих стандартів у комплексі підвищує достовірність, зіставність і аналітичну цінність фінансової звітності [1].

Водночас міжнародні стандарти, попри їхній методологічний потенціал, не гарантують автоматичне покращення якості звітності. Практика показує, що у багатьох українських підприємствах МСФЗ впроваджуються формально, шляхом трансформації звітності з національної у міжнародну форму без перегляду облікових процесів, внутрішньої облікової політики та систем контролю. Такий підхід обмежує реалізацію основоположних і посилювальних характеристик фінансової інформації. Формальне впровадження стандартів знижує доречність та правдивість фінансової звітності, оскільки інформація не завжди відображає економічну сутність операцій і ускладнює зіставність даних у часі та між підприємствами [2].

Ключовим фактором ефективного впровадження МСФЗ є наявність внутрішньої експертизи та професійних суджень, що дозволяють правильно інтерпретувати принципи стандартів з урахуванням специфіки діяльності підприємства. Використання принципово орієнтованих стандартів потребує від облікових служб знання нормативних положень, здатності оцінювати економічну сутність операцій, формувати коректні оцінки активів і зобов'язань, а також повністю розкривати інформацію у примітках до фінансової звітності. Відсутність таких компетенцій може призводити до помилок у визначенні моменту визнання доходів і витрат, завищення або заниження активів, недооцінки кредитних ризиків та суттєвого спотворення фінансових результатів.

У цьому контексті велике значення має консалтингова підтримка, яка допомагає подолати розрив між нормативними вимогами МСФЗ та практичним застосуванням стандартів. Консалтинг сприяє систематизації облікових підходів, розробці та актуалізації облікової політики, налаштуванню облікових процесів і інформаційних систем, а також підтримці професійних суджень при застосуванні стандартів. Залучення консультантів дозволяє адаптувати МСФЗ до специфіки підприємства, забезпечити послідовність і зіставність фінансової інформації, підвищити її достовірність і аналітичну цінність. Водночас надмірна залежність від зовнішніх консультантів без розвитку внутрішніх компетенцій може призводити до ситуативних рішень і знижувати стійкість облікової системи.

Інтегрований підхід до впровадження МСФЗ передбачає узгоджену взаємодію між вимогами міжнародних стандартів, внутрішніми ресурсами

підприємства та консалтинговою підтримкою. Він реалізується через розробку облікової політики відповідно до МСФЗ, трансформацію фінансової звітності, оптимізацію облікових процесів, налаштування інформаційних систем та забезпечення професійних суджень при розкритті фінансової інформації. Такий підхід дозволяє досягти основоположних якісних характеристик звітності – доречності та правдивого подання, а також посилювальних – зіставності, можливості перевірки, своєчасності та зрозумілості, сприяє зниженню інформаційної асиметрії, підвищує довіру користувачів і обґрунтованість управлінських та фінансових рішень [3].

Отож, якість фінансової звітності формується під впливом як нормативних вимог МСФЗ, так і практичних аспектів їх застосування. Стандарти забезпечують методологічну основу обліку та звітності, визначаючи принципи визнання, оцінки та розкриття інформації, проте для досягнення високої якості недостатньо лише формального дотримання – важливе поєднання нормативних вимог із внутрішніми ресурсами підприємства та професійною експертизою. Такий підхід дозволяє мінімізувати ризики спотворень, забезпечити достовірне відображення доходів, активів і зобов’язань, підвищити прозорість та порівнянність інформації. Консалтингова підтримка сприяє практичній імплементації МСФЗ, допомагаючи інтегрувати стандарти у внутрішні процеси та підвищувати загальну якість звітності. Використання МСФЗ в Україні створює умови для системного підвищення достовірності та корисності фінансової інформації, що зміцнює довіру користувачів, підвищує ефективність управлінських і фінансових рішень та сприяє інтеграції українських підприємств у глобальний фінансовий простір, за умови поєднання принципово орієнтованого підходу, розвитку внутрішніх компетенцій та цільового консалтингового супроводу.

Список використаних джерел

1. Шевчук В., Кріль Я., Бандура З. Роль МСФЗ та консалтингової діяльності у підвищенні якості фінансової звітності торговельних підприємств. *Економіка та суспільство*. 2025. № 81. DOI: 10.32782/2524-0072/2025-81-69
2. Хомяк Н. В., Заболотний В. С., Сирцева С. В. Упровадження міжнародних стандартів фінансової звітності в державних підприємствах України. *Актуальні питання економічних наук*. 2025. № 9. DOI: 10.5281/zenodo.15024454
3. Кладницька Т., Мейш А. Міжнародні стандарти обліку та їх вплив на фінансову звітність підприємств в Україні. *Сталий розвиток економіки*. 2025. № 1 (52). DOI: 10.32782/2308-1988/2025-52-3

Колісник О.П.,
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри обліку та аудиту
Федчук М.А.,
здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти;
Державний податковий університет

ГНУЧКІСТЬ ОБЛІКУ В УМОВАХ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ: ЕТИЧНІ АСПЕКТИ ЗАСТОСУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОГО СУДЖЕННЯ

У сучасному динамічному світі, де економічна нестабільність, стрімкі технологічні зміни та геополітичні виклики стали новою нормою, традиційні підходи до бухгалтерського обліку часто виявляються занадто жорсткими. Гнучкість облікової системи стає не просто перевагою, а необхідною умовою для виживання та адекватного відображення реального фінансового стану підприємства.

Центральним інструментом забезпечення такої гнучкості є професійне судження бухгалтера. Професійне судження бухгалтера базується на вмінні спеціаліста оперувати власним досвідом та стандартами для прийняття виважених рішень у ситуаціях з високим рівнем ризику. Такий підхід трансформує роль бухгалтера у ключового суб'єкта забезпечення фінансової стабільності, здатного оперативно ідентифікувати та блокувати потенційні загрози активам підприємства [1, с. 9].

Гнучкість обліку забезпечується саме через дискрецію бухгалтера, що дозволяє відійти від формального дотримання «букви закону» на користь принципу переважання сутності над формою. Проте таке судження — це не суб'єктивне припущення, а обґрунтований висновок, сформований на перетині глибоких теоретичних знань та ретельного аналізу специфіки конкретного підприємства.

Найбільш гострим аспектом застосування професійного судження є етична відповідальність. У ситуаціях, де нормативна база пропонує кілька варіантів вирішення (наприклад, вибір моделі оцінки запасів або визначення ступеня завершеності послуг), виникає простір для «управління прибутком» (*earnings management*).

Етичний фундамент, закладений у Міжнародному кодексі етики професійних бухгалтерів, вимагає дотримання п'яти базових принципів: чесності, об'єктивності, професійної компетентності, конфіденційності та професійної поведінки [2, с. 24-29]. В умовах невизначеності саме об'єктивність стає головним запобіжником проти трансформації гнучкості обліку на інструмент фальсифікації звітності. Дослідження останніх років підтверджують, що етична стійкість фахівця є критичним фактором для запобігання управлінському опортунізму .

Професійна позиція бухгалтера дозволяє трансформувати невизначеність у керовані ризики. Обґрунтоване рішення, прийняте в межах професійних стандартів, дозволяє не лише констатувати факти, а й виступати аналітичним бар'єром для загроз економічній безпеці підприємства [3].

Реалізація цієї функції відбувається через превентивний контроль та прогнозну аналітику. Наприклад, при розрахунку очікуваних кредитних збитків бухгалтер має оцінити ймовірність дефолту контрагентів, що є прямим об'єктом професійного судження та впливає на капітал підприємства. Якісне розкриття інформації про такі ризики у примітках до звітності робить підприємство прозорим для зовнішніх контролерів та інвесторів.

У період 2024–2026 років спостерігається активне впровадження штучного інтелекту (ШІ) та алгоритмів машинного навчання в систему бухгалтерського обліку та аудиту [4, с.98]. Це створює принципово нову етичну дилему: де проходить межа між технологічною допомогою та втратою професійної автономії? Чи має право бухгалтер беззастережно покладатися на складні алгоритми при формуванні професійного судження?

Гнучкість, яку надають сучасні цифрові інструменти, дозволяє автоматизувати рутинні операції та проводити предиктивний аналіз величезних масивів даних (Big Data) [4, с.102]. Проте така технологічність має бути збалансована жорстким людським контролем. Основна загроза криється в ефекті «чорної скриньки» – ситуації, коли логіка прийняття рішення ШІ залишається непрозорою для користувача. Алгоритми, попри свою високу обчислювальну потужність, позбавлені категорії «моральної відповідальності». Вони не здатні оцінити глибинний політичний підтекст, соціальні наслідки або специфічний контекст невизначеності, в якому перебуває конкретне підприємство.

У сучасних умовах роль бухгалтера трансформується: він стає «етичним медіатором», який верифікує та інтерпретує машинний аналіз. Професійна етика сьогодні вимагає не лише цифрових навичок, а й здатності піддати сумніву висновки ШІ, якщо вони суперечать реаліям ринку. Юридична та моральна відповідальність за достовірність звітності залишається виключно на людині. Синергія з ШІ можлива лише тоді, коли професійне судження є вищою інстанцією, що фільтрує цифрові результати крізь призму скептицизму та етичних стандартів.

Дослідження теми гнучкості обліку в умовах невизначеності дозволяє зробити висновок, що професійне судження є не просто правом бухгалтера на вибір методики, а його стратегічним обов'язком перед стейкхолдерами. В умовах сучасних криз саме здатність фахівця приймати обґрунтовані рішення за межами жорстких інструкцій забезпечує життєздатність інформаційної системи підприємства.

Етична складова у цьому процесі відіграє роль «фундаментального фільтра». Без дотримання принципів об'єктивності та чесності, гнучкість обліку неминуче перетворюється на інструмент маніпуляцій, що руйнує довіру до

фінансової звітності та ставить під загрозу економічну безпеку суб'єкта господарювання.

Для ефективного застосування професійного судження у майбутньому необхідно: постійно підвищувати кваліфікацію для розуміння складних фінансових моделей та стандартів (МСФЗ); забезпечувати прозорість, детально розкриваючи у звітності всі суттєві припущення та логіку прийнятих рішень; дотримуватися професійного скептицизму, відокремлюючи реальні економічні факти від бажань керівництва щодо покращення показників.

Зрештою, професійне судження – це баланс між професійною свободою та високою моральною відповідальністю, де етика виступає головним гарантом якості облікової інформації.

Список використаних джерел

1. Гуріна Н. В., Приходько К. К. Професійне судження бухгалтера як інструмент забезпечення економічної безпеки підприємства. *Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу*. 2023. Вип. 3 (56). С. 9–13. DOI: 10.26642/pbo-2023-3(56)-
2. Міжнародний кодекс етики професійних бухгалтерів. *International Ethics Standards Board for Accountants.* Видання 2022 року. 345 с. URL: https://ifacweb.blob.core.windows.net/publicfiles/
3. Тарасевич Г.П., Чижевська Л.В. Етична відповідальність професійних бухгалтерів у контексті підтримки цілей сталого розвитку. *Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу.* 2023. Вип. 2 (55). С. 49-54. DOI: 10.26642/pbo-2023-2(55)-49-54.
4. Пристемський О. С., Пилипенко Я. В. Впровадження штучного інтелекту в систему бухгалтерського обліку. *International scientific discussion: problems, tasks and prospects:* proceedings of the 9 th International Scientific and Practical Conference. 2024. Vol. 52, №229. P. 98-10

Костирко Р.О.,
доктор економічних наук, професор,
професор кафедри обліку, аудиту та оподаткування;
Національна академія статистики, обліку та аудиту

СТРАТЕГІЧНИЙ УПРАВЛІНСЬКИЙ ОБЛІК В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Сучасні трансформації аграрного сектору України спричинені наслідками воєнної агресії та значними втратами, що за оцінками KSE Institute та Світового банку становлять 81,9 млрд дол. США [1], зумовлюють необхідність адаптації систем управління до умов невизначеності економічного середовища. Традиційний інструментарій управлінського обліку, обмежений ретроспективною оцінкою витрат, за сучасних реалій не здатний забезпечити менеджмент релевантними даними для обґрунтування рішень щодо сталого розвитку аграрних підприємств. За таких обставин особливого значення набуває стратегічний управлінський облік (СУО), який через інтеграцію принципів сталого розвитку (ESG) та методів антикризового менеджменту забезпечує моніторинг стратегічних драйверів життєздатності та капіталізації підприємств аграрного сектору. Ключове завдання СУО підприємств полягає у формуванні інформаційно-аналітичного забезпечення стратегічних рішень, спрямованих на збереження, відновлення та нарощування вартості підприємства в умовах високої невизначеності.

У межах даного дослідження СОУ у системі забезпечення сталого розвитку аграрних підприємства розглядається у двох взаємодоповнюючих аспектах, зокрема:

- інформаційної підтримки стратегічного управління, що базується на інтеграції сучасних інструментів бюджетування, стратегічного позиціювання, ризик-менеджменту, аналізу ланцюга вартості та збалансованої системи показників (BSC), адаптованих до цілей сталого розвитку;
- інтегрованої системи СОУ, що ґрунтується на концепціях вартості та сталого розвитку, охоплює моніторинг фінансових драйверів – економічної доданої вартості (EVA), стійкого темпу зростання (SGR), рентабельності інвестованого капіталу та грошових потоків, скоригованих на воєнні ризики, – у поєднанні з нефінансовими індикаторами екологічної (стан природного капіталу, енергоефективність, екологічний слід), соціальної (безпека праці та мінна небезпека, збереження людського капіталу, інвестиції у громади) та управлінської (цифровізація, прозорість ланцюгів постачання, антикризова логістика) результативності.

Головною метою СОУ є формування інформаційно-аналітичного простору для підтримки прийняття стратегічних рішень, спрямованих на збереження, відновлення та нарощування вартості підприємства в умовах невизначеності економічного середовища [2]. *Ґрунтуючись на системному підході, СУО слід*

розглядати через реалізацію чотирьох функцій:

1. Контрольно-координаційну – забезпечення зворотного інформаційного зв'язку та моніторингу реалізації стратегічних цілей підприємства сталого розвитку.

2. Аналітичну – формування аналітичної інформації для визначення показників стратегічних планів, оцінки конкурентоспроможності та обґрунтування вибору векторів розвитку.

3. Інформаційну – формування інформаційного забезпечення на засадах поєднання даних бухгалтерського, фінансового, управлінського обліку та ESG-обліку.

4. Прогностичну – моделювання цільових показників вартості бізнесу з урахуванням факторів ризику та невизначеності середовища.

Принцип системності реалізується через цілісність ключових напрямів СУО та їхню інтеграцію з підсистемами підтримки (фінансовим аналізом, стратегічним плануванням, фінансовим та управлінським обліком).

Оганізація стратегічного управлінського обліку підприємства передбачає виконання низки послідовних етапів:

1. Формування інформаційного забезпечення на основі поєднання цифрових технологій агромоніторингу з управлінською звітністю для верифікованого документування воєнних руйнувань активів та обґрунтування оцінки втраченої вигоди як передумови рекапіталізації та отримання репарацій.

2. Розробка екологічно орієнтованої облікової політики шляхом інтеграції обліку за центрами відповідальності та видами діяльності з моніторингом стану природного капіталу (ґрунтів) та виокремленням витрат на розмінування, рекультивацію земель і екологічну сертифікацію як стратегічних детермінант управління вартістю агробізнесу.

3. Стратегічний аналіз розривів (Gap-analysis) спрямований на ідентифікацію бізнес-ризиків та невідповідностей між національними положеннями обліку і міжнародними стандартами звітності (ESG, МСФЗ) задля мінімізації інформаційної асиметрії та зміцнення довіри іноземних інвесторів. На цьому етапі здійснюється кількісна оцінка дефіциту нефінансових даних для розрахунку доданої вартості(EVA), обґрунтування обсягів резервування під воєнні втрати та нівелювання ресурсного розриву між станом природного капіталу (ґрунтів) і цільовим рівнем прибутковості агробізнесу.

4. Розробка адаптивних фінансових планів та стратегічних бюджетів на основі сценарного підходу, що враховують логістичну нестабільність і волатильність світових аграрних ринків задля обґрунтування обсягів резервування та реалізації заходів з адаптації бізнес-моделі до умов невизначеності.

5. Організація наскрізного ризик-орієнтованого стратегічного контролю на основі моніторингу детермінант вартості та оцінювання відповідності показників поточної діяльності цільовим орієнтирам сталого розвитку задля оперативного коригування стратегії агропідприємства.

Методичне забезпечення СУО базується на інтеграції сучасних інструментів, зокрема: SWOT-аналізу, обліку витрат за видами діяльності (ABC-costing), функціонально-вартісного аналізу (VAF), конкурентного аналізу, системи збалансованих показників (BSC) та моделей доданої вартості (EVA, SVA).

Реалізація ризик-орієнтованого підходу до організації СУО на засадах цифровізації (AgroTech) та інтеграції ESG-метрик у єдиний інформаційний контур забезпечує прозорість звітності бізнесу, що сприяє подоланню інформаційної асиметрії та підтвердженню інвестиційної привабливості вітчизняних аграріїв перед міжнародними фінансовими інституціями та донорами.

Список використаних джерел

1. Непрямі збитки та потреби у відновленні агропромислового комплексу України: аналітичний звіт. KSE Institute; за підтримки Світового банку та Міністерства аграрної політики та продовольства України. URL: https://bizagro.com.ua/v-kse-nazvaly-sumu-nepryamyh-vtrat-apk-ukrayiny-vid-vijny/
2. Костирко Р. О., Зайцева Л., Міклашевська Є. Пріоритети методологічних засад управлінського обліку в забезпеченні сталого розвитку підприємств. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії і практики*. 2020. № 2 (33). С. 166–173. DOI: 10.18371/fcaptp.v2i33.206973.

Кузуб М.В.,
старший викладач кафедри обліку та оподаткування;
Соколан К.І.,
здобувачка вищої освіти факультету торгівлі та маркетингу;
Державний торговельно-економічний університет

ЦИФРОВІЗАЦІЯ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ В УКРАЇНІ ЯК ЧИННИК ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

Глобалізація та трансформація економіки впливає на цифровізацію, у результаті чого вона стає показником розвитку національних економік, охоплюючи таку сферу економічної діяльності, як бухгалтерський облік, за допомогою якого проводиться управління підприємствами. Цифровізація стає актуальнішою в напрямку євроінтеграційного курсу України, який передбачає гармонізацію систем бухгалтерського обліку з євростандартами та впровадження інновацій.

Цифровізація є показником економічного розвитку, оскільки забезпечує прозорість бізнесу, покращує напрямок інвестицій та інтеграцію України у світові економічні процеси. Створюються основи для нової моделі бізнесу, що базується на використанні інформаційних технологій та цифрових платформ.

Цифровізація бухгалтерського обліку – це складний процес, що включає автоматизацію облікових процедур, впровадження інноваційного програмного забезпечення, електронного документообігу та платформ звітності. Усе частіше використовуються бухгалтерські системи, які підвищують результативність облікових процесів, зменшують часові витрати та мінімізують залученість людини.

Цифровізація допомагає перейти від традиційного бухгалтерського обліку до аналітично-орієнтованого підходу, за якого бухгалтерський облік - основа для прийняття управлінських рішень, а не тільки запису господарських операцій.

Розвиток електронного документообігу відіграє важливу роль. Заміна паперів на електронні документи забезпечує ефективність обробки інформації, зменшує витрати на зберігання паперових документів та підвищує їх безпеку. В Україні впровадження електронного документообігу поширилося через державні електронні сервіси взаємодії бізнесу з державними органами. Використання електронних рахунків платників податків, підписів та онлайн-сервісів звітності полегшує взаємодію між бізнесом та державою, скорочує витрачений час та підвищує рівень адміністративних процедур.

Одним із напрямків цифровізації бухгалтерського обліку є використання хмарних технологій. Це забезпечення доступу до бухгалтерських даних у реальному часі, що є важливим для підприємств, що працюють у змінному ринковому середовищі. Вони сприяють взаємодії бухгалтерських систем з інформаційними ресурсами підприємства. Безперервність облікових процесів у кризових ситуаціях також забезпечується використанням хмарних технологій.

Цифровізація бухгалтерського обліку пов'язана з процесами євроінтеграції України. Європейський Союз визначає високі вимоги до прозорості звітності та облікових даних, систем контролю всередині. Цифрові технології допомагають підприємствам України відповідати поставленим вимогам, забезпечуючи автоматизацію, стандартизацію та контроль облікових процесів.

Також цифровізація сприяє об’єднанню підходів до бухгалтерського обліку, що допомагає співпраці підприємств України з європейськими партнерами та доступу до ринків світу.

Застосування стандартів звітності також має значення, адже цифрові інструменти роблять процес переходу на МСФЗ більш простим: покращують фінансову звітність та дають змогу відповідати вимогам, що підвищує інвестиційну привабливість та інтеграцію в економіку світу.

Також важливим є використання сучасних програм, що підтримують світові стандарти для автоматизації звітності відповідно до вимог юрисдикцій.

Цифровізація бухгалтерського обліку в Україні має достатньо проблем. По-перше, це погане технічне забезпечення деяких підприємств, особливо в умовах воєнного стану. Низка господарств не має фінансів на сучасні інформаційні системи. Іншою є також проблема недостатньої цифрової компетентності бухгалтерів. Це також опір оновленням зі сторони персоналу, який звик до звичних методів.

Додатковою проблемою є забезпечення кібербезпеки та захист інформації, оскільки є ризики несанкціонованого доступу та втрати інформації. Необхідно створити системи контролю та захисту, нормативно-правову базу, яка регулюватиме цифровізацію та захист. Забезпечення кібербезпеки – умова довіри до цифрових систем і зі сторони підприємств, і держави та інвесторів.

Для підвищення ефективності цифровізації бухгалтерського обліку в Україні необхідно використовувати такі заходи:

1. Удосконалити законодавче регулювання технологій та бухгалтерського обліку з урахуванням вимог Європи.
2. Підвищити рівень підготовки працівників впровадженням освітніх програм та підвищення кваліфікації.
3. Впровадити інноваційні технології на підприємствах через державну підтримку.

Необхідно розвивати співпрацю між державою, бізнесом та навчальними закладами для створення цифрового середовища, що поєднуватиме бухгалтерський облік, фінансовий аналіз та управління підприємством. Цифрове середовище має відповідати вимогам бізнесу та сприяти підвищенню ефективності управління.

Отже, цифровізація бухгалтерського обліку є одним із головних факторів євроінтеграції України, забезпечення прозорості та достовірності фінансової інформації, удосконалення бухгалтерського обліку. Розвиток технологій є умовою конкурентоспроможності національних підприємств та розвитку української економіки.

Список використаних джерел

1. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16.07.1999 № 996-XIV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14
2. Міністерство фінансів України: офіційний вебсайт. URL: https://www.mof.gov.ua
3. Міжнародні стандарти фінансової звітності (IFRS): офіційний сайт. URL: https://www.ifrs.org
4. Державна податкова служба України: офіційний вебпортал. URL: https://tax.gov.ua
5. Коваленко О. В. Цифровізація бухгалтерського обліку в умовах розвитку економіки. *Економіка та держава*. 2021. № 5. С. 45-49.
6. Гринько Т. В. Цифровізація економіки та її вплив на розвиток бухгалтерського обліку. *Фінанси України*. 2020. № 7. С. 89-95.

Лайчук С.М.,
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри інформаційних систем в управлінні та обліку;
Величко Р.В.,
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти,
спеціальність D1 «Облік і оподаткування»;
Державний університет «Житомирська політехніка»

ОРГАНІЗАЦІЯ ДОКУМЕНТООБІГУ ПРИ ВЕДЕННІ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Запровадження воєнного стану в Україні спричинило суттєві трансформації в діяльності суб’єктів господарювання, що безпосередньо вплинуло на організацію бухгалтерського обліку та систему документообігу. Підприємства опинилися в умовах підвищеної невизначеності, фізичної небезпеки, порушення господарських зв’язків, втрати майна та обмеженого доступу до інформаційних ресурсів. У таких обставинах забезпечення безперервності облікового процесу та належного документального підтвердження господарських операцій стало одним із ключових завдань системи управління.

Документообіг у бухгалтерському обліку є впорядкованим процесом створення, приймання, перевірки, обробки, передачі та зберігання первинних документів відповідно до вимог законодавства України у сфері бухгалтерського обліку [1]. Його належна організація забезпечує достовірність фінансової інформації, своєчасність відображення господарських операцій та формування показників фінансової звітності. В умовах воєнного стану традиційні підходи до документообігу зазнали істотних змін, оскільки виникла потреба адаптації облікових процедур до нових ризиків, пов’язаних із можливістю втрати документів, переміщенням персоналу та дистанційною формою роботи.

Однією з основних проблем є ризик знищення або пошкодження первинних документів унаслідок бойових дій. Первинні документи є підставою для відображення господарських операцій у бухгалтерському обліку та підтвердження правомірності витрат і доходів підприємства, що регламентується Положенням про документальне забезпечення записів у бухгалтерському обліку [4]. Втрата таких документів може призвести до спотворення облікових даних і ускладнення взаємодії з контролюючими органами. У зв'язку з цим підприємства змушені впроваджувати додаткові заходи щодо резервного копіювання та електронного архівування документації.

Важливою тенденцією в організації документообігу в умовах воєнного стану є активне впровадження електронного документообігу. Використання електронних документів із накладенням кваліфікованого електронного підпису дозволяє забезпечити юридичну значимість документів та їх оперативний обіг без фізичного переміщення паперових носіїв. що передбачено Законом України «Про електронні документи та електронний документообіг» [2]. Перехід до електронного формату сприяє підвищенню мобільності бухгалтерської служби, що є особливо важливим у разі релокації підприємства або організації дистанційної роботи персоналу.

Цифровізація документообігу передбачає використання спеціалізованих програмних продуктів, хмарних сервісів і захищених серверів для зберігання облікових даних. Хмарні технології забезпечують можливість доступу до інформації з різних географічних точок, що мінімізує ризики втрати даних у разі фізичного пошкодження офісних приміщень. Водночас впровадження електронного документообігу потребує належної організації інформаційної безпеки, захисту персональних даних та обмеження несанкціонованого доступу до облікової інформації.

Особливої уваги потребує питання внутрішнього контролю за рухом документів. В умовах воєнного стану підприємства повинні переглянути внутрішні регламенти документообігу, визначити відповідальних осіб за формування та збереження електронних архівів, установити порядок резервного копіювання та відновлення інформації. Доцільним є створення декількох незалежних каналів зберігання даних, зокрема на локальних носіях і віддалених серверах.

Не менш важливим аспектом є нормативно-правове регулювання організації бухгалтерського обліку в умовах воєнного стану, що здійснюється з урахуванням положень законодавства про правовий режим воєнного стану [3]. Законодавство передбачає можливість спрощення окремих процедур і відтермінування подання звітності у разі неможливості своєчасного виконання обов'язків через воєнні дії. Водночас такі послаблення не звільняють підприємства від обов'язку забезпечити належне ведення обліку та збереження первинної документації. Після відновлення нормального режиму функціонування суб'єкти господарювання повинні підтвердити правильність відображення господарських операцій.

Організація документообігу в кризових умовах також передбачає удосконалення комунікацій між структурними підрозділами підприємства. Чітке визначення строків подання документів, електронних маршрутів їх погодження та процедур затвердження дозволяє мінімізувати ризики затримки облікової інформації. Важливим є впровадження автоматизованих систем обліку, що забезпечують інтеграцію первинних документів із бухгалтерськими регістрами та фінансовою звітністю.

Слід зазначити, що воєнний стан стимулював прискорення цифрової трансформації бухгалтерського обліку. Якщо раніше електронний документообіг розглядався як елемент модернізації, то в сучасних умовах він став необхідною умовою забезпечення безперервності діяльності підприємства. Водночас впровадження новітніх технологій потребує підвищення кваліфікації бухгалтерських працівників і формування нових компетентностей у сфері інформаційної безпеки та цифрового адміністрування.

Таким чином, організація документообігу при веденні бухгалтерського обліку в умовах воєнного стану повинна базуватися на принципах безперервності, оперативності, надійності та захищеності інформації. Комплексний підхід до побудови системи документообігу, що поєднує традиційні та електронні форми документування, дозволяє мінімізувати ризики втрати облікових даних та забезпечити достовірність фінансової звітності.

У перспективі доцільним є подальше вдосконалення нормативного регулювання електронного документообігу, розроблення методичних рекомендацій щодо дій підприємств у разі втрати первинних документів, а також формування єдиних стандартів електронного архівування в умовах кризових ситуацій. Реалізація зазначених заходів сприятиме підвищенню стійкості облікової системи та зміцненню фінансової дисципліни суб’єктів господарювання навіть в умовах воєнних загроз.

Список використаних джерел

1. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : Закон України від 16.07.1999 № 996-XIV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/996-14#Text
2. Про електронні документи та електронний документообіг : Закон України від 22.05.2003 № 851-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/851-15#Text
3. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text
4. Положення про документальне забезпечення записів у бухгалтерському обліку : затв. наказом Міністерства фінансів України від 24.05.1995 № 88. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0168-95#Text

Литвиненко Л.Л.,
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри менеджменту;
Дісяк Я.С.,
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти,
групи М-D3-25-1-ЗД;
Національний університет «Київський авіаційний інститут»

ESG-АНАЛІЗ ЯК ІНСТРУМЕНТ РОЗШИРЕННЯ АНАЛІТИЧНОЇ БАЗИ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ ЛОГІСТИЧНОГО ПІДПРИЄМСТВА

Сучасне середовище господарювання характеризується стрімким зростанням вимог до прозорості діяльності підприємств з боку інвесторів, кредиторів, контрагентів та регуляторів. Традиційний фінансовий аналіз, орієнтований переважно на кількісні показники прибутковості, ліквідності та платоспроможності, дедалі менше здатний відобразити повний спектр ризиків і можливостей, з якими стикаються сучасні суб'єкти господарювання.

В умовах євроінтеграційних процесів та поступового відновлення економіки України актуальності набуває розширення аналітичного інструментарію управлінських рішень за рахунок нефінансових показників. Особливо це стосується підприємств логістичної галузі, діяльність яких безпосередньо пов'язана зі значним екологічним навантаженням (викиди CO_2, споживання паливно-мастильних матеріалів), соціальною відповідальністю (умови праці водіїв, безпека перевезень) та якістю корпоративного управління (прозорість ланцюгів постачань, управління ризиками).

Підтвердженням актуальності напрямку розвитку є набрання чинності Директиви ЄС про корпоративну звітність зі сталого розвитку (Corporate Sustainability Reporting Directive, CSRD) [1], яка з 2024 поширюється на широке коло підприємств і поступово охоплюватиме й українські компанії в процесі євроінтеграції. Відповідно до положень CSRD підприємства зобов'язані розкривати не лише фінансову, а й нефінансову інформацію відповідно до Європейських стандартів звітності зі сталого розвитку (ESRS). Для логістичних операторів, що прагнуть виходу на ринки ЄС або залучення іноземних інвестицій, впровадження ESG-аналізу стає не лише конкурентною перевагою, а й регуляторною необхідністю.

ESG-аналіз (Environmental, Social, Governance) являє собою систему оцінювання діяльності підприємства за трьома групами показників: екологічними (E), соціальними (S) та управлінськими (G). На відміну від традиційного фінансового аналізу, ESG-аналіз формує випереджальну аналітичну базу, що дозволяє ідентифікувати ризики та можливості, які не відображаються у фінансовій звітності, але суттєво впливають на довгострокову вартість підприємства та стійкість його операційної моделі.

Для підприємств логістичної галузі структура ESG-показників має виражену галузеву специфіку, яка визначається особливостями операційних процесів – транспортуванням, складуванням, управлінням ланцюгами постачань та дистрибуцією. Відповідно до найкращих міжнародних практик, зокрема стандартів GRI (Global Reporting Initiative) [2] та SASB (Sustainability Accounting Standards Board) [3], для транспортно-логістичних підприємств рекомендовано перелік ключових ESG-показників, що наведено в табл. 1.

Таблиця 1

Структура ESG-показників логістичного підприємства

Блок	Ключові показники	Джерело даних
Екологічний (E)	Викиди CO_2 (кг/км пробігу); питоме споживання палива (л/100 км); частка електро- та газомоторного транспорту; енергоємність складської інфраструктури (кВт·год/м²).	Паливні звіти, дані телематики, рахунки постачальників енергії
Соціальний (S)	Плинність персоналу (%); коефіцієнт виробничого травматизму (LTIFR); частка жінок у керівництві (%); індекс задоволеності персоналу.	HR-звіти, дані з охорони праці, результати опитувань
Управлінський (G)	Рівень цифровізації процесів (%); охоплення постачальників кодексом поведінки (%); кількість виявлених порушень комплаєнсу; наявність антикорупційної політики.	Внутрішній аудит, звіти з управління ризиками, WMS/TMS-системи

Інтеграція ESG-аналізу в аналітичну базу управлінських рішень логістичного підприємства доцільно розглядати на трьох рівнях: стратегічному, тактичному та оперативному. Така ієрархія відповідає класичній концепції управлінського обліку та аналізу і дозволяє забезпечити вертикальну узгодженість ESG-показників із загальною системою управління підприємством.

На стратегічному рівні ESG-показники включаються до системи збалансованих показників (BSC) поряд із фінансовими KPI. Перспектива «Навчання та розвиток» у BSC охоплює соціальні й управлінські індикатори, тоді як екологічні показники формують окрему «Екологічну перспективу», яка дедалі частіше виокремлюється у сучасних адаптаціях BSC для сталого розвитку. Це забезпечує цілісне бачення розвитку підприємства та зв’язок між ESG-цілями та акціонерною вартістю. Практичним підтвердженням є досвід компанії DHL Group [4], яка інтегрувала ESG-KPI в систему довгострокового планування та пов’язала бонусну програму топ-менеджменту з досягненням цілі Net Zero Carbon до 2050 р.

На тактичному рівні результати ESG-аналізу використовуються при прийнятті рішень щодо оновлення автопарку, вибору постачальників паливо-мастильних матеріалів та логістичних субпідрядників, оптимізації маршрутів з урахуванням екологічних обмежень (наприклад, зони низьких викидів у містах ЄС), а також при формуванні тендерної документації для клієнтів з ESG-вимогами.

Так, глобальний оператор Maersk Logistics [5] у 2023 році запровадив обов'язкові ESG-анкети для субпідрядників як умову допуску до тендерів, що стимулювало модернізацію флоту партнерів і зниження загальних викидів по ланцюгу постачань.

На оперативному рівні ESG-аналіз забезпечує щоденний моніторинг показників витрат пального, завантаженості транспортних засобів, дотримання нормативів праці водіїв та рівня аварійності. Цифровізація цих процесів через системи телематики (GPS-трекери з аналітикою стилю водіння) та TMS (Transportation Management Systems) дозволяє перетворити ESG-показники з декларативних у вимірювані та керовані в режимі реального часу [6].

Впровадження ESG-аналізу в управлінські рішення логістичних підприємств підтверджує його практичну цінність та вимірюваний економічний ефект.

Компанія «НОВА ПОШТА» розпочала систематичне вимірювання вуглецевого сліду власного парку доставки у 2022–2023 рр. Аналіз показав, що питомі викиди CO_2 на останній милі доставки в містах у 3,2 рази перевищують аналогічний показник для магістральних маршрутів. На основі ESG-аналізу прийнято управлінське рішення про поетапне введення в експлуатацію електровелосипедів та електрофургонів для міської доставки. За розрахунками компанії, заміна 10% паркового флоту на електромобілі дозволяє скоротити операційні витрати на пальне на 18–22% та зменшити викиди CO_2 на відповідний парк на 65–70% [7]. Це рішення одночасно покращує ESG-показник (E) та генерує вимірюваний фінансовий ефект. Компанія DB Schenker [8] розробила власний продукт Carbon Reporting & Intelligence (CRI) – платформу для вимірювання вуглецевого сліду вантажних відправлень. Інструмент дозволяє клієнтам отримувати деталізовані ESG-звіти в розрізі кожного відправлення й аналізувати альтернативні маршрути та види транспорту за показниками CO_2-інтенсивності. Це рішення перетворилося на конкурентну перевагу та новий продукт монетизації: клієнти з ESG-зобов'язаннями готові платити 5–15% премії за «зелену» логістику з верифікованою звітністю. Управлінське рішення – інвестувати в ESG-аналітичну платформу – привело до зростання виручки в сегменті екологічно сертифікованих перевезень на 23% за два роки.

На основі аналізу наведених практичних прикладів та міжнародного досвіду пропонується поетапний методичний підхід до впровадження ESG-аналізу в аналітичну базу управлінських рішень логістичного підприємства:

1. Діагностичний етап – передбачає інвентаризацію наявних інформаційних потоків підприємства та ідентифікацію ESG-релевантних даних, які вже збираються в операційній діяльності, але не систематизуються як ESG-показники.

2. Формування системи ESG-показників – полягає у відборі галузево-специфічних індикаторів відповідно до визнаних стандартів (GRI, SASB, ESRS) з урахуванням розміру та організаційної зрілості підприємства.

3. Інтеграція в управлінський контур – передбачає встановлення цільових значень (бенчмарків) для кожного ESG-показника, визначення відповідальних осіб за їх досягнення, включення ESG-KPI в систему мотивації менеджменту та оперативних звітів.

4. Звітність та зовнішня комунікація – включає підготовку ESG-звіту або відповідного розділу нефінансової звітності, верифікацію показників незалежним аудитором, а також комунікацію результатів із ключовими стейкхолдерами: інвесторами, клієнтами, постачальниками та регуляторами.

Отже, можна зробити висновок, що ESG-аналіз виступає не лише інструментом звітності чи репутаційного управління, а повноцінним елементом аналітичного забезпечення управлінських рішень, здатним ідентифікувати внутрішні резерви підвищення операційної ефективності, недоступні для традиційного фінансового аналізу.

Список використаних джерел

1. Corporate Sustainability Reporting Directive (CSRD): Directive 2022/2464/EU of the European Parliament and of the Council. *Official Journal of the European Union*. 2022. P. 15– 80.
2. GRI 305: Emissions 2016. Global Reporting Initiative. URL: https://www.globalreporting.org
3. SASB Transport & Logistics Sector Standards. SASB Standards. URL: https://sasb.org
4. DHL Group Sustainability Report 2023. Deutsche Post DHL Group. Bonn, 2024. 212 p.
5. Maersk Sustainability Report 2023. A. P. Moller – Maersk. Copenhagen, 2024. 180 p.
6. Grabara J., Bajdor P. Sustainability reporting in logistics. International *Journal of Sustainable Development & World Ecology*. 2023. Vol. 30, No. 4. P. 412–425.
7. Офіційний сайт ТОВ «НОВА ПОШТА». URL: https://novaposhta.ua/
8. DB Schenker Carbon Reporting & Intelligence. URL: https://www.dbschenker.com

Лобода Н.О.,
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри обліку, аналізу і контролю;
Львівський національний університет імені Івана Франка

ГАРМОНІЗАЦІЯ ОРГАНІЗАЦІЇ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ ТА ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ ВІДПОВІДНО ДО ЄВРОПЕЙСЬКИХ ВИМОГ І ПРИНЦИПІВ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Сучасні економічні процеси характеризуються високим рівнем глобалізації, інтеграції національних економік та посиленням ролі міжнародних стандартів у регулюванні фінансової діяльності підприємств. У таких умовах система бухгалтерського обліку та фінансової звітності повинна відповідати сучасним вимогам прозорості, достовірності та порівнянності інформації. Для України, яка активно рухається шляхом європейської інтеграції, адаптація національної системи бухгалтерського обліку до європейських стандартів є важливим етапом реформування економічного середовища. Такий процес передбачає не лише адаптацію законодавчої бази, а й трансформацію методології обліку, підвищення професійного рівня фахівців та впровадження сучасних підходів до формування звітності.

Гармонізація бухгалтерського обліку розглядається як процес узгодження різних національних систем обліку з метою забезпечення їхньої сумісності та порівнянності [1]. У міжнародній практиці цей процес спрямований на формування єдиних підходів до відображення фінансових результатів діяльності підприємств та підвищення прозорості фінансової інформації для користувачів звітності. В умовах інтеграції економік гармонізація облікових систем стає важливим інструментом забезпечення ефективної взаємодії між суб'єктами господарювання різних країн. Вона сприяє створенню єдиного інформаційного простору, що полегшує процес прийняття управлінських рішень, залучення інвестицій та розвитку міжнародного економічного співробітництва.

Європейська модель регулювання бухгалтерського обліку базується на принципах достовірності, повноти та прозорості фінансової інформації [4]. Важливу роль у цьому процесі відіграє застосування міжнародних стандартів фінансової звітності, які забезпечують уніфікацію підходів до обліку активів, зобов'язань, доходів і витрат [6]. Впровадження цих стандартів сприяє підвищенню рівня довіри до фінансової інформації з боку інвесторів, кредиторів та інших зацікавлених сторін.

Разом із тим сучасна практика корпоративної звітності дедалі більше орієнтується на принципи сталого розвитку [5]. Це передбачає розширення традиційної фінансової звітності шляхом включення інформації про екологічні, соціальні та управлінські аспекти діяльності підприємства, що відображається у ESG-звітності (Environmental, Social, Governance). Інтеграція принципів сталого розвитку в систему бухгалтерського обліку сприяє формуванню більш

комплексного уявлення про результати діяльності підприємства, включаючи використання природних ресурсів, рівень соціальної відповідальності, політику корпоративного управління та інші нефінансові показники. Європейська практика демонструє поступовий перехід від традиційної фінансової звітності до інтегрованої звітності, яка поєднує фінансові та нефінансові аспекти діяльності підприємства. Такий підхід дозволяє забезпечити більш повну оцінку довгострокової вартості компанії та її впливу на суспільство.

Процес гармонізації бухгалтерського обліку та фінансової звітності супроводжується низкою викликів і проблем. Серед них можна виділити відмінності в національних системах бухгалтерського обліку, різний рівень економічного розвитку країн, складність адаптації підприємств до нових стандартів, а також потребу у підвищенні професійної підготовки бухгалтерів та фінансових аналітиків. Важливим напрямом розвитку сучасної системи обліку є також цифровізація облікових процесів. Використання сучасних інформаційних систем дозволяє автоматизувати обробку облікових даних, підвищити точність фінансової інформації та забезпечити оперативний доступ до неї, що особливо актуально у контексті інтеграції нефінансових показників.

Перспективи подальшого розвитку гармонізації бухгалтерського обліку пов’язані з удосконаленням нормативно-правової бази, впровадженням цифрових технологій у систему фінансової звітності та розширенням практики інтегрованої звітності (рис. 1).

Рис. 1. Основні напрями та заходи гармонізації бухгалтерського обліку та фінансової звітності в Україні відповідно до європейських вимог і принципів сталого розвитку

Джерело: складено на основі [2, 3]

Важливу роль у цьому процесі відіграє міжнародне співробітництво та обмін досвідом між країнами. Для України гармонізація бухгалтерського обліку

відповідно до європейських вимог є необхідною умовою успішної інтеграції у європейський економічний простір та підвищення інвестиційної привабливості національної економіки.

Список використаних джерел

1. Чабанюк О.М., Лобода Н.О., Кузьмінська К.І. Бухгалтерський облік та прикладні програмні рішення. BAS бухгалтерія: навч. посібник. Київ : АЛЕРТА, 2024. 234 с.
2. Chabaniuk, O., Holovachko, V., Loboda, N., Lytvynenko, N., & Novoseletska, A. (2026). Improving the accounting and analytical support model for the formation and digitalization of enterprise reporting. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*, Vol. 1(66), pp. 266-278. DOI: 10.55643/fcaptp.1.66.2026.5139
3. Medynska, T., Loboda, N., Nohinova, N., Oliynyk, N., Borutska, Y. (2024). Optimization of ecological taxation: Role in the formation of environmental protection budgets. *International Journal of Environmental Impacts*, Vol. 7, No. 1, pp. 17-23. DOI: 10.18280/ijei.070102
4. Лобода Н.О., Чабанюк О.М., Сподарик Т.І. Фіскальне навантаження у національній економіці: динамічний аспект. *Науковий журнал "БІЗНЕС ІНФОРМ"*. Харків, 2021. № 2. С. 292-299. DOI: 10.32983/2222-4459-2021-2-292-299
5. Чабанюк О.М., Лобода Н.О. Екологічний аудит та його організація у напрямі сталого розвитку суспільства. *Механізми забезпечення сталого розвитку економіки : проблеми, перспективи, міжнародний досвід* : матер. І Міжнар. наук.-практ. конф. (23 квітня 2020 р.). Харків : ХДУХТ, 2020. С. 187-188.
6. Костишина М. Т., Киричук У. М., Лобода Н. О., Демко М. Я. Організація обліку : навч. посібник. Львів: Вид-во ЛДФА, 2011. 192 с.

Лубенченко О.Е.,
доктор економічних наук, професор,
завідувач Національного центру обліку та аудиту;
Національна академія статистики, обліку та аудиту

ДОВГОСТРОКОВІ ФІНАНСОВІ ІНВЕСТИЦІЇ ТА МОДИФІКАЦІЯ ДУМКИ АУДИТОРА

Аудит фінансової звітності – це аудиторська послуга з перевірки даних бухгалтерського обліку і показників фінансової звітності та/або консолідованої фінансової звітності юридичної особи або представництва іноземного суб'єкта господарювання, або іншого суб'єкта, який подає фінансову звітність та консолідовану фінансову звітність групи, з метою висловлення незалежної думки аудитора про її відповідність в усіх суттєвих аспектах вимогам національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку, міжнародних стандартів фінансової звітності або іншим вимогам [1]. Аудитори у своїй роботі користуються Міжнародними стандартами аудиту (надалі – МСА). *За МСА 200 «Загальні цілі незалежного аудитора та проведення аудиту відповідно до Міжнародних стандартів аудиту» [2.с. 73] цілі є такими:*

– Отримати обґрунтовану впевненість в тому, що фінансова звітність у цілому не містить суттєвого викривлення внаслідок шахрайства або помилки, надаючи в такий спосіб аудитору можливість висловити думку, чи складена фінансова звітність у всіх суттєвих аспектах відповідно до застосованої концептуальної основи фінансового звітування;

– Надати звіт про фінансову звітність і повідомити інформацію відповідно до результатів, отриманих аудитором.

Управлінський персонал суб'єкта господарювання, виходячи із передумов аудиту, виступає ініціатором укладання угоди на аудит фінансової звітності. І управлінський персонал має певну відповідальність за складання такої звітності, за організацію внутрішнього контролю і за оцінку безперервності діяльності.

Якщо цілі аудиту не є досяжними, аудитор має модифікувати думку за приписами МСА 705 «Модифікація думки у звіті незалежного аудитора». Під час перевірки фінансової звітності команда із завдання достатньо часто досліджує залишки, операції та розкриття інформації, що пов'язані із довгостроковими фінансовими інвестиціями і виникає питання, як оцінити довгострокові фінансові інвестиції на дату балансу. У звітах незалежного аудитора (надалі – ЗНА) за даними Комітету з контролю якості аудиторських послуг Аудиторської палати України не обґрунтовується думка аудитора, щодо таких об'єктів обліку, зокрема облікових оцінок [3], таблиця 1.

Таблиця 1

Помилки у формуванні думки у Звіті незалежного аудитора

Зміст ЗНА	Помилка у формуванні думки
Довгострокові фінансові інвестиції Станом на 01.01.202Х та на 31.12.202Х на балансі Товариства відображені довгострокові фінансові інвестиції в сумі ХХХ ХХХ тис. грн. та УУУ УУУ тис. грн. відповідно, що обліковуються за методом участі в капіталі. Ми не мали можливості виконати аудиторські процедури щодо даних бухгалтерського обліку таких довгострокових інвестицій у асоційовані та дочірні компанії Товариства	Не вірне формування думки, що не відповідає вимогам п. А 1 МСА 705, формулювання: «ми не мали змоги», зазначається виключно у випадках, коли є певні обмеження для аудитора (неможливість отримати прийнятні аудиторські докази в достатньому обсязі) із обов'язковим вказанням причина таких обмежень
Ми також не мали змоги за допомогою альтернативних процедур визначити, чи могли бути необхідними будь-які коригування довгострокових фінансових інвестицій, які обліковуються за методом участі в капіталі, станом на 1 січня 202Хроку та на 31 грудня 202Х року, а також елементів, що формують звіт про фінансові результати (звіт про сукупний дохід) та звіт про власний капітал за рік, що закінчився на зазначену дату.	Не вірне формування думки, немає інших /альтернативних процедур для визначення вартості фінансових інвестицій за методом участі в капіталі, ніж розрахунок на основі даних фінансових звітностей дочірніх/ асоційованих підприємств за попередній та звітний період по кожній інвестиції. Формування думки здійснюється з урахуванням Прикладу 3 додатку МСА 705 ***З прикладу 3 МСА 705*** *Основа для думки із застереженням* Інвестицію Групи в придбану протягом року асоційовану компанію XYZ, що зареєстрована в іноземній юрисдикції та відображену в обліку за методом участі в капіталі, відображено у консолідованому звіті про фінансовий стан на 31 грудня 20Х1 р. у сумі ххх, а частку компанії АВС у чистому прибутку компанії XYZ у сумі ххх включено до прибутку компанії АВС за рік, що закінчився зазначеною датою. *Ми не змогли отримати прийнятні аудиторські докази в достатньому обсязі щодо балансової вартості інвестиції компанії АВС у компанію XYZ станом на 31 грудня 20Х1 р. та частки компанії АВС у чистому прибутку компанії XYZ за рік, оскільки нам відмовили в доступі до фінансової інформації компанії XYZ, її управлінського персоналу та аудиторів*. Отже, ми не змогли визначити, чи є потреба в будь-яких коригуваннях цих сум.

Джерело: складено автором на підставі [2,3]

П.А1. МСА 705 звертає увагу, що у поданій нижче таблиці показано, як судження аудитора щодо характеру питання, яке призвело до модифікації, та всеохоплюваність його впливу чи можливого впливу на фінансову звітність впливає на тип думки, яку слід висловити.

Таблиця 2

Модифікації думки аудитора у ЗНА

Характер питання, яке призводить до модифікації	**Судження аудитора щодо всеохоплюваності впливу чи можливого впливу на фінансову звітність**	
	Суттєвий, проте не всеохоплюючий	**Суттєвий та всеохоплюючий**
Фінансова звітність містить суттєві викривлення	Думка із застереженням	Негативна думка
Неможливість отримати прийнятні аудиторські докази в достатньому обсязі	Думка із застереженням	Відмова від висловлення думки

Джерело: [2, с. 772]

П. 5 МСА 705 зауважує, що для цілей МСА наведені далі терміни мають такі значення:

(a) всеохоплюючий (pervasive) – термін, що застосовують у контексті викривлень для опису їх впливу на фінансову звітність або можливого впливу на фінансову звітність викривлень (якщо вони є), які залишилися невиявленими через неможливість отримати прийнятні аудиторські докази у достатньому обсязі.

Всеохоплюючим впливом на фінансову звітність вважають вплив, який за судженням аудитора:

(i) не обмежується конкретними елементами, рахунками чи статтями фінансової звітності;

(ii) якщо й є обмеженим, як зазначено вище, охоплює або може охоплювати суттєву частину фінансової звітності; або

(iii) відносно розкриття інформації – має принципове значення для розуміння фінансової звітності користувачами [2, с. 766-767].

Якщо обліковий персонал суб'єкта господарювання не скоригував показники у Формі 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)», рядок 1030 «Довгострокові фінансові інвестиції які обліковуються за методом участі в капіталі інших підприємств» або рядок 1035 «Довгострокові фінансові інвестиції: інші фінансові інвестиції» (не визначив справедливу вартість), аудитор не може таку помилку відразу вважати «суттєвою і всеохоплюючою», тому що, по-перше, слід звернути увагу на суттєвість, як фінансової звітності в цілому, так і суттєвість для окремої статті, за приписами МСА 320 «Суттєвість при плануванні та проведенні аудиту», по-друге, відсутність такого коригування обмежується конкретними елементами (рядками фінансової звітності), рахунками чи статтями фінансової звітності, зокрема не розповсюджується на

Форму 3 «Звіт про рух грошових коштів». Отже, таку помилку, з огляду на вищевикладені обставини щодо неможливості отримати прийнятні аудиторські докази в достатньому обсязі, не можна відразу вважати «суттєвою і всеохоплюючою», вона може мати суттєвий, проте не всеохоплюючий вплив на звітність. Якщо помилка носить суттєвий і всеохоплюючий вплив на фінансову звітність, і аудитор не може отримати прийнятні аудиторські докази в достатньому обсязі, аудитор має дати відмову від висловлення думки.

Список використаних джерел

1. Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність: Закон України від 21.12.2017 р. № 2258-VIII, станом на 01.03.2025 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2258-19#Text
2. Міжнародні стандарти контролю якості, аудиту, огляду, іншого надання впевненості та супутніх послуг. IAASB. 2021. Ч. I–III. URL: https://mof.gov.ua/uk/international_quality_control_standards_quality_management_audit_review_other_assurance_and_related_services-779
3. Аналіз порушень суб’єктами аудиторської діяльності професійних вимог щодо якості аудиторських послуг за 2025 рік: рішення Ради Аудиторської палати України від 29.01.2026 р.(протокол № 181) URL: https://www.apu.com.ua/wp-content/uploads/2019/10/%D0%97%D0%92%D0%86%D0%A2-%D0%9A%D0%BE%D0%BC%D1%96%D1%82%D0%B5%D1%82%D0%B0-%D0%B7%D0%B0-2025-%D1%80%D1%96%D0%BA.pdf

Мирошниченко І.В.,
сертифікований аудитор;
ТОВ «ОДІ АУДИТ ЕШЮРЕНС»

АНАЛІЗ ПЕРШОПРИЧИН НЕДОСЯГЕННЯ ЦІЛЕЙ ЯКОСТІ

Аудитори застосовують Міжнародні стандарти аудиту (надалі – МСА) у своїй практиці, зокрема Міжнародний стандарт МСУЯ 1 «Управління якістю в аудиторській фірмі, що проводить аудит, огляд фінансової звітності, інші завдання з надання впевненості, супутні послуги», МСУЯ 2 «Перевірки якості завдання» (надалі – МСУЯ) [1]. *На підставі МСУЯ будується система управління якістю, що включає сукупність політик, процедур, процесів та заходів, які аудиторська фірма встановлює та підтримує для того, щоб забезпечити якість усіх без виключення аудиторських завдань, досягти цілей управління якістю, надати користувачам обґрунтовану впевненість, що фірма та її персонал:*

– дотримуються професійних стандартів і діючого законодавства,

– генерують аудиторські звіти, які є належними за обставин суб'єктів господарювання.

Одним з компонентів системи управління якістю (надалі – СУЯ) є процес моніторингу та виправлення. Моніторинг СУЯ проводиться на постійній основі, зазвичай щорічно, це систематичний процес оцінювання того, наскільки ефективно працює СУЯ протягом року, чи досягаються встановлені цілі якості та чи потрібно вносити зміни. Моніторинг виконує стратегічну функцію в управлінні якістю. *Він потрібен для того, щоб:*

– виявити недоліки та ризики, які впливають на якість аудиторських послуг;

– оцінити, чи досягнуті цілі якості, встановлені фірмою;

– забезпечити відповідність внутрішньофірмових приписів вимогам МСУЯ 1, МСУЯ 2 та законодавства України;

– підтвердити ефективність встановлених політик, процедур;

– прийняти рішення щодо вдосконалення СУЯ на наступний період у разі необхідності або у разі негайного реагування на виявлені недоліки;

– підвищити якість аудиторських завдань і зменшити ризик професійних помилок;

– забезпечити прозорість та підзвітність дій керівництва аудиторської фірми.

Моніторинг включає оцінку як самої системи, так і окремих відібраних завершених завдань і не тільки з аудиту, таблиця 1. Критерії відбору завдань для моніторингу є предметом професійного судження аудитора, що здійснює відповідні заходи.

Таблиця 1

Питання, що включаються до щорічного моніторингу СУЯ

Питання	Сутність питання
Оцінка компонентів СУЯ , в тому числі оцінка ризиків, що впливають на якість	Встановити відповідності розроблених та впроваджених політик і процедур управління якістю в аудиторській фірмі вимогам МСУЯ
Перевірка дотримання політик і процедур	Встановити, що документування оцінки якості СУЯ здійснено у спосіб, що встановлений стандартами якості
Виявлення недоліків, їхніх причин та наслідків	Виявити недоліки на рівні завдання і встановити, чому СУЯ «не спрацювала»
Оцінка ефективності коригувальних і превентивних заходів	Повторні процедури моніторингу завдань

Управлінський персонал аудиторської фірми має оцінити виявлені файндинги (помилки) та з'ясувати першопричини їх появи. Накопичений власний досвід автора свідчить, що першопричини помилок пов'язані з компонентами СУЯ, зокрема з таким компонентом, як процес оцінки ризиків фірми, управління та керівництво; етичні вимоги; прийняття та продовження відносин з клієнтами і конкретних завдань; виконання завдання; ресурси; інформація та комунікація; моніторинг, що узагальнено у таблиці 2.

Таблиця 2

Першопричини недосягнення цілей якості

Компонент СУЯ	Першопричина	Сутність першопричини
1. Процес оцінки ризиків фірми	Помилки в управлінні ризиками якості	- Ризики якості не були ідентифіковані або оцінені належним чином. - Відсутність планів реагування на ризики, що вже ідентифіковані. - Недостатня гнучкість СУЯ до змін зовнішнього середовища.
	Недостатнє планування цілей якості	- Цілі сформульовані занадто загально, без вимірюваних індикаторів. - Відсутність критеріїв або методів оцінювання. - Нереалістичні очікування без відповідного ресурсного забезпечення.

Продовження таблиці 2

2. Управління та керівництво	Слабка управлінська підтримка	- Керівництво не забезпечує належного контролю та лідерства. - Відсутність регулярного перегляду цілей якості та ризиків якості, їх актуалізації. - Низький пріоритет питань забезпечення якості у стратегічних рішеннях.
	Неповне розуміння цілей персоналом	- Відсутність системного підходу до постійного вдосконалення СУЯ та забезпечення її дієвості - Працівники не знають або не розуміють, як їхня робота впливає на досягнення цілей. - Відсутність комунікації щодо можливих ризиків якості ризиків та очікувань щодо їх мінімізації. - Низький рівень залученості або мотивації Керівництво аудиторської фірми не приймає відповідних управлінських рішень
3. Відповідні етичні вимоги	Недостатня культура застосування етичних вимог	- Не дотримання Кодексу етики професійних бухгалтерів. - Небажання працівників повідомляти про проблеми із незалежністю. - Орієнтація на «виконання плану», а не на якість результату.
4. Прийняття та продовження відносин з клієнтами і конкретних завдань 5. Виконання завдання	Відсутність організаційних заходів щодо впровадження аудиту (недосконаліть процесу аудиту)	- Методичні доробки не оновлювалися відповідно до змін у середовищі чи законодавчих вимогах. - Наявність «вузьких місць», дублювання функцій або неефективних етапів. - Низький рівень стандартизації, уніфікації документів або відсутність контролю на етапах аудиту; або нерегулярні контролі
6. Ресурси	Недостатність ресурсів (людських, технічних, технологічних, інтелектуальних, фінансових)	- Брак кваліфікованого персоналу або перевантаження існуючих працівників. - Обмежені фінансові, технічні чи часові ресурси. - Відсутність необхідних інструментів, програмного та методичного забезпечення

Продовження таблиці 2

7. Інформація та комунікація	Зміни у зовнішньому середовищі , у процесі комунікацій з клієнтом, його постачальниками і підрядниками та регуляторними органами не доведені персоналу і не реалізовані в частині управління ризиками якості	- Регуляторні зміни, які не були враховані вчасно і не доведені до персоналу аудиторської фірми. - Відсутність комунікацій з клієнтом, третіми сторонами, регуляторними органами, ігнорування очікуваннях клієнтів. - Форс-мажорні обставини, що вплинули на процеси.
8. Процес моніторингу та виправлення	Недостатній моніторинг і вимірювання	- Відсутні критерії оцінки СУЯ , критерії відбору завдань для моніторингу. - Документування не підтримує висновку групи із завдання -Відсутність аналізу файдингів, коригувальних дій або превентивних заходів

Усунення встановлених першопричин та впровадження коригувальних заходів дозволить підвищити рівень якості аудиторських завдань, забезпечити відповідність дій аудитора МСА і законодавству України, а також сприятиме сталому досягненню цілей якості в наступних періодах.

Список використаних джерел

1. Міжнародні стандарти контролю якості, аудиту, огляду, іншого надання впевненості та супутніх послуг. IAASB. 2021. Ч. I–III. URL: https://mof.gov.ua/uk/international_quality_control_standards_quality_management_audit_review_other_assurance_and_related_services-779

Набасов Ю.В.,
здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти;
Кононенко Ж.А.,
кандидат екномічних наук, доцент,
доцент кафедри економічної кібернетики,
бізнес-економіки та інформаційних систем;
Полтавський університет економіки і торгівлі

АДАПТИВНІ МЕХАНІЗМИ УПРАВЛІННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЮ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ НА ЗАСАДАХ НЕПРЯМОГО ФІСКАЛЬНОГО СТИМУЛЮВАННЯ

Повномасштабна збройна агресія спричинила безпрецедентний шоковий вплив на агропромисловий комплекс України, що супроводжується руйнуванням виробничої та логістичної інфраструктури, блокуванням традиційних експортних каналів та критичним зростанням операційних ризиків. Ретроспективна декомпозиція макроекономічних показників демонструє, що лише у 2022 році обсяги капітальних інвестицій в аграрний сектор скоротилися на 39% порівняно з довоєнним базисом [2]. У цих надскладних умовах головною екзистенційною загрозою для суб’єктів господарювання стала втрата фінансової стійкості. Як свідчать аналітичні опитування, ключовою перешкодою для відновлення бізнесу є тотальна обмеженість у фінансових ресурсах (на що вказують від 51% до 64% підприємств), що породжена вимиванням власного капіталу, зниженням платоспроможності внутрішнього ринку та паралічем комерційного кредитування [6]. Хоча інструменти державного фінансового заміщення, зокрема програма «Доступні кредити 5-7-9%», відіграли критичну роль у запобіганні системному колапсу ліквідності на першому етапі війни [2], боргові зобов'язання не можуть слугувати безальтернативним джерелом довгострокової адаптації. У міру затягування мілітарної фази виникає нагальна потреба у зміщенні фокусу з кредитної на фіскальну підтримку. Відповідно, наукове обґрунтування податкових інструментів, здатних забезпечити агровиробників ліквідністю для збереження операційного циклу та подальшого технологічного переозброєння, набуває стратегічної актуальності.

Проблематика фінансового забезпечення та податкового регулювання аграрного сектору в умовах кризових явищ перебуває у фокусі уваги багатьох вітчизняних науковців. Зокрема, Т. Добрунік та О. Кузнєцова [1] ґрунтовно дослідили проблеми розвитку аграрного сектору в умовах економічної нестабільності, акцентуючи увагу на інституційних та податкових бар'єрах. Теоретико-методологічний базис інвестиційного забезпечення та ефективність державних програм підтримки розкрито у працях Р. С. Зубкова, Р. Г. Дубаса та М. О. Самофалової [2]. Водночас В. Медвідь, Т. Устік та М. Лишенко [3] наголошують на необхідності створення сприятливого інвестиційного середовища через спрощення регуляторних процедур та інноваційну

диверсифікацію. Незважаючи на значний науковий доробок, критична оцінка наслідків запровадження тимчасової податкової ставки «2% з обороту» для ланцюгів доданої вартості в АПК, а також обґрунтування альтернативних фіскальних механізмів (зокрема, акумуляції ПДВ) залишаються недостатньо вивченими і потребують формалізації через призму концепції фіскальної резильєнтності.

Екстрене запровадження навесні 2022 року спрощеної системи оподаткування зі ставкою 2% від доходу виконало свою первинну функцію – запобігло колапсу фінансового адміністрування в перші місяці війни. Однак для аграрного сектору ця модель досить швидко трансформувалася з інструменту порятунку на деструктивний фактор. Перехід на ставку 2% автоматично означав втрату статусу платника податку на додану вартість (ПДВ) [1]. Для сільськогосподарських підприємств це спровокувало масштабний розрив ланцюгів доданої вартості: переробники та експортери почали масово відмовлятися від закупівлі сировини у неплатників ПДВ через втрату права на податковий кредит. Таким чином, виник «податковий парадокс вразливості», коли спрощення фіскального навантаження призвело до операційної блокади збуту для малого та середнього бізнесу.

Для подолання цього парадоксу та формування довгострокової життєздатності галузі нами пропонується перехід до концепції «фіскальної резильєнтності». Її сутність полягає не у звільненні від сплати податків, а в цільовому реінвестуванні податкових зобов'язань в адаптацію бізнесу. Дієвим інструментом реалізації цієї концепції може слугувати механізм цільової акумуляції податкових зобов'язань з ПДВ. За такого підходу залишені в розпорядженні підприємства кошти повинні мати жорстке цільове призначення: виключно на фінансування капітальних інвестицій у глибоку переробку, технології відновлюваної енергетики для забезпечення енергетичної автономності та розбудову логістичної автономії підприємства.

Для оцінки ефективності такого підходу нами розроблено концептуальний індекс фіскального забезпечення адаптивності (I_{fisc}), алгоритм розрахунку якого формалізовано у вигляді формули (1):

$$I_{fisc} = \frac{\text{ПДВ}_{\text{акум}}}{\text{КІ}_{\text{адапт}}} \qquad (1)$$

де $\text{ПДВ}_{\text{акум}}$ — сума акумульованих на спеціальних рахунках та реінвестованих коштів ПДВ, грн;

$\text{КІ}_{\text{адапт}}$ — загальний обсяг капітальних інвестицій підприємства у технології стійкості (глибока переробка, енергетична автономія, логістика), грн.

Зростання індексу I_{fisc} свідчить про ефективність непрямих фіскальних інструментів у формуванні власного інвестиційного ресурсу. Це дозволяє підприємствам долати проблему дефіциту капіталу та фінансувати інновації без

залучення дорогих зовнішніх банківських кредитів, що є критичним в умовах високої облікової ставки.

Таким чином, оптимізація системи оподаткування через запровадження інструментів непрямого фіскального стимулювання (зокрема цільової акумуляції ПДВ) є не просто тактичним кроком для порятунку ліквідності аграрних підприємств, а стратегічною умовою збереження їхньої життєздатності.. У середньо- та довгостроковій перспективі (до 2027–2030 років) архітектура фінансового відновлення галузі буде жорстко детермінована інституційними рамками програми ЄС *Ukraine Facility* [4]. Цей європейський механізм вимагає від суб'єктів господарювання переходу від моделі пасивного очікування внутрішніх дотацій до проактивного залучення ресурсів на засадах сталого розвитку та розбудови конкурентоспроможності. Запропонована концепція фіскальної резильєнтності дозволить вирішити ключову проблему доступу до капіталу. Акумульовані завдяки механізмам цільової акумуляції ПДВ кошти підприємства зможуть використовувати як необхідну стартову частку власного співфінансування для участі у європейських інвестиційних програмах. Спрямування цих ресурсів на імплементацію ESG-стандартів, розвиток органічного землеробства (що потребуватиме відповідної юридичної фіксації активів [5]) та впровадження автономних регенеративних технологій дозволить вітчизняному агробізнесу подолати «парадокс вразливості» та інтегруватися у єдиний ринок ЄС.

Перспективою подальших наукових досліджень у цьому напрямі є проведення ґрунтовного економетричного моделювання. Зокрема, на основі запропонованого індексу фіскального забезпечення адаптивності (I_{fisc}) планується здійснити порівняльний аналіз фінансової звітності вітчизняних підприємств з метою кількісної оцінки потенційного економічного ефекту від реінвестування податкових зобов'язань в умовах повоєнної відбудови економіки.

Список використаних джерел

1. Добрунік Т.П., Кузнєцова О.В. Проблеми і напрямки розвитку аграрного сектору України в умовах економічної нестабільності. *Економіка та суспільство*. 2022. № 42. DOI: 10.32782/2524-0072/2022-42-25.
2. Зубков Р., Дубас Р., Самофалова М. Теоретико-методологічні основи інвестиційного розвитку аграрного сектору України. *Український журнал прикладної економіки та техніки*. 2025. Вип. 10. № 1. С. 146-152. DOI: 10.36887/2415-8453-2025-1-24.
3. Медвідь В. Стратегічне управління інвестиційним забезпеченням аграрного сектору економіки України в умовах сталого розвитку. *Український журнал прикладної економіки та техніки*. 2025. Вип. 10. № 1. С. 339-343. DOI: 10.36887/2415-8453-2025-1-57.
4. Міністерство економіки України План для Ukraine Facility 2024–2027. Київ : Мінекономіки, 2024. 380 с. URL: https://www.ukrainefacility.me.gov.ua/
5. Перович Л.Л., Коношенко М.О. Концептуальні основи розвитку земельного ринку України в умовах воєнного часу. *Український журнал прикладної економіки та техніки*. 2025. Вип. 10. № 1. С. 61-64. DOI: 10.36887/2415-8453-2025-1-10.

6. Солоненко Ю., Панасюк П. Державна підтримка та стимулювання бізнесу України в умовах війни. *Галицький економічний вісник*. 2023. Вип. 82. № 3. С. 190-200. DOI: 10.33108/galicianvisnyk_tntu2023.03.190.

Назаренко Т.П.,
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри інформаційних систем в управлінні та обліку;
Буланова А.О.,
здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти;
Державний університет «Житомирська політехніка»

ТРАНСФОРМАЦІЯ СИСТЕМИ ОБЛІКУ ТА МИТНОГО КОНТРОЛЮ В УКРАЇНІ: АДАПТАЦІЯ ДО ВИМОГ ВОЄННОГО СТАНУ ТА ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

Трансформація економічного середовища України в умовах воєнного стану зумовлює необхідність адаптації методологічного апарату обліку, контролю та аналізу до нових викликів. Формування системи обліку та контролю в цих умовах повинно здійснюватися з дотриманням міжнародних підходів до методології аналізу показників для забезпечення порівнянності даних та ефективності заходів регулювання зовнішньоекономічної діяльності. Сучасна архітектура економічної безпеки України вимагає радикального переосмислення традиційних підходів до організації контрольних процесів. Митна справа сьогодні виходить за межі технічного збору платежів, перетворюючись на стратегічний інструмент забезпечення прозорості бізнес-середовища та довіри до державних інституцій.

Ключовим вектором розвитку методології є імплементація європейських норм у вітчизняне законодавство. Розглядаючи структуру митного контролю відповідно до законодавчих змін 2025 року, слід зазначити, що з 19 квітня 2025 року набрали чинності зміни до Митного кодексу України (МКУ), ухвалені Законом № 3926-IX. Цей документ реалізовує низку положень Митного кодексу ЄС, що є важливим кроком на шляху до гармонізації національного законодавства. Зокрема, впроваджується структурований процес авторизації на провадження митної брокерської діяльності та експлуатації складів, що базується на європейській практиці.

В Україні спеціальний митний контроль представлений системою показників, що характеризують діяльність органів при здійсненні ними митної справи. Контроль у системі державного управління є постійно діючою функцією, що забезпечує зворотний зв’язок між цілями та результатами. В умовах воєнного стану особливого значення набуває ризикоорієнтований підхід, який дозволяє зосередити ресурси на високоризикових операціях, мінімізуючи втручання в

діяльність сумлінних суб'єктів господарювання. Порівняльна характеристика завдань та інструментів контролю в умовах воєнного стану наведена в табл. 1.

Таблиця 1

Завдання та інструментарій обліку і контролю в умовах воєнного стану

№ з/п	Завдання обліку та контролю	Нормативний базис	Методичний інструментарій
1	Верифікація митної вартості та класифікації	Ст. 345–355 МКУ	Митна експертиза та СУР
2	Контроль за надходженням митних платежів	Закон № 3926-IX	Єдиний рахунок митниці
3	Валютний нагляд за ЗЕД-операціями	Постанови НБУ	Граничні строки (180 днів)
4	Облік пільг на критичний імпорт	ПКУ (Перехідні положення)	Цільовий аудит використання
5	Підтвердження податкового кредиту з ПДВ	Ст. 198.6 ПКУ	Тимчасові та додаткові МД
6	Фіскальна простежуваність товарів	Система NCTS	Електронне декларування
7	Пост-митний контроль (аудит)	Ст. 345 МКУ	Документальні перевірки

Джерело: систематизовано авторами

Предметом контролю в Україні є кількісна сторона зовнішньої торгівлі та переміщення товарів, що відображається за допомогою статистичних показників. Об'єктом контролю виступають операції підприємств, що здійснюються в умовах воєнних обмежень. Зокрема, для підприємств критично важливим є використання субрахунку 287 «Товари в дорозі» для оприбуткування імпорту на дату переходу ризиків ще до завершення митного оформлення. Це дозволяє забезпечити безперервність облікового процесу та достовірність фінансової звітності. Аналіз діяльності в цей період повинен базуватися на показниках операційної стійкості та здатності адаптуватися до змін логістичних ланцюгів.

Таким чином, удосконалення теоретико-методологічних засад обліку та контролю в умовах воєнного стану полягає у переході до превентивного моніторингу, цифровізації звітності та інтеграції процедур пост-аудиту. Це дозволяє забезпечити безперервність діяльності підприємств та підвищити прозорість облікових процесів у критичних умовах.

Список використаних джерел

1. Митний кодекс України: Закон України від 13.03.2012 № 4495-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17.
2. Про внесення змін до Митного кодексу України щодо імплементації деяких положень Митного кодексу Європейського Союзу: Закон України від 17.09.2024 № 3926-IX. URL: https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/44423.

3. Податковий кодекс України: Закон України від 02.12.2010 № 2755-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17.

Овандер Н.Л.,
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансів та цифрової економіки;
Похільченко К.Л.,
здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти;
Державний університет «Житомирська політехніка»

АНАЛІЗ ВПЛИВУ ВОЄННИХ ДІЙ НА ІННОВАЦІЙНУ АКТИВНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВ З ПОЗИЦІЇ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ

Традиційні підходи до оцінювання інвестиційної привабливості, що базувалися переважно на наявності існуючих виробничих потужностей чи вигідному географічному розташуванні, поступово втрачають свою вагомість на фоні здатності місцевих економічних систем генерувати внутрішні резерви для відновлення [1]. У цьому контексті інноваційна активність промислових підприємств розглядається не лише як інструмент підтримки власної дієздатності, але й як рушій формування конкурентних переваг усього регіону.

Просторовий розподіл капіталу орієнтується на осередки інновацій – території, де підприємництво демонструє високу здатність до впровадження новітніх технологій та випуску наукомісткої продукції, що створює надійний «захисний механізм» від зовнішніх потрясінь. Відповідно, ґрунтовне розуміння та статистичне моделювання динаміки інноваційних процесів є необхідним для виявлення прихованого інвестиційного потенціалу областей України.

Інвестиційна привабливість регіону традиційно тлумачиться як узагальнююча характеристика, що відображає сукупність об’єктивних економічних, правових, соціальних та інфраструктурних передумов територіальної системи для ефективного залучення та освоєння капіталовкладень [2]. Проте в умовах мінливого середовища класичне розуміння цієї категорії суттєво поглиблюється: визначальним чинником стає не стільки наявність природних чи напрацьованих матеріальних ресурсів, скільки здатність місцевих суб’єктів господарювання до безперервного оновлення. Саме інноваційна спроможність виробничого сектору формує той прихований внутрішній резерв і своєрідний «імунітет», який дозволяє регіону утримувати конкурентні позиції, сигналізуючи потенційним вкладникам про високий рівень життєздатності місцевої економіки.

Для усестороннього вивчення цих процесів необхідно здійснити ґрунтовний огляд первинної ланки – промислових підприємств, які незмінно виступають основою створення доданої вартості. З цією метою було досліджено

тенденції зміни кількості інноваційно активних суб'єктів господарювання в промисловості в розрізі областей України за період з 2020 по 2024 роки (табл. 1).

Таблиця 1

Структура та динаміка кількості інноваційно активних промислових підприємств за регіонами України у 2020-2024 роках

Область	Роки										Відхилення 2024 р до 2020 р.	
	2020		2021		2022		2023		2024			
	усього од.	%	усього од.	%	усього од.	%	усього од.	%	усього од.	%	+/-	%
1	*2*	*3*	*4*	*5*	*6*	*7*	*8*	*9*	*10*	*11*	*12*	*13*
Вінницька	31	3,83	26	5,74	22	5,20	18	5,08	33	5,26	2	6,45
Волинська	12	1,48	8	1,77	7	1,65	7	1,98	14	2,23	2	16,67
Дніпропетровська	75	9,27	56	12,36	59	13,95	31	8,76	71	11,32	-4	-5,33
Донецька	24	2,97	8	1,77	2	0,47	2	0,56	2	0,32	-22	-91,67
Житомирська	15	1,85	14	3,09	13	3,07	6	1,69	18	2,87	3	20,00
Закарпатська	10	1,24	5	1,10	12	2,84	7	1,98	7	1,12	-3	-30,00
Запорізька	41	5,07	23	5,08	17	4,02	11	3,11	18	2,87	-23	-56,10
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Івано-Франківська	28	3,46	15	3,31	15	3,55	18	5,08	18	2,87	-10	-35,71
Київська	56	6,92	25	5,52	27	6,38	34	9,60	36	5,74	-20	-35,71
Кіровоградська	20	2,47	11	2,43	12	2,84	9	2,54	19	3,03	-1	-5,00
Луганська	10	1,24	4	0,88	–	–	–	–	–	–	–	–
Львівська	60	7,42	44	9,71	48	11,35	32	9,04	55	8,77	-5	-8,33
Миколаївська	14	1,73	15	3,31	7	1,65	4	1,13	8	1,28	-6	-42,86
Одеська	30	3,71	15	3,31	15	3,55	14	3,95	24	3,83	-6	-20,00
Полтавська	35	4,33	19	4,19	17	4,02	17	4,80	24	3,83	-11	-31,43
Рівненська	19	2,35	10	2,21	11	2,60	11	3,11	8	1,28	-11	-57,89
Сумська	23	2,84	14	3,09	11	2,60	11	3,11	11	1,75	-12	-52,17
Тернопільська	36	4,45	16	3,53	13	3,07	16	4,52	43	6,86	7	19,44
Харківська	96	11,87	43	9,49	33	7,80	33	9,32	67	10,69	-29	-30,21
Херсонська	14	1,73	5	1,10	–	–	–	–	–	–	–	–
Хмельницька	15	1,85	3	0,66	5	1,18	2	0,56	18	2,87	3	20,00
Черкаська	31	3,83	17	3,75	14	3,31	13	3,67	24	3,83	-7	-22,58
Чернівецька	13	1,61	5	1,10	5	1,18	6	1,69	6	0,96	-7	-53,85
Чернігівська	22	2,72	6	1,32	8	1,89	8	2,26	15	2,39	-7	-31,82
м. Київ	79	9,77	46	10,15	50	11,82	44	12,43	88	14,04	9	11,39
Всього	809	100,0	453	100,0	423	100,0	354	100,0	627	100,0	-182	-22,50

Джерело: розраховано авторами за даними [3]

В цілому, по Україні, протягом 2020-2024 років прослідковується очікувана тенденція до зменшення сумарної кількості інноваційно активних підприємств з 809 од. до 627 од., тобто на 182 одиниці або 22,5 %, що відображає загальне скорочення масштабів інноваційної інфраструктури промислового комплексу України. Проте регіональний розріз розкриває нерівномірність, що безпосередньо формує інвестиційну привабливість територій.

Найбільші втрати очікувано зафіксовані в індустріальних областях, які зазнали прямого впливу руйнувань виробничих потужностей: Донецька область втратила майже 92 % інноваційно активних суб'єктів, Запорізька – понад 56 %, а Харківська – близько 30 %. Відповідно, інвестиційна привабливість цих територій наразі формується під тиском безпекових ризиків, що змушує капітал шукати стабільніші умови.

Натомість результати дослідження виявляють формування нових осередків зростання, які успішно мобілізували внутрішні резерви. Так, низка областей продемонструвала позитивну динаміку: Тернопільська область збільшила кількість інноваційно активних промислових підприємств на понад 19 %, а Житомирська та Хмельницька області – по 20 %. Окремої уваги заслуговує м. Київ, що не лише зберіг лідерські позиції, концентруючи понад 14 % від загальної кількості таких підприємств у 2024 р., але й наростив їхню кількість майже на 11,4 %. Ці показники підтверджують, що дані регіони стали центрами переміщення наукомісткого виробництва та акумуляції капіталу.

За даними Державної служби статистики України, в 2024 р. в середньому в Україні питома вага підприємств-новаторів склала 16,2 %. Проте окремі області демонструють феноменальну здатність до впровадження новацій. Беззаперечним лідером за цим критерієм є Тернопільська область, де у 2024 р. майже 49 % промислових підприємств здійснювали інноваційну діяльність. Високий рівень залученості характерний також для Харківської області – понад 23 %, що доводить надзвичайну гнучкість та стійкість місцевого виробництва навіть за умов високих зовнішніх загроз. Проте комплексне зіставлення абсолютної динаміки та відносних показників виявляє структурні перетворення регіональних економічних систем. Зростання питомої ваги підприємств-новаторів на тлі скорочення їхньої фактичної кількості – як це спостерігається у Харківській області, демонструє своєрідний економічний відбір. У таких надскладних умовах свою діяльність вимушено припиняють або релокують переважно технологічно вразливі виробництва, тоді як суб'єкти господарювання, що спираються на інновації, демонструють вищу життєздатність. Тобто, висока частка інноваційної активності за одночасного звуження загальної промислової бази є свідченням критичної необхідності впровадження новацій для збереження діяльності як такої. З погляду оцінювання інвестиційної привабливості, подібна розбіжність вимагає зваженого аналізу: високий відносний показник підтверджує наявність якісного, загартованого кризою ядра місцевої економіки, спроможного стати надійною основою для відбудови. Проте абсолютне скорочення сигналізує про гостру потребу в

капіталовкладеннях для подолання наслідків руйнувань.

Отже, інноваційна активність промислових підприємств виступає тим внутрішнім резервом, який формує стійкий базис інвестиційної привабливості регіону в умовах ризик-середовища. Проведений аналіз просторової динаміки за 2020–2024 роки унаочнив складні процеси структурної трансформації економіки України. Зафіксоване скорочення кількості інноваційно активних підприємств на тлі збереження або навіть зростання їхньої питомої ваги в окремих областях переконливо доводить, що здатність до впровадження новацій перетворилася на головну запоруку економічного виживання. Ті підприємства, які продовжують технологічне оновлення виробництв, утворюють міцне «ядро» місцевої промисловості. Наявність такого стійкого осередку означає, що територія акумулює необхідний інтелектуальний, технологічний та організаційний капітали, здатні гарантувати ефективне освоєння фінансових вкладень та створення продукції з високою доданою вартістю. Таким чином, дієва стратегія підвищення інвестиційної привабливості регіонів має будуватися на системній підтримці й масштабуванні виявленого внутрішнього інноваційного резерву.

Список використаних джерел

1. Porter M.E. On Competition. A Harvard Business Review Book. URL: http://ressources.aunege.fr/nuxeo/site/esupversions/ba0a40a7-4350-475d-a503-2475adcb9925/res/porter.pdf.
2. Мірошниченко П.І. Економіко-математичне моделювання інвестиційного потенціалу регіону. *Ефективна економіка.* 2012. № 6. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1194.
3. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/.

Овсюк Н.В.,
доктор економічних наук, професор,
професор кафедри обліку, аудиту та оподаткування;
Кузнецов І.В.,
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти;
Національна академія статистики, обліку та аудиту

НАПРЯМИ МІНІМІЗАЦІЇ ПОДАТКОВИХ РИЗИКІВ ЧЕРЕЗ ВПРОВАДЖЕННЯ ЕЛЕКТРОННИХ СЕРВІСІВ КОНТРОЛЮ

Сучасний етап розвитку економіки неможливий без глибокої цифровізації державних процесів. Податкове адміністрування в Україні стрімко трансформується, переходячи від застарілої моделі "пост-контролю" та каральних перевірок до формату "проактивного моніторингу" та управління комплаєнс-ризиками. Електронні сервіси Державної податкової служби (ДПС) стають ключовим інструментом, який дозволяє збалансувати інтереси держави (забезпечення стабільних надходжень) та бізнесу (уникнення необґрунтованих штрафів і тиску)

Податковий ризик у сучасній практиці має двосторонню природу:

- для держави він полягає в загрозі недоотримання податкових надходжень до бюджету внаслідок використання платниками тіньових схем, залучення фіктивних контрагентів чи навмисного приховування доходів;
- для бізнесу податковий ризик – це ймовірність понесення фінансових втрат (штрафи, пені, донарахування), репутаційних збитків та правових наслідків через порушення вимог Податкового кодексу України (часто ненавмисні) або через взаємодію з недобросовісними партнерами [2].

Традиційна система контролю, що базувалася на масових виїзних документальних перевірках, містила високий рівень "людського фактора" та суб'єктивізму. Еволюція податкового контролю довела необхідність переходу до дистанційного (камерального) електронного адміністрування, де ризики виявляються та локалізуються алгоритмами ще до моменту завдання відчутної шкоди бюджету чи компанії [4].

Основою цифрової трансформації системи оподаткування є впровадження комплексу взаємопов'язаних електронних ІТ-рішень. До ключових сервісів належать:

- електронний кабінет платника податків: Єдине цифрове середовище для прозорої взаємодії бізнесу та держави [2]. Сервіс дозволяє в режимі реального часу моніторити стан розрахунків з бюджетом, що виключає ризик накопичення технічної недоїмки. Також він надає можливість перевіряти реєстраційні дані та податковий статус контрагентів, що є першою лінією захисту підприємства від співпраці з "токсичними" компаніями;
- система моніторингу критеріїв оцінки ризиків (СМКОР): Автоматизована система контролю за податком на додану вартість (ПДВ). Її

алгоритми аналізують кожну податкову накладну на відповідність критеріям ризиковості (наприклад, невідповідність обсягів придбання та постачання товарів – "пересорт", або відсутність необхідної матеріально-технічної бази) [3];

- програмні реєстратори розрахункових операцій (ПРРО): Інноваційний інструмент детінізації готівкових розрахунків у сфері торгівлі та послуг. Заміна класичних апаратних касових апаратів на цифрові рішення (у смартфоні чи комп'ютері) значно здешевила дотримання касової дисципліни та мінімізувала ризики маніпуляцій з виторгом [5].
- електронний аудит (Standard Audit File for Tax – SAF-T UA): Міжнародний стандартизований формат надання бухгалтерських та фінансових даних на запит контролюючого органу. Це рішення дозволяє ІТ-системам податкової автоматично аналізувати первинні документи платника, кардинально зменшуючи час проведення перевірок та вплив інспектора [6].

Впровадження зазначених електронних сервісів дозволяє мінімізувати податкові ризики у трьох основних напрямах:

- проактивні заходи (превентивний контроль): Найбільш ефективний спосіб боротьби з ризиками – їх запобігання. Розвиток технології передзаповнення декларацій (Pre-filling), коли система автоматично формує проєкт звітності на основі наявних баз даних (е-чеків, банківських транзакцій, довідок про доходи), зводить до мінімуму ризик технічних або арифметичних помилок бухгалтера;
- автоматизація комплаєнсу та зниження корупційного фактора: Цифровізація максимально обмежує прямий контакт між податковим інспектором і платником податків. Коли рішення, наприклад, про зупинення реєстрації накладної приймається машиною за чітко прописаними математичними критеріями, суб'єктивний тиск на бізнес суттєво знижується. Бізнес, у свою чергу, стимулюється до впровадження жорсткого внутрішнього комплаєнс-контролю та ретельної перевірки своїх ланцюгів постачання;
- реактивні заходи (цільовий ризик-орієнтований контроль): Інформаційно-аналітичні системи ДПС все ширше використовують технології BigData ТР (автоматизована система роботи з великими масивами даних для проведення аналізу ризиків). Завдяки цьому контрольно-перевірочна робота стає точковою: податкова не турбує сумлінний легальний бізнес, а спрямовує свої ресурси виключно на ті компанії, чия фінансова поведінка демонструє аномальні відхилення (системне декларування збитків, невідповідність масштабів діяльності обсягам сплачених податків) [1].

Впровадження електронних сервісів контролю є виграшною стратегією для обох сторін податкових правовідносин. Для бізнесу це означає створення прозорих правил гри, мінімізацію технічних помилок, суттєву економію часу на адміністрування податків та захист від випадкового залучення до схем недобросовісних контрагентів. Для держави цифровізація забезпечує звуження поля для тіньового сектору економіки, підвищення рівня добровільного комплаєнсу та оптимізацію роботи контролюючих органів. Подальший розвиток

цього напряму полягає у глибшій інтеграції інструментів штучного інтелекту для ще більш точного виявлення складних ланцюгів ухилення від оподаткування без створення перешкод для "білого" бізнесу.

Список використаних джерел

1. Національна стратегія доходів до 2030 року (схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2023 р. № 1218-р). *Міністерство фінансів України*. URL: https://mof.gov.ua/storage/files/National%20Revenue%20Strategy_2030_.pdf
2. Податковий кодекс України. *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17
3. Про затвердження порядків з питань зупинення реєстрації податкової накладної/розрахунку коригування в Єдиному реєстрі податкових накладних. *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1165-2019-п
4. Про реалізацію експериментального проекту щодо функціонування системи управління податковими ризиками (комплаєнс-ризиками) в Державній податковій службі. *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/854-2024-п
5. Сидорович О. Ю., Буковський М. М., Ярошович А. Ю. Цифрові інструменти податкового адміністрування: сучасні тенденції та перспективи інноваційна економіка. *Інноваційна економіка*. URL: https://inneco.org/index.php/innecoua/article/view/1378
6. SAF-T UA. *tax.gov.ua*. URL: https://tax.gov.ua/baneryi/saf-t-ua/

Паламарчук О.М.,
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економіки;
Університет Григорія Сковороди в Переяславі

ЕКОНОМІКО-ПРАВОВІ МЕХАНІЗМИ ПІДТРИМКИ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ ЕКОНОМІКИ

Сучасний етап розвитку світової економіки характеризується активним впровадженням цифрових технологій у всі сфери суспільного життя. Цифрова трансформація економіки охоплює не лише виробничі процеси, а й систему управління, фінансові відносини, комерційну діяльність та підприємництво. У цих умовах особливого значення набуває розвиток малого підприємництва, яке виступає важливим фактором економічного зростання, інноваційного розвитку та підвищення конкурентоспроможності національної економіки.

Мале підприємництво відіграє значну роль у формуванні ринкової економіки, оскільки сприяє створенню нових робочих місць, забезпечує гнучкість економічної системи та стимулює розвиток конкуренції. Суб'єкти малого бізнесу швидше адаптуються до змін у ринковому середовищі, активно впроваджують інновації та сприяють розвитку нових видів економічної діяльності. Водночас їх функціонування супроводжується рядом проблем, серед яких можна виділити обмежений доступ до фінансових ресурсів, недостатній рівень державної підтримки, складність нормативно-правового регулювання та високий рівень економічних ризиків.

У сучасних умовах цифровізації економіки особливого значення набуває формування ефективних економіко-правових механізмів підтримки малого підприємництва. Такі механізми мають забезпечувати сприятливі умови для розвитку підприємницької діяльності, стимулювати інноваційні процеси та сприяти інтеграції суб'єктів малого бізнесу у цифрове економічне середовище.

Цифрова трансформація економіки передбачає широке використання інформаційно-комунікаційних технологій, розвиток електронної комерції, цифрових платформ, онлайн-сервісів та фінансових технологій. Впровадження таких технологій створює нові можливості для підприємців, зокрема розширює доступ до ринків збуту, спрощує взаємодію з клієнтами та партнерами, а також підвищує ефективність управління бізнес-процесами. Завдяки цифровим технологіям підприємці можуть здійснювати комерційну діяльність без значних витрат на фізичну інфраструктуру, що особливо важливо для малого бізнесу.

Разом з тим цифровізація економіки висуває нові вимоги до системи державного регулювання підприємницької діяльності. Виникає потреба у вдосконаленні нормативно-правової бази, яка має забезпечувати ефективне функціонування суб'єктів малого підприємництва в умовах цифрового середовища. Зокрема важливим завданням є створення правових умов для

розвитку електронної комерції, захисту прав інтелектуальної власності, забезпечення кібербезпеки та регулювання цифрових фінансових послуг.

Одним із ключових напрямів державної політики у сфері розвитку малого підприємництва є формування ефективних економічних механізмів підтримки. До таких механізмів належать державні програми фінансування, пільгове кредитування, податкові стимули, грантові програми, а також різноманітні інструменти підтримки інноваційної діяльності підприємств. Значну роль відіграють програми державної допомоги, спрямовані на розвиток стартапів, цифровізацію бізнесу та впровадження сучасних технологій у виробничі процеси.

Важливим напрямом підтримки малого підприємництва є розвиток фінансових інструментів, які забезпечують доступ підприємців до необхідних фінансових ресурсів. У сучасних умовах активно розвиваються фінансові технології, які дозволяють спростити процеси отримання кредитів, залучення інвестицій та здійснення фінансових операцій. Використання цифрових фінансових сервісів, зокрема онлайн-кредитування, краудфандингових платформ та електронних платіжних систем, сприяє розширенню можливостей фінансування малого бізнесу.

Поряд з економічними інструментами важливу роль відіграють правові механізми підтримки підприємницької діяльності. До них належать нормативно-правові акти, які регулюють процес створення та функціонування підприємств, визначають права і обов’язки суб’єктів господарювання, а також встановлюють правила конкуренції на ринку. Ефективне правове регулювання сприяє формуванню сприятливого бізнес-клімату та забезпечує стабільність економічних відносин.

В умовах цифрової трансформації економіки значну роль відіграє розвиток електронного урядування, яке передбачає використання сучасних інформаційних технологій у діяльності державних органів. Електронні державні сервіси дозволяють спростити процедури реєстрації підприємницької діяльності, подання звітності, отримання ліцензій та дозволів. Це сприяє зменшенню адміністративних бар’єрів для ведення бізнесу та підвищує ефективність взаємодії між підприємцями та державними органами.

Крім того, важливим аспектом розвитку малого підприємництва є формування сприятливого соціально-економічного середовища. Соціально-гуманітарні аспекти підприємницької діяльності передбачають розвиток підприємницької культури, підвищення рівня економічної освіти населення та формування позитивного ставлення суспільства до підприємництва. Важливу роль у цьому процесі відіграють освітні програми, спрямовані на розвиток підприємницьких навичок, підтримку молодіжного підприємництва та стимулювання інноваційної діяльності.

Таким чином, розвиток малого підприємництва в умовах цифрової трансформації економіки потребує комплексного підходу, який поєднує економічні, правові та соціальні механізми підтримки. Ефективна державна

політика у цій сфері має бути спрямована на створення сприятливого нормативно-правового середовища, розвиток цифрової інфраструктури, розширення доступу підприємців до фінансових ресурсів та стимулювання інноваційної діяльності.

Отже, цифрова трансформація економіки створює нові можливості для розвитку малого підприємництва, але водночас потребує удосконалення системи державної підтримки. Формування ефективних економіко-правових механізмів сприятиме підвищенню конкурентоспроможності суб'єктів малого бізнесу, забезпеченню їх стійкого розвитку та інтеграції у сучасне цифрове економічне середовище.

Список використаних джерел

1. Господарський кодекс України від 16.01.2003 № 436-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua
2. Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні : Закон України від 22.03.2012 № 4618-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua
3. Вишневський В. П. Цифрова економіка: тренди, ризики та соціальні детермінанти : монографія. Київ : НАН України, 2020. 274 с.
4. Schwab K. The Fourth Industrial Revolution. Geneva : World Economic Forum, 2016. 172 p.
5. Національний банк України. Стратегія розвитку фінтеху в Україні до 2025 року. Київ, 2020. URL: https://bank.gov.ua

Пархоменко В.В.,
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри менеджменту та маркетингу;
Національна академія статистики, обліку та аудиту

ІНСТРУМЕНТИ ОЦІНЮВАННЯ РИЗИКІВ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ У КРИЗОВИХ УМОВАХ

У сучасних умовах розвитку світової економіки зовнішньоекономічна діяльність підприємств дедалі більше функціонує в середовищі підвищеної невизначеності та ризиків. Глобальні економічні трансформації, посилення геополітичної напруженості, зміни логістичних ланцюгів та нестабільність валютних ринків істотно впливають на умови здійснення міжнародних економічних операцій. Для українських підприємств ці процеси набувають особливого значення в контексті воєнного стану, що супроводжується трансформацією торговельних потоків, переорієнтацією ринків збуту та підвищенням ролі управління ризиками у системі прийняття управлінських рішень [1; 2]. У таких умовах важливого значення набуває використання інструментів оцінювання ризиків зовнішньоекономічної діяльності, які дозволяють своєчасно виявляти потенційні загрози та формувати ефективну стратегію міжнародної діяльності підприємства.

Зовнішньоекономічна діяльність підприємств пов’язана з широким спектром ризиків, які можуть мати економічний, фінансовий, політичний або інституційний характер. Серед найбільш поширених ризиків у сфері міжнародної економічної діяльності виділяють валютні, політичні, логістичні, контрактні та ринкові ризики. Валютні ризики виникають унаслідок коливання валютних курсів під час здійснення міжнародних розрахунків, що безпосередньо впливає на фінансові результати підприємств. Політичні ризики пов’язані зі змінами міжнародної політики, запровадженням санкцій, обмеженням доступу до зовнішніх ринків або зміною умов міжнародної торгівлі. Логістичні ризики можуть виникати через порушення транспортних маршрутів, зміну логістичних ланцюгів постачання або зростання витрат на транспортування, що є особливо актуальним для українських підприємств у період воєнних дій. Контрактні ризики пов’язані з можливим невиконанням або неналежним виконанням умов міжнародних контрактів, тоді як ринкові ризики обумовлені змінами попиту, коливанням цін та посиленням конкурентного середовища на міжнародних ринках [2; 3].

Ефективне управління зазначеними ризиками передбачає використання комплексу інструментів їх оцінювання. У сучасній практиці управління підприємствами широко застосовуються методи стратегічного та економічного аналізу, що дозволяють оцінювати вплив факторів зовнішнього середовища на результати діяльності підприємства. До найбільш поширених інструментів

оцінювання ризиків належать PEST-аналіз, SWOT-аналіз, сценарний аналіз, експертні методи оцінювання та побудова матриць ризиків. Використання PEST-аналізу дозволяє дослідити вплив політичних, економічних, соціальних і технологічних факторів на діяльність підприємства на міжнародних ринках. SWOT-аналіз забезпечує можливість комплексної оцінки внутрішніх можливостей підприємства та зовнішніх загроз середовища. Сценарний аналіз використовується для прогнозування можливих варіантів розвитку зовнішнього середовища та оцінювання їх впливу на результати зовнішньоекономічної діяльності підприємства, що дозволяє підвищити обґрунтованість управлінських рішень [3].

Окремої уваги в сучасних умовах заслуговує використання інноваційних інструментів оцінювання ризиків, пов'язаних із цифровізацією економічних процесів. Розвиток технологій обробки великих масивів даних, використання алгоритмів прогнозування та інтелектуального аналізу інформації створює нові можливості для дослідження економічних ризиків та формування більш точних прогнозів розвитку зовнішнього середовища. Застосування таких підходів дозволяє підприємствам оперативно реагувати на зміни ринкової кон'юнктури та формувати більш ефективну систему управління ризиками у сфері міжнародної економічної діяльності [4].

Важливим інструментом систематизації ризиків зовнішньоекономічної діяльності є їх структуризація за джерелами виникнення та характером впливу на результати діяльності підприємства. Для цього доцільно використовувати матрицю ризиків, яка дозволяє визначити ключові групи ризиків та інструменти їх оцінювання (табл. 1).

Таблиця 1

Матриця оцінювання ризиків зовнішньоекономічної діяльності підприємства

Вид ризику	Джерело виникнення	Ймовірність прояву	Потенційний вплив	Інструменти оцінювання
Валютний	коливання валютних курсів	висока	фінансові втрати під час міжнародних розрахунків	сценарний аналіз, статистичне моделювання
Політичний	санкції, торговельні обмеження	середня	обмеження доступу до зовнішніх ринків	PEST-аналіз, експертні оцінки
Логістичний	порушення транспортних маршрутів	висока	затримки поставок, зростання витрат	SWOT-аналіз, сценарний аналіз
Контрактний	невиконання умов міжнародних контрактів	середня	фінансові втрати, судові спори	аналіз контрактних ризиків

Продовження таблиці 1

Ринковий	зміни попиту, посилення конкуренції	середня	скорочення обсягів експорту	аналіз ринку, прогнозування

Джерело: сформовано автором.

Представлена матриця ризиків дозволяє систематизувати основні загрози зовнішньоекономічної діяльності підприємства та визначити інструменти їх аналітичного оцінювання. Її використання у практиці управління ЗЕД сприяє підвищенню обґрунтованості управлінських рішень, оскільки дозволяє структуровано оцінювати джерела виникнення ризиків, їх потенційний вплив та можливі методи аналізу і прогнозування.

Про актуальність проблеми оцінювання ризиків зовнішньоекономічної діяльності свідчать також статистичні показники міжнародної торгівлі України. Аналіз динаміки експорту та імпорту дозволяє зробити висновок про збереження значної інтенсивності зовнішньоекономічних операцій, що водночас супроводжується зростанням рівня невизначеності та залежності економіки від зовнішніх факторів. Незважаючи на складні економічні умови, зовнішньоторговельна активність країни зберігається на досить високому рівні, що свідчить про адаптацію підприємств до нових умов функціонування. Зокрема, у 2024 році експорт України, за попередніми оцінками, становив близько 41,0 млрд дол. США, що на 13,4 % більше порівняно з попереднім роком. Водночас у 2025 році загальний товарообіг України досяг 125,1 млрд дол. США, з яких 84,8 млрд дол. США припадало на імпорт і 40,3 млрд дол. США – на експорт. Така структура зовнішньої торгівлі демонструє збереження значної активності міжнародних економічних зв’язків, але водночас свідчить про асиметрію торговельного балансу та зростання залежності економіки від зовнішніх поставок. Узагальнення окремих показників зовнішньої торгівлі України дозволяє розглядати їх як індикатори ризиковості зовнішньоекономічної діяльності підприємств (табл. 2).

Таблиця 2

Окремі показники зовнішньої торгівлі України як індикатори ризиковості зовнішньоекономічної діяльності

Показник	Значення	Аналітичний висновок	Ризиковий сигнал для ЗЕД
Експорт України у 2024 р.	41,0 млрд дол. США	попри кризові умови, ЗЕД зберігає активність	підприємства продовжують працювати на зовнішніх ринках
Приріст експорту у 2024 р. до 2023 р.	13,4 %	підприємства адаптуються до нових умов	зростає значення стратегічного управління ризиками
Імпорт України у 2025 р.	84,8 млрд дол. США	висока залежність від зовнішніх поставок	підвищується вразливість економіки до зовнішніх шоків

Продовження таблиці 2

Експорт України у 2025 р.	40,3 млрд дол. США	зберігається потреба у зміцненні експортного потенціалу	необхідність диверсифікації ринків
Загальний товарообіг у 2025 р.	125,1 млрд дол. США	інтенсивність міжнародних операцій залишається високою	підвищується значення системного ризик-аналізу

Джерело: складено автором за даними Міністерства економіки України та Державної митної служби України [5]

Наведені статистичні показники демонструють, що зовнішньоекономічна активність українських підприємств зберігається навіть у складних економічних умовах, однак зростання масштабів міжнародної торгівлі супроводжується підвищенням рівня економічних ризиків, що обумовлює необхідність використання сучасних інструментів їх оцінювання.

Таким чином, навіть в умовах кризових трансформацій економіки зовнішньоекономічна діяльність залишається важливим фактором розвитку підприємств та національної економіки загалом. Водночас зростання масштабів міжнародної економічної взаємодії супроводжується підвищенням рівня ризиків, що потребує застосування сучасних інструментів їх оцінювання. Використання комплексу методів аналізу, цифрових технологій та систематизації ризиків дозволяє підприємствам своєчасно ідентифікувати потенційні загрози, підвищити ефективність прийняття управлінських рішень та забезпечити стійкість зовнішньоекономічної діяльності у складних економічних умовах.

Список використаних джерел

1. Козик В. В., Панкова Л. А. *Зовнішньоекономічна діяльність підприємств*. Київ: Знання, 2016.
2. Гребельник О. П. *Основи зовнішньоекономічної діяльності*. Київ: Центр навчальної літератури, 2019.
3. Hill C. *International Business: Competing in the Global Marketplace*. New York: McGraw-Hill Education, 2020.
4. Пархоменко В. В. Інноваційні інструменти ризик-менеджменту в міжнародній економіці: цифровізація, Big Data та штучний інтелект. *Науковий вісник Національної академії статистики, обліку та аудиту*. 2025. № 3–4. DOI: 10.31767/nasoa.3-4-2025.14.
5. Міністерство економіки України. Зовнішня торгівля України: статистичні дані та аналітичні матеріали. URL: https://www.me.gov.ua

Пічкур В.М.,
директор, аудитор;
ТОВ «Подільська Аудиторська Фірма»

ПРАКТИКА АУДИТУ. ДЕБІТОРСЬКА ЗАБОРГОВАНІСТЬ

У своїй діяльності аудитори мають справу із підтвердженням статей фінансової звітності, зокрема, статті «Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги». Як показує практика, така дебіторська заборгованість не завжди відповідає критерію визнання активу. Це стає, коли дебіторська заборгованість є сумнівною, що потребує нарахуванню резерву сумнівних боргів (надалі – РСБ). Згідно п. 7 П(С)БО 10, РСБ створюють щодо дебіторської заборгованості, яка відповідає певним критеріям, а саме (рис.1).

Рис. 1. Вимоги до дебіторської заборгованості

Джерело: розроблено автором на підставі [1,2]

.

Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 10 «Дебіторська заборгованість» регулює порядок обліку та відображення у фінансовій звітності відповідних статей. *Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 13 «Фінансові інструменти» встановлює правила визнання, оцінки, розкриття інформації та відображення у бухгалтерському обліку фінансових інструментів, таких, як:*

- фінансові активи (дебіторська заборгованість, інвестиції, кошти)
- фінансові зобов'язання (кредити, позики, кредиторська заборгованість)
- власний капітал (пайові інструменти).

Віднесення заборгованості до сумнівної залежить від обставин і підтверджується професійним судженням облікового персоналу підприємства, що звітує. Наприклад, як сумнівну можна визнавати заборгованість боржника,

щодо якого порушено справу про банкрутство. Найпоширенішою підставою для визнання дебіторської заборгованості сумнівною є її непогашення у строк, визначений договором, зокрема коли прострочення перевищує 12 місяців і більше.

Отже, РСБ створюють під:

– грошову поточну дебіторську заборгованість за відвантажені покупцям продукцію і товари, виконані роботи та надані послуги;

– інші види дебіторської заборгованості, що відповідають переліченим критеріям. Так, наприклад, РСБ може створюватися під дебіторську заборгованість за векселями отриманими, іншу поточну дебіторську заборгованість, дебіторську заборгованість за внутрішніми розрахунками тощо [1].

Аудитор у такій ситуації має оцінити обґрунтованість створення РСБ відповідно до НП(С)БО 10. Це не просто формальна перевірка – аудитор має встановити, чи дійсно існує ризик неповернення, чи правильно визначено суму резерву і чи коректно це відображено у звітності. Процедури аудитора щодо дебіторської заборгованості представлені у таблиці 1.

Таблиця 1

Аудиторські процедури оцінки дебіторської заборгованості

№	Процедура	Коментар аудитора
1.	Класифікація дебіторської заборгованості, її оцінка	розподіл на поточну та довгострокову заборгованість; узгодження залишків з Головною книгою; наявність аналітичного обліку за контрагентами, наявні договори, первинні документи та підтвердження
2.	Аналіз строків погашення	наявність значних прострочень більше 90,180,360 днів; наявність заборгованості, що підлягає списанню
3.	РСБ	створення РСБ відповідно до НП(С)БО 10; методика описана в обліковій політиці; метод застосовується послідовно; ознаки сумнівності обґрунтовані; коректність розрахунку резерву; відображення в обліку руху резерву
4.	Аналітичні процедури	порівняння з попереднім періодом звітування; аналіз оборотності дебіторської заборгованості; порівняння з галузевими показниками; аналіз співвідношення дебіторської заборгованості та виручки; потреби в коригуваннях

Джерело: розроблено автором на підставі [1]

Оцінка аудитором дебіторської заборгованості є важливим елементом забезпечення достовірності фінансової звітності, а роль аудитора полягає у підтвердженні того, що підприємство коректно і послідовно застосовує вимоги

стандартів та відображає такий стан розрахунків із дебіторами, що відповідає обставинам діяльності підприємства.

Список використаних джерел

1. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 10 «Дебіторська заборгованість»: Наказ Міністерства фінансів України № 237 від 08.10.1999 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0725-99#Text
2. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 13 «Фінансові інструменти»: Наказ Міністерства фінансів України № 559 від 30.11.2001 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1050-01#Text

Поліщук І.Р.,
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри інформаційних систем в управлінні та обліку;
Похільченко К.Л.,
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти;
Державний університет «Житомирська політехніка»

ХАРАКТЕРИСТИКА ФІНАНСОВИХ ПОКАЗНИКІВ ВИРОБНИЧИХ БІЗНЕС-ПРОЦЕСІВ В СИСТЕМІ ЗБАЛАНСОВАНИХ ПОКАЗНИКІВ

Оцінка рівня досягнення запланованих результатів в ході виробництва продукції залежить від ефективності процесу закупівлі засобів і предметів праці, тобто повноти матеріально-технічного забезпечення виконання основних виробничих бізнес-процесів, а також обсягу нормальної виробничої потужності підприємства і продуктивності праці персоналу. Виробничі бізнес-процеси є внутрішніми бізнес-процесами підприємства у системі збалансованих показників, тому слід уточнити можливий перелік показників для їх характеристики.

Система збалансованих показників (далі – СЗП) виступає сучасним інструментом управління, що переводить бачення підприємства і його стратегії в набір взаємозалежних збалансованих показників, які оцінюють важливі фактори не тільки поточного, але і майбутнього розвитку підприємства [1].

У структурі внутрішніх бізнес-процесів операційне управління, і зокрема виробництво, займає центральне місце. Ефективність виробничої функції безпосередньо впливає на здатність підприємства генерувати додану вартість. З огляду на те, що українське промислове виробництво є традиційно матеріаломістким та енергомістким, оптимізація виробництва стає стратегічним імперативом в умовах постійного зростання цін на сировину та енергоносії. Тому впровадження системи збалансованих показників бізнес-процесу «виробництво» має враховувати ці виклики та транслювати їх у конкретні короткострокові цілі, такі як мінімізація часу циклу виробництва, зниження рівня запасів та зменшення кількості переналагодження устаткування.

Для одержання достовірних результатів вимірювання стратегічного успіху у виробничій сфері необхідний чіткий набір індикаторів. Практика свідчить, що найчастіше до складової внутрішніх бізнес-процесів включаються такі показники, як: фондовіддача, фондоозброєність, коефіцієнт зносу основних засобів, а також коефіцієнти оборотності виробничих запасів та необоротних активів. Однак, для комплексного представлення ефективності використання ресурсів, надзвичайно важливим є включення собівартості одиниці продукції та загальної матеріаломісткості.

У межах концепції СЗП, фінансова складова залишається базовим вектором, що акумулює економічні наслідки прийнятих управлінських рішень у всіх інших проєкціях. Фінансові показники є індикаторами відповідності обраної

стратегії підприємства та реального економічного ефекту від оптимізації внутрішніх процесів [2]. Для виробництва це означає, що будь-які операційні покращення – чи то скорочення виробничого циклу, чи модернізація обладнання – повинні мати чітке кількісне втілення у фінансових результатах компанії, інакше вони втрачають свою стратегічну доцільність.

Основним фінансовим індикатором, що характеризує ефективність виробничого процесу, традиційно виступає виробнича собівартість продукції. В умовах нинішніх економічних обставин оптимізація витрат на сировину та енергоносії стає чи не найважливішим фактором виживання та конкурентоспроможності. Проте аналіз собівартості у збалансованій системі не зводиться до скорочення бюджетів – він передбачає системний пошук оптимуму між мінімізацією витрат та збереженням або підвищенням якості продукції. Стратегічно вивірене зниження собівартості прямо корелює зі збільшенням операційного прибутку та загальної маржинальності бізнесу.

Контроль бракованої продукції також повинен забезпечуватися з боку самого керівника підприємства. Тобто керівник повинен постійно отримувати інформацію про витрати на виправлення бракованої продукції з метою контролю та взаємоузгодженості з іншими статтями витрат, такими як збут, товарооборот, ротація кадрів. Це є необхідним для оцінки ефективності і відповідності системи загального управління якістю, для визначення додаткових областей, що потребують уваги, а також для визначення цілей в області якості і витрат на його забезпечення [3, С. 40].

Наступними важливими індикаторами є рентабельність виробництва та рентабельність виробничих засобів, що дозволяють оцінити, наскільки ефективно підприємство використовує свій матеріально-технічний потенціал та інвестований капітал. Розглянуті вище фінансові показники виробництва наведено в табл. 1.

Таблиця 1

Характеристика ключових фінансових показників виробничих бізнес-процесів у СЗП

Показник	Характеристика	Спосіб розрахунку
Виробнича собівартість продукції	Основний фінансовий індикатор ефективності виробничого процесу. Відображає оптимізацію витрат на сировину та енергоносії, що є фактором конкурентоспроможності.	Сума всіх прямих (матеріальних, трудових тощо) та загальновиробничих витрат, безпосередньо пов’язаних із виготовленням продукції
Витрати на внутрішній брак	Дозволяє збалансувати прагнення підприємства до мінімізації собівартості з необхідністю підтримання високих стандартів продукту.	Сума грошового виразу безповоротно забракованої продукції та витрат на виправлення часткового браку за мінусом вартості відходів за ціною можливого використання

Продовження таблиці 1

Рентабельність виробництва	Дозволяє оцінити ефективність операційної діяльності та результативність витрачених ресурсів.	Відношення прибутку до оподаткування до середньорічної вартості активів
Рентабельність виробничих засобів	Дозволяє оцінити, наскільки ефективно підприємство використовує свій матеріально-технічний потенціал.	Відношення чистого прибутку до середньорічної вартості виробничих засобів

Представлені фінансові індикатори формують чіткий причинно-наслідковий ланцюжок створення вартості підприємства. Основою цієї моделі у проєкції внутрішніх бізнес-процесів виступає ефективне управління витратами на мікрорівні. Зокрема, оптимізація виробничої собівартості та свідоме скорочення витрат на внутрішній брак слугують первинними фінансовими рушійними силами, що трансформуються у зростання рентабельності виробництва.

Інформаційною базою для розрахунків ключових фінансових показників виробничих бізнес-процесів у СЗП є Баланс (Звіт про фінансовий стан) ф. № 1, Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід) ф. № 2, внутрішня звітність підприємства. Фінансові показники виробничих бізнес-процесів не обмежуються тільки розміром витрат за економічними елементами на їх здійснення, потребують контролю темпи зростання частки некондиційної продукції у загальному обсязі виробництва та темпи зростання витрат на виправлення внутрішнього браку. Своєчасне і в повному обсязі оновлення основних виробничих засобів та мінімізація витрачання ресурсів на виробництво продукції без зниження її якості дозволять досягти ефективності виконання виробничих процесів в системі збалансованих показників.

Список використаних джерел

1. Kaplan R.S., Norton D.P. The Balanced Scorecard – Measures that Drive Performance. Harvard Business Review. January-February 1992. URL: https://hbr.org/1992/01/the-balanced-scorecard-measures-that-drive-performance-2.
2. Кизим М.О., Пилипенко А.А., Зінченко В.А. Збалансована система показників: моногр. Харків : ВД «Інжек», 2007. 192 с.
3. Боднар О.В. Проблеми бухгалтерського обліку бракованої продукції, висвітлені в наукових працях. Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу. 2012. Вип. 2 (23). С. 37–42.

Проскуріна Н.М.,
доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри обліку та оподаткування;
Запорізький національний університет

ФОРМУВАННЯ ОБЛІКОВОЇ ПОЛІТИКИ ПІДПРИЄМСТВА ЩОДО ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНИХ ОПЕРАЦІЙ

Сучасні умови господарювання в Україні характеризуються активізацією зовнішньоекономічної діяльності підприємств, що зумовлено як інтеграційними процесами, так і необхідністю диверсифікації ринків збуту. Водночас здійснення зовнішньоекономічних операцій супроводжується значною кількістю ризиків, пов'язаних із валютними коливаннями, складністю митного оформлення та специфікою податкового регулювання.

У цих умовах особливого значення набуває формування облікової політики підприємства, яка забезпечує методичну єдність ведення бухгалтерського обліку та виступає основою для формування достовірної фінансової інформації. Разом з тим, аналіз практики діяльності підприємств свідчить про недостатній рівень деталізації положень облікової політики щодо зовнішньоекономічних операцій, що призводить до неоднозначності облікових підходів і підвищення рівня облікових та податкових ризиків.

Облікова політика підприємства щодо зовнішньоекономічних операцій повинна формуватися з урахуванням специфіки таких операцій, що проявляється у використанні іноземної валюти, залежності від умов зовнішньоекономічних контрактів, необхідності митного оформлення та застосуванні спеціальних режимів оподаткування. На відміну від внутрішніх господарських процесів, ЗЕД потребує більш високого рівня регламентації облікових процедур.

Однією з ключових проблем є відсутність системного підходу до відображення валютних операцій. На практиці підприємства по-різному визначають дату здійснення операції, застосовують різні підходи до вибору валютного курсу та відображення курсових різниць. Це призводить до викривлення фінансових результатів та зниження порівнянності звітності. У зв'язку з цим облікова політика повинна чітко регламентувати порядок перерахунку валютних операцій, зокрема визначати використання офіційного курсу на дату здійснення операції та дату балансу, з урахуванням положень НП(С)БО 21 [1].

Важливим аспектом є також облік курсових різниць, які мають суттєвий вплив на фінансовий результат підприємства. Доцільним є їх розмежування на операційні та неопераційні залежно від характеру діяльності, з якою вони пов'язані. Операційні курсові різниці формуються за розрахунками, що виникають у межах основної діяльності підприємства (експорт, імпорт, розрахунки з постачальниками та покупцями), тоді як неопераційні пов'язані з фінансовою діяльністю, зокрема залученням позик, депозитними операціями та

іншими фінансовими інструментами. Таке розмежування дозволяє більш обґрунтовано формувати показники фінансових результатів, забезпечує прозорість структури доходів і витрат та створює інформаційну основу для оцінки впливу валютних коливань на різні види діяльності підприємства. Крім того, це сприяє підвищенню якості управлінських рішень, зокрема щодо управління валютними ризиками, вибору валютних умов контрактів та оптимізації структури розрахунків з іноземними контрагентами.

Особливої уваги потребує визначення моменту визнання доходу при експортних операціях. У багатьох випадках підприємства орієнтуються на формальні ознаки, такі як дата оформлення документів, не враховуючи економічну сутність операції. Обґрунтованим є підхід, відповідно до якого дохід визнається на момент переходу ризиків і вигод, що визначається умовами поставки відповідно до Incoterms.

Не менш складним є питання формування первісної вартості імпортних активів. Відсутність чітко визначених правил щодо включення транспортно-заготівельних витрат, митних платежів та інших витрат призводить до різних підходів у практиці підприємств. Це обумовлює необхідність закріплення в обліковій політиці складу витрат, що формують первісну вартість активів, з урахуванням економічної сутності операцій.

Суттєві труднощі виникають також у сфері оподаткування, зокрема щодо застосування податку на додану вартість при здійсненні зовнішньоекономічних операцій. Враховуючи специфіку застосування нульової ставки ПДВ при експорті та особливості формування податкового кредиту при імпорті, облікова політика повинна містити чіткі положення щодо документального підтвердження та порядку відображення таких операцій.

Крім того, важливим є забезпечення належного рівня аналітичного обліку, який дозволяє деталізувати інформацію за зовнішньоекономічними контрактами, валютами розрахунків та контрагентами. Зокрема, аналітичний облік ЗЕД повинен організовуватися за такими розрізами: за кожним зовнішньоекономічним контрактом (з метою контролю виконання умов договору), за іноземними контрагентами (для оцінки стану розрахунків і кредитного ризику), за валютами операцій (для правильного визначення курсових різниць), а також за видами операцій (експорт, імпорт, аванси, послуги тощо). Така багаторівнева аналітика дозволяє забезпечити повну простежуваність операцій від моменту їх виникнення до завершення розрахунків. Крім того, доцільним є виділення окремих аналітичних рахунків або субрахунків для обліку розрахунків з нерезидентами, що дає змогу контролювати строки погашення заборгованості відповідно до вимог валютного законодавства. Важливим також є ведення аналітичного обліку за авансовими платежами, що дозволяє коректно визначати момент визнання доходів і витрат, а також уникати помилок при відображенні курсових різниць.

Узагальнення зазначених аспектів дозволяє сформувати структурований підхід до облікової політики щодо зовнішньоекономічних операцій (табл. 1).

Таблиця 1

Структура облікової політики щодо зовнішньоекономічних операцій

Елемент політики	Напрям регламентації	Методичне забезпечення
Валютні операції	дата визнання, валютний курс	застосування курсу НБУ на дату операції та балансу
Курсові різниці	порядок визначення та класифікації	розмежування операційних і неопераційних різниць
Експортні операції	момент визнання доходу	відповідно до переходу ризиків (Incoterms)
Імпортні операції	формування первісної вартості	включення мита, ТЗВ, супутніх витрат
ПДВ	порядок оподаткування	підтвердження 0% ставки, облік імпортного ПДВ
Документальне забезпечення	перелік документів	контракт, інвойс, митна декларація
Аналітичний облік	деталізація інформації	облік за контрактами, валютами, контрагентами
Розрахунки з нерезидентами	облік заборгованості	контроль строків розрахунків
Банківські операції	облік валютних рахунків	операції купівлі/продажу валюти
Внутрішній контроль	контроль ЗЕД-операцій	перевірка контрактів, валютних обмежень
Ризики ЗЕД	ідентифікація ризиків	валютні, податкові, митні ризики
Відповідальність	розподіл функцій	визначення відповідальних осіб

Запропонована структура дозволяє комплексно охопити всі аспекти ЗЕД, забезпечити єдність облікових підходів та підвищити ефективність внутрішнього контролю.

Таким чином, формування облікової політики щодо зовнішньоекономічних операцій є важливим напрямом удосконалення системи бухгалтерського обліку підприємства. Запропонований підхід дозволяє підвищити достовірність облікової інформації, мінімізувати ризики та забезпечити ефективне управління діяльністю підприємства в умовах нестабільного економічного середовища.

Список використаних джерел

1. Вплив змін валютних курсів : Національне Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 21, затверджено Наказом Міністерства фінансів України від 10.08.2000 р. № 193. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/ z0515-00#Text

Разумова К.М.,
доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри обліку, аудиту та оподаткування;
Національна академія статистики, обліку та аудиту

ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ЗАСТОСУВАННЯ МСА 520 «АНАЛІТИЧНІ ПРОЦЕДУРИ»

Аналітичні процедури, визначені в Міжнародних стандартах аудиту (надалі – МСА), є одним із ключових інструментів аудитора для формування професійного судження щодо достовірності або відповідності фінансової звітності. Вони забезпечують можливість оцінки фінансової інформації шляхом аналізу взаємозв'язків між даними обліку та звітності, виявлення аномалій, тенденцій та відхилень, що можуть свідчити про суттєві викривлення фінансової інформації.

У сучасних умовах, коли обсяг облікових даних зростає, а ризики суттєвого викривлення фінансової звітності та ризики невиявлення ускладняються, застосування аналітичних процедур стає не лише технічним вмінням, а й елементом стратегічного мислення аудитора.

Аналітичні процедури застосовуються аудиті, і як процедури оцінки ризиків, і як процедури по суті. В загальному сенсі під процедурою слід розуміти взаємопов'язану послідовність будь-яких дій, будь-якої діяльності. Аналітичні процедури застосовуються на всіх етапах аудиту, таблиця 1.

Таблиця 1

Застосовування аналітичних процедур на етапах аудиту

Етап аудиту	Сутність аналітичних процедур
Прийняття клієнта на завдання	Виявлення неочікуваних зв'язків, в тому числі у галузі фінансового моніторингу
Планування	Розуміння бізнесу клієнта та оцінка аудиторського ризику (ідентифікація статей, схильних до ризику суттєвого викривлення); визначення подальших аудиторських процедур – тестів заходів контролю, детального тестування, аналітичних процедур по суті)
Виконання завдання	Отримання аудиторських доказів
Формування звіту незалежного аудитор	Загальна оцінка відповідності фінансової звітності концептуальній основі фінансового звітування; оцінка виявлених викривлень та формування думки аудитора

Джерело: розроблено автором на підставі [1]

МСА 520 зосереджує свою увагу на процедурах по суті. Термін «аналітичні процедури», як процедури по суті («analytical procedures») означає оцінки фінансової інформації, зроблені на основі аналізу очікуваних взаємозв'язків між

фінансовими та нефінансовими даними, що охоплюють необхідне вивчення ідентифікованих відхилень або взаємозв'язків, які не узгоджуються з іншою доречною інформацією чи значно відрізняються від очікуваних величин [1].

МСА 520 вимагає, щоб аудитор застосовував принцип професійного скептицизму, а аналітичні процедури ґрунтувалися на надійних даних (достатніх і прийнятих), доречних очікуваннях. Аналітичні процедури, будучи одним із видів аудиторських процедур по суті, складаються з виявлення, аналізу та оцінки співвідношень між фінансово-економічними показниками діяльності економічного суб'єкта, звітність якого перевіряється, базуються на існуванні явного причинно-наслідкового зв'язку між показниками, що потребують аналізу. Основна мета застосування аналітичних процедур полягає у виявленні наявності чи відсутності незвичайних чи невірно відображених фактів та результатів господарської діяльності, що визначають області потенційного ризику та потребують особливої уваги аудитора. Для виконання аналітичних процедур можуть використовуватись різні методи, таблиця 2. Проте, слід зазначити, що представлені методи не є виключними, і можуть доповнюватись, виходячи із потреб аудиторських завдань.

Таблиця 2

Методи, що застосовуються під час виконання аналітичних процедур

Метод	Сутність методу
Порівняльний аналіз	- порівняння показників за різні періоди; - зіставлення з бюджетами, прогнозами, галузевими середніми значеннями; - аналіз відхилень та їх причин.
Коефіцієнтний аналіз	- ліквідність, рентабельність, оборотність, фінансова стійкість; - виявлення нетипових змін у структурі активів, зобов'язань та капіталу
Трендовий аналіз	- визначення динаміки ключових показників (зростання/зменшення у часі); - оцінка стабільності бізнес-моделі та можливих ризиків
Моделювання та прогнозування	- побудова очікуваних значень на основі статистичних або економічних моделей; - порівняння фактичних результатів із розрахунковими
Методи вибіркових досліджень	інструменти кількісного аналізу, які аудитор застосовує, зокрема для оцінки вибірки, виявлення аномалій що дозволяє працювати не з усією генеральною сукупністю, а з репрезентативною вибіркою, зберігаючи прийнятність та достатність аудиторських доказів.

Джерело: розроблено автором на підставі [1, с. 468-470]

Впровадження сучасних ІТ-систем в аудиті дозволяють застосовувати автоматизований аналіз великих масивів даних; візуалізацію трендів; машинне навчання для прогнозування, що підвищує ефективність аналітичних процедур, але вимагає нових знань і вмінь від аудитора.

Отже, аналітичні процедури, в цілому, сприяють підвищенню якості аудиту; виявленню шахрайства та помилок у фінансовій звітності; формуванню обґрунтованої аудиторської думки; підвищенню рівня довіри користувачів до фінансової звітності.

Список використаних джерел

1. Міжнародні стандарти контролю якості, аудиту, огляду, іншого надання впевненості та супутніх послуг. IAASB. 2021. Ч. I–III. URL: https://mof.gov.ua/uk/international_quality_control_standards_quality_management_audit_review_other_assurance_and_related_services-779

Рубітель О.Ю.,
інспектор комітету з контролю якості аудиторських послуг;
Аудиторська палата України

РОЗГЛЯД АУДИТОРОМ РИЗИКІВ У КОНТЕКСТІ ПРОЦЕДУР КОНТРОЛЮ ДЛЯ ЗАПОБІГАННЯ ШАХРАЙСТВУ

Зроблений акцент у МСА 240 «Відповідальність аудитора, що стосується шахрайства, при аудиті фінансової звітності» (далі – МСА 240) на ідентифікацію та оцінку ризиків суттєвого викривлення через шахрайство та реагування на ці ризики шляхом зміни характеру, часу та обсягу роботи (процедур), підкреслює важливість отримання аудитором розуміння суб’єкт господарювання та його середовища, застосовної структури фінансової звітності та системи внутрішнього контролю суб’єкта господарювання з прицілом(акцентом) шахрайства [4].

Слід зазначити, що ключові аспекти, які полягають в основу розгляду аудитором потенційних ризиків суттєвого викривлення внаслідок шахрайства, включають: 1). культуру суб’єкта господарювання (включаючи тон керівництва (тон зверху), та 2). середовище, в якому суб’єкт господарювання працює [3].

За дослідженнями аудиторів найбільші можливості для здійснення шахрайства (77%) мають працівники, що працюють в фінансовому відділі, бухгалтерії, відділі продажів, закупівель, у вищому керівництві.

Аудитор не може припускати, що керівництво суб’єкта господарювання є нечесним, але й не може припускати, що воно є безумовно чесним.

Зазначаємо, що такі оцінені ризики шахрайства пов’язані з тими навмисними викривленнями, які можуть виникнути внаслідок шахрайства у фінансовій звітності або незаконного привласнення активів [2].

В останні кілька років, почав з'являтися новий тип внутрішнього контролю, який іноді називають процедурами контролю для запобігання шахрайству. Оскільки переважна більшість шахрайства у чималих розмірах має тенденцію до участі вищого керівництва, запровадження ефективних програм з

боротьбі із шахрайством та заходів контролю вважається значною частиною середовища контролю в великих підприємствах. Процедури контролю, спрямовані проти шахрайства, розробляються для стримування поганої поведінки перш ніж це відбудеться, але ніколи не можуть зупинити її повністю [1]. Процедури контролю для запобігання шахрайству особливо доречні для великих підприємств, але також можуть розроблені для запобігання шахрайству в невеликих організаціях. Вони можуть не запобігти виникненню шахрайства, але вони забезпечують потужні перешкоди. Вони змушують порушників ретельно подумати про наслідки своїх дій. Заходи контролю для запобігання шахрайству можуть бути орієнтовані на всі п'ять складових внутрішнього контролю. Проте, стосовно ризиків суттєвого викривлення в фінансовій звітності, особливий акцент робиться на встановленні тону на самому верху.

Поряд з цим, слід зазначити, що для малих підприємств для запобігання шахрайству, застосовуються наприклад такі заходи контролю, як нестандартні журнальні проводки та розподіл обов'язків, які полягають в основу розгляду аудитором потенційних ризиків суттєвого викривлення внаслідок шахрайства, а саме:

- нестандартні журнальні проводки часто використовуються менеджерами для вчинення шахрайства. Політика стосовно того, що нестандартні журнальні проводки (вище визначеної суми) повинні підтверджуватися поясненнями і підписом менеджера (вказуючи на затвердження), є простим прикладом контролю з метою протидії шахрайству, який може бути запровадженим на підприємстві будь-якого розміру. Така політика уповноважує бухгалтера підприємства завжди вимагати від менеджера (який пропонує зробити проводку) пояснення і затвердження. Це не обов'язково зупинить старшого менеджера від змушування зробити неналежну проводку, але думка про необхідність фізичного документа з затвердженням та поясненням може бути достатньою, щоб стримати прохання від здійснення. Якщо це не зупиняє вимогу, аудитор може помітити, що запис не був затверджений і запитати, чому, а це, у свою чергу, може потім привести до подальшого розслідування;
- на невеликих підприємствах бухгалтер часто є довіреною особою, з мінімальним наглядом і, отже, широкими можливостями для скоєння шахрайства. Одним з можливих (але дещо дорогих) заходів контролю для запобігання шахрайству може бути найм бухгалтера за сумісництвом (або на умовах аутсорсингу) для виконання роботи такої особи принаймні на один або більше тижнів на рік, наприклад, коли бухгалтер перебуває у відпустці або виконує інші завдання. Політика використання заміни може зовсім змусити бухгалтера відмовитися від здійснення шахрайства, та якщо шахрайство вже має місце, політика заміни може надати можливість його виявити.

Також, слід зважати на те, що, той факт, що шахрайство, як правило, приховують, може дуже ускладнити його виявлення. Проте, аудитор може

ідентифікувати події або умови, які свідчать про мотив або тиск для скоєння злочину чи надання можливості його скоєння (це чинник ризику шахрайства)

Чинники ризику шахрайства складно класифікувати за їх важливістю. Значущість ризиків шахрайства широко варіюється. Деякі з цих чинників можуть бути у суб'єктів господарювання, конкретні умови яких створюють ризики суттєвого викривлення. Відповідно визначення, чи існує чинник ризику шахрайства та чи слід розглядати його під час оцінки ризиків суттєвого викривлення фінансової звітності внаслідок шахрайства, потребує застосування професійного судження [2].

Тож, визначення того, які певні тенденції та взаємозалежності можуть свідчити про ризик суттєвого викривлення внаслідок шахрайства, потребує професійного судження. Незвичайні взаємозалежності, що стосуються доходів та прибутків на кінець року, є особливо доречними. Вони можуть охоплювати, наприклад, нетипово великі суми прибутку, відображені за останні кілька тижнів звітного періоду, або незвичайні операції, або прибуток, який суперечить трендам грошових потоків від діяльності. Оскільки шахрайство передбачає мотив або тиск для його вчинення, усвідомлену можливість зробити це або логічне виправдання дій, малоймовірно, що випадок шахрайства буде поодиноким.

Зауважимо, що наслідки ідентифікованого шахрайства залежать від обставин. Наприклад, незначне шахрайство в інших випадках може бути значним, якщо воно пов'язано із найвищім управлінським персоналом. Може також існувати можливість змови, в якій беруть участь працівники, управлінський персонал або треті сторони.

Список використаних джерел

1. Рудницький В.С. Методологія і організація аудиту. Тернопіль : Економічна думка. 2013. 192 с.
2. Міжнародні стандарти контролю якості, аудиту, огляду, іншого надання впевненості та супутніх послуг, видання 2016-2017. Міжнародна Федерація Бухгалтерів, Аудиторська Палата України. URL: http://www.apu.com.ua/files/ temp/Audit_2018_1.pdf
3. Audit / Arens E., Lobbek J. London. 1995. 560 с.
4. Царенко О.В. Щільність взаємозв'язків між стандартами аудиту для адаптивного реагування до оцінених ризиків суттєвих викривлень внаслідок шахрайства. Ефективна економіка. 2023. № 2. URL: http://www.economy.nayka.com.ua

Рунчева Н.В.,
доктор економічних наук, професор кафедри економіки,
готельно-ресторанного та туристичного бізнесу;
Горяча О.Л.,
кандидат економічних наук, доцент кафедри економіки,
готельно-ресторанного та туристичного бізнесу;
Мелітопольський державний педагогічний університет
імені Богдан Хмельницького

РОЛЬ МАЛОГО БІЗНЕСУ У ВІДНОВЛЕННІ РЕГІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

У сучасних умовах економічних викликів, спричинених воєнними подіями, економічною нестабільністю та структурними змінами в господарстві, особливого значення набуває відновлення регіональної економіки. Малий бізнес відіграє важливу роль у цьому процесі, оскільки він сприяє створенню робочих місць, розвитку локальних ринків, наповненню місцевих бюджетів та стимулюванню підприємницької активності населення.

Водночас малий бізнес стикається з низкою проблем, серед яких обмежений доступ до фінансових ресурсів, складність регуляторних процедур, нестабільність економічного середовища та недостатній рівень державної підтримки. У сучасних умовах важливим стає також підвищення економічного потенціалу підприємств через впровадження інноваційних технологій та цифрових інструментів управління.

Отже, дослідження ролі малого бізнесу у відновленні регіональної економіки, а також визначення механізмів підвищення його ефективності є актуальним завданням сучасної економічної науки.

Малий бізнес є важливим елементом економічної системи будь-якої держави. Він забезпечує гнучкість економіки, сприяє розвитку інновацій, підвищує рівень зайнятості населення та формує конкурентне середовище. У контексті відновлення економіки регіонів після кризових явищ мале підприємництво стає одним із ключових факторів стабілізації та розвитку місцевих економік.

Розвиток малого бізнесу сприяє активізації економічної діяльності в регіонах, формуванню нових підприємств, залученню інвестицій та підвищенню добробуту населення. Важливу роль у цьому процесі відіграє трансформація економічного потенціалу підприємств, що передбачає використання сучасних підходів до управління фінансовими ресурсами та впровадження цифрових технологій.

Єфективний розвиток підприємств значною мірою залежить від використання інструментів фінансового контролінгу, що забезпечують раціональне управління ресурсами та підвищення ефективності господарської діяльності [1].

Малий бізнес відіграє важливу роль у відновленні регіональної економіки, оскільки характеризується високим рівнем адаптивності до змін економічного середовища та сприяє розвитку локальних ринків. Однією з ключових функцій малого підприємництва є створення нових робочих місць, що особливо важливо для регіонів, які зазнали економічних втрат, структурних змін у виробництві або скорочення зайнятості населення. У цьому контексті розвиток малого бізнесу виступає важливим чинником економічної стабілізації та відновлення господарської діяльності на регіональному рівні.

Суттєвим фактором розвитку підприємництва є наявність ефективної нормативно-правової бази. Зокрема, Закон України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні» [2] визначає правові та економічні засади державної політики у сфері підтримки малого і середнього підприємництва. Основною метою державної політики у цій сфері є створення сприятливих умов для розвитку підприємницької діяльності, формування конкурентного середовища, стимулювання інноваційної та інвестиційної активності суб'єктів господарювання, а також сприяння їх інтеграції у національні та міжнародні ринки.

Водночас важливу роль у системі державної підтримки підприємництва відіграє Закон України «Про державну допомогу суб'єктам господарювання» [3], який встановлює правові засади контролю, моніторингу та надання державної допомоги підприємствам. Реалізація положень цього нормативно-правового акта спрямована на забезпечення прозорості механізмів державної підтримки, розвиток добросовісної конкуренції та ефективне використання бюджетних ресурсів для стимулювання економічної активності суб'єктів господарювання.

Крім того, діяльність малих підприємств сприяє наповненню місцевих бюджетів через сплату податків та інших обов'язкових платежів, що дозволяє органам місцевого самоврядування фінансувати соціальні, інфраструктурні та економічні проєкти розвитку територій. Важливим напрямом підвищення ефективності функціонування малого бізнесу є впровадження сучасних підходів до управління підприємствами, зокрема використання інструментів фінансового контролінгу та цифрових технологій.

Важливість розвитку малого та середнього бізнесу для економіки підтверджується також результатами сучасних наукових досліджень. Зокрема, у дослідженні ролі підприємництва у створенні робочих місць в Україні зазначається, що малий та середній бізнес є одним із ключових джерел зайнятості населення та важливим фактором економічної стабільності держави. Розвиток підприємницького сектору сприяє підвищенню економічної активності, формуванню нових підприємств та зміцненню економічного потенціалу регіонів [4].

Згідно з дослідженням Пилипенко К.А. та співавторів [1] трансформація економічного потенціалу підприємства передбачає впровадження системи фінансового контролінгу, яка забезпечує ефективне управління фінансовими потоками, планування діяльності та контроль результативності функціонування

підприємства. Застосування таких інструментів сприяє підвищенню конкурентоспроможності підприємств та забезпечує їхню стійкість у складних економічних умовах.

Важливим напрямом розвитку підприємницької діяльності є також цифровізація бізнес-процесів. Використання цифрових технологій дозволяє підприємствам оптимізувати управління ресурсами, підвищити ефективність виробничих процесів, удосконалити комунікацію з клієнтами та партнерами, а також розширити можливості ведення підприємницької діяльності через електронну комерцію та використання сучасних інформаційних систем.

Таким чином, поєднання державної підтримки, ефективного фінансового управління та впровадження цифрових технологій створює передумови для активного розвитку малого бізнесу, що, своєю чергою, виступає важливим чинником відновлення та сталого розвитку регіональної економіки (див. табл.1).

Таблиця 1

Основні чинники розвитку малого бізнесу у відновленні регіональної економіки

Чинник	Характеристика	Результат для регіональної економіки
Державна підтримка підприємництва	Реалізація програм підтримки малого бізнесу та правове регулювання підприємницької діяльності	Активізація підприємницької діяльності
Нормативно-правове забезпечення	Законодавче регулювання діяльності суб'єктів господарювання	Формування стабільного економічного середовища
Фінансовий контролінг	Система управління фінансовими ресурсами підприємства	Підвищення ефективності діяльності підприємств
Цифровізація бізнесу	Використання інформаційних технологій у бізнес-процесах	Підвищення конкурентоспроможності підприємств
Розвиток місцевих ринків	Активізація підприємницької діяльності на локальному рівні	Зростання зайнятості та доходів населення

Джерело: узагальнено авторами на основі наукових досліджень

Отже, малий бізнес відіграє важливу роль у процесі відновлення регіональної економіки, оскільки сприяє активізації господарської діяльності, створенню нових робочих місць та розвитку локальних ринків. Функціонування малих підприємств забезпечує наповнення місцевих бюджетів, стимулює розвиток підприємницької ініціативи та формує конкурентне економічне середовище.

Важливим чинником ефективного розвитку малого бізнесу є наявність дієвої нормативно-правової бази та реалізація державної політики підтримки підприємництва. Законодавче регулювання у сфері розвитку малого та середнього бізнесу створює сприятливі умови для функціонування суб'єктів господарювання, забезпечує прозорість механізмів державної допомоги та сприяє підвищенню економічної стабільності.

Крім того, важливими напрямами підвищення ефективності діяльності підприємств є впровадження системи фінансового контролінгу та цифровізація бізнес-процесів. Використання сучасних управлінських та технологічних інструментів дозволяє підвищити конкурентоспроможність підприємств, оптимізувати використання ресурсів та забезпечити їхню стійкість у складних економічних умовах.

Таким чином, розвиток малого бізнесу, підтриманий ефективною державною політикою, інноваційними управлінськими підходами та цифровими технологіями, є важливим фактором відновлення та сталого розвитку регіональної економіки.

Список використаних джерел

1. Пилипенко К. А., Рунчева Н. В., Горяча О. Л., Савків А. С. Трансформація економічного потенціалу виробничого підприємства: вектори фінансового контролінгу та цифровізації. Актуальні проблеми сталого розвитку. 2026. Т. 3, № 2. С. 223–230. DOI: https://doi.org/10.60022/3(2)-29S.
2. Закон України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні» від 22.03.2012 № 4618-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua
3. Закон України «Про державну допомогу суб'єктам господарювання» від 01.07.2014 № 1555-VII. URL: https://zakon.rada.gov.ua
4. Александров Б. Роль малого та середнього бізнесу у створенні робочих місць в Україні. Економіка та суспільство. 2025. № 79. DOI: https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-79-89

Рябчук О.Г.,
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри обліку та аудиту;
Кісельова А.О.,
здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти;
Державний податковий університет

АУДИТ ДОХОДІВ І ВИТРАТ ПРИ ЗДІЙСНЕННІ ВОЛОНТЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВОМ

В умовах повномасштабної війни більшість українських підприємств інтегрували волонтерську та благодійну діяльність у свої щоденні бізнес-процеси. Це створює нестандартні облікові ситуації, адже будь-яка передача майна чи надання послуг безпосередньо впливає на фінансові результати компанії.

Згідно з концептуальними основами бухгалтерського обліку, витрати -це зменшення економічних вигод у вигляді вибуття активів або збільшення зобов'язань, які призводять до зменшення власного капіталу (за винятком зменшення капіталу за рахунок його вилучення або розподілення власниками) [1].

Водночас доходи суб’єкта господарювання визначаються як збільшення економічних вигод у вигляді надходження активів або зменшення зобов'язань, які призводять до зростання власного капіталу (за винятком зростання капіталу за рахунок внесків власників) [2].

Головна проблема полягає у відсутності стандартизованих алгоритмів аудиту таких специфічних операцій. Неправильне документальне оформлення волонтерської допомоги (наприклад, відсутність запитів від військових частин або актів приймання-передачі) призводить до того, що податкові органи можуть не визнати такі операції благодійністю. Як наслідок, підприємство втрачає право на податкові пільги (зокрема, щодо ПДВ та податку на прибуток), що генерує високий рівень аудиторського ризику та загрожує економічній безпеці суб’єкта господарювання [3, 4].

Для мінімізації ризиків ми пропонуємо вдосконалити методику аудиту витрат і доходів від волонтерської діяльності, сфокусувавши увагу на трьох ключових етапах перевірки (табл. 1).

Таблиця 1

Основні напрями аудиту операцій із волонтерської та благодійної діяльності

Напрям аудиту	Сутність аудиторських процедур	Мета та очікуваний результат
Ідентифікація контрагента	Перевірка юридичного статусу отримувача допомоги (ЗСУ, ТРО, наявність благодійного фонду в Реєстрі неприбуткових установ).	Підтвердження цільового характеру операції, мінімізація ризику співпраці з

Продовження таблиці 1

		недобросовісними чи фіктивними організаціями.
Документальне підтвердження	Збір надійної інформації, отриманої аудитором у процесі формулювання висновків, на яких ґрунтується думка аудитора. Аналіз базових доказів: листів-клопотань набувачів, первинних документів на передачу активів.	Формування надійної доказової бази, підтвердження фактичного здійснення операції та вибуття активів з підприємства.
Податковий комплаєнс	Перевірка правильності застосування норм ПКУ (зокрема п. 69.6 підрозділу 10 розділу XX ПКУ щодо незбільшення фінансового результату на суму допомоги ЗСУ) [5].	Збереження законних податкових пільг, уникнення штрафних санкцій та посилення економічної безпеки підприємства.

Джерело: розроблено авторами.

Для надання аудиторським процедурам більшої аналітичної глибини доцільно імплементувати успішні міжнародні практики. Зокрема, розглядаючи досвід Польщі щодо застосування нульової ставки ПДВ при безоплатній передачі товарів на благодійність, варто відзначити підхід наскрізного аудиту кінцевого бенефіціара (end-user tracking). Такий підхід передбачає перевірку не лише факту передачі активів фонду, а й усього ланцюга постачання до кінцевого набувача, що дозволяє уникнути схем тіньового перепродажу [6].

Водночас заслуговує на увагу досвід Великої Британії (зокрема система Gift Aid), де аудит корпоративної благодійності максимально автоматизований завдяки єдиним реєстрам. Для України пропонується інтегрувати бази даних волонтерських організацій в Електронний кабінет, що дозволить аудиторам миттєво верифікувати отримувачів допомоги та суттєво знизити ризик шахрайства [7].

Таким чином, аудит доходів і витрат при здійсненні волонтерської діяльності вимагає від аудитора не лише перевірки арифметичної точності, а й глибокого розуміння мінливого податкового законодавства та статусу контрагентів. Імплементація міжнародного досвіду (зокрема, польської моделі наскрізного контролю та британської системи електронної верифікації) дозволить перетворити аудит з фіксатора помилок на ефективний інструмент проактивного захисту бізнесу, що гарантує збереження податкових пільг та прозорість допомоги в умовах воєнного стану.

Список використаних джерел

1. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні. Закон України від 16.07.1999 № 996-XIV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text .
2. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності». Наказ Міністерства фінансів України від 07.02.2013 № 73. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13#Text

3. Благодійна допомога ЗСУ та податкові різниці з податку на прибуток (за матеріалами ЗІР ДПС). *FactorAcademy*. URL: https://factor.academy/blog/blagodijna-dopomoga-zsu-ta-podatkovi-riznici-z-podatku-na-pributok/

4. Безоплатна передача товарів та ОЗ для потреб ЗСУ без документів про передачу. *Податки & бухоблік*. 2024. № 85. URL: https://i.factor.ua/ukr/journals/nibu/2024/october/issue-85/article-130732.html

5. Про коригування фінансового результату на суму благодійної допомоги Збройним Силам України. Головне управління ДПС у Запорізькій області: офіційний вебпортал. URL: https://zp.tax.gov.ua/media-ark/news-ark/919584.html

6. Poland implements temporary zero-rated VAT for humanitarian goods amid Russia-Ukraine conflict. *VATupdate*. 2025. URL: https://www.vatupdate.com/2025/09/20/poland-implements-temporary-zero-rated-vat-for-humanitarian-goods-amid-russia-ukraine-conflict/

7. Claim Gift Aid online. GOV.UK: Official website of the UK Government. URL: https://www.gov.uk/claim-gift-aid

Рябчук О.Г.,
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри обліку та аудиту;
Скорик В.І.,
здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти;
Державний податковий університет

МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ АУДИТУ ЯК ОСНОВА ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ АУДИТОРСЬКИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ

Дослідження ролі міжнародних стандартів аудиту (МСА) зумовлене необхідністю підвищення якості аудиторських послуг в Україні, забезпечення достовірності фінансової звітності та зміцнення довіри з боку інвесторів і користувачів інформації. В умовах глобалізації економіки, цифровізації бізнес-процесів та євроінтеграційного курсу України особливого значення набуває застосування єдиних підходів до проведення аудиту, що відповідають міжнародним вимогам.

В Україні застосування міжнародних стандартів аудиту та організація аудиторської діяльності регулюються Законом України «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність» [2].

Аспекти впровадження та застосування міжнародних стандартів аудиту досліджували багато науковців, чиї праці зробили вагомий внесок у розвиток теорії й практики аудиту. Водночас, сучасні економічні трансформації та постійне оновлення міжнародних стандартів зумовлюють необхідність подальших досліджень їх адаптації в Україні.

Міжнародні стандарти аудиту визначають загальні принципи, методологію та процедури проведення аудиту фінансової звітності. Їх застосування забезпечує системність аудиторського процесу, підвищує обґрунтованість професійного судження аудитора та сприяє зниженню аудиторського ризику. Використання МСА дозволяє уніфікувати підходи до перевірки фінансової інформації, підвищити її порівнянність на міжнародному рівні та забезпечити гармонізацію української аудиторської практики з вимогами Європейського Союзу.

Таблиця 1

Вплив МСА на якість аудиторських послуг

Стандарт (ISA)	Суть впливу	Прояв в Україні	Результат для якості аудиту
Планування (ISA 300)	Системний підхід до планування аудиту	Чітке визначення ризиків і процедур	Підвищення ефективності перевірок

Продовження таблиці 1

Оцінка ризиків (ISA 315, 330)	Ідентифікація та реагування на ризики	Більш точне виявлення помилок і шахрайства	Підвищення достовірності висновків
Аудиторські докази (ISA 500)	Вимоги до достатності та прийнятності доказів	Використання сучасних методів збору доказів	Підвищення обґрунтованості аудиторського звіту
Контроль якості (ISA 220)	Внутрішній контроль якості в аудиторських фірмах	Впровадження систем управління якістю	Стабільність і надійність послуг
Документування аудиту (ISA 230)	Чіткі вимоги до оформлення робочих документів	Підвищення прозорості перевірок	Можливість зовнішнього контролю якості
Формування звіту (ISA 700–706)	Уніфікація аудиторських звітів	Зрозумілість для міжнародних користувачів	Підвищення інвестиційної привабливості
Комунікація з управлінським персоналом (ISA 260)	Покращення взаємодії з клієнтом	Своєчасне інформування про проблеми	Підвищення якості управлінських рішень
Безперервність діяльності (ISA 570)	Оцінка здатності підприємства продовжувати діяльність	Раннє виявлення фінансових проблем	Зниження ризиків для користувачів звітності

Джерело: розроблено авторами на основі [1].

Застосування Міжнародних стандартів аудиту в Україні є ключовим чинником підвищення якості аудиторських послуг, оскільки вони формують єдину методологічну базу, що відповідає світовим вимогам та практикам. Як видно з табл. 1, МСА охоплюють усі етапи аудиторського процесу – від планування та оцінки ризиків до формування аудиторського звіту і контролю якості. Такий комплексний підхід забезпечує системність, послідовність і глибину проведення аудиту.

Особливе значення має ризик-орієнтований підхід, передбачений стандартами, який дозволяє аудиторам зосереджувати увагу на найбільш суттєвих аспектах діяльності підприємства. Це сприяє більш ефективному використанню ресурсів аудиту та підвищує ймовірність виявлення суттєвих викривлень у фінансовій звітності. Крім того, вимоги до достатності та прийнятності аудиторських доказів забезпечують обґрунтованість професійних суджень аудитора і підвищують достовірність аудиторських звітів.

Важливим аспектом є також запровадження систем внутрішнього контролю якості в аудиторських фірмах, що відповідають міжнародним стандартам управління якістю. Це дозволяє мінімізувати професійні ризики,

забезпечити стабільний рівень якості послуг та підвищити відповідальність аудиторів за результати своєї роботи. Не менш значущою є стандартизація аудиторської документації та звітності, яка забезпечує прозорість аудиторського процесу і створює умови для ефективного зовнішнього контролю.

Дотримання принципів незалежності та професійної етики сприяє зміцненню довіри з боку користувачів фінансової звітності, зокрема інвесторів, кредиторів та державних органів. Уніфікація аудиторських звітів відповідно до міжнародних вимог робить фінансову інформацію українських підприємств більш зрозумілою та прийнятною для іноземних користувачів, що позитивно впливає на інвестиційний клімат держави.

Водночас, незважаючи на позитивні зрушення, підвищення якості аудиторських послуг на основі МСА стримується низкою проблем, серед яких формальний підхід до їх застосування, недостатній рівень практичної підготовки аудиторів, складність інтерпретації окремих стандартів, а також недостатня ефективність системи зовнішнього контролю якості [3; 4].

Подальше підвищення якості аудиторських послуг в Україні потребує вдосконалення системи контролю якості, розвитку професійної освіти аудиторів, розширення практики безперервного навчання та активного впровадження міжнародного досвіду. Важливою умовою є підготовка фахівців, здатних ефективно працювати в умовах цифрової трансформації економіки, глобалізації фінансових ринків та постійного оновлення міжнародних стандартів.

Таким чином, застосування Міжнародних стандартів аудиту в Україні не лише підвищує якість аудиторських послуг, але й сприяє інтеграції національної економіки у світовий економічний простір. Подальше вдосконалення практики їх застосування, підвищення кваліфікації аудиторів та посилення контролю за дотриманням стандартів є важливими передумовами сталого розвитку аудиторської діяльності в Україні.

Список використаних джерел

1. Міжнародні стандарти контролю якості, аудиту, огляду, іншого надання впевненості та супутніх послуг, видання 2021 року. URL: https://www.mof.gov.ua/uk/international_quality_control_standards_quality_management_audit_review_other_assurance_and_related_services-779
2. Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність: Закон України від 21.12.2017 № 2258-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2258-19#Text
3. Роєва О. С., Мельянкова Л. В., Шепелюк В. А. Аудит фінансових звітів в умовах глобалізації: міжнародні стандарти та їх вплив на національні системи обліку. *Актуальні питання економічних наук.* 2025. № 15. DOI: 10.5281/zenodo.17155906
4. Циганок Ю. В. Правове регулювання аудиторської діяльності: Міжнародні стандарти аудиту як квазі-джерело фінансового права. *Аналітико-порівняльне правознавство.* 2025. Том 2, № 3. DOI: 10.24144/2788-6018.2025.03.2.46

Сагін Д.А.,
директор, аудитор;
ТОВ «ОДІ АУДИТ ЕШЮРЕНС»

АУДИТ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ, СКЛАДЕНОЇ ВІДПОВІДНО ДО КОНЦЕПТУАЛЬНИХ ОСНОВ СПЕЦІАЛЬНОГО ПРИЗНАЧЕННЯ

Міжнародні стандарти контролю якості, аудиту, огляду іншого надання впевненості та супутніх послуг (надалі – МСА) застосовується вітчизняними аудиторами в якості національних стандартів [1]. МСА 800 «Особливі міркування – аудити фінансової звітності, складеної відповідно до концептуальної основи спеціального призначення» (надалі – МСА 800) регламентує підхід аудитора до перевірки фінансової звітності, яка не відповідає загальноприйнятій концептуальній основі, а створена для спеціальних потреб користувачів. У сучасних умовах, під час воєнного стану, суб'єкти господарювання дедалі частіше готують звітність для банків, донорів, чи інвесторів, інших зацікавлених осіб на підставі МСА 800, отже, його роль зростає і виникає потреба в знанні цього стандарту.

Аудитор має з'ясувати сутність та відмінності фінансової звітності спеціального призначення. Фінансова звітність спеціального призначення – це звітність, підготовлена відповідно до особливих вимог, що відрізняються від загальної мети фінансової звітності – надання неупередженої інформації користувачу про активи, зобов'язання, капітал, доходи та витрати, суттєві аспекти облікових політик. Типові приклади такої звітності представлені у таблиці 1.

Таблиця 1

Приклади звітності спеціального призначення

Звітність спеціального призначення	Склад звітності
Звітність для кредитних спілок	Регулярні пруденційні/регуляторні звіти до НБУ, що відображають структуру активів/пасивів, резерви, фінансові нормативи, діяльність підрозділів та операції з пов'язаними особами. (Дані оборотно-сальдової відомості кредитної спілки; Дані про додаткові пайові внески членів кредитної спілки; Дані про структуру активів та
Звітність для кредитних спілок	зобов'язань за строками; Дані про дотримання кредитною спілкою пруденційних нормативів; Інформація про розподіл доходу/прибутку на додаткові пайові внески членів кредитної спілки; Дані про пов'язаних із кредитною спілкою осіб; Дані про договори за кредитами, розміщеними та отриманими кредитною спілкою коштами; Дані про операції за

Продовження таблиці 1

	кредитами, розміщеними та отриманими кредитною спілкою коштами; Дані про договір про залучення вкладу (депозиту) члена кредитної спілки; Дані про операції за залученим вкладом (депозитом) члена кредитної спілки)[2].
Звітність для донорських організацій	Склад звітності та її наповнюваність визначає донор/грантодавець, наприклад донори коштів для громадських об'єднань вимагають надання звіту щодо понесених витрат за грантовим контрактом
Звітність для регуляторів	Наприклад, Звіт політичної партії про майно, доходи, витрати і зобов'язання фінансового характеру, що подається за формою, затвердженою наказом Національного агентства з питань запобігання корупції від 19.02.2021 № 102/21, зареєстрованою у Міністерстві юстиції України 15.04.2021 за № 508/36130)[3].
Звітність за договорами (наприклад, угоди про спільну діяльність)	Склад звітності та її наповнюваність визначається договором
Податкова звітність, підготовлена за спеціальними правилами	Податкові декларації

Такі звіти можуть складатися за касовим методом, на підставі податкових, договірних вимог, тощо.

Основна мета аудитора за завданням по МСА 800 – надати незалежну думку щодо того, чи підготовлена фінансова звітність спеціального призначення відповідно до застосованої концептуальної основи звітування [1].

Для досягнення мети аудитор розв'язує задачі, що включають:

– оцінку прийнятності концептуальної основи спеціального призначення;

– розуміння потреб користувачів;

– визначення характеру, часу та обсягу процедур;

– формування звіту незалежного аудитора.

Етапи аудиту за МСА 800 включають: прийняття клієнта та завдання, планування, виконання аудиторських процедур (збір доказів та їх оцінку), формування аудиторського звіту.

МСА 800 також вимагає додаткових міркувань. Зокрема, фінансова звітність спеціального призначення може бути непридатною для широкого кола користувачів, тому аудитор повинен зазначити ці обставини у звіті. Звіт незалежного аудитора містить розділи: належний адресат звітності, думка аудитора; основа для думки; інша інформація; ключові питання аудиту; відповідальність управлінського персоналу та тих, кого наділено найвищими повноваженнями за систему внутрішнього контролю, оцінку безперервності діяльності; відповідальність аудитора за аудит фінансової звітності. *Проте,*

потребується уточнення та модифікація структури аудиторського звіту, у звіті обов'язково зазначаються:

– опис концептуальної основи спеціального призначення (посилання на нормативний документ, договір); посилання на її особливий характер;

– обмеження щодо використання (пояснювальний параграф – основа бухгалтерського обліку та обмеження щодо розповсюдження та використання);

– відповідальність управлінського персоналу за підготовку звітності відповідно до концептуальної основи спеціального призначення (посилання на нормативний документ, договір).

Типові проблеми та виклики практики щодо застосування МСА 800 пов'язані з тим, що замовник не завжди може чітко сформулювати вимоги до звітності через відсутність нормативного регулювання, відповідно ці обставини ускладнюють планування аудиту і виконання подальших аудиторських процедур. Крім того, користувачі можуть помилково застосовувати звітність спеціального призначення для загальних цілей, тому аудитор повинен у звіті обмежити сферу використання цієї звітності.

Не зважаючи на ряд проблем у застосуванні, МСА 800 забезпечує: збір та документування аудиторських процедур; дотримання принципу професійного скептицизму; прозорість та відповідність обставинам аудиторських звітів; захист інтересів користувачів; підвищення довіри до звітності спеціального призначення.

Список використаних джерел

1. Міжнародні стандарти контролю якості, аудиту, огляду, іншого надання впевненості та супутніх послуг. IAASB. 2021. Ч. I–III. URL: https://mof.gov.ua/uk/international_quality_control_standards_quality_management_audit_review_other_assurance_and_related_services-779
2. Про затвердження Правил складання та подання звітності учасниками ринку небанківських фінансових послуг до Національного банку України Постанова Правління Національного банку України від 25.11.2021 р № 123 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0123500-21#Text
3. Звіт політичної партії про майно, доходи, витрати і зобов'язання фінансового характеру, що подається за формою Наказ Національного агентства з питань запобігання корупції від 19.02.2021 № 102/21 URL: https://wiki.nazk.gov.ua/category/zapobigannya-politychnij-koruptsiyi/roz-yasnennya-zakonu-ukraini-pro-politichni-partii-v-ukraini-stosovno-finansuvannya-ta-podannya-zvitnosti-politichnih-partiy/perelik-skorochen-polit/

Сафарова А.Т.,
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри обліку і оподаткування;
Волинський національний університет імені Лесі Українки

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЗВІТНОСТІ У КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Європейський вектор розвитку є ключовим чинником модернізації методології бухгалтерського обліку в Україні. Процес адаптації до стандартів ЄС та впровадження МСФЗ трансформує вітчизняну звітність, роблячи її прозорою та зрозумілою для глобальних інвесторів. Така гармонізація законодавства з європейськими директивами не лише уніфікує інформаційне поле, а й суттєво підвищує рівень довіри міжнародної спільноти до фінансових показників українських компаній.

Процес євроінтеграції України вимагає докорінної трансформації системи фінансової та нефінансової звітності. Основна мета – створення єдиної «мови» бізнесу, яка зробить українські компанії зрозумілими для європейських інвесторів, кредиторів та регуляторів. Мова йде не просто про зміну форм звітів, а про перехід до філософії прозорості та підзвітності перед суспільством.

Засадний Б. у своїй праці виділяє три ключові проблеми в системі бухгалтерського обліку в Україні, які не дозволяють повноцінно перейти на використання МСФЗ під час формування фінансової звітності:

1) спадкова залежність податкового законодавства України від формальних показників фінансової звітності створює системний бар'єр для впровадження принципу превалювання сутності над формою. В умовах жорсткого адміністрування вітчизняний менеджмент демонструє психологічну та операційну неготовність до повної прозорості, оскільки відображення реального економічного змісту операцій часто вступає у фіскальний конфлікт із формальними вимогами до первинної документації;

2) сьогодні в Україні спостерігається інституційна деформація мети впровадження МСФЗ: замість задоволення потреб інвесторів, основним бенефіціаром та замовником звітності де-факто виступає держава. Декларована мета – прозорість для приватизації та полегшення кредитування – стикається з реаліями нефункціонуючого фондового ринку. Більше того, банківська система часто ігнорує стандартизовані показники звітності, керуючись суб'єктивними внутрішніми алгоритмами оцінки ризиків при кредитуванні реального сектору;

3) менталітет і професійний досвід вітчизняних бухгалтерів здебільшого не відповідає поставленому завданню. Слід визнати, що в Україні здебільшого весь бухгалтерський облік зводиться лише до підрахунку податків. Економічну ефективність бізнесу на підставі інформації управлінського обліку здійснюють безпосередньо власники на невеликих підприємствах або фахівці із закордонною освітою у сфері фінансів та досвідом роботи [11, с. 690].

Шурпенкова Р. К., Сарахман О. М. зазначають, що сьогодні інтегрована звітність виступає еволюційним етапом концепції сталого розвитку, пропонуючи комплексну модель розкриття результатів діяльності підприємства. Вона дозволяє гармонізувати фінансові показники з ESG-факторами, створюючи цілісну картину ризиків та перспектив. Попри активне впровадження цієї практики провідними українськими та закордонними компаніями, уніфікація звітності через створення національного стандарту на їх думку є недоцільною. Це зумовлено як унікальністю кожної бізнес-моделі, так і достатністю існуючих міжнародних стандартів для задоволення запитів стейкголдерів.

Важливою перевагою інтегрованого підходу є подолання недоліків традиційної нефінансової звітності: низької довіри, порушення термінів оприлюднення та відірваності даних від стратегічного контексту компанії [2, с. 162].

Шепель І. В. у своєму дослідженні акцентує увагу на тому, що євроінтеграційні процеси відіграють визначальну роль у розвитку методології фінансового обліку в Україні, зумовлюючи її поступову адаптацію до міжнародних стандартів та практик Європейського Союзу. Євроінтеграційний вектор розвитку України виступає ключовим каталізатором модернізації вітчизняної системи бухгалтерського обліку. Цей процес базується на адаптації національного законодавства до Директив ЄС та впровадженні МСФЗ, що критично важливо для забезпечення прозорості та зіставності звітності на міжнародному рівні.

Комплексна гармонізація методології охоплює не лише нормативно-правове регулювання, а й трансформацію професійних стандартів та компетенцій фахівців. Зокрема, ключовими напрямами є: адаптація національних стандартів обліку до МСФЗ, з урахуванням специфіки функціонування українських суб'єктів господарювання; удосконалення законодавчого регулювання бухгалтерського обліку, зокрема шляхом гармонізації з Директивами ЄС (2013/34/ЄС щодо фінансової звітності) [3, с. 548].

Як бачимо з проведеного аналізу праць науковців, основним орієнтиром залишається повна імплементація Директиви 2013/34/ЄС. *Перспективи розвитку включають наступні кроки:*

- перехід від паперових та PDF-звітів до машиночитаних форматів (iXBRL). Це дозволяє автоматично порівнювати показники українських підприємств з аналогами в ЄС через єдині бази даних (наприклад, ESAP);
- впровадження диференційованого підходу, де малі та середні підприємства мають менше регуляторне навантаження, що відповідає принципу «спочатку думай про малих»;
- усунення розбіжностей між НП(С)БО та МСФЗ шляхом їх поступового зближення для зменшення витрат бізнесу на подвійний облік.

Найбільш динамічним напрямком є впровадження звітності зі сталого розвитку. Згідно з новою Директивою ЄС CSRD (Corporate Sustainability Reporting Directive), звітність перестає бути лише фінансовою.

Перспективним напрямом в Україні є запровадження стандартів ESRS. Українські компанії, що працюють на ринку ЄС або є частиною ланцюгів постачання європейських гігантів, мають звітувати за екологічними (E), соціальними (S) та управлінськими (G) критеріями. Також застосування принципу подвійної суттєвості має важливий вплив на звітність. Зокрема, компанії повинні розкривати не лише те, як кліматичні зміни впливають на їхній прибуток, а й те, як їхня діяльність впливає на навколишнє середовище та людей.

У контексті євроінтеграції зростає роль незалежного підтвердження звітності. Зокрема, якщо раніше перевіряли лише цифри, то тепер аудитори будуть підтверджувати достовірність даних про викиди CO2 чи гендерну рівність. Гармонізація роботи українських аудиторських фірм із вимогами європейського наглядового органу (CEAOB). Також відбувається посилення вимог до професійної етики відповідно до оновлених директив ЄС.

Попри позитивні перспективи, існують значні перешкоди. Це зокрема, нестача спеціалістів, які одночасно розуміються на МСФЗ, таксономії ЄС та ESG-метриках. Для багатьох підприємств перехід на нові стандарти звітності вимагає суттєвих інвестицій в IT-системи та консалтинг. Необхідність балансувати між вимогами прозорості та захистом чутливої інформації в умовах воєнного стану.

Звітність нового зразка виступає фундаментальною передумовою для залучення європейського капіталу. Доступ до кредитів від ЄБРР чи ЄІБ тепер прямо залежить від якості ESG-звітності. Прозора звітність знижує ризик-премію для країни, що в перспективі веде до зростання прямих іноземних інвестицій.

Отже, майбутнє звітності в Україні – це інтегрований підхід, де фінансові результати невіддільні від соціальної відповідальності. Пропонуємо прискорити розробку національної дорожньої карти з імплементації CSRD, інвестувати в автоматизацію збору даних (ERP-системи з модулями сталого розвитку), забезпечити безперервне навчання бухгалтерів та аудиторів через програми сертифікації, визнані в ЄС.

Список використаних джерел

1. Засадний Б. А. Перспективи розвитку національної системи бухгалтерського обліку в контексті євроінтеграційних процесів. *Економіка і суспільство*. 2019. № 20. С. 685-692. URL: https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1178

2. Шурпенкова Р. К., Сарахман О. М. Обґрунтування перспектив розвитку національної системи звітності на основі аналізу сучасного стану євроінтеграційних процесів України. *Бізнес, інновації, менеджмент: проблеми та перспективи :* зб. тез доп. V Міжнар. наук.-практ. конф. (25 квіт. 2024 р.). Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, Вид-во «Політехніка», 2024. С. 161 – 162. URL: https://surl.lu/mvctiq

3. Шепель І. В. Вплив євроінтеграційних процесів на розвиток методології

фінансового обліку в Україні. *Сучасні кризові явища в економіці та проблеми облікового, контрольного та аналітичного забезпечення управління підприємством*: матеріали XVII Міжнародної науково-практичної конференції (24 травня 2025 р). Відп. ред. О. А. Нужна. Вип. 17. Луцьк: ВІП ЛНТУ, 2025. С. 545 – 548. URL: https://confmanagement-proc.kpi.ua/article/view/303781

Сафронова О.М.,
кандидат наук з державного управління, доцент,
доцент кафедри права та публічного управління;
Національна академія статистики, обліку та аудиту

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ВЗАЄМОДІЇ ОРГАНІВ ВЛАДИ ТА СУБ'ЄКТІВ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПРИ ЗДІЙСНЕННІ РЕГУЛЯТОРНОЇ ПОЛІТИКИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ УКРАЇНИ

Здійснення державної регуляторної політики – особливого напряму державної політики, спрямованого на вдосконалення правового регулювання господарських відносин, а також адміністративних відносин між регуляторними органами або іншими органами державної влади та суб'єктами господарювання, недопущення прийняття економічно недоцільних та неефективних регуляторних актів, зменшення втручання держави у діяльність суб'єктів господарювання та усунення перешкод для розвитку господарської діяльності, що здійснюється в межах, у порядку та у спосіб, що встановлені Конституцією та законами України [1, ст.1] – пов'язується із налагодженням ефективної взаємодії органів влади та суб'єктів підприємницької діяльності. Вирішення цієї проблеми передбачає, зокрема, використання сучасної методології прийняття і реалізації необхідних управлінських рішень уповноваженими органами влади з урахуванням усталених міжнародних стандартів та кращих управлінських практик у цій сфері відносин.

Йдеться насамперед про положення концепції «розумного регулювання» («smart regulation»), що знайшла свою реалізацію у багатьох провідних країнах світу, які прагнули підвищити ефективність управлінського впливу держави на перебіг господарських процесів та відчутно просунулись в пошуках найбільш прийнятних варіантів здійснення необхідних адміністративних реформ.

Вихідним постулатом упровадження концептуальних підходів «smart regulation» є перенесення уваги з процесу регулювання на результат, визначення найбільш раціонального сценарію його досягнення. В основу втілення цього підходу покладено принцип дотримання балансу між впливом держави та самостійністю ринку шляхом делегування частини повноважень органів влади недержавним структурам, проведення оцінки регуляторного впливу та публічних консультацій.

Це також передбачає скорочення і спрощення регуляторних вимог, установлення точних термінів дії нормативних актів із використанням широкого інструментарію моніторингу їх імплементацією та надання переваги застосування засобів непрямого регулювання. Для цього застосовується низка узгоджених, збалансованих механізмів та інститутів, які у сукупності забезпечують якість зворотних зв'язків всіх учасників регуляторного процесу завдяки використанню низки специфічних методів: правових експериментів, оцінки (аналізу) регуляторного впливу, оцінки (аналізу) фактичного впливу, забезпечення відкритості нормативної бази, підвищення доступності чинних нормативних правових актів та їх проектів, спрощення мови нормативних актів тощо. Цілі регулювання за цих обставин досягаються з меншими витратами, що у підсумку підвищує якість та ефективність регуляторних впливів.

У прикладному сенсі використання методології «smart regulation» при прийнятті рішень уповноважених органів влади щодо формування і реалізації регуляторної політики передбачає, зокрема, упровадження ризико-орієнтованого підходу. Упровадження цього підходу супроводжується додержанням правил вибірковості (обрання регуляторними органами найбільш прийнятних для цієї сфери господарських відносин інструментів моніторингу, контролю, профілактики порушень обов‘язкових вимог); імплементацією механізму «реагуючого регулювання» (ті чи інші регуляторні норми мають реалізовуватися залежно від профіля і поведінки конкретних суб‘єктів господарювання); урізноманітненням форм і методів регулювання (насамперед – в частині розширення набору засобів позитивної мотивації для суб‘єктів господарювання).

Зміни у застосуванні підходів забезпечення регуляторного впливу держави передбачає також розширення можливостей цифровізації процесів і відносин відповідної публічно-управлінської діяльності. Цифрові рішення, зокрема, можуть ефективно скоротити час, що витрачаються суб‘єктами господарювання на звітність перед державними регуляторними органами, завдяки можливості повторного використання даних, передачі бізнес-даних безпосередньо з внутрішніх систем та усунення ручних процесів. Крім того, цифрові рішення можуть покращити комунікацію та гнучкість правозастосування регуляторних норм. За цих обставин розширення можливостей застосування цифрових технологій вважається одним з ключових напрямів використання методологічних підходів «smart regulation» при формуванні і реалізації регуляторної політики держави в сучасних умовах господарювання.

Потреби практичного упровадження такого роду підходів до здійснення державної регуляторної політики зумовлює необхідність розвитку існуючої системи взаємодії уповноважених органів влади та суб’єктів підприємницької діяльності. Так, у цьому випадку мова ведеться насамперед про посилення інституційної спроможності Державної регуляторної служби України на засадах розмежування повноважень та зон відповідальності між різними органами влади у сферах, якими опікується згадана служба, обмеження адміністративних інструментів із реагування на незаконні рішення в частині необґрунтованих

регуляторних актів, незаконних рішень контролерів, а також підвищення ефективності внутрішніх управлінських та бізнес-процесів служби з урахуванням можливостей застосування ризик-орієнтованих технологій.

Перспективним напрямом розвитку взаємодії органів влади та суб'єктів підприємницької діяльності уявляється також підвищення рівня цифровізації діяльності Державної регуляторної служби України шляхом модернізації її інформаційно-комунікаційної системи, забезпечення належного рівня захисту інформації та реагування на кіберзагрози. Зазначені позиції, на наш погляд, доцільно відобразити при розробці та щорічному уточненні комплексу заходів, зорієнтованих на виконання Стратегії розвитку Державної регуляторної служби України на період до 2027 року [2].

Список використаних джерел

1. Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності: Закон України від 11 вересня 2003 року № 1160-IV (зі змінами та доповненнями). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1160-15#Text
2. Стратегія розвитку Державної регуляторної служби України на період до 2027 року URL: https://www.drs.gov.ua/wp-content/uploads/2025/05/SURGe_STRATEGIYA_DRS-3-1.pdf

Свирида О.А.,
директор;
Фаховий коледж бізнесу та аналітики
Національної академії статистики, обліку та аудиту;
Корінний В.О.,
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти,
освітньо-професійної програми «Міжнародний менеджмент»;
Національна академія статистики, обліку та аудиту

ЕКОНОМІЧНИЙ АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ МІЖНАРОДНИХ КОМПАНІЙ ЯК ІНСТРУМЕНТ ВИЯВЛЕННЯ РЕЗЕРВІВ РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ

Економічний аналіз у сучасному науковому дискурсі розглядається як інтегрована інформаційно-аналітична система, що забезпечує комплексну оцінку ефективності діяльності підприємств та виступає основою для прийняття обґрунтованих управлінських рішень. У контексті функціонування міжнародних компаній в Україні його значення зростає, оскільки він дозволяє не лише оцінити результати діяльності, а й виявити внутрішні резерви розвитку, підвищити конкурентоспроможність та забезпечити фінансову стійкість бізнесу.

В умовах глобалізації та високої динамічності бізнес-середовища економічний аналіз трансформується у ключовий інструмент управління ефективністю діяльності міжнародних компаній. Особливої актуальності набуває комплексний підхід до аналізу, що передбачає інтеграцію фінансових, організаційних, правових і репутаційних аспектів діяльності підприємства, що дозволяє сформувати цілісне уявлення про його функціонування та визначити напрями підвищення результативності.

У роботі запропоновано систематизацію інструментів економічного аналізу ефективності діяльності міжнародних компаній, що дозволяє комплексно оцінювати їх фінансовий стан, управлінські процеси та ринкові позиції, а також виявляти потенційні резерви розвитку (табл. 1).

Таблиця 1

Інструменти економічного аналізу ефективності діяльності міжнародних компаній

Напрям аналізу	Інструменти економічного аналізу	Джерела даних	Аналітичний результат
Фінансова ефективність	аналіз фінансової звітності; система фінансових коефіцієнтів; оцінка динаміки показників	баланс, звіт про фінансові результати, звіт про рух грошових коштів; дані фінансової аналітики	дозволяє оцінити прибутковість, ліквідність, фінансову стійкість та визначити резерви підвищення ефективності

Продовження таблиці 1

Правове середовище діяльності	аналіз юридичного статусу; оцінка регуляторних ризиків; моніторинг судових процесів	державні реєстри; судові бази даних; міжнародні регуляторні ресурси	дає змогу виявити правові обмеження та ризики, що впливають на ефективність діяльності
Ділова репутація та ринкова позиція	репутаційний аналіз; дослідження ринкової активності; аналіз партнерських зв'язків	рейтинги, відгуки клієнтів і партнерів; галузеві огляди; аналітичні платформи	формує уявлення про конкурентоспроможність та потенціал розвитку компанії
Організаційна ефективність	аналіз структури власності; оцінка корпоративного управління; аналіз управлінських процесів	дані про бенефіціарів; корпоративна звітність; внутрішні регламенти	дозволяє визначити рівень прозорості управління та наявність внутрішніх резервів підвищення ефективності
Цифрові інструменти аналізу	використання міжнародних інформаційних систем; автоматизований моніторинг; аналіз великих даних (Big Data)	цифрові платформи; бази даних; інформаційно-аналітичні системи	підвищує оперативність і точність аналізу, сприяє своєчасному виявленню змін та нових можливостей розвитку

Джерело: узагальнено та адаптовано автором на основі [1]

Водночас результати сучасних наукових досліджень свідчать, що економічний аналіз ефективності діяльності підприємств є невід'ємною складовою формування стратегії їх розвитку в умовах змін міжнародного середовища. Зокрема, обґрунтування стратегічних напрямів розвитку ґрунтується на комплексній оцінці внутрішніх можливостей підприємства, його ресурсного потенціалу, конкурентоспроможності та адаптивності до зовнішніх викликів. При цьому застосовуються як традиційні методи фінансово-економічного аналізу, так і стратегічні інструменти, зокрема SWOT- та PESTLE-аналіз, матричні підходи та експертні оцінки [2].

Крім того, комплексний економічний аналіз забезпечує можливість оцінювання не лише фінансових результатів діяльності, а й виробничих, інноваційних, кадрових та ринкових показників, що у сукупності формують основу для виявлення резервів підвищення ефективності діяльності міжнародних компаній. Це дозволяє підприємствам своєчасно адаптуватися до змін міжнародного бізнес-середовища та обирати оптимальні стратегії розвитку.

Важливою складовою підвищення ефективності діяльності підприємств є застосування системного підходу до економічного аналізу, орієнтованого на ідентифікацію внутрішніх резервів розвитку. Як свідчать сучасні дослідження,

економічний аналіз виконує ключову функцію у процесі прийняття управлінських рішень, забезпечуючи кількісну оцінку змін у виробничо-господарській діяльності та створюючи підґрунтя для підвищення ефективності використання ресурсів [3].

Зокрема, ефективність діяльності підприємства значною мірою залежить від якості аналітичного забезпечення процесів інвестування та модернізації. Економічний аналіз дозволяє оцінити доцільність інвестиційних рішень, визначити ефективність використання основних засобів та обґрунтувати напрями їх оновлення, що сприяє підвищенню продуктивності та конкурентоспроможності підприємств.

Застосування поетапної методики економічного аналізу, яка охоплює оцінку структури активів, джерел фінансування, ефективності використання ресурсів та впливу інвестицій на результати діяльності, дозволяє сформувати цілісне уявлення про ефективність функціонування підприємства та виявити потенційні резерви його розвитку [3].

Таким чином, комплексний економічний аналіз ефективності діяльності міжнародних компаній в Україні дозволяє не лише оцінити їх поточний стан, а й ідентифікувати приховані резерви розвитку, зокрема шляхом оптимізації витрат, підвищення продуктивності використання ресурсів, удосконалення управлінських процесів та активізації інноваційної діяльності. Виявлення таких резервів є важливою передумовою забезпечення довгострокової конкурентоспроможності підприємств як на національному, так і на міжнародному рівнях.

Водночас економічний аналіз виступає основою для формування ефективних управлінських рішень в умовах невизначеності та підвищених ризиків, характерних для сучасного економічного середовища України. Це зумовлює необхідність адаптації аналітичного інструментарію до впливу зовнішніх факторів, зокрема воєнного стану, трансформації регуляторного середовища та нестабільності ринкової кон’юнктури.

Перспективним напрямом розвитку економічного аналізу є інтеграція цифрових технологій, зокрема аналітики великих даних (Big Data), автоматизованих систем моніторингу та інтелектуальних інформаційних платформ, що дозволяє підвищити якість аналітичних висновків і забезпечити оперативність прийняття управлінських рішень.

Отже, економічний аналіз ефективності діяльності міжнародних компаній є важливим інструментом виявлення резервів розвитку та підвищення результативності бізнесу в Україні. Його комплексне застосування сприяє зміцненню фінансової стійкості підприємств, підвищенню їх конкурентоспроможності та формуванню передумов для сталого економічного зростання в умовах глобальних трансформацій.

Список використаних джерел

1. Лещенко, М.М., Пасенко, В.М., Шинкаренко, О.М. (2026). Економічний аналіз

як інструмент оцінки надійності бізнес-контрагентів у міжнародній комерційній діяльності. Economic space. 210, 341–346. DOI: 10.30838/EP.210.341-346

2. Parkhomenko, N. (2022). Formation of organizational development strategy of enterprise in context of changes in international environment. Management and entrepreneurship: trends of development 1(19). 20-27. DOI: 10.26661/2522-1566/2022-1/19-02

3. Izmailov, Y., & Moroziuk, O. (2025). Development of the methodology for economic analysis of fixed asset improvement. Economic analysis, 35 (2), 423-432. DOI: 10.35774/econa2025.02.423

Скорнякова Ю.Б.,
кандидат екномічних наук, доцент,
доцент кафедри обліку та оподаткування;
Мороз Л.І.,
здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти;
Запорізький національний університет

СПРОЩЕНА ФІНАНСОВА ЗВІТНІСТЬ ЯК ВАЖЛИВИЙ ЕЛЕМЕНТ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ МАЛОГО ПІДПРИЄМСТВА

Для формування дієвої системи управління, а також прийняття різноманітних управлінських рішень зовнішніми користувачами щодо співпраці із підприємством необхідна якісна інформація про фінансовий стан та результати діяльності підприємства, що забезпечується системою бухгалтерського обліку та фінансової звітності. Відповідно питання сутності спрощеної фінансової звітності та її ролі в інформаційному забезпеченні управління малим підприємством є надзвичайно актуальними як в площині економічної науки, так і для управлінської підприємницької практики.

Фінансова звітність є обов'язковою складовою звітності будь-якого сучасного підприємства, а її формування є певним логічним підсумком ведення бухгалтерського обліку. Варто визнати, що «основна вимога до інформації, представленої у звітності полягає в тому, щоб вона була інформативною для користувачів, тобто, щоб відомості, що містяться у фінансовій звітності, можна було використати для прийняття обґрунтованих рішень» [1. с. 44].

Основні критерії, яким має відповідати інформація є доречність, порівнянність, вірогідність, зрозумілість, правдивість, нейтральність. Обов'язковою умовою формування фінансової звітності є забезпечення належного рівня якості, оскільки в іншому випадку сформована звітність не зможе надати користувачам якісну інформацію для прийняття обґрунтованих та дієвих управлінських рішень. З цього приводу на увагу заслуговує думка В.Г. Гончарової і Р.Є. Янковського, які стверджують, що «основними вимогами до звітності є реальність, ясність, своєчасність, єдність методології звітних

показників, порівнянність звітних показників з минулими, а інформація, що надається у фінансових звітах, має бути зрозумілою та розрахованою для однозначного тлумачення її користувачами, за умови, що вони мають достатні знання та зацікавлені у сприйнятті цієї інформації» [1, с. 45].

Відповідно до норм Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» «фінансова звітність – звітність, що містить інформацію про фінансовий стан та результати діяльності підприємства» [2].

Одним із можливих варіантів формування фінансової звітності для вітчизняних підприємств є спрощена фінансова звітність. Фінансову звітність у такій формі складають малі підприємства та мікропідприємства відповідно до норм Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 25 «Спрощена фінансова звітність» [3].

Критерії ідентифікації малих підприємств та мікропідприємств передбачені статтею 2 Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні». Так, мікропідприємствами є підприємства, показники яких на дату складання річної фінансової звітності за рік, що передує звітному, відповідають щонайменше двом із критеріїв [2]. Малими визнаються підприємства, які не відповідають критеріям для мікропідприємств та показники яких на дату складання річної фінансової звітності за рік, що передує звітному, відповідають щонайменше двом із критеріїв [2]. Відповідні кількісні критерії ідентифікації, якими якісно є балансова вартість активів, чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) і середня кількість працівників, представлені в таблиці 1.

Таблиця 1

Критерії ідентифікації малих підприємств і мікропідприємств в Україні

Критерій ідентифікації	Мікропідприємства	Малі підприємства
Балансова вартість активів	до 350 тис. євро включно	до 4 млн. євро включно
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	до 700 тис. євро включно	до 8 млн. євро включно
Середня кількість працівників	до 10 осіб включно	до 50 осіб включно

Джерело: складено за джерелом [2]

Формування фінансової звітності за спрощеною формою дозволяє підприємствам із невеликими масштабами діяльності знизити рівень складності облікової роботи, спростити процедури обліку, але в той же час забезпечувати надання користувачам якісної інформації про фінансовий стан та результати діяльності підприємства.

Спрощена фінансова звітність складається з двох основних складових, що містять основні показники діяльності підприємства:

- ✓ Баланс (форми 1-м і 1-мс), що презентує інформацію про склад активів та пасивів підприємства на початок та кінець звітного періоду;
- ✓ Звіт про фінансові результати (форми 2-м і 2-мс), що презентує інформацію про доходи, витрати та фінансові результати діяльності підприємства за звітний період.

Баланс підприємства, у тому числі у складі спрощеної фінансової звітності, є основним бухгалтерським звітом, що відображає активи (майно), власний капітал та зобов'язання (заборгованість) підприємства у грошовому виразі на певну дату. Формується баланс за таким собі основним бухгалтерським рівнянням: «Активи = Власний капітал + Зобов'язання», що забезпечує повноту відображення інформації для оцінки фінансового стану та відповідно забезпечує можливість якісної та логічної оцінки структури майна підприємства та джерел його формування.

Звіт про фінансові результати відображає результати діяльності підприємства за певний період, тобто доходи підприємства, його витрати, фінансовий результат, тобто прибуток або збиток.

Спрощена фінансова звітність як фінансова звітність повинна містити лише доречну інформацію, яка впливає на прийняття рішень користувачами, дає змогу вчасно оцінити минулі, теперішні та майбутні події, підтвердити та скоригувати їхні оцінки, зроблені у минулому [4].

Основними перевагами спрощеної фінансової звітності можуть бути визнані такі:

- ✓ спрощення процедур бухгалтерського обліку та зменшення обсягу облікової роботи;
- ✓ пришвидшення формування фінансової звітності;
- ✓ забезпечення формування зрозумілої інформації про фінансовий стан та результати діяльності підприємства;
- ✓ створення інформаційної бази для оперативного аналізу діяльності підприємства.

Використання спрощеної фінансової звітності дозволяє менеджменту підприємства та його власникам оперативно оцінювати фінансовий стан, покращувати систему управління, приймати ефективні управлінські рішення. Для керівництва підприємства спрощена фінансова звітність є основою для оцінки фінансового стану, аналізу ефективності діяльності, планування доходів і витрат, прийняття тактичних та стратегічних управлінських рішень.

З метою покращення системи формування спрощеної фінансової звітності та відповідно таким чином підвищення якісного рівня інформаційного забезпечення управління малим підприємства, на нашу думку, доцільно:

- ✓ впроваджувати автоматизацію та цифровізацію процесів управління в цілому та обліку зокрема;
- ✓ використовувати сучасні програмні продукти для ведення обліку;
- ✓ удосконалювати систему внутрішнього контролю;

✓ розширювати перелік аналітичних процедур за показниками спрощеної фінансової звітності для інформаційно-аналітичного обґрунтування управлінських рішень.

Підсумовуючи, варто зазначити, що спрощена фінансова звітність є важливим інструментом інформаційного забезпечення системи управління малим підприємством. Вона забезпечує користувачів необхідною фінансовою інформацією при одночасному спрощенні та скороченні обсягу бухгалтерських процедур. Використання спрощеної фінансової звітності дозволяє підприємствам оперативно оцінювати результати діяльності, здійснювати активний моніторинг фінансового стану та приймати дієві управлінські рішення. Подальше вдосконалення системи спрощеної фінансової звітності має бути спрямоване на підвищення якості інформації та розширення можливостей її використання в управлінні підприємством малого бізнесу.

Список використаних джерел

1. Гончарова В.Г., Янковський Р.Є. Фінансова звітність як інформаційне забезпечення моніторингу фінансового стану підприємства. *Фінансові стратегії інноваційного розвитку економіки.* 2023. № 3 (59). С. 40-47.
2. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : Закон України від 16.07.1999 р. № 996-XIV. Дата оновлення: 01.01.2026. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text
3. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 25 «Спрощена фінансова звітність» : Наказ Міністерства фінансів України від 25.02.2000 р. № 39. Дата оновлення: 23.12.2025. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0161-00#Text
4. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» : Наказ Міністерства фінансів України від 07.02.2013 р. № 73. Дата оновлення: 23.12.2025. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13#Text

Скрипка О.О.,
здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти;
Національний університет «Київський авіаційний інститут»

ІННОВАЦІЙНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ СТРАТЕГІЙ МАРКЕТИНГУ ПЕРСОНАЛУ КОМПАНІЙ В КРИЗОВИЙ ТА ПОСТКРИЗОВИЙ ПЕРІОДИ

Кризові явища останні років, зумовлені пандемією та воєнним станом в Україні, радикально змінили парадигму взаємодії між роботодавцем та працівником. Традиційні підходи до маркетингу персоналу, що базувалися на стабільних довгострокових стимулах, виявилися недостатньо гнучкими. Сьогодні інноваційна трансформація стратегій маркетингу персоналу стає не просто перевагою, а умовою виживання бізнесу.

Маркетинг персоналу в умовах кризи трансформується з інструменту «продажу вакансії» на інструмент побудови стійкої екосистеми довіри та безпеки. Можна виділити ключові напрями інноваційних змін:

1. Діджиталізація та автоматизація (HR Tech). Впровадження інноваційних систем управління тандемом «людина-технологія». Використання CRM-систем для внутрішніх корпоративних маркетплейсів бонусів, впровадження мобільних додатків для зворотного зв'язку та застосування ШІ для аналізу емоційного стану працівників.

2. Гнучкість та дистанційність (Remote-first strategy). Перехід від контролю робочого часу до контролю результату. Соціально-гуманітарний аспект тут полягає у забезпеченні Work-life balance працівника в умовах домашнього офісу.

3. Емпатичний рекрутинг та внутрішній брендинг. В кризовий період акцент зміщується на ментальне здоров'я (well-being) та психологічну підтримку. Компанії інтегрують програми релокації, підтримки сімей та ветеранські програми як частину свого ціннісного пропозиції роботодавця (EVP).

Посткризове відновлення вимагатиме від компаній стратегій «випереджаючого маркетингу». Це передбачає інвестиції в перекваліфікацію (reskilling) та підвищення кваліфікації (upskilling) персоналу, оскільки ринок праці після кризи завжди характеризується дефіцитом нових компетенцій.

Отже, інноваційна трансформація маркетингу персоналу полягає у переході від суто економічних відносин до людиноцентричної моделі, де цифрові технології (CRM-системи для персоналу, аналітичні платформи) поєднуються з глибокою соціальною відповідальністю бізнесу.

Список використаних джерел

1. Армстронг М., Тейлор С. Армстронгів посібник з управління людськими ресурсами. 15-те вид. Київ : КМ-Букс, 2023. 1024 с.

2. Сардак С. Е., Гаплицька В. В. Маркетинг персоналу : навч. посіб. Дніпро : ДНУ ім. О. Гончара, 2019. 184 с.

Ставицький О.В.,
кандидат економічних наук, доцент,
завідувач кафедри інформаційних технологій;
Ахметова А.О.,
здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти;
Національна академія статистики, обліку та аудиту

ХМАРНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕРЕРВНОСТІ БІЗНЕС-ПРОЦЕСІВ В УМОВАХ КРИЗОВОГО УПРАВЛІННЯ

В умовах глобалізації, цифровізації та динамічних соціально-економічних змін забезпечення безперервності бізнес-процесів набуває особливого значення. Кризові явища, зокрема економічні спади, військові конфлікти, пандемії та кіберзагрози, формують суттєві виклики для стабільного функціонування підприємств. За таких обставин хмарні технології розглядаються як ефективний інструмент адаптації до нестабільного середовища, що дозволяє підтримувати безперервність діяльності та підвищувати стійкість організацій.

Хмарні технології – це модель надання обчислювальних ресурсів (серверів, сховищ даних, програмного забезпечення) через мережу Інтернет за запитом користувача. Вони дозволяють підприємствам відмовитися від значної частини локальної інфраструктури, зменшити витрати на її обслуговування та підвищити гнучкість бізнес-процесів. Особливо важливим є те, що хмарні рішення забезпечують доступ до даних і сервісів з будь-якої точки світу, що є критично важливим в умовах кризового управління.

Хмарні сервіси спрямовані на забезпечення різноманітної діяльності користувачів у сучасному інформаційно-комунікаційному середовищі. Це обумовлено наявністю численних груп та інтернет-спільнот, що взаємодіють у медійному просторі в режимі реального часу. Для координації діяльності таких спільнот функціонує спеціалізований інструментарій, який надає користувачам широкий доступ до інформаційного та розважального контенту [1].

У контексті бізнесу це означає, що компанії можуть ефективно координувати роботу співробітників, незалежно від їхнього фізичного місцезнаходження. Наприклад, у періоди карантинних обмежень або воєнних дій хмарні платформи дозволяють організувати дистанційну роботу, підтримуючи безперервність ключових процесів. Водночас забезпечується централізований доступ до даних, що зменшує ризик їх втрати або дублювання.

Особливу роль хмарні технології відіграють у сфері управління фінансами та бухгалтерським обліком. Сучасні підприємства дедалі частіше переходять до

використання хмарних бухгалтерських систем, що дозволяють автоматизувати значну частину облікових процесів. Завдяки цьому відбувається трансформація традиційних підходів до ведення обліку: рутинні операції виконуються швидше та з меншими витратами ресурсів. У результаті зменшується потреба у великій кількості бухгалтерського персоналу, а також підвищується загальна ефективність і точність облікової діяльності.

Завдяки хмарним рішенням, компанії можуть зменшити витрати на підтримку IT-інфраструктури, отримуючи доступ до бухгалтерських даних у реальному часі без необхідності інвестувати в дороге обладнання. Ці технології забезпечують надійне зберігання та захист даних, знижуючи ризики втрат або витоків інформації. Однією з важливих переваг є можливість доступу до облікових систем з будь-якого місця, що робить роботу бухгалтерів більш мобільною та гнучкою, а підприємства - більш адаптованими до сучасних умов ведення бізнесу [2].

Ще одним важливим аспектом є використання хмарних технологій у сфері управління взаємовідносинами з клієнтами (CRM) та організації бізнес-процесів. Сучасні хмарні платформи дозволяють автоматизувати маркетингову діяльність, аналізувати поведінку клієнтів і оптимізувати процеси продажу.

Співпраця з постачальниками технологій, такими як Google Cloud, Salesforce або AWS, дозволяє IT-підприємствам швидко адаптувати готові рішення до своїх потреб, зменшуючи витрати на розробку влас-них інструментів. Наприклад, інтеграція Salesforce для управління клієнтськими відносинами оптимізує марке-тингові та продажні процеси, підвищуючи ефективність взаємодії з клієнтами [3].

Крім того, хмарні технології забезпечують високий рівень надійності та безпеки даних. Провідні провайдери хмарних послуг використовують сучасні методи шифрування, резервного копіювання та захисту інформації. Це особливо важливо в умовах кіберзагроз, які часто посилюються під час кризових ситуацій. Завдяки автоматичному резервному копіюванню даних підприємства можуть швидко відновити роботу навіть у разі технічних збоїв або атак.

Не менш важливим є економічний аспект впровадження хмарних технологій. Вони дозволяють підприємствам оптимізувати витрати, оскільки оплата здійснюється лише за фактично використані ресурси. Це особливо актуально в умовах обмежених фінансових можливостей під час криз. Компанії можуть масштабувати свої ресурси залежно від потреб, що забезпечує гнучкість і адаптивність бізнесу.

Узагальнюючи, можна зазначити, що хмарні технології є потужним інструментом забезпечення безперервності бізнес-процесів в умовах кризового управління. Вони сприяють підвищенню гнучкості, мобільності та ефективності підприємств, забезпечують доступ до актуальної інформації, оптимізують витрати та підвищують рівень безпеки даних. У сучасному світі впровадження хмарних рішень стає не просто конкурентною перевагою, а необхідною умовою виживання та розвитку бізнесу.

Таким чином, використання хмарних технологій дозволяє підприємствам не лише адаптуватися до кризових умов, а й формувати нові підходи до управління, орієнтовані на цифрову трансформацію та сталий розвиток. Перспективи подальшого дослідження цієї теми полягають у вивченні ефективності конкретних хмарних рішень у різних галузях економіки та розробці стратегій їх оптимального впровадження.

Список використаних джерел

1. Dosenko A. Хмарні технології: прикладні технології сучасних платформ // Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика. 2022. Т. 33 (72). С. 257–262.
2. Надточій І., Крамаренко І., Гришина Н. Хмарні технології як інструмент ефективного управління фінансово-економічною безпекою та HR-технологіями в умовах цифровізації. Економічний простір. 2024. № 190. С. 187–191.
3. Варіс І., Кравчук О., Завгородня С. Цифрова трансформація бізнесу: вибір, впровадження та вдосконалення CRM-систем. Маркетинг і цифрові технології. 2021. Т. 5. № 2. С. 48–66. DOI: 10.15276/mdt.5.2.2021.5

Ставицький О.В.,
кандидат економічних наук, доцент,
завідувач кафедри інформаційних технологій;
Щербак П.Ю.,
здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,
Національна академія статистики, обліку та аудиту

ВИКОРИСТАННЯ ІТ-ТЕХНОЛОГІЙ В АУДИТОРСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

У сучасних умовах глобальної цифрової трансформації економіки інформаційні технології стають визначальним фактором розвитку професійної діяльності, зокрема у сфері аудиту. Динамічне зростання обсягів інформації, ускладнення фінансових господарських процесів та підвищення вимог до достовірності фінансової звітності формують потребу у застосуванні новітніх технологічних рішень. У таких умовах традиційні підходи до аудиту втрачають свою ефективність, що зумовлює необхідність переходу до цифрових методів аналізу та контролю.

Сутність трансформації аудиторської діяльності полягає у переході від класичних процедур перевірки до використання інтегрованих інформаційних систем та аналітичних інструментів. Якщо раніше аудит базувався переважно на вибірковому дослідженні документів, то сучасні інформаційні технології дозволяють здійснювати суцільний аналіз даних, що значно підвищує рівень достовірності отриманих результатів. Це особливо важливо в умовах зростання ризиків шахрайства та маніпуляцій з фінансовою інформацією.

Важливим елементом цифровізації аудиту є використання спеціалізованого програмного забезпечення, яке забезпечує автоматизацію рутинних процесів обробки даних. Негативним моментом є висока вартість комп'ютерних програм, і важливим є необхідність постійного оновлення, в додаток низька комп'ютерна грамотність користувачів [1]. Такі системи дозволяють швидко аналізувати великі масиви інформації, виявляти нетипові операції та формувати аналітичні звіти. У результаті зменшується вплив людського фактору, підвищується точність перевірки та скорочується час проведення аудиту. Водночас це змінює роль аудитора, який поступово переходить від виконавця технічних операцій до аналітики та консультанта. Кваліфікований IT-аудитор повинен надавати об'єктивну оцінку та поради (рекомендації) щодо аспектів якості IT [2].

Окрему роль у розвитку аудиторської діяльності відіграє використання технологій обробки великих даних та штучного інтелекту. Аналітика даних дозволяє аудиторам не лише виявляти помилки у фінансовій звітності, але й прогнозувати потенційні ризики. Використання алгоритмів машинного навчання сприяє автоматичному виявленню аномалій, що значно підвищує ефективність аудиторських процедур. Це відкриває нові можливості для переходу до ризик-орієнтованого аудиту, який передбачає концентрацію уваги на найбільш проблемних ділянках діяльності підприємства.

Не менш важливим напрямом є застосування хмарних технологій, які забезпечують доступ до даних у режимі реального часу незалежного від місця перебування аудитора. Це особливо актуально в умовах поширення дистанційних форм роботи, коли аудит може здійснюватися без фізичної присутності на підприємстві. Хмарні сервіси також сприяють підвищенню рівня співпраці між аудитором і клієнтом, забезпечуючи оперативний обмін інформацією.

Перспективним напрямом розвитку аудиту є використання технології блокчейн, яка забезпечує високий рівень захисту та незмінності даних. Завдяки своїм властивостям блокчейн може значно спростити процедури перевірки, оскільки інформація, що зберігається в розподіленому реєстрі, не може бути змінена без відповідного підтвердження. Це підвищує рівень довіри до фінансової інформації та зменшує потребу у додаткових перевірках.

Разом з тим, впровадження інформаційних технологій в аудиторську діяльності в Україні супроводжується рядом системних проблем. Насамперед, це недостатній рівень цифрової підготовки аудиторів, що обмежує можливості ефективного використання сучасних інструментів. Багато фахівців мають достатній рівень знань у сфері бухгалтерського обліку та аудиту, проте не володіють необхідними навичками роботи з аналітичними системами та програмним забезпеченням.

Крім того, суттєвим бар'єром є висока вартість впровадження інформаційних технологій, що особливо відчутно для малих та середніх аудиторських фірм. Обмеженні фінансові ресурси стримують процес цифровізації та не дозволяють повною мірою використовувати сучасні

технологічні можливосиі. Важливим аспектом також є недостатній рівень автоматизації підприємств-клієнтів, що ускладнює інтеграцію аудиторських систем їх інформаційною базою. Підвищенню якості аудиту та надання аудиторських послуг в Україні сприятиме лише система комплексних заходів, спрямованих на розвиток нормативно-законодавчої бази аудиту, запровадження якісної системи комп'ютеризації аудиту, здійснення контролю над рівнем компетентності аудиторів та якості наданих послуг, забезпечення реальної незалежності аудитора та запровадження санкцій і покарань аудиторів щодо недостовірності надання аудиторських послуг [3].

Окрему увагу слід приділити питанням кіпербезпеки, які набувають особливої актуальності в умовах цифровізації. Використання ІТ-технологій пов'язане з ризиками витоку конфіденційної інформації, що може мати серйозні наслідки як для аудиторських компаній, так і для їх клієнтів. Тому важливим завданням є забезпечення належного рівня захисту даних та впровадження сучасних систем інформаційної безпеки.

Аналіз міжнародного досвіду свідчить про те, що цифровізація аудиту є глобального тенденцію. У розвинених країнах інформаційні технології вже стали невід'ємною частиною аудиторської діяльності. Провідні аудиторські компанії активно використовують автоматизовані системи аналізу даних, цифрові платформи та інструменти штучного інтелекту, що дозволяє підвищити ефективність аудиту та забезпечити високий рівень якості послуг.

З урахуванням міжнародного досвіду, перспективи розвитку аудиторської діяльності в Україні пов'язані з активним провадженням інформаційних технологій, підвищенням рівня цифрової грамотності фахівців та гармонізацією національних стандартів з міжнародними. Важливим напрямом є також розвиток освітніх програм, спрямованих на підготовку аудиторів нового покоління, які володітимуть як професійними знаннями, так і сучасними ІТ-компетенціями.

Таким чином, інформаційні технології є ключовим фактором трансформації аудиторської діяльності в умовах цифрової економіки. Їх використання сприяє підвищенню якості аудиту, оптимізації робочих процесів та зниженню ризиків. Подальший розвиток аудиту в Україні має базуватися на інтеграції сучасних технологій, розвитку кадрового потенціалу та адаптації до міжнародних стандартів, що забезпечить підвищення конкурентоспроможності аудиторської галузі.

Список використаних джерел

1. Єрмоленко І. В. Сучасні проблеми аудиторських послуг в Україні. Вісник Сумського державного університету. Серія «Фінанси та економіка». 2020. №1. С. 91
2. Міністерство фінансів України. Практична методологія ІТ-аудиту. 2019. С. 4
3. Кашперська А. І. Сучасний стан та перспективи розвитку аудиторської діяльності в Україні. Економіка і суспільство. 2018. Вип. 19. С. 1273

Стратійчук М.О.,
викладач циклової комісії;
Стратійчук В.С.,
здобувачка фахової передвищої освіти;
Ржищівський індустріально-педагогічний фаховий коледж

УДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ ПРИ ЗДІЙСНЕННІ ВИДАТКІВ НА ОБОРОНУ ДЕРЖАВИ

У сучасних реаліях повномасштабної агресії питання раціонального використання оборонного бюджету перестає бути суто економічним завданням, перетворюючись на базовий чинник національної витривалості. Стрімке зростання видатків на потреби ЗСУ об'єктивно провокує ризики неефективного менеджменту ресурсів, що вимагає якісної трансформації підходів до державного фінансового контролю (ДФК). Сьогодні ДФК має трансформуватися з інструменту фіксації порушень у механізм превентивного супроводу оборонних програм [1].

Державний фінансовий контроль у сфері оборони – це система заходів, спрямованих на забезпечення законності, цільового використання та ефективності витрачання бюджетних коштів, виділених на потреби сектору безпеки і оборони. Його особливість полягає у поєднанні вимог фінансової дисципліни з необхідністю збереження державної таємниці та оперативності прийняття рішень. Органи державного контролю, які здійснюють контроль в сфері оборони: Рахункова палата України, Державна аудиторська служба України, Антимонопольний комітет України, Державне казначейство, Департамент внутрішнього аудиту Міноборони, НАБУ та САП.

Основні проблеми здійснення контролю оборонних видатків:

- обмежена прозорість фінансових потоків через наявність інформації з обмеженим доступом;
- баланс між секретністю та підзвітністю, який часто вирішується не на користь відкритості;
- фрагментарність контрольних повноважень між різними органами, що ускладнює комплексний нагляд;
- недостатній рівень попереднього контролю;
- корупційні ризики під час здійснення оборонних закупівель;
- недостатній рівень цифровізації процесів обліку та контролю;
- обмежений доступ громадського контролю до інформації у сфері оборони.

Специфіка контролю у цій сфері зумовлена постійним конфліктом між двома поняттями: необхідністю дотримання суворої фінансової звітності та режимом державної таємниці. З практики роботи органів, баланс між секретністю та підзвітністю часто зміщується не на користь прозорості, що

створює підґрунтя для корупційних зловживань. Часто спостерігається певна фрагментарність повноважень між Рахунковою палатою, Держаудитслужбою та підрозділами внутрішнього аудиту, що часто призводить до дублювання функцій або, навпаки, появи «сірих зон», не охоплених наглядом [4].

Аналізуючи причини існуючих проблем, варто виокремити низький рівень інтеграції цифрових рішень у процеси моніторингу. Більшість перевірок виявляють збитки тоді, коли кошти вже витрачені, а ресурси – втрачені.

Удосконалення системи має відбуватися за наступними пріоритетними векторами:

- по-перше, критично важливим є впровадження ризик-орієнтованого підходу. Замість суцільних перевірок доцільно концентрувати зусилля на етапах планування та укладання прямих оборонних контрактів, де ризик завищення цін є найвищим [3].;
- по-друге, необхідна реальна, а не декларативна діджиталізація: від автоматизованого обліку майна до впровадження аналітичних модулів на базі штучного інтелекту для виявлення недоліків у закупівлях;
- по-третє, актуальним залишається питання гармонізації внутрішнього аудиту Міноборони із стандартами NATO (зокрема, щодо фінансового менеджменту та звітності) [6].

Сучасні виклики, з якими стикається Україна, вимагають якісного переосмислення підходів до державного фінансового контролю у сфері оборони. Його трансформація має відбуватися у напрямі підвищення ефективності, прозорості та превентивності, що в кінцевому підсумку сприятиме зміцненню обороноздатності держави та гарантії суверенітету і територіальної цілісності України.

Список використаних джерел

1. Бюджетний кодекс України: Закон України від 08.07.2010 № 2456-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17.
2. Про оборонні закупівлі: Закон України від 17.07.2020 № 808-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/808-20.
3. Бариніна М. В. Напрями удосконалення державного фінансового контролю у сфері оборони в умовах воєнного стану. Економіка та суспільство. 2023. Вип. 50. URL: https://economyandsociety.in.ua.
4. Звіт Рахункової палати про результати аудиту ефективності використання коштів державного бюджету на забезпечення діяльності Збройних Сил України. 2024. URL: https://rp.gov.ua
5. Слободяник Ю. Б. Державний фінансовий контроль в Україні: стратегія розвитку та інноваційні підходи : монографія. Київ : Юстон, 2022. 340 с.
6. Шевчук О. А. Цифровізація контрольних процедур у секторі безпеки і оборони: виклики та перспективи. Фінанси України. 2024. № 1. С. 72–85.

Трохановський В.Д.,
здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти;
Карпатський національний університет імені Василя Стефаника

ДОЦІЛЬНІСТЬ ТА ОБ'ЄКТИВНІСТЬ ОЦІНКИ ВНУТРІШНЬОГО АУДИТУ ГРАНТОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Внутрішній аудит у закладах вищої освіти, зокрема у сфері грантової діяльності, набуває особливої актуальності в умовах зростання обсягів міжнародного фінансування та підвищення вимог до прозорості використання ресурсів. У цьому контексті постає не лише питання його доцільності як інструмента контролю та управління, але й питання об'єктивності результатів, що безпосередньо впливає на рівень довіри донорів та якість управлінських рішень.

Міжнародна нормативна база внутрішнього аудиту сформована в межах Міжнародної професійної практики внутрішнього аудиту (IPPF), ключовим елементом якої є Global Internal Audit Standards (2024), розроблені Institute of Internal Auditors [1]. Зазначені стандарти мають універсальний характер і визначають концептуальні засади функціонування внутрішнього аудиту незалежно від галузі чи типу установи. Вони охоплюють призначення аудиту, етичні засади, управління функцією, організацію та виконання аудиторських процедур.

У межах міжнародного підходу внутрішній аудит розглядається як незалежна та об'єктивна діяльність, спрямована не лише на перевірку відповідності, але й на оцінку ефективності систем управління ризиками, внутрішнього контролю та корпоративного управління. Така інтерпретація розширює функціональне призначення аудиту, трансформуючи його з інструмента контролю у стратегічний елемент управління.

Ключовим фактором забезпечення об'єктивності виступає інституційна незалежність внутрішнього аудиту. Міжнародні стандарти передбачають його підзвітність вищому органу управління або наглядовій раді, що мінімізує вплив виконавчого менеджменту на результати аудиту. Водночас допускається певна адаптація стандартів у публічному секторі за умови збереження базових принципів.

Національна нормативно-правова база внутрішнього аудиту в Україні сформована в межах системи державного фінансового контролю. Вона представлена Бюджетним кодексом України [2], постановою Кабінету Міністрів України №1001 [3] та Стандартами внутрішнього аудиту [4].

Національний підхід орієнтований переважно на забезпечення законності, правильності обліку та дотримання бюджетної дисципліни. Це формує контрольну модель аудиту, в якій аналітична та консультативна складові відіграють другорядну роль. Водночас адміністративна підпорядкованість

внутрішнього аудиту керівнику установи створює об'єктивний конфлікт інтересів і обмежує рівень його незалежності.

Етичні принципи діяльності аудиторів закріплені у Кодексі етики внутрішнього аудитора [5], проте їх реалізація ускладнюється відсутністю ефективних механізмів захисту від впливу керівництва.

Порівняння міжнародного та національного підходів дозволяє встановити наявність системного розриву. Міжнародна модель орієнтована на ризик-менеджмент, аналітичність та стратегічну роль аудиту, тоді як національна зберігає ознаки формалізованого контролю, спрямованого на перевірку відповідності. Ключовою проблемою виступає інституційна залежність внутрішнього аудиту, яка створює конфлікт інтересів між функцією контролю та адміністративною підпорядкованістю.

У сфері грантової діяльності зазначена проблема набуває більшої складності. Грантові проєкти передбачають дотримання специфічних вимог донорів, високий рівень фінансової дисципліни та прозорості, а також необхідність оперативного реагування на ризики. Водночас керівництво закладу вищої освіти зацікавлене у збереженні позитивної репутації та безперервності фінансування, що може впливати на об'єктивність аудиторських оцінок. У таких умовах виникає ризик пом'якшення висновків, обмеження доступу до інформації або формування вибіркових оцінок, та відсутність об'єктивного надання рекомендацій.

Додатковими чинниками, що знижують об'єктивність внутрішнього аудиту, є недостатня інтеграція з управлінським обліком, узагальненість фінансової інформації та відсутність спеціалізованих методик аудиту грантових операцій. Це обмежує можливість застосування ризик-орієнтованого підходу та знижує аналітичну цінність аудиту.

Таким чином, на основі проведеного аналізу формується ключова науково-практична проблема, яка полягає у суперечності між необхідністю внутрішнього аудиту як інструмента забезпечення ефективного управління грантовою діяльністю та обмеженістю його об'єктивності через інституційні та методичні чинники.

Вирішення цієї проблеми потребує системного підходу, що поєднує інституційні, методичні та технологічні заходи. Передусім доцільним є впровадження механізмів часткової інституційної незалежності, зокрема через запровадження подвійної підзвітності внутрішнього аудиту керівництву та колегіальним органам управління. Це дозволить зменшити вплив адміністративного фактору та підвищити неупередженість висновків.

Наступним напрямом є розробка спеціалізованого методичного інструментарію аудиту грантової діяльності, що враховує специфіку грантових угод, вимоги донорів та характерні ризики. Це має включати формування ризик-матриць, деталізацію процедур перевірки та впровадження аналітичних методів оцінки ефективності використання ресурсів, а також чіткі програма та план проведення аудиту.

Важливим елементом є інтеграція внутрішнього аудиту з управлінським обліком, що забезпечить доступ до деталізованих даних і підвищить якість аналітичних висновків. Паралельно доцільно впроваджувати цифрові інструменти аудиту, які дозволяють автоматизувати контрольні процедури, підвищити прозорість та зменшити суб'єктивний вплив.

Не менш важливим є розвиток професійних компетентностей внутрішніх аудиторів, зокрема у сфері грантового менеджменту, ризик-аналізу та етики. Це сприятиме підвищенню їх здатності забезпечувати об'єктивність навіть в умовах інституційного тиску.

Отже, внутрішній аудит грантової діяльності у закладах вищої освіти є об'єктивно необхідним елементом системи управління, однак його ефективність обмежується наявними інституційними та методичними недоліками. Підвищення об'єктивності можливе за умови комплексної трансформації підходів до організації аудиту, що включає посилення незалежності, розвиток методичного забезпечення, інтеграцію з обліковими системами та цифровізацію процесів. Реалізація зазначених заходів дозволить підвищити якість аудиторських висновків, рівень довіри донорів та загальну ефективність використання грантових ресурсів.

Список використаних джерел

1. Global Internal Audit Standards. The Institute of Internal Auditors. URL: https://www.theiia.org/en/standards/2024-standards/global-internal-audit-standards/
2. Бюджетний кодекс України : Закон України від 08.07.2010 № 2456-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17
3. Про затвердження Порядку проведення внутрішнього аудиту в органах державного сектору : постанова Кабінету Міністрів України від 28.09.2011 № 1001. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1001-2011-%D0%BF
4. Про затвердження Стандартів внутрішнього аудиту : наказ Міністерства фінансів України від 04.10.2011 № 1247. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1219-11
5. Кодекс етики внутрішнього аудитора. Міністерство фінансів України. URL: https://mof.gov.ua/storage/files/Kodeks_etiki_vnutrishnogo_audytora.pdf

Удодова Я.В.,
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри обліку та оподаткування;
Запорізький національний університет

РИЗИКИ ДЛЯ БІЗНЕСУ ПРИ НЕНАЛЕЖНОМУ ВЕДЕННІ ВОЄННОГО ОБЛІКУ

Підприємство в умовах війни піддається високому рівню невизначеності, середовище якого вимагає належної організації роботи з персоналом, а саме ведення військового обліку персоналу. Військовий облік – це не лише процес виконання вимог законодавства, а й процес, який дозволяє компанії захистити свій бізнес. Воно стало ще більш критичним через посилення мобілізаційних заходів, збільшення списку осіб, які підлягають взяттю на військовий облік, посилення контролю з боку державних органів.

Закон України «Про військовий обов'язок і військову службу» [1] та нормативно-правові акти Кабінету Міністрів України забезпечують належне ведення на підприємствах військового персонального обліку своїх працівників. Підприємства зобов'язані вчасно повідомляти документи про військовозобов'язаних і резервістів до територіальних центрів комплектування та відділів соціальної підтримки. Компанії повинні допомагати працівникам безперешкодно нести військову службу. Компанії стикаються з різними типами правових ризиків, фінансових ризиків, організаційних ризиків і шкоди репутації, коли вони не виконують цих зобов'язань.

Правові ризики проявляються у можливості притягнення посадових осіб підприємства до адміністративної відповідальності за порушення встановленого порядку ведення військового обліку. Посилення контрольних функцій держави в умовах воєнного стану призводить до збільшення кількості перевірок, що, у свою чергу, створює додаткове адміністративне навантаження на бізнес. Водночас навіть незначні порушення в документації можуть бути підставою для накладення штрафів та застосування інших заходів впливу [2].

Фінансові ризики виходять за рамки лише штрафів. Вони в основному пов'язані з потенційним раптовим відходом важливих працівників, які можуть бути викликані на службу, якщо компанія не забезпечила належним чином їхні посади. Коли критична інфраструктура або виробничі чи логістичні підприємства стикаються з цією ситуацією, це призводить до зупинки виробництва, розриву контрактів і втрати ділових відносин. Система військового обліку безпосередньо впливає на безперебійність діяльності та фінансову стабільність бізнесу.

Організаційні загрози пов'язані з недосконалими внутрішніми процесами управління персоналом. Відсутність організованого військового обліку працівників перешкоджає ефективному плануванню трудових ресурсів у разі гострої потреби у кваліфікованих робітниках. Погана практика ведення записів

показує, що системи внутрішнього контролю є слабкими, а стандарти управлінської дисципліни недостатніми. Компанія відчуватиме управлінську нестабільність у воєнних умовах, а її здатність реагувати на зовнішні загрози зменшуватиметься.

Окремо варто зазначити про репутаційні ризики. Дотримання норм законодавства у сфері мобілізаційної підготовки вбачається як показник соціальної відповідальності бізнесу. Порушення процедури ведення військового обліку здатне негативно позначитися на стосунках із державними установами, інвесторами та закордонними партнерами.

З огляду на це, варто розглядати воєнний облік як елемент системи управління ризиками підприємства. Його налагодження має ґрунтуватися на засадах системності, актуальності відомостей, внутрішнього нагляду та особистої відповідальності службових осіб. Практика доводить доцільність здійснення регулярного внутрішнього контролю стану військового обліку, запровадження електронних довідників кадрової інформації та вдосконалення фаховості працівників кадрових відділів стосовно свіжих змін законодавства. Важливою сферою покращення є включення процедур військового обліку до загальної системи корпоративного адміністрування та економічної безпеки підприємства.

Таким чином, недбале ведення воєнного обліку перетворюється з формального адміністративного проступку на чинник багатовимірного ризику для бізнесу. В умовах воєнного стану належна організація військового обліку є важливо необхідною умовою гарантування стабільності, керованості та фінансової стійкості підприємства, а також його відповідності сучасним засадам державної політики у сфері мобілізаційної підготовки.

Список використаних джерел

1. Про військовий обов’язок і військову службу : Закон України від 25.03.1992 № 2232-XII (зі змін. і доп.). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2232-12
2. Про затвердження Порядку організації та ведення військового обліку призовників, військовозобов’язаних та резервістів : постанова Кабінету Міністрів України від 30.12.2022 № 1487. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1487-2022-п

Царенко О.В.,
доктор економічних наук, професор,
голова комітету з контролю якості аудиторських послуг;
Аудиторська палата України

АДАПТИВНЕ РЕАГУВАННЯ НА ВІДНОСИНИ ТА ОПЕРАЦІЇ З ПОВ'ЯЗАНИМИ СТОРОНАМИ ПІД ЧАС АУДИТУ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ

З огляду на різні масштаби й області застосування МСА 550 «Пов'язані сторони» (далі – МСА 550), представляється доцільним регламентувати виконання подальших аудиторських процедур та виділити різні ситуації, що будуть вимагати від суб'єкта аудиторської діяльності (далі – САД) додаткових дій при виконанні окремих подальших аудиторських процедур по суті, зважаючи на деякі фактори ризику суттєвого викривлення, що виникають у зв'язку з нездатністю суб'єкта господарювання належним чином враховувати та розкривати відносини та операції з його пов'язаними сторонами.

Так, при не адекватному розкритті управлінським персоналом інформації про окремі операції з пов'язаними сторонами у примітках до фінансової звітності (цей ризик визначено аудитором як значний), як дії у відповідь на такий ризик, САД може виконати наступні аудиторські процедури для отримання прийнятних аудиторських доказів, зокрема:

• в залежності від обставин направити запити про зовнішнє підтвердження банкам, поручителям, іншим посередникам, юридичним фірмам, що консультують клієнта, для визначення особливих умов та суми операції;

• направити запити про зовнішнє підтвердження пов'язаним сторонам щодо цілей, умов та суми операції та співставити відповіді з поясненнями управлінського персоналу. Але враховуйте, що така процедура може бути менш ефективною, якщо у аудитора є підстави вважати, що суб'єкт господарювання може вплинути на відповіді пов'язаних сторін [2];

• ознайомитися із фінансовою звітністю або іншою доречною фінансовою інформацією (якщо є така можливість) пов'язаної сторони для отримання доказів щодо обліку таких операцій пов'язаною стороною; тощо.

Крім цього, існує ситуація, коли САД ідентифікував ризик суттєвого викривлення внаслідок шахрайства в результаті наявності пов'язаної сторони з домінуючим впливом і оцінив його як значний. При цьому, слід пам'ятати, що виявлення та оцінювання ризиків суттєвого викривлення відбувається у відповідності до вимог МСА 315 (переглянутий в 2019 році) «Ідентифікація та оцінювання ризиків суттєвого викривлення» (далі – МСА 315) та МСА 240 «Відповідальність аудитора, що стосується шахрайства, при аудиті фінансової звітності» (далі – МСА 240), але МСА 550 висовує дві додаткових вимоги.

По-перше, МСА 550 наголошує на тому, що якщо за результатами виконаних процедур оцінки ризиків аудитором було виявлено значні операції з

пов'язаними сторонами, що виходять за межі звичайного перебігу господарської діяльності суб'єкта господарювання, такі операції мають бути визначені ним як такі, що призводять до значних ризиків [1]. Відповідно до МСА 315 та інших відповідних МСА визначення значних ризиків дозволяє аудитору зосередити більше уваги на них шляхом виконання необхідних заходів реагування.

По-друге, якщо при виконанні процедур оцінки ризиків аудитор виявляє чинники ризику шахрайства через обставини, що стосуються існування пов'язаної сторони з домінуючим впливом, він повинен розглянути цю інформацію в процесі ідентифікації та оцінювання ризиків суттєвого викривлення внаслідок шахрайства з урахуванням вимог МСА 240, який звертає увагу аудитора на той факт, що домінування в управлінському персоналі однієї особи або невеликої групи осіб при одночасній відсутності компенсаторних заходів контролю є чинником ризику шахрайства [3].

Визначаємо, що у цих умовах подальші аудиторські процедури САД можуть враховувати, зокрема:

• запити та/або обговорення з управлінським персоналом і тими, кого наділено найвищими повноваженнями щодо ділових відносин, що існують між суб'єктом господарювання та пов'язаною стороною із домінуючим впливом;

• звертання до пов'язаної сторони із запитом про зовнішнє підтвердження, наприклад, щодо наявності чи відсутності певних умов про які стало відомо аудитору;

• інспектування значних контрактів з пов'язаною стороною;

• пошук належної історичної інформації через інтернет або у відповідних зовнішніх базах даних ділової інформації; тощо.

Якщо протягом аудиту встановлено наявність значних операцій з пов'язаними сторонами, що виходять за межі звичайного перебігу господарської діяльності суб'єкта господарювання, то подальші дії аудитора крім запитів управлінському персоналу щодо економічного обґрунтування таких операцій, наприклад, може бути інспектування контрактів та угод, укладених з пов'язаними сторонами по операціям, що виходять за межі звичайного ведення господарської діяльності, з метою оцінки економічного обґрунтування цих операцій тощо.

Перевіряючи твердження управлінського персоналу щодо проведення операції з пов'язаною стороною на таких самих умовах, що й операція з непов'язаною стороною (за ринковою угодою), САД має отримати прийнятні аудиторські докази у достатньому обсязі за допомогою наступних подальших процедур по суті, а саме:

• порівняти ціну операції з пов'язаною стороною з ціною аналогічної операції з непов'язаними сторонами (за ринковою угодою);

• інспектування договорів, контрактів або інших документів, що підтверджують умови операції з пов'язаними і непов'язаними сторонами, щоб отримати докази, що умови операції з пов'язаною стороною еквівалентні умовам, які зазвичай узгоджуються між незалежними сторонами. Ці документи

повинні містити інформацію про всі важливі умови операції, такі як: предмет операції, ціна операції, терміни виконання операції, умови платежу, умови гарантій тощо;

• залучити зовнішнього експерта, який визначить ринкову вартість і підтвердить ринкові умови операції;

• порівняти умови операції із загальновідомими ринковими умовами для подібних операцій на відкритому ринку;

• здійснити пошук даних в зовнішніх джерелах інформації щодо підтримки твердження управлінського персоналу про ринковість угоди;

• протестувати дані, надані управлінським персоналом, на підтримку тверджень про ринковість угоди на предмет їх точності, повноти та доречності; тощо.

Список використаних джерел

1. Міжнародні стандарти контролю якості, аудиту, огляду, іншого надання впевненості та супутніх послуг, видання 2016–2017 років. Частина 1. : Рада з міжнародних стандартів аудиту та надання впевненості URL: https://mof.gov.ua/storage/files/MCA%202016-2017_частина%201(1).pdf
2. Проскуріна Н.М. Розвиток процедур аудиту: теорія та методологія. Київ : Центр учбової літератури, 2012. 79 с.
3. Царенко О.В., Кармазін В.А. Об’єкти локалізації зусиль під час розробки та виконання аудиторських процедур як основа послідовних дій аудитора для запобігання ризику шахрайства. Ефективна економіка. 2022. № 9. URL: http://www.economy.nayka.com.ua

Цебень Р.Л.,
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри обліку, аудиту та оподаткування;
Хмельницький національний університет

ВПЛИВ ОСОБЛИВОСТЕЙ ОРГАНІЗАЦІЇ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ НА ОБЛІКОВО-ПОДАТКОВИЙ МЕХАНІЗМ ПІДПРИЄМСТВ СОНЯЧНОЇ ЕНЕРГЕТИКИ

Організація бухгалтерського обліку підприємств сонячної енергетики в сучасних умовах формується під впливом факторів воєнного стану та повоєнного відновлення економіки. Це зумовлює необхідність адаптації облікових підходів до підвищених ризиків і невизначеностей, відображення операцій, пов'язаних із пошкодженням і відновленням активів, релокацією виробничих потужностей, отриманням державної та міжнародної підтримки, а також активізацією інвестиційних процесів у сфері енергетичної інфраструктури. У таких умовах бухгалтерський облік має не лише забезпечувати достовірне відображення господарських операцій, а й виконувати важливу інформаційно-аналітичну функцію, спрямовану на підтримку управлінських рішень щодо відновлення діяльності, підвищення енергетичної стійкості та забезпечення довгострокового розвитку підприємств.

Наукові підходи до організації бухгалтерського обліку характеризуються широкою варіативністю. В. Сопко організацію бухгалтерського обліку описує узагальнено, як систему методів, способів та заходів, які забезпечують оптимальне функціонування бухгалтерського обліку та подальший його розвиток [1, с. 7-8]. З точки зору сукупності заходів власника, які мають цілеспрямований характер щодо створення, забезпечення, постійного впорядкування і вдосконалення функціонування системи бухгалтерського обліку та здійснення його процесу на підприємстві організацію обліку розглядає Ф.Бутинець [2, с.41]. С. Івахненков визначення організації бухгалтерського обліку поділив на три групи: до першої групи він відніс тлумачення організації бухгалтерського обліку як побудови системи обліку, до другої – визначення, у яких використовується системний підхід до організації обліку як важливої функції управління, до третьої – визначення організації обліку як управління обліковим персоналом [3, с. 114-118].

Дослідники трактують організацію бухгалтерського обліку як багатогранне явище – одночасно як об'єкт, процес, складову управлінської функції, інструмент реалізації цілей і завдань обліку, а також елемент його методології. Така різноманітність підходів є важливою для розвитку бухгалтерської науки, однак з практичної позиції виникає потреба у чітко структурованій системі елементів організації обліку, орієнтованій на управлінські потреби. За цих умов визначального значення набувають галузеві

особливості діяльності, які повинні враховуватися як ключові чинники організації бухгалтерського обліку.

Організація передбачає впорядкування та забезпечення ефективного функціонування системи, а також налагодження взаємодії між її елементами, що перебувають у тісному взаємозв'язку та функціональній залежності. Відповідно, організацію бухгалтерського обліку доцільно розглядати як сукупність методів, прийомів і засобів, спрямованих на забезпечення результативної діяльності підприємства та його сталого розвитку. Це реалізується через належне оформлення первинних документів, ведення облікових регістрів, формування облікової політики та раціональну побудову облікового процесу. Водночас ефективна організація облікових робіт сприяє оптимізації обробки інформації та забезпечує раціональний розподіл функціональних обов'язків між працівниками бухгалтерської служби.

Питання предмета організації бухгалтерського обліку широко висвітлене в наукових дослідженнях, де його сутність розкривається через визначення об'єктів обліку.

Об'єктом організації бухгалтерського обліку на підприємствах сонячної енергетики виступає система бухгалтерського обліку та сукупність господарських процесів і операцій, пов'язаних зі створенням сонячних електростанцій, експлуатацією обладнання, виробництвом і реалізацією електричної енергії, формуванням витрат і доходів, визначенням фінансових результатів, рухом грошових коштів, розрахунками з контрагентами, а також виконанням податкових зобов'язань.

Предмет організації бухгалтерського обліку підприємств сонячної енергетики доцільно трактувати як комплекс організаційних, методичних, інформаційних і контрольних рішень щодо побудови та функціонування облікової системи. Його спрямовано на формування повної, достовірної та своєчасної інформації про капітальні інвестиції, необоротні активи, процеси генерації та реалізації електроенергії, витрати, доходи, фінансові результати та податкові наслідки. Така інформація є необхідною для складання фінансової звітності, забезпечення податкових розрахунків і реалізації ціннісно-орієнтованого управління підприємством.

Метою організації бухгалтерського обліку на підприємствах сонячної енергетики є формування ефективної, економічно обґрунтованої системи обліку, яка забезпечує достовірне відображення операцій, пов'язаних із капітальними інвестиціями та необоротними активами, коректне формування витрат і доходів від виробництва та реалізації електроенергії, узгодження облікових підходів із податковими вимогами, а також створення інформаційної бази для оцінювання ефективності використання капіталу й управління вартістю підприємства.

Розвиток організації бухгалтерського обліку, який відбувається під впливом галузевих особливостей, призводить до зміни складових її елементів. Пропонується уточнити склад окремих традиційних складових організації обліку

з урахуванням особливостей діяльності підприємств сонячної енергетики та їх впливу на обліково-податковий механізм (табл. 1).

Таблиця 1

Елементи організації бухгалтерського обліку підприємств сонячної енергетики та їх вплив на обліково-податковий механізм

Елемент організації бухгалтерського обліку	Галузева специфіка для підприємств сонячної енергетики	Вплив на обліково-податковий механізм підприємства сонячної енергетики
Облікова політика підприємства	Значна частка необоротних активів (сонячні модулі, інвертори, підстанції), необхідність визначення строків корисного використання та методів амортизації	Впливає на фінансовий результат та базу оподаткування податком на прибуток
Первинний облік і документообіг	Фіксація обсягів генерації та відпуску електроенергії за даними лічильників і систем моніторингу	Забезпечує достовірність податкових розрахунків і підтвердження доходів
Робочий план рахунків та аналітичний облік	Деталізація обліку основних засобів за елементами сонячної електростанції та облік доходів за договорами реалізації електроенергії	Забезпечує формування інформації для фінансової і податкової звітності
Облік капітальних інвестицій і необоротних активів	Значні інвестиції у створення СЕС, капіталізація витрат на проектування, монтаж і підключення до мереж	Формує податкові різниці та впливає на амортизаційні відрахування
Облік витрат і формування собівартості	Переважання умовно-постійних витрат (амортизація, охорона, оренда землі)	Визначає фінансовий результат і податкову базу
Облік доходів від реалізації електроенергії	Реалізація електроенергії	Впливає на момент виникнення податкових зобов’язань
Податковий облік і податкове планування	Значний вплив амортизації та інвестиційних витрат на податкові зобов’язання	Забезпечує податкову безпеку підприємства
Внутрішній контроль	Контроль обсягів генерації, ефективності використання обладнання	Підвищує ефективність управління фінансовими та податковими показниками
Інформаційна система бухгалтерського обліку	Інтеграція бухгалтерського обліку з цифровими системами моніторингу генерації	Підвищує точність облікових даних і знижує податкові ризики

Джерело: складено на основі [4]

Систематизація елементів організації бухгалтерського обліку підприємств сонячної енергетики підтверджує їх комплексність, взаємозв’язок і вагомий вплив на формування обліково-податкового механізму. Кожен із виокремлених елементів – від розроблення облікової політики та організації обліку капітальних

інвестицій до побудови інформаційної системи й внутрішнього контролю – виконує не лише функцію відображення господарських операцій, а й створює основу для формування фінансового результату та визначення податкових зобов'язань підприємства.

Список використаних джерел

1. Сопко В. В. Бухгалтерський облік на підприємстві. Київ : Техніка, 2006. 560 с.
2. Організація бухгалтерського обліку: підручник / Ф. Ф. Бутинець, О. П. Войналович, І. Л. Томашевська; за ред. Ф. Ф. Бутинця. Житомир : Рута, 2006. 528 с.
3. Івахненков С. В. Інформаційні технології в організації бухгалтерського обліку: історія, теорія, перспективи Гильде Є.К. Житомир : АСА, 2001. 416 с.
4. Цебень Р.Л. Особливості організації бухгалтерського обліку на підприємствах сонячної енергетики та їх вплив на обліково-податковий механізм. Міжнародний науковий журнал "Інтернаука". Серія: "Економічні науки". 2026. № 3.

Цегельник Н.І.,
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри бухгалтерського обліку, оподаткування та аудиту;
Поліський національний університет

СОЦІАЛЬНІ МЕДІА ЯК ІНСТРУМЕНТ ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРИЙНЯТТЯ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ

Сучасна економіка все більше залежить від цифрових технологій, а інформація стає основою для прийняття управлінських рішень. Традиційні джерела обліково-аналітичних даних уже не повною мірою забезпечують своєчасне відображення змін у зовнішньому середовищі, що зумовлює потребу у розширенні інформаційної бази прийняття управлінських рішень.

Одним із таких додаткових джерел виступають соціальні медіа, які акумулюють значні обсяги даних про поведінку споживачів, ринкові настрої та конкурентне середовище. На відміну від традиційної звітності, ці дані формуються в режимі реального часу та відображають не лише фактичні результати діяльності, а й очікування, оцінки та реакції економічних агентів.

Попри зростаючий інтерес до використання соціальних медіа в управлінні, питання їх інтеграції в систему обліково-аналітичного забезпечення залишаються недостатньо розробленими. Зокрема, потребують уточнення напрями використання таких даних, їх вплив на якість управлінських рішень, а також методичні підходи до їх обробки та інтерпретації.

У зв'язку з цим дослідження ролі соціальних медіа як інструменту обліково-аналітичного забезпечення набуває особливої актуальності як у науковому, так і в прикладному аспектах.

Соціальні мережі виступають важливим інструментом для збору та аналізу даних про ринкове середовище, конкурентів та споживачів. Вони дають змогу підприємствам спостерігати за реакціями аудиторії, змінами у споживчих уподобаннях і ринковими тенденціями, що враховується під час прийняття управлінських рішень. Так, Макарович В. К., Селецька Д. О. та Пиріжок С. Є. виділяють ключові напрями використання соціальних медіа в обліково-аналітичній практиці: аналіз уподобань споживачів, оцінка ефективності маркетингових кампаній, прогнозування продажів та ризиків, а також підготовка аналітичних звітів для керівництва [1].

Паралельно, дослідження Завальницька О. та Холост В. показують, що соціальні медіа безпосередньо впливають на фінансову поведінку користувачів. Це відкриває нові можливості для планування, прогнозування та управління ризиками в підприємницькій діяльності [2].

Дані соціальних мереж дедалі частіше використовуються у бізнес-аналізі для оцінювання ефективності стратегій у режимі реального часу. Зокрема, Гречаник Н., Шурпа С. та Колєдіна К. підкреслюють, що соціальні медіа формують унікальний простір для аналізу споживацьких рішень, враховуючи не лише контент, але й взаємодію аудиторії [3].

Крім того, міжнародний досвід демонструє, що аналітика соціальних мереж значно підвищує якість управлінських рішень. Так, Patone R. та Zhang L. відзначають ефективність алгоритмів обробки великих даних у соціальних медіа для прогнозування ринкових тенденцій і стратегічного планування [4].

Інтеграція соціальних медіа в обліково-аналітичні процеси змінює підхід до роботи з інформацією на підприємстві. Дані стають доступними швидше, однак їх використання потребує належної систематизації та узгодження з внутрішніми інформаційними потоками. У таких умовах зростає значення аналітичної обробки інформації, оскільки саме вона визначає, наскільки отримані дані можуть бути корисними для оцінювання ринкової ситуації та прийняття управлінських рішень. Мороз Ю.Ю., Цаль-Цалко Ю.С. та Цегельник Н.І. [5] відзначають, що завдяки соціальним медіа підприємства можуть більш гнучко реагувати на зміни ринкового середовища та підвищувати конкурентоспроможність.

Враховуючи наведені підходи, використання соціальних медіа в обліково-аналітичній системі потребує більш узгодженої організації. Йдеться не стільки про впровадження окремих інструментів, скільки про їх поєднання в межах єдиної інформаційної логіки підприємства.

Зокрема, важливим кроком є поєднання даних соціальних мереж із внутрішніми інформаційними системами. Це дає змогу уникнути фрагментарності в аналізі та забезпечити цілісніше бачення діяльності.

Окремої уваги заслуговує використання прогнозної аналітики. Її застосування не завжди є простим з технічної точки зору, однак у ряді випадків дозволяє краще орієнтуватися в можливих змінах попиту та поведінки споживачів.

Не менш важливим є визначення показників, за якими можна оцінити вплив соціальних медіа на результати діяльності підприємства. За відсутності таких орієнтирів робота з даними часто має епізодичний характер.

Питання підготовки персоналу також не варто недооцінювати, оскільки інтерпретація інформації із соціальних мереж вимагає відповідних аналітичних навичок.

Крім того, цифрове середовище швидко змінюється, тому підходи до збору та обробки інформації потребують регулярного перегляду.

Запровадження таких підходів пов’язане насамперед із підвищенням оперативності управлінських рішень і більш зваженим використанням аналітичної інформації. Водночас їх практична реалізація може стати чинником зміцнення позицій підприємства в умовах динамічних змін ринкового середовища.

Таким чином, у наведеному дослідженні уточнено підходи до використання соціальних медіа в системі обліково-аналітичного забезпечення підприємства. Отримані результати свідчать, що такі ресурси можуть виконувати значно ширшу функцію, ніж допоміжне інформаційне джерело, поступово інтегруючись у процес формування аналітичної бази для прийняття управлінських рішень.

На відміну від традиційних облікових інструментів, соціальні медіа забезпечують доступ до даних, що відображають поведінкові реакції споживачів та репутаційні характеристики діяльності підприємства. Це розширює можливості аналізу зовнішнього середовища, однак водночас ускладнює процес інтерпретації інформації через її неструктурований характер. Практика використання таких даних показує, що їх ефективність визначається не лише обсягом, а передусім здатністю підприємства інтегрувати їх у наявні інформаційні системи. У цьому контексті важливого значення набуває застосування інструментів прогнозної аналітики, а також формування системи показників, що дозволяють оцінити вплив соціальних медіа на результати управлінських рішень.

Водночас слід враховувати, що інформація із соціальних мереж не завжди є достовірною або репрезентативною, що обмежує можливості її безпосереднього використання в обліково-аналітичних процесах. Це потребує обережного підходу до її відбору, перевірки та узагальнення.

Отже, використання соціальних медіа в обліково-аналітичній системі підприємства відкриває додаткові можливості для підвищення якості управлінських рішень, проте потребує адаптації існуючих підходів до роботи з даними та розвитку відповідних аналітичних компетенцій.

Список використаних джерел

1. Макарович В. К., Селецька Д. О., Пиріжок С. Є. Інформаційно-аналітичне забезпечення Social Media Marketing. *Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу*. 2022. №3(50), С. 29–35. DOI: 10.26642/pbo-2021-3(50)-29-35

2. Завальницька О., Холост В. Вплив соціальних мереж на фінансову поведінку споживачів. *Фінансовий простір.* 2024. № 3-4 (54). DOI: 10.30970/fp.3-4(54).2024.193200201

3. Цегельник Н. І. Адаптація кращих міжгалузевих практик цифрової трансформації до потреб телекомунікаційного сектору. *Теоретичні та прикладні питання економіки.* 2025. Випуск 2 (51). С. 323-338. DOI 10.17721/tppe.2025.51.23

4. Гречаник Н., Шурпа С., Колєдіна К. Особливості впливу соціальних медіа на поведінку споживачів. *Економіка та суспільство*. 2024. № 65. DOI: 10.32782/2524-0072/2024-65-28

5. Patone R., Zhang L. Social media data analytics for business decision making. *ArXiv preprint arXiv:1905.00635.* 2019. URL: https://arxiv.org/pdf/1905.00635

6. Мороз Ю.Ю., Цаль-Цалко Ю.С., Цегельник Н.І. Соціальні медіа в бізнесі: оцінка сучасного стану і тенденцій розвитку, статистика та обліковий процес забезпечення діяльності. *Інформаційне суспільство: сучасні трансформації*: колективна монографія. Вінниця: ФОП Корзун Д.Ю. 2020. С. 81-97.

Чабанюк О.М.,
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри обліку, аудиту та оподаткування;
Львівський торговельно-економічний університет;
старший науковий співробітник
лабораторії товарознавчих та економічних досліджень;
Львівський науково-дослідний інститут судових експертиз
Міністерства юстиції України

ТРАНСФОРМАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ У СИСТЕМІ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ ТА ЗВІТНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Система фінансової звітності підприємств відіграє важливу роль у функціонуванні економіки держави, оскільки забезпечує формування та поширення достовірної інформації про результати господарської діяльності суб'єктів господарювання. Вона є ключовим елементом інформаційного забезпечення управління, сприяє прийняттю обґрунтованих управлінських рішень, а також гарантує прозорість економічної діяльності підприємств для зовнішніх користувачів [3, с. 276]. Проте умови воєнного стану, запровадженого в Україні у зв'язку з повномасштабною агресією російської федерації, істотно вплинули на організацію бухгалтерського обліку та процес складання і подання фінансової звітності.

Початок активних бойових дій спричинив значні трансформації у фінансово-господарській діяльності підприємств. У нових умовах ключовим завданням для більшості суб'єктів господарювання стало не лише отримання економічних результатів, а й забезпечення безперервності функціонування та збереження ресурсного потенціалу. Підприємства опинилися перед численними викликами, пов'язаними з руйнуванням виробничої інфраструктури, переміщенням персоналу, порушенням логістичних ланцюгів, обмеженим доступом до інформаційних ресурсів та первинної документації. Це зумовило необхідність оперативної адаптації як нормативно-правового регулювання, так і практичних підходів до ведення бухгалтерського обліку.

З метою забезпечення стабільності економічної системи державою було запроваджено низку законодавчих змін, спрямованих на пом'якшення вимог до суб'єктів господарювання щодо виконання облікових та звітних обов'язків. Зокрема, законодавство передбачило можливість подання фінансової, податкової та статистичної звітності після припинення або скасування воєнного стану. Суб'єкти господарювання отримали право подати звітні документи протягом визначеного періоду після завершення особливого правового режиму без застосування до них адміністративної або кримінальної відповідальності за несвоєчасність. Такий підхід спрямований на зменшення фінансового та

організаційного навантаження на підприємства, діяльність яких була ускладнена воєнними подіями.

Водночас одним із ключових аспектів ведення бухгалтерського обліку в умовах війни є питання забезпечення принципу безперервності діяльності підприємства. Формуючи фінансову звітність, суб'єкти господарювання повинні оцінювати здатність продовжувати свою діяльність у майбутньому, враховуючи вплив воєнних ризиків, можливі економічні втрати та перспективи відновлення виробничих процесів. У таких умовах управлінський персонал має аналізувати різні сценарії розвитку подій і відповідним чином відображати їх у фінансовій звітності [2, 4].

Суттєвою проблемою для підприємств стала втрата або пошкодження первинних документів, що становлять основу системи бухгалтерського обліку. Значна частина підприємств, розташованих у районах активних бойових дій або на тимчасово окупованих територіях, втратила доступ до архівів облікової документації. У таких випадках законодавством передбачено можливість повідомлення контролюючих органів про обставини втрати або неможливість вивезення документів. У відповідному повідомленні необхідно зазначити перелік втрачених документів, звітні періоди, до яких вони належать, а також причини, що унеможливили їх збереження.

Бухгалтерський облік у період воєнного стану набуває ознак обліку діяльності в умовах надзвичайних подій. Це впливає на порядок визнання та оцінки доходів і витрат, а також на відображення фінансових результатів у звітності. Особливу увагу необхідно приділяти класифікації подій після дати балансу, визначаючи їх як коригувальні або некоригувальні, а також оцінювати вплив воєнних факторів на фінансовий стан підприємства.

Форс-мажорні обставини, спричинені військовою агресією, були офіційно підтверджені Торгово-промисловою палатою України. Визнання воєнних подій форс-мажором має важливе значення для суб'єктів господарювання, оскільки дозволяє обґрунтовувати неможливість виконання окремих договірних зобов'язань, а також пояснювати порушення термінів подання звітності або виконання фінансових операцій. Крім того, бойові дії суттєво ускладнюють процес взаємодії підприємств з користувачами фінансової інформації через порушення комунікаційної та транспортної інфраструктури.

Законодавчі зміни також передбачили певні податкові послаблення для бізнесу. Зокрема, платники податків можуть бути звільнені від фінансових санкцій у разі несвоєчасного виконання податкових зобов'язань за умови їх подальшого виконання у встановлений період після завершення воєнного стану. Це стосується подання податкової звітності, реєстрації податкових накладних та сплати податкових платежів. Такі заходи спрямовані на підтримку підприємницької діяльності в умовах економічної нестабільності.

Важливою особливістю обліку в умовах воєнного стану є відображення операцій, пов'язаних із наданням допомоги Збройним силам України та іншим оборонним формуванням. Передача товарів, робіт або послуг для потреб

оборони держави у багатьох випадках не розглядається як операція з реалізації для цілей оподаткування та не формує оподатковуваного доходу підприємства. Такий підхід стимулює участь бізнесу у підтримці обороноздатності країни.

Окрему увагу слід приділяти проведенню інвентаризації активів і зобов'язань. В умовах воєнного стану проведення інвентаризаційних процедур може бути ускладнене через відсутність доступу до майна або його розташування на територіях, де ведуться бойові дії. У таких випадках підприємствам дозволяється проводити інвентаризацію після відновлення безпечного доступу до активів. До моменту отримання можливості перевірки майна відповідні об'єкти можуть продовжувати обліковуватися у складі активів підприємства, але з урахуванням потенційних ризиків знецінення.

Проблемним аспектом також є облік необоротних активів і запасів, що знаходяться на тимчасово окупованих територіях або в зоні бойових дій. Такі активи можуть залишатися у складі балансу підприємства до моменту підтвердження їх втрати або відновлення контролю над ними. Водночас підприємства повинні оцінювати можливість знецінення таких активів і відображати відповідні втрати у фінансовій звітності відповідно до вимог національних стандартів бухгалтерського обліку.

Особливості стосуються і нарахування амортизації основних засобів. Наприклад, транспортні засоби або інші матеріальні активи, передані військовим формуванням у тимчасове користування, продовжують обліковуватися на балансі підприємства та підлягають амортизації до моменту їх повернення або документального підтвердження втрати. Аналогічний підхід застосовується і щодо тих об'єктів основних засобів, які тимчасово не використовуються через призупинення діяльності підприємства, якщо вони не переведені у стан консервації [1].

Окремим напрямом обліку є відображення гуманітарної допомоги та інших видів цільового фінансування. Такі ресурси, отримані підприємствами, обліковуються як зобов'язання або як елемент цільового фінансування та визнаються доходом поступово – у тих звітних періодах, коли здійснюються витрати відповідно до умов їх отримання.

Таким чином, воєнний стан суттєво вплинув на систему бухгалтерського обліку та фінансової звітності підприємств в Україні. Запроваджені законодавчі зміни дозволили бізнесу адаптуватися до складних умов функціонування, зменшивши регуляторне навантаження та надавши можливість гнучко реагувати на виклики воєнного часу. Водночас підприємства змушені переглядати свої облікові політики, удосконалювати внутрішні процедури контролю та враховувати специфічні ризики, пов'язані з воєнними подіями.

Перспективи розвитку системи бухгалтерського обліку в Україні пов'язані з подальшою гармонізацією національних стандартів із міжнародними вимогами, активним впровадженням цифрових технологій та автоматизацією облікових процесів. Використання сучасних інформаційних систем, хмарних сервісів та технологій штучного інтелекту сприятиме підвищенню ефективності

управління підприємствами та формуванню прозорого інформаційного середовища для інвесторів і державних органів [5, 6].

Отже, умови воєнного стану стали важливим фактором трансформації системи звітності підприємств. Попри значні труднощі, вони водночас стимулювали розвиток нових підходів до організації бухгалтерського обліку, удосконалення нормативно-правової бази та впровадження сучасних технологічних рішень, що створює передумови для подальшого відновлення та модернізації економіки України.

Список використаних джерел

1. Лобода Н. О., Чабанюк О. М. Бухгалтерський облік: у схемах і таблицях : навч. посіб. 2-ге вид. Київ : Алерта, 2024. 217 с. URL: https://alerta.kiev.ua/oblik-ta-podatki/943-loboda-n-o-chabanyuk-o-m-bukhgalterskij-oblik-u-skhemakh-i-tablicyakh-2-ge-vid.html
2. Лобода Н., Петришин Л., Чабанюк О. Інноваційні цифрові технології в організації обліку, звітності та аудиті підприємств. 2025. С. 101-118. DOI: 10.30970/fp.4(58).2025.101117118
3. Чабанюк О. М., Фурман Е. В. Методика складання та основні вимоги до фінансової звітності суб'єкта малого підприємництва. Науковий вісник НЛТУ України. 2015. Вип. 25.4. С. 276-280.
4. Чабанюк О. М., Турчиняк Х. В. Особливості аудиту фінансової звітності промислових підприємств. Науковий вісник національного лісотехнічного університету України : збірник науково-технічних праць. Львів : РВВ НЛТУ України. 2010. Вип. 21.2. 364 с.
5. Чабанюк О. М., Лобода Н. О., Кузьмінська К. І. Бухгалтерський облік та прикладні програмні рішення. BAS: бухгалтерія: навч. посібник. Київ : Алерта, 2024. 234 с. URL: https://alerta.kiev.ua/oblik-ta-podatki/944-chabanyuk-o-m-loboda-n-o-kuzminska-k-i-bukhgalterskij-oblik-ta-prikladni-programni-rishennya-basbukhgalteriya.html
6. Chabaniuk O., Holovachko V., Loboda N., Lytvynenko N., Novoseletska A. (2026). Improving The Accounting And Analytical Support Model For The Formation And Digitalization Of Enterprise Reporting. Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice, 1(66), 266–278. DOI: 10.55643/fcaptp.1.66.2026.5139

Чілікін О.Г.,
інспектор комітету з контролю якості аудиторських послуг;
Аудиторська палата України

АНАЛІЗ ПРИБУТКУ ТА РЕНТАБЕЛЬНОСТІ ЯК ОСНОВНИХ КРИТЕРІЇВ ОЦІНКИ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄИМСТВА

Досвід аналізу діяльності будь-якого суб'єкта господарювання свідчить про те, що бажаним кінцевим результатом їх діяльності є прибуток. Зростання якого створює фінансову базу для розширеного відтворення, а за величиною прибутку визначається рівень віддачі авансованого капіталу і доходність вкладень в активи підприємства. Як відносний показник ефективності діяльності підприємства – рентабельність, вимірює доходність підприємства з різних позицій. В показниках рентабельності проявляється взаємозв'язок абсолютної величини економічного ефекту (прибутку) і обсягу засобів, які використовуються для його одержання.

Аналіз фінансових результатів діяльності дозволяє визначити найбільш раціональні шляхи використання ресурсів і сформувати оптимальну структуру засобів підприємства [1]. Крім того, такий аналіз може виступати як інструмент прогнозування окремих показників діяльності підприємства, адже щоб отримати максимум прибутку, його необхідно обґрунтувати аналітичними розрахунками.

Метою аналізу прибутку і рентабельності є об'єктивна оцінка та виявлення резервів подальшого підвищення ефективності управління цими показниками фінансового результату діяльності підприємства.

Основними завданнями аналізу прибутку і рентабельності є:

- систематичний контроль за формуванням фінансових результатів;
- аналіз та оцінка рівня і динаміки показників прибутку;
- виявлення впливу факторів на прибуток і рівень рентабельності;
- дослідження напрямів ефективності використання прибутку;
- визначення резервів зростання суми прибутку та рівня рентабельності, розроблення рекомендацій щодо їх використання [2].

На першому етапі проводиться аналіз динаміки і структури фінансових результатів за видами діяльності підприємства: операційною, інвестиційною та фінансовою. Якщо підприємство за результатами звітного періоду має збиток від операційної діяльності, потрібно проаналізувати структуру операційних витрат за економічними елементами.

Другий етап – це проведення факторного аналізу валового прибутку чи збитку. На цьому етапі важливим є вивчення змін валового прибутку, який залежить від співвідношення цін, обсягу продажів і собівартості проданої продукції (товарів, послуг). Слід пам'ятати, що валовий прибуток за своїм визначенням покликаний покрити витрати, пов'язані із загальним управлінням

підприємством і реалізацією готової продукції (товарів, послуг) та забезпечити прибуток.

Наступний крок – аналіз операційних витрат за економічними елементами, з характеристикою динаміки їх змін за звітний період проти попереднього, та виявленням елементів, які значно вплинули на зростання витрат операційної діяльності на одну гривню реалізованої продукції (товарів, послуг).

Негативно характеризують фінансово-господарську діяльність підприємства випереджальні темпи зростання адміністративних витрат, витрат на збут, інших операційних витрат та загальною сумою операційних витрат порівняно з темпами зростання собівартості реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг) [3].

Наступний етап аналізу фінансових результатів – аналіз доходів, який передбачає проведення їх структурно-динамічного аналізу. Інформаційною основою проведення цього етапу аналізу слугують як дані Звіту про фінансові результати, так і Приміток до фінансової звітності (розділ п’ятий). Також доцільно виконати аналіз зміни коефіцієнтів росту доходів, витрат, активів, зобов’язань, власного капіталу в динаміці. Збільшення коефіцієнтів зростання доходів, активів, власного капіталу та зменшення коефіцієнта зростання зобов'язань свідчить про ефективне використання активів, а його зменшення та збільшення коефіцієнта зростання витрат і зобов'язань свідчить про можливість втрати платоспроможності.

Заключним етапом аналізу фінансових результатів є загальна оцінка ефективності управління підприємством, яка проводиться за сукупністю коефіцієнтів, що характеризують прибутковість активів, продажу, власного капіталу тощо. В процесі аналізу доцільно вивчити динаміку показників рентабельності і провести їх порівняльний аналіз відносно їх рівня по галузі, а також порівняти з показниками конкурентів. Важливою характеристикою ефективності діяльності підприємства є зіставлення характеристик рентабельності його активів і власного капіталу. Залучаючи позиковий капітал, менеджмент компанії підвищує ефективність використання власних коштів власників компанії. В процесі оцінки показників рентабельності доцільно провести їх інтегральний аналіз. Розширюючи модель рентабельності власного капіталу, який характеризує інвестиційну привабливість підприємства, шляхом проведення її факторного аналізу, можна визначити залежність рентабельності власного капіталу від чистої рентабельності продажу, ресурсовіддачі і структури джерел, інвестованих у підприємство.

Запропонований алгоритм проведення аналізу фінансових результатів доцільний для підприємств, незалежно від їх галузевої належності та нескладний в застосуванні.

Список використаних джерел

1. Ліснича Т.В. Удосконалення методики аналізу фінансових результатів. Управління розвитком. 2021. №4. С. 122-124.

2. Донченко Т.В. Теоретичні основи формування механізму управління фінансовою стійкістю підприємства. Вісник Хмельницького національного університету. 2019. № 1. С. 23-27.
3. Ковальчук О.В. Удосконалення методики обліку фінансових результатів. Інвестиції: практика та досвід. 2020. № 7. С. 30-32.

Шевчук Н.С.,
доктор філософії з економіки, керівник навчального відділу,
доцент кафедри фінансів, обліку та оподаткування імені С. Юрія;
Навчально-реабілітаційний заклад вищої освіти
«Кам'янець-Подільський державний інститут»

ОБЛІКОВА ПОЛІТИКА ПІДПРИЄМСТВ ПІД ВПЛИВОМ ПОДАТКОВОГО ЗАКОНОДАВСТВА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Воєнний стан в Україні зумовив суттєві зміни у податковому законодавстві, спрямовані на підтримку бізнесу та забезпечення стабільності бюджетної системи. Запровадження спеціальних режимів оподаткування, тимчасових податкових пільг, змін у порядку адміністрування податків та особливостей податкового контролю вплинуло на організацію бухгалтерського обліку та формування облікової політики підприємств.

Облікова політика підприємства визначає сукупність принципів, методів та процедур ведення бухгалтерського обліку, що застосовуються для відображення господарських операцій і формування фінансової звітності. Вона формується з урахуванням вимог національних стандартів бухгалтерського обліку або МСФЗ, а також норм податкового законодавства, які впливають на порядок визначення об’єкта оподаткування та розрахунок податкових зобов’язань.

Як зазначає Р. Ф. Бруханський, облікова політика є важливим елементом організації бухгалтерського обліку, який визначає методологічні підходи до відображення господарських операцій та формування показників фінансової звітності підприємства [1].

Вплив податкового законодавства на облікову політику проявляється передусім у виборі методів обліку окремих об’єктів. Зокрема, це стосується методів амортизації основних засобів, порядку оцінки запасів, формування резервів та визнання доходів і витрат. Вибір відповідних методів впливає на величину витрат і доходів звітного періоду, а отже – на фінансовий результат підприємства. Саме фінансовий результат до оподаткування, визначений за даними бухгалтерського обліку, відповідно до положень Податкового кодексу України є базою оподаткування податком на прибуток підприємств.

У зв’язку з цим податкове законодавство опосередковано впливає на вибір окремих елементів облікової політики підприємств. Зокрема, підприємства можуть обирати такі методи обліку, які забезпечують більш раціональне

формування фінансового результату та оптимізацію податкового навантаження в межах чинного законодавства. Це стосується вибору методів амортизації основних засобів, підходів до оцінки вибуття запасів, порядку формування забезпечень та резервів, а також моменту визнання доходів і витрат. Таким чином, облікова політика підприємства виступає не лише інструментом організації бухгалтерського обліку, але й важливим елементом управління податковими ризиками.

Важливу роль у формуванні облікової політики підприємства відіграє бухгалтерський облік як система формування економічної інформації. У сучасній інституційній парадигмі бухгалтерський облік розглядається як соціально-економічний інститут, що забезпечує формування та інтерпретацію інформації про діяльність підприємств і сприяє узгодженню економічних відносин між суб'єктами господарювання. Як зазначає В. М. Жук, бухгалтерський облік забезпечує інформаційне відображення фактів господарського життя та виступає важливим елементом інституційного середовища економіки [2, с. 14].

За умов дії воєнного стану підприємства змушені оперативно адаптувати свою облікову політику до змін податкового законодавства. Зокрема, це стосується застосування спрощених режимів оподаткування, особливостей податкового обліку окремих операцій, а також змін у порядку документального підтвердження господарських операцій. Така адаптація спрямована на зниження податкових ризиків та забезпечення відповідності облікових процедур вимогам законодавства.

Водночас важливим завданням формування облікової політики є забезпечення узгодженості між бухгалтерськими стандартами та податковими правилами. Це дозволяє підвищити прозорість фінансової інформації, забезпечити коректне визначення фінансового результату та підвищити ефективність адміністрування податків.

У сучасних умовах воєнно-економічної нестабільності особливого значення набуває гнучкість облікової політики підприємств, що дозволяє оперативно реагувати на зміни податкового регулювання та економічного середовища. Це сприяє підвищенню адаптивності системи бухгалтерського обліку та забезпечує стабільність фінансової діяльності суб'єктів господарювання.

Важливим аспектом формування облікової політики підприємств є врахування ризиків податкового контролю. Посилення аналітичних підходів до відбору платників податків для проведення перевірок, а також використання ризик-орієнтованих механізмів податкового адміністрування зумовлює необхідність забезпечення прозорості облікових процедур. У зв'язку з цим облікова політика підприємства повинна передбачати чітке документування господарських операцій, обґрунтованість застосування облікових методів та відповідність облікових рішень вимогам податкового законодавства, що сприяє мінімізації податкових ризиків під час проведення податкових перевірок.

Отже, податкове законодавство виступає важливим фактором формування облікової політики підприємств, оскільки визначає правила відображення окремих господарських операцій та порядок формування фінансового результату. Наразі вплив податкового регулювання посилюється через необхідність швидкої адаптації підприємств до змін податкових норм та механізмів адміністрування податків. У зв'язку з цим облікова політика набуває особливого значення як інструмент узгодження вимог бухгалтерських стандартів і податкового законодавства, що сприяє підвищенню прозорості фінансової інформації та забезпечує стабільність функціонування підприємств.

Список використаних джерел

1. Бруханський Р. Ф. Бухгалтерський облік : підручник. Тернопіль : ТНЕУ, 2016. 480 с. URL: https://tinyurl.com/yeywdz89
2. Жук В. М. Інституціональна теорія бухгалтерського обліку: відповідь на виклики сучасності. *Бухгалтерський облік і аудит.* 2015. № 8–9. С. 14–23. URL: https://tinyurl.com/sk8yzawn
3. Nobes C., Parker R. Comparative International Accounting. 13th ed. London : Pearson Education, 2016. 643 p. URL: https://tinyurl.com/yc3mt94f

Школенко О.Б.,
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри маркетингу;
Мельник М.О.,
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти;
Національний університет «Київський авіаційний інститут»

ОСОБЛИВОСТІ АДАПТАЦІЇ СИСТЕМ ОБЛІКУ, АНАЛІЗУ Й КОНТРОЛЮ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

В умовах воєнного стану економіка України перебуває в стані високої невизначеності, що суттєво позначається на функціонуванні підприємств. Бухгалтерський облік, контроль і аналіз продовжують відігравати важливу роль як основні інструменти для досягнення ефективного керування та прийняття виважених управлінських рішень. Військові дії призвели до дестабілізації господарських процесів, втрати активів і трансформації бізнес-середовища. У зв'язку з цим актуалізується необхідність адаптації теоретичних і методологічних підходів до здійснення обліку та проведення аналізу, враховуючи нові реалії функціонування підприємств.

Підприємства стикаються з викликами, такими як втрата майна, порушення логістичних ланцюгів, проблеми документообігу та нестабільність фінансових потоків. Зокрема, дослідження свідчать про нагальну необхідність перегляду методів обліку витрат і збитків, завданих війною. Також виникає необхідність у впровадженні нових методів організації облікових процесів та підходів до формування фінансової звітності з урахуванням специфіки воєнного стану.

Актуальність дослідження проблем бухгалтерського обліку, контролю та аналізу в умовах воєнного стану привертає значну увагу серед сучасних українських науковців. Зокрема, у роботах Ловінської Л. Г. та Озеран А. В. [3] підкреслюється значення бухгалтерського обліку як ключової інформаційної бази для управління в кризові періоди. Прокопова О. М. та Кудлаєва Н. В. аналізують основні проблеми обліку в умовах воєнного часу, особливу увагу звертаючи на порушення звичних принципів ведення облікової діяльності та вплив мобілізаційних процесів на облікову систему. Також у сучасних дослідженнях розглядаються питання обліку втрат активів, витрат, пов'язаних із військовими діями, та формування фінансової звітності в умовах нестабільності [1]. Попри велику кількість проведених досліджень, питання комплексної адаптації системи обліку, контролю та аналізу діяльності підприємств залишаються недостатньо розкритими.

Рівень теоретичного осмислення, обґрунтованість теоретичних засад та функціональна значущість практичного впровадження наукових досліджень прямо залежать від чітко визначених, узгоджених і врегульованих принципів,

категорійно-понятійної бази, методології та практичних методик. Ці складові відіграють фундаментальну роль у забезпеченні подальшої динаміки розвитку.

На категорійно-понятійну базу, перелік об'єктів і предмет стратегічного аналізу в Україні значно впливають такі фактори:

– повномасштабна війна з рф, яка спричиняє зростання дестабілізуючих факторів як у зовнішньому, так і у внутрішньому середовищі підприємства.

– виробничі, фінансові, криміногенні та латентні ризики спричиняють викривлення інформації, яка слугує основою для ухвалення стратегічних рішень.

– швидкі зміни політичної та військової ситуації, які ускладнюють складання довгострокових і навіть середньострокових прогнозів і виконання поточних стратегій.

– втрата контролю над виконанням виробничих стратегій у випадках, коли підприємства або їхні потужності розташовані у «сірій» зоні.

– значний вплив на логістику через пошкодження транспортної інфраструктури, терміналів, рухомого складу тощо, що потребує оперативного коригування організаційної стратегії торговельних підприємств.

– існування значних часових інтервалів між виявленням втрат ресурсів і реакцією управлінських кадрів на цю проблему.

Усі ці аспекти потрібно врахувати під час розробки методології стратегічного аналізу торговельних підприємств шляхом адаптації використовуваних методів, методик та моделей до сучасних викликів.

У період дії воєнного стану кожну господарську операцію на підприємстві слід оперативно фіксувати в бухгалтерському обліку, забезпечуючи дотримання принципів безперервності діяльності та послідовності ведення облікових записів. До категорії зазначених операцій відносяться усі дії, спрямовані на модифікацію у структурі активів, власного капіталу та зобов’язань суб’єкта господарювання. Нехтування цих принципів може спричинити накопичення операцій, які не були належним чином зафіксовані, що у перспективі ускладнює процес відновлення бухгалтерського обліку, обумовлюючи потребу в додаткових витратах часу та ресурсів для проведення корекційних заходів. Навіть у складних умовах ведення бізнесу в період воєнного стану необхідною умовою є забезпечення безперервності функціонування системи бухгалтерського обліку, що дає змогу своєчасно контролювати активи і зобов’язання. Це стане запорукою уникнення потенційних негативних наслідків у майбутньому.

Середній бізнес зазвичай є найбільш уразливим до впливу зовнішніх факторів, які виникають унаслідок економічної та політичної нестабільності. З огляду на це, з метою підтримки цього сегмента економіки було запроваджено масштабну систему пільг і послаблень в рамках Закону України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану» [4]:

1. З 2022 року введено можливість добровільної сплати єдиного податку.

2. Платник єдиного податку не зобов'язаний сплачувати єдиний соціальний внесок за себе, і в тому числі і за працівників, які перебувають у статусі мобілізованих [4].

3. Запроваджується зниження ставки єдиного податку із 5% до 2%. Окрім того, було скасовано обмеження щодо граничного обсягу доходу надходжень для ФОП 3-ї групи, яке раніше встановлювалось на рівні 10 мільярдів гривень [4].

4. Підприємці, які мобілізовані до Збройних Сил України або виконують військові обов'язки, повністю звільняються від податкових зобов'язань [2].

Ці заходи спрямовано на мінімізацію фінансового навантаження на середній бізнес.

За умов воєнного стану контроль стає одним із ключових інструментів управління, спрямованим на забезпечення ефективного використання ресурсів і мінімізацію втрат, що передбачає постійний моніторинг руху активів, виконання зобов'язань і дотримання фінансової дисципліни. Вагоме значення має внутрішній контроль як інструмент забезпечення динамічної лабільності організації в умовах волатильності факторів зовнішнього середовища, тоді як державний контроль може бути обмеженим через безпекові умови. Водночас безперервність діяльності підприємства залишається базовим принципом бухгалтерського обліку та основою формування достовірної фінансової звітності. У таких умовах аналіз діяльності підприємств спрямований на оцінку їх фінансового стану та здатності до відновлення, зокрема через визначення ліквідності, платоспроможності, фінансової стійкості, рівня витрат і збитків, а також прогнозування подальшого розвитку. Високий рівень невизначеності зумовлює необхідність адаптації традиційних методів аналізу з урахуванням форс-мажорних витрат, коливань доходів і порушення логістичних процесів, що, у свою чергу, сприяє своєчасному ухваленню управлінських рішень, раціональному використанню ресурсів і мінімізації ризиків у період дії воєнного стану.

Проведене дослідження демонструє суттєвий ефект воєнного стану на функціонування українських підприємств та необхідність удосконалення систем обліку, контролю й аналізу. Основні проблеми включають втрату активів, порушення документообігу, зростання витрат та фінансових ризиків. Бухгалтерський облік у воєнних умовах повинен забезпечувати безперервність відображення господарських операцій, контроль за активами та зобов'язаннями, а також враховувати зміни у законодавстві та податкових пільгах для ФОП та підприємств. Контроль за діяльністю забезпечує швидку адаптацію до зовнішніх змін і сприяє зменшенню потенційних негативних наслідків. Аналіз фінансового стану і витрат допомагає приймати обґрунтовані управлінські рішення, забезпечувати ліквідність і стійкість підприємств.

Важливим аспектом є впровадження державних новацій, цифровізація обліку, гнучка облікова політика та адаптація аналітичних інструментів до умов високої невизначеності. Комплексне використання цих заходів сприяє

стабільності бізнесу, ефективному управлінню ресурсами та забезпечує готовність підприємств до відновлення після завершення воєнного стану.

Забезпечення ефективного обліку, контролю та аналізу діяльності підприємств у воєнний період є ключовим фактором підтримки економічної стабільності та розвитку бізнесу в Україні.

Список використаних джерел

1. Бурдим Ю. М. Наслідки військових дій в обліковому відображенні витрат сільськогосподарських підприємств. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: Економіка та менеджмент.* №16., 2024. DOI: 10.54929/2786-5738-2024-16-09-05
2. Лазаришина І. Д., Золковер А. О., Юрченко О. А. методологічні засади стратегічного аналізу торговельних підприємств в умовах військового стану в Україні. *Інвестиції: практика та досвід* № 4. 2026. С. 43-48. DOI: 10.32702/2306-6814.2026.4.43
3. Ловінська Л. Г., Озеран А. В., Коршикова Р. С. бухгалтерський облік та фінансова звітність в умовах воєнного стану в Україні. *Фінанси України.* 2022. С. 92-106. DOI: 10.33763/finukr2022.04.092
4. Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану» URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2120-20#Text
5. Шульга С. В. Нечипорук Н. В. Методологічні засади організації податкового обліку на підприємствах: сучасні виклики та шляхи оптимізації. *Економіка та суспільство*. Випуск №81. 2025. С. 81-70. DOI: 10.32782/2524-0072/2025-81-70

Шкоромида В.В.,
кандидат економічних наук,
доцент кафедри обліку і оподаткування;
Грубеляс А.Л.,
здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти;
Карпатський національний університет імені Василя Стефаника

БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК ЯК ІНФОРМАЦІЙНА ОСНОВА ФОРМУВАННЯ НЕФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Євроінтеграційний вектор розвитку економіки України поступово змінює не лише нормативне середовище функціонування підприємств, а й саму логіку формування інформації про їхню діяльність. У цій трансформації бухгалтерський облік дедалі менше сприймається як замкнена система ретроспективної фіксації господарських фактів і дедалі більше як динамічний інформаційний механізм, що забезпечує узгодження різнорідних потоків даних у межах єдиної управлінської архітектури. Особливої ваги набуває здатність облікової системи виходити за межі традиційних фінансових показників і акумулювати інформацію, яка відображає взаємодію підприємства із соціальним середовищем, екологічними обмеженнями та інституційними очікуваннями зацікавлених сторін.

У такому контексті нефінансова звітність постає не як автономний продукт, а як логічне продовження облікового процесу, в якому дані, первинно зафіксовані в системі бухгалтерського обліку, проходять трансформацію в узагальнені індикатори впливу, ризиків і сталості. Відтак змінюється і роль бухгалтера як носія не лише реєстраційної, а й інтерпретаційної функції, що передбачає участь у формуванні змістовного наповнення звітності, яка відповідає принципам прозорості, підзвітності та порівнюваності, закріпленим у європейській практиці корпоративного управління.

У сучасних умовах євроінтеграційних процесів бухгалтерський облік поступово перестає бути виключно системою ретроспективної фіксації господарських фактів і дедалі більше виступає як комплексна інформаційна система, що забезпечує формування даних для різних типів звітності, зокрема нефінансової. Вимоги до прозорості та підзвітності діяльності підприємств, які випливають із практики Європейського Союзу, зумовлюють необхідність узгодження національних підходів до обліку з міжнародними стандартами та директивами ЄС, що регламентують розкриття нефінансової інформації [1].

Бухгалтерський облік забезпечує первинну фіксацію господарських операцій, систематизацію та узагальнення даних про фінансові результати, активи, зобов’язання і власний капітал підприємства, що є базовою інформацією для підготовки фінансової звітності відповідно до чинного законодавства України [2]. Водночас нефінансова звітність, яку дедалі частіше вимагають

зовнішні користувачі інформації (інвестори, партнери), орієнтована на розкриття впливу підприємства на соціальне, екологічне та управлінське середовище, що не завжди повністю відображається у традиційних фінансових показниках [3].

У контексті євроінтеграції одним із ключових документів, що визначає вимоги до нефінансової звітності, є Директива 2014/95/ЄС про нефінансову звітність (Non-Financial Reporting Directive), яка зобов'язує великі підприємства розкривати нефінансову інформацію про екологічні, соціальні та управлінські аспекти діяльності [4]. Це підкреслює важливість організації бухгалтерського обліку таким чином, щоб він не лише акумулював дані про фінансові операції, а й створював передумови для подальшого формування показників нефінансової звітності.

З огляду на зазначене, взаємозв'язок між бухгалтерським обліком і нефінансовою звітністю не обмежується формальним перенесенням даних із однієї системи в іншу, а передбачає послідовну трансформацію інформації від первинної реєстрації господарських операцій до узагальнених показників впливу підприємства. Саме бухгалтерський облік забезпечує вихідну інформаційну базу, на якій ґрунтується побудова нефінансових показників, тоді як нефінансова звітність виступає інструментом представлення цієї інформації у структурованому вигляді для зовнішніх користувачів. Для наочного відображення цього взаємозв'язку доцільно узагальнити ключові характеристики обох елементів інформаційної системи підприємства (табл. 1).

Таблиця 1

Взаємозв'язок бухгалтерського обліку та нефінансової звітності

Бухгалтерський облік	Нефінансова звітність
Фіксує первинні господарські операції	Узагальнює інформацію про вплив діяльності підприємства
Формує систематизовані облікові дані	Представляє інтегровані показники сталого розвитку
Орієнтований на документальне підтвердження фактів	Орієнтована на розкриття контексту діяльності
Використовує грошовий вимір як основний	Поєднує кількісні та якісні нефінансові показники
Забезпечує внутрішній облік і контроль	Виконує комунікаційну функцію для зовнішніх користувачів
Є джерелом аналітичної інформації	Використовує аналітичні дані для формування звітних показників

Джерело: узагальнено на основі [1-4]

Подана систематизація дозволяє простежити, що бухгалтерський облік і нефінансова звітність функціонують як взаємопов'язані елементи єдиної інформаційної системи підприємства, у межах якої відбувається послідовне перетворення облікових даних у звітну інформацію, придатну для оцінювання

діяльності з позицій сталого розвитку та відповідності сучасним європейським вимогам до прозорості корпоративної звітності.

Узагальнюючи результати дослідження, слід відзначити, що в умовах євроінтеграції бухгалтерський облік набуває значення ключового інформаційного ядра, яке забезпечує формування не лише фінансової, а й нефінансової звітності підприємства. Його роль трансформується у напрямі інтеграції різнорідних даних про діяльність суб'єкта господарювання та забезпечення їхньої достовірності, системності й придатності для подальшого аналітичного використання. Нефінансова звітність, у свою чергу, виступає логічним продовженням облікового процесу та інструментом розкриття інформації про вплив підприємства на економічне, соціальне та екологічне середовище. Взаємодія між бухгалтерським обліком і нефінансовою звітністю формує цілісну інформаційну систему, яка відповідає сучасним вимогам прозорості, підзвітності та сталого розвитку, прийнятим у європейській практиці корпоративного управління.

Список використаних джерел

1. Non-Financial Reporting Directive: European Parliament. 2021. URL: https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2021/654213/EPRS_BRI%282021%29654213_EN.pdf?utm_source=chatgpt.com.
2. Shevchuk N., Shevchuk Y. Information Technologies and Reporting Standards in the Context of European Integration. *Oblik i finansi*. 2025. № 109. P. 82-90.
3. Corporate sustainability reporting: European Commission. URL: https://finance.ec.europa.eu/financial-markets/company-reporting-and-auditing/company-reporting/corporate-sustainability-reporting_en.
4. European Parliament. *Directive 2014/95/EU on disclosure of non-financial and diversity information by certain large undertakings and groups*. Luxembourg: Official Journal of the European Union. 2014. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32014L0095

Шкромида Н.Я.,
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри обліку і оподаткування;
Малишев С.В.,
здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти;
Карпатський національний університет імені Василя Стефаника

РОЛЬ ЗВІТНОСТІ З УПРАВЛІННЯ В ЗАДОВОЛЕННІ ІНФОРМАЦІЙНИХ ПОТРЕБ КЛЮЧОВИХ СТЕЙКХОЛДЕРІВ ПІДПРИЄМСТВА

У сучасних умовах розвитку економіки, що характеризуються високим рівнем конкуренції, глобалізаційними процесами та зростанням вимог до прозорості бізнесу, особливого значення набуває питання ефективної комунікації підприємства з його зацікавленими сторонами. Традиційна фінансова звітність, яка тривалий час була основним джерелом інформації про діяльність підприємства, сьогодні вже не здатна повною мірою задовольнити зростаючі інформаційні потреби різних груп стейкхолдерів. Саме тому дедалі більшого значення набуває звітність з управління як інструмент комплексного розкриття інформації про діяльність підприємства.

Звітність з управління виступає важливим елементом інформаційного забезпечення, що дозволяє розкрити не лише фінансові результати, але й стратегічні орієнтири, ризики, перспективи розвитку, а також нефінансові аспекти діяльності підприємства. Її роль особливо актуалізується в контексті забезпечення прозорості, підвищення довіри до бізнесу та формування ефективної системи корпоративного управління.

Організаційні засади підготовки звіту про управління визначені у Методичних рекомендаціях щодо його складання [1]. Відповідно до них, звіт про управління як окрема форма звітності повинен відображати правдиву фінансову й нефінансову інформацію про діяльність підприємства, його поточний стан і перспективи подальшого розвитку, а також розкривати ключові ризики та фактори невизначеності. Методичні рекомендації зі складання Звіту про управління, затверджені наказом Мінфіну, не визначають, а тільки рекомендують порядок його складання.

Звітність з управління є складовою частиною річної звітності підприємства, яка містить як фінансову, так і нефінансову інформацію про діяльність суб’єкта господарювання [2]. Вона спрямована на надання користувачам цілісного уявлення про стан підприємства, результати його діяльності, ключові ризики та перспективи розвитку. На відміну від фінансової звітності, яка має чітко регламентовану структуру та базується на стандартизованих показниках, звітність з управління є більш гнучкою та орієнтованою на потреби користувачів. Вона дозволяє розкрити такі аспекти, як

бізнес-модель підприємства, стратегічні цілі, політика управління ризиками, інноваційна діяльність, а також екологічні та соціальні аспекти функціонування.

У процесі своєї діяльності підприємство взаємодіє з широким колом зацікавлених сторін, які мають різні інтереси та інформаційні потреби. До ключових стейкхолдерів належать як внутрішні, так і зовнішні групи [3].

Внутрішні стейкхолдери включають власників, менеджмент та працівників підприємства. Власники зацікавлені у зростанні вартості бізнесу, ефективності використання ресурсів та рівні прибутковості. Менеджмент потребує детальної інформації для прийняття управлінських рішень, планування та контролю діяльності. Працівники, у свою чергу, зацікавлені у стабільності підприємства, рівні заробітної плати та соціальних гарантіях.

До зовнішніх стейкхолдерів належать інвестори, кредитори, державні органи, постачальники, споживачі та громадськість [4]. Інвестори оцінюють інвестиційну привабливість підприємства, рівень ризиків і перспективи розвитку. Кредитори звертають увагу на платоспроможність та фінансову стійкість. Державні органи, суспільство та громадські організації цікавляться дотримання законодавства, впливом підприємства на довкілля, рівнем соціальної відповідальності та етичністю ведення бізнесу.

Різноманітність інтересів стейкхолдерів зумовлює необхідність формування такої звітності, яка б забезпечувала повне та достовірне відображення діяльності підприємства (табл. 1).

Таблиця 1

Взаємозв'язок інформаційних потреб стейкхолдерів та елементів звіту з управління

Група стейкхолдерів	Представники	Інформаційні потреби	Елементи звіту з управління
Внутрішні	Власники (акціонери)	Рівень прибутковості, зростання вартості підприємства, ризики	Фінансові результати, стратегічні цілі, аналіз ризиків
	Менеджмент	Ефективність використання ресурсів, результати діяльності, планування	Аналіз господарської діяльності, бізнес-модель, ключові показники (KPI)
	Працівники	Стабільність зайнятості, рівень оплати праці, соціальні гарантії	Соціальні показники, кадрова політика, інформація про персонал
Зовнішні (фінансові)	Інвестори	Інвестиційна привабливість, ризики, перспективи розвитку	Стратегія розвитку, ESG-показники, аналіз ризиків
	Кредитори	Платоспроможність, ліквідність, фінансова стійкість	Фінансовий стан, грошові потоки, управління ризиками
Зовнішні (інституційні)	Державні органи	Дотримання законодавства, податкова дисципліна, прозорість	Загальна характеристика діяльності, нефінансова інформація, комплаєнс

Продовження таблиці 1

	Регулятори	Відповідність нормативним вимогам, розкриття ризиків	Корпоративне управління, політика управління ризиками
Зовнішні (ринкові)	Постачальники	Надійність співпраці, платоспроможність	Інформація про фінансовий стан, бізнес-модель
	Споживачі	Якість продукції, відповідальність підприємства	Політика якості, ESG-показники, сталий розвиток
Зовнішні (суспільні)	Громадськість	Екологічний вплив, соціальна відповідальність	Екологічні та соціальні аспекти діяльності

Джерело: сформовано авторами

Незважаючи на значні переваги, процес формування звітності з управління супроводжується низкою проблем та викликів. Однією з основних є відсутність єдиних стандартів її складання, що ускладнює порівнянність інформації між різними підприємствами.

Іншою проблемою є складність збору та обробки нефінансових даних, які часто не підлягають чіткій кількісній оцінці. Це потребує додаткових ресурсів, впровадження спеціалізованих систем обліку та кваліфікованих працівників. Також існує ризик формального підходу до складання звітності, коли підприємства обмежуються мінімальним розкриттям інформації без реального аналізу та оцінки діяльності. Це знижує цінність звітності для користувачів.

Таким чином, звітність з управління виконує функцію важливого комунікаційного інструменту, що забезпечує взаємодію між підприємством і його стейкхолдерами, сприяючи формуванню обґрунтованих управлінських рішень.

Список використаних джерел

1. Методичні рекомендації зі складання звіту про управління : Наказ № 982 07.12.2018 р., *Міністерство фінансів України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0982201-18#Text
2. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні [Закон України]: *Верховна Рада України*, наказ Президента України № 996-XIV від 16.07.1999 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text
3. Москалюк Г. О., Нікітенко К. С. Зміна ролі звіту про управління з прийняттям стандартів звітування зі сталого розвитку (ESRS). *Науковий вісник Одеського національного економічного університету*. Одеса. 2024. № 3-4 (316-317). С. 22-29. DOI: 10.32680/2409-9260-2024-3-4-316-317-22-29
4. Шкромида В. В., Шкромида Н. Я., Гнатюк Т. М. Інтегрована звітність у контексті інформаційного забезпечення ключових стейкхолдерів. *Актуальні проблеми розвитку економіки регіону: науковий журнал*. 2022. Вип. 18. Т. 2. С. 23-30. DOI: 10.15330/apred.2.18.23-30

Шульга С.В.,
доктор економічних наук, професор,
професор Національного центру обліку та аудиту;
Національна академія статистики, обліку та аудиту

МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ ВІДСТРОЧЕНИХ ПОДАТКОВИХ АКТИВІВ ТА ЗОБОВ'ЯЗАНЬ

Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 17 «Податок на прибуток» (надалі – НП(С)БО) застосовується підприємствами, організаціями та іншими юридичними особами незалежно від форм власності, які згідно з чинним законодавством є платниками податку на прибуток (крім бюджетних установ та підприємств, які відповідно до законодавства складають фінансову звітність за МСФЗ). П. 5 НП(С)БО 17 визначає, що поточний податок на прибуток є зобов'язанням у сумі, який підлягає сплаті. Перевищення сплаченої суми податку на прибуток над сумою, яка підлягає сплаті, визнається дебіторською заборгованістю [1].

При розрахунку поточного податку на прибуток виникають відстрочені податкові зобов'язання (надалі – ВПЗ) та відстрочені податкові активи (надалі – ВПА). Метою визначення ВПЗ, ВПА є відображення майбутніх податкових наслідків від поточних господарських операцій.

ВПЗ – сума податку на прибуток, який сплачуватиметься в наступних періодах з тимчасових податкових різниць, що підлягають оподаткуванню [1]. Тобто, ВПЗ відображають майбутнє збільшення податкових платежів, формуються, коли «бухгалтерський прибуток» більше «податкового прибутку» через тимчасові різниці такі, як амортизація, що розраховується а підставі вимог Податкового кодексу України [2], переоцінка активів, резерви, фінансові інструменти.

ВПА – сума податку на прибуток, що підлягає відшкодуванню у наступних періодах унаслідок: тимчасової податкової різниці, що підлягає вирахуванню; перенесення податкового збитку, не включеного до розрахунку зменшення податку на прибуток у звітному періоді; перенесення на майбутні періоди податкових пільг, якими скористатися у звітному періоді неможливо [1]. Тобто, ВПА виникають, коли «податковий прибуток» більше «бухгалтерського прибутку», або коли виникають податкові збитки, що можуть бути використані в майбутньому та відображають майбутнє зменшення податкових платежів. Важлива умова для розрахунку ВПА – це наявність переконливих доказів очікуваного прибутку для їх реалізації.

Отже, основою формування ВПЗ та ВПА є тимчасові різниці – різниці між балансовою вартістю активів/зобов'язань та їх податковою базою.

Слід зауважити, що Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 12 «Податки на прибуток» (надалі – МСБО) також вимагає визначення ВПЗ та ВПА [3].

Облік ВПА здійснюється на балансовому рахунку 17 «Відстрочені податкові активи», ВПЗ – на балансовому рахунку 54 «Відстрочені податкові зобов'язання» згідно з Інструкцією про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій [4].

Існує значна низка проблем у практичному застосуванні НП(С)БО 17 та МСБО 12, серед них:

– складність прогнозування майбутніх оподатковуваних прибутків, в тому числі під час воєнного стану;

– висока залежність від професійного судження бухгалтера, а під час аудиту – залежність від професійного судження аудитора;

– ризики шахрайських дій управлінського персоналу суб'єктів господарювання, що пов'язані із маніпулювання прибутком через необґрунтоване визнання ВПЗ та ВПА.

І такий стан речей вимагає алгоритму дій для бухгалтера у визнанні ВПЗ та ВПА. *Дії бухгалтера є наступними:*

1. Визначити, що є концептуальною основою фінансового звітування, яким стандартом користується суб'єкт господарювання – МСБО 12, НП(С)БО 17.
2. Визначити об'єкт оподаткування за податковим обліком (Декларація з податку на прибуток за два роки поспіль, наприклад, за 2024 та за 2025 роки, рядок 04).
3. Фінансовий результат до оподаткування (Форма 2 «Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)», рядок 2290 (прибуток) або 2295 (збиток) за два роки поспіль, наприклад, за 2024 та за 2025 роки).
4. Витрати з податку на прибуток (Форма 2 «Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)», рядок 2300 за два роки поспіль, наприклад, за 2024 та за 2025 роки).
5. Чистий фінансовий результат (Форма 2 «Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)», рядок 2350 (прибуток) або 2355 (збиток) за два роки поспіль, наприклад, за 2024 та за 2025 роки).
6. Якщо є різниця між фінансовий результатом до оподаткування за Формою 2 «Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)» та об'єктом оподаткування за податковим обліком, необхідно розшифрувати на підставі первинних документів обліку, бухгалтерських довідок, інших документів з чого склалась ця різниця; чи є різниця постійна чи тимчасова (що попало у витрати у бухгалтерському обліку і не попало у податковому або навпаки), проаналізувати Додаток до Декларації з податку на прибуток РІ за два роки поспіль, наприклад за 2024 та 2025 роки.

Запропонований алгоритм дій дозволить бухгалтерам уникнути помилок при нарахуванні податку на прибуток та податковому та фінансовому звітуванні.

Список використаних джерел

1. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 17 «Податок на прибуток» Наказ Міністерства фінансів України від 28.12.2000 р. № 353 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0047-01#Text
2. Податковий кодекс України Закон України від 02.12.2010 р. № 2755-VI URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text
3. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 12 «Податки на прибуток». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_012#Text
4. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій Наказ Міністерства фінансів України від 30.11.1999 р. № 291 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99#Text

Яременко Л.М.,
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри обліку, оподаткування та бізнес-управління;
Біденко В.І.,
здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти;
Університет Григорія Сковороди в Переяславі

БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК ЯК ОСНОВА ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ АКТИВАМИ ПІДПРИЄМСТВ СФЕРИ ПОСЛУГ

У сучасних умовах господарювання ефективне функціонування підприємств сфери послуг значною мірою залежить від раціонального управління їх активами. Активи є основою здійснення господарської діяльності підприємства, оскільки саме вони забезпечують надання послуг, формування доходів та досягнення стратегічних цілей розвитку. Відповідно, важливого значення набуває формування якісного інформаційного забезпечення процесу управління активами, ключову роль у якому відіграє система бухгалтерського обліку.

Бухгалтерський облік виступає основним джерелом інформації про наявність, структуру, рух та ефективність використання активів підприємства. Саме на основі облікових даних формується інформаційна база для прийняття та ухвалення управлінських рішень щодо оптимізації складу активів, підвищення ефективності їх використання, а також забезпечення фінансової стійкості та конкурентоспроможності підприємства [1].

Підприємства сфери послуг мають певні особливості у формуванні та використанні активів. На відміну від виробничих підприємств, у них значна частка активів може бути представлена нематеріальними активами, інформаційними ресурсами, обладнанням для надання послуг, а також оборотними активами, які забезпечують поточну діяльність. У зв’язку з цим бухгалтерський облік повинен забезпечувати повне, достовірне та своєчасне відображення інформації про всі види активів підприємства, що дає змогу ефективно здійснювати контроль за їх використанням.

Важливою функцією бухгалтерського обліку є систематизація та узагальнення інформації про активи підприємства. Завдяки цьому керівництво підприємства отримує можливість оцінити стан та структуру активів, визначити напрями їх раціонального використання, а також виявити резерви підвищення ефективності діяльності. Особливу роль у цьому процесі відіграє аналітичний облік, який дозволяє деталізувати інформацію щодо окремих видів активів, їх руху та джерел формування [2].

На основі даних бухгалтерського обліку здійснюється економічний аналіз використання активів підприємства. Такий аналіз передбачає оцінку ефективності використання основних засобів, оборотних активів, рівня їх

ліквідності, оборотності та рентабельності. Результати аналізу є важливою інформаційною основою для прийняття та ухвалення управлінських рішень, спрямованих на підвищення ефективності господарської діяльності підприємства.

Крім того, бухгалтерський облік забезпечує формування фінансової звітності, яка відображає узагальнену інформацію про активи підприємства, їх структуру та зміни протягом звітного періоду. Фінансова звітність є важливим інструментом оцінки фінансового стану підприємства як для внутрішніх користувачів (керівництва, менеджерів), так і для зовнішніх (інвесторів, кредиторів, органів державної влади). Саме тому достовірність та повнота облікової інформації є необхідною умовою ефективного управління активами підприємства.

У сучасних умовах розвитку інформаційних технологій значно зростає роль автоматизації бухгалтерського обліку, що дозволяє підвищити оперативність обробки інформації та покращити її аналітичні можливості. Використання сучасних інформаційних систем обліку сприяє більш ефективному формуванню інформаційного забезпечення управління активами підприємств сфери послуг [3].

Таким чином, бухгалтерський облік є ключовим елементом інформаційного забезпечення управління активами підприємств сфери послуг. Він забезпечує формування повної, достовірної та своєчасної інформації про стан і використання активів, що створює необхідні передумови для прийняття та ухвалення ефективних управлінських рішень та підвищення результативності діяльності підприємства. Удосконалення системи бухгалтерського обліку та аналітичного забезпечення сприятиме більш ефективному управлінню активами та підвищенню конкурентоспроможності підприємств сфери послуг.

Список використаних джерел

1. Бурдонос Л., Виноградня В. Управління активами підприємства в сучасних умовах. *Scientific Collection «InterConf»*. 2023. № (160). С. 37–43.

2. Яременко Л.М., Макарчук І.М., Паламарчук О.М., Біденко В.І. Управління активами підприємства в умовах цифрової трансформації бізнесу. *Агросвіт.* №4. 2026. С. 140-147. DOI: 10.32702/2306-6792.2026.4.140.

3. Яременко Л.М., Макарчук І.М. Бурдонос Л.І., Біденко В.І. Аналіз та управління активами сучасного підприємства. *Агросвіт.* №4. 2025. С. 139-145. DOI: 10.32702/2306-6792.2025.4.139.

ТЕЗИ ДОПОВІДЕЙ
УЧАСНИКІВ-СТУДЕНТІВ

Topolnytskyi Yu.,
Bachelor's degree student,
Specialty 071 "Accounting and Taxation",
Educational Program "Accounting, Auditing and Taxation";
Scientific Supervisor:
Nechyporuk N.,
PhD in Economics, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Accounting, Auditing and Taxation;
National Academy of Statistics, Accounting and Auditing

LEVERAGING OPERATIONAL EXCELLENCE AND INTEGRATED PERFORMANCE MANAGEMENT TO UNCOVER HIDDEN ORGANIZATIONAL VALUE

1. Executive Summary

Modern economic analysis has shifted from a "rear-view mirror" approach (looking at what happened) to a "windshield" approach (predicting what is possible). This report outlines how organizations can identify "internal reserves" - defined here as underutilized financial, operational, and human capital - by applying integrated performance frameworks. By moving away from fragmented, short-term fixes and toward cumulative operational capabilities, businesses can unlock significant value that is currently "frozen" in inefficient processes and misaligned goals.

2. Defining "Internal Reserves" in a Modern Context

In the traditional sense, "internal reserves" often refer to the difference between a firm's current performance and its maximum potential capacity. However, as noted in the AICPA & CIMA Integrated Performance Management (IPM) research, up to 90% of a company's value now resides in intangible assets.

Therefore, we must categorize internal reserves into three distinct areas:

1. Financial Reserves: "Frozen" cash in the working capital cycle or inefficient capital allocation.
2. Operational Reserves: "Slack" in the production or service delivery chain (e.g., paper-based bottlenecks).
3. Human Capital Reserves: The "discretionary effort" of employees that remains untapped due to a lack of strategic alignment.

3. The Financial Lens: Working Capital and Resource Optimization

A primary tool for identifying internal reserves is the analysis of liquidity and efficiency ratios. Based on insights from Investopedia, we can identify reserves by looking at the Working Capital Ratio.

The Working Capital Reserve

The Working Capital Ratio (Current Assets / Current Liabilities) is a "tell-tale" indicator.

- The Problem: A ratio that is too high (e.g., > 2.0) suggests an internal reserve of unproductive cash or excess inventory. This is "lazy" money that isn't earning a return.
- The Identification Tool: By performing a "Deep Dive" economic analysis into the components of working capital (Accounts Receivable, Inventory, Accounts Payable), managers can identify specific areas where cash is trapped.
- Actionable Insight: Reducing the "Days Sales Outstanding" (DSO) effectively uncovers an internal financial reserve that can be used for R&D or expansion without taking on new debt.

Outcomes-Based Capital Allocation

According to McKinsey & Company, many organizations suffer from "stagnant productivity" because they allocate capital based on historical precedent rather than future outcomes.

- Internal Reserve Identification: By shifting to "outcomes-based allocation," firms can discover "untapped potential for savings" [McKinsey, 2017]. This involves identifying projects that are "low value" but still receiving funding simply because they were in last year’s budget.

4. The Operational Lens: The "4 Capabilities" Framework

Reserves are not a one-time event but a result of cumulative capabilities. To find and use internal reserves effectively, a business must build these four layers:

Layer 1: The "Discover" Capability

This is the most critical stage for identifying reserves. It involves "sensing" internal inefficiencies.

- Tool: Use Economic Trend Analysis to find anomalies in performance.
- The Reserve: "Operational Slack." This is often hidden in "fragmented" departments where processes overlap or repeat.

Layer 2: The "Improve" Capability

Once a reserve (e.g., wasted time) is identified, the organization must have the capability to fix it.

- Operations Management Theory: Applying "Lean" or "Six Sigma" principles allows the firm to systematically remove waste (Muda). As Investopedia notes, Operations Management is about "undergoing a process of change" to turn inputs into higher-value outputs.

Layer 3: The "Align" Capability

Many internal reserves are lost because different departments are working toward conflicting goals.

- The Identification Tool: The IPM Framework (Integrated Performance Management). By aligning individual KPIs with the company's "North Star" strategy, the organization ensures that every unit of "internal reserve" identified is actually used to drive the main goal.

Layer 4: The "Transform" Capability

This is the stage where the identified reserves are used to fundamentally change the business model, moving from a defensive posture to an offensive, growth-oriented one.

5. Case Study: Capturing Reserves through Digitalization

A functional example of identifying and capturing internal reserves is found in the Journal of Accountancy's "Paperless Success Story."

The Hidden Waste (The Reserve)

Before the transformation, the firm's internal reserves were "buried" under paper-based workflows:

- Physical Space: Square footage used for filing cabinets is a "frozen" physical reserve.
- Time Loss: Hours spent manually searching for documents.
- Error Rates: Manual data entry creates "re-work," which is a drain on resources.

The Economic Analysis Tool: Cost-Benefit Projection

The firm used economic analysis to project the ROI of moving to a digital system. By identifying the "Total Cost of Ownership" of their paper-based system, they realized they had an internal reserve of roughly 20–30% in administrative efficiency that could be unlocked.

- Result: The transition didn't just save money; it provided Data Visibility. This visibility is a tool itself, allowing managers to see real-time performance and identify new reserves faster than before.

6. The Human Element: IPM and Discretionary Effort

As the AICPA & CIMA / WBCSD report highlights, the most significant "internal reserve" in the 21st century is Human Capital.

- The "Line of Sight": When employees do not understand the company strategy, they operate at 50–60% of their potential. The remaining 40% is an "internal reserve."
- Integrated Thinking: Economic analysis should include "Human Capital Accounting." By measuring employee engagement and alignment, managers can identify where "discretionary effort" (the extra effort employees could give) is being wasted on non-strategic tasks.

7. Strategic Recommendations & Glossary

Immediate Steps for Managers:

1. Audit the "Working Capital Ratio": If it's above 2.0, find the "lazy cash" in your inventory or receivables.

2. Map the "Value Chain": Use Operations Management theory to identify where "Information Bottlenecks" (like the paper-based systems in our case study) are hiding time reserves.

3. Conduct an "IPM Readiness" Check: Ensure that your Finance and HR departments are sharing data. Human capital is a reserve that Finance must learn to quantify.

8. Conclusion

Economic analysis is far more than a set of accounting formulas; it is a diagnostic tool for organizational health. Whether it is identifying "lazy cash" through the working

capital ratio or uncovering "human capital reserves" through the IPM framework, the goal is the same: Optimization. By building the cumulative capabilities suggested in the latest 2026 research, a business entity can transform itself from a rigid structure into a dynamic system capable of identifying and exploiting its internal potential for long-term sustainability.

References

1. Harvard Business Review, 4 Capabilities that Drive Operational Improvement. URL: https://hbr.org/2026/03/4-capabilities-that-drive-operational-improvement
2. McKinsey & Company, Improving infrastructure outcomes through better capital allocation. URL: https://www.mckinsey.com/capabilities/operations/our-insights/improving-infrastructure-outcomes-through-better-capital-allocation#/
3. MIT Sloan Management Review, Building a Winning Data Strategy: An MIT SMR Executive Guide. URL: https://sloanreview.mit.edu/article/building-a-winning-data-strategy-an-mit-smr-executive-guide/
4. AICPA & CIMA, Integrated Performance Management. URL: https://www.aicpa-cima.com/resources/download/integrated-performance-management-2-0
5. AICPA & CIMA Journal of Accountancy, A Paperless Success Story. URL: https://www.journalofaccountancy.com/issues/2003/oct/apaperlesssuccessstory
6. Investopedia, Operations Management Theory: Boost Efficiency With Modern Strategies. URL: https://www.investopedia.com/ask/answers/050715/what-operations-management-theory-and-how-can-it-help-business.asp
7. Investopedia, Understanding the Working Capital Ratio for Optimal Cash Management. URL: https://www.investopedia.com/ask/answers/041015/what-does-low-working-capital-ratio-show-about-companys-working-capital-management.asp

Ахметова А.О.,
здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,
спеціальність «Комп'ютерні науки»;
науковий керівник:
Ставицький О.В.,
кандидат економічних наук, доцент,
завідувач кафедри інформаційних технологій;
Національна академія статистики, обліку та аудиту

БЛОКЧЕЙН-ТЕХНОЛОГІЇ ДЛЯ ВЕРИФІКАЦІЇ ТА ЗАХИСТУ ДАНИХ В ЕКОНОМІЧНОМУ АНАЛІЗІ

Сучасний етап розвитку економічних відносин характеризується переходом до моделей управління, у яких достовірність даних визначає ефективність аналітичних процедур. Централізовані системи зберігання інформації, попри їх поширеність, мають суттєві обмеження, та певну залежність від єдиного центру створює ризики маніпулювання даними, а залучення посередників підвищує транзакційні витрати та уповільнює обробку інформації. Блокчейн-технології пропонують альтернативну модель організації даних, засновану на децентралізації, криптографічному захисті та консенсусному підтвердженні записів. Їх використання в економічному аналізі формує нові підходи до верифікації інформації без опори на інституційних посередників.

Блокчейн являє собою розподілений реєстр даних, який забезпечує збереження інформації у вигляді послідовного ланцюга блоків. Кожен блок містить певний обсяг даних і криптографічний зв'язок із попереднім блоком, що унеможливлює зміну вже записаної інформації без порушення всієї структури. Завдяки цьому блокчейн створює принципово новий підхід до організації інформаційних систем, де довіра формується не через централізовані органи, а через математичні алгоритми та консенсус учасників мережі.

До ключових переваг блокчейну належать відсутність надмірних транзакційних витрат, високий рівень криптографічного захисту, а також повна прозорість розрахунків. Особливістю розподіленого реєстру є можливість простежити історію кожної операції від моменту її внесення до системи, що забезпечує незмінність та достовірність даних [1]. Саме ці характеристики роблять блокчейн надзвичайно перспективним інструментом для використання в економічному аналізі, де важливо не лише отримати дані, але й перевірити їх походження та автентичність.

Однією з головних проблем традиційних інформаційних систем є централізованість. Дані зберігаються на окремих серверах, які можуть бути вразливими до кібератак або внутрішніх маніпуляцій. У випадку блокчейну інформація розподіляється між усіма учасниками мережі, що значно ускладнює можливість її підробки або знищення. Водночас реєстр інформації в блоках оновлюється на всіх комп'ютерах у мережі одночасно. Тому зламати або

«вимкнути» Blockchain неможливо, адже поки функціонує хоча б один комп'ютер, приєднаний до мережі, технологія буде працювати [3].

У контексті економічного аналізу це означає, що всі фінансові операції, транзакції та інші важливі дані можуть бути зафіксовані таким чином, щоб унеможливити їх фальсифікацію. Наприклад, у сфері бухгалтерського обліку блокчейн дозволяє створити єдину систему обліку, де всі записи є відкритими для перевірки, але водночас захищеними від змін. Це сприяє підвищенню довіри між учасниками економічних відносин, зменшенню ризиків шахрайства та оптимізації процесів аудиту.

Важливим аспектом використання блокчейн-технологій є також їх вплив на зниження транзакційних витрат. У традиційних системах значна частина витрат пов'язана з посередниками, які забезпечують перевірку та підтвердження операцій. Блокчейн дозволяє автоматизувати ці процеси за допомогою смарт-контрактів - програмних алгоритмів, що виконують умови угоди без участі третіх сторін. Це не лише скорочує витрати, але й підвищує швидкість обробки інформації.

Одне з ключових досліджень, проведене компанією McKinsey (2020), аналізує стратегічне значення впровадження блокчейн технологій для бізнесу. Висновки цього дослідження показують, що блокчейн може значно знизити транзакційні витрати та підвищити ефективність фінансових операцій, а також зменшити ризики шахрайства завдяки прозорості та незмінності даних [2]. Таким чином, блокчейн виступає не лише як інструмент захисту інформації, але і як фактор підвищення економічної ефективності.

Окрім фінансової сфери, блокчейн активно застосовується у логістиці, державному управлінні, енергетиці та інших галузях. У кожному з цих напрямів технологія дозволяє забезпечити прозорість процесів та підвищити рівень довіри до даних. Наприклад, у ланцюгах постачання блокчейн дає змогу відстежувати шлях товару від виробника до споживача, що є важливим для економічного аналізу ефективності логістичних процесів.

Разом із тим, незважаючи на значні переваги, впровадження блокчейн-технологій супроводжується певними викликами. До них належать технічна складність, високі енергетичні витрати (особливо для публічних блокчейнів), а також недостатній рівень нормативно-правового регулювання. Крім того, інтеграція блокчейну з існуючими інформаційними системами може вимагати значних ресурсів і часу.

Однак перспективи розвитку блокчейн-технологій залишаються надзвичайно широкими. З розвитком нових алгоритмів консенсусу та вдосконаленням інфраструктури очікується зниження витрат на їх впровадження та підвищення продуктивності систем. Це відкриває нові можливості для використання блокчейну в економічному аналізі, зокрема для обробки великих обсягів даних та побудови більш точних аналітичних моделей.

Отже, блокчейн-технології мають значний потенціал для забезпечення верифікації та захисту даних в економічному аналізі. Їх використання дозволяє

підвищити достовірність інформації, зменшити ризики шахрайства, оптимізувати витрати та забезпечити прозорість економічних процесів. У майбутньому блокчейн може стати одним із ключових елементів цифрової економіки, сприяючи формуванню нових підходів до управління даними та прийняття рішень.

Список використаних джерел

1. Устименко В.А., Поліщук Н.Ю. Перспективи застосування криптовалют в електроенергетиці України: зарубіжний досвід і вітчизняні здобутки. Економіка та право. 2019. № 2 (53). С. 64–69.
2. McKinsey & Company. Blockchain beyond the hype: What is the strategic business value?, 2020. URL: https://cognizium.io/uploads/resources/file-144546357815.pdf
3. Шулікін Д. Н., Гострик О. М. Використання блокчейн-технологій в банківський сфері // Інформаційні технології в економіці і управлінні. Зб. наук. студ. праць. Одеса : ОНЕУ, 2023. Вип. 5. С. 191–197.

Бежевець Я.О.,
здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,
спеціальності «Облік і оподаткування»;
науковий керівник:
Гайдучок Т.С.,
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри бухгалтерського обліку, оподаткування та аудиту;
Поліський національний університет

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ФІНАНСОВОГО ОБЛІКУ ТА ЗВІТНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Сучасний розвиток економіки України відбувається в умовах глибоких соціально-економічних трансформацій, зумовлених впливом глобалізаційних процесів, цифровізації економіки, нестабільності фінансових ринків, інфляційних коливань, а також тривалого впливу воєнних дій. Водночас важливим вектором розвитку є євроінтеграційні процеси, які передбачають гармонізацію національної економічної системи з європейськими стандартами, зокрема у сфері бухгалтерського обліку та фінансової звітності.

Такі умови формують підвищений рівень невизначеності господарського середовища та посилюють ризики функціонування підприємств. У зв’язку з цим суб’єкти господарювання змушені адаптувати свою діяльність до нових економічних реалій і вимог європейського економічного простору, що безпосередньо впливає на організацію фінансового обліку як ключового елементу інформаційного забезпечення управління.

Бухгалтерський облік виступає одним із найважливіших елементів системи управління підприємством, оскільки забезпечує формування повної, достовірної та своєчасної інформації про фінансовий стан суб'єкта господарювання, результати його діяльності та рух грошових коштів [1]. У контексті євроінтеграції його роль значно посилюється, оскільки саме фінансова звітність стає основою для комунікації з міжнародними інвесторами, партнерами та іншими стейкхолдерами.

Фінансовий облік виконує важливу інформаційну функцію, результати якої використовуються широким колом користувачів: керівниками, інвесторами, кредиторами та державними органами. Відповідно, якісна організація облікової системи є необхідною умовою ефективного функціонування підприємств, підвищення їх фінансової стійкості та конкурентоспроможності на національному й міжнародному рівнях.

У сучасних умовах особливої актуальності набуває адаптація бухгалтерського обліку та фінансової звітності до вимог євроінтеграції. Динамічні зміни зовнішнього середовища зумовлюють необхідність перегляду підходів до організації обліку, удосконалення облікової політики та впровадження інноваційних методів обробки фінансової інформації.

Одним із ключових факторів впливу на організацію фінансового обліку є макроекономічна нестабільність. Коливання валютного курсу, інфляція, зміни податкового законодавства та нестабільність фінансових ринків ускладнюють діяльність підприємств і потребують оперативного відображення в обліку. За таких умов зростає значення своєчасної та достовірної фінансової інформації, а також роль фінансового аналізу в оцінці ризиків і прогнозуванні розвитку підприємства.

Суттєвий вплив на організацію обліку має і воєнна ситуація, яка зумовлює порушення виробничих і логістичних процесів, втрату активів та зміну структури витрат підприємств. Це потребує відображення у бухгалтерському обліку наслідків воєнних дій, зокрема зменшення корисності активів, формування резервів та застосування професійного судження бухгалтера при оцінці господарських операцій [2].

Важливим чинником є також нормативне регулювання бухгалтерської діяльності. У контексті євроінтеграції особливого значення набуває адаптація національного законодавства до вимог Європейського Союзу та міжнародних стандартів фінансової звітності. Це зумовлює необхідність постійного підвищення професійної компетентності бухгалтерів та їх здатності працювати в умовах змін нормативного середовища.

Сучасні тенденції розвитку фінансового обліку тісно пов'язані й з цифровізацією. Автоматизація облікових процесів, впровадження електронного документообігу та використання спеціалізованих програмних продуктів дозволяють підвищити ефективність облікової роботи, забезпечити оперативність обробки інформації та мінімізувати помилки. Крім того, цифрові

технології сприяють підвищенню прозорості фінансової діяльності підприємств та ефективності внутрішнього контролю.

Ключовою тенденцією розвитку фінансового обліку є гармонізація національної системи бухгалтерського обліку з міжнародними стандартами фінансової звітності. У процесі євроінтеграції застосування МСФЗ забезпечує підвищення якості фінансової інформації, її порівнянності та зрозумілості для іноземних користувачів, що сприяє залученню інвестицій та інтеграції українських підприємств у міжнародний економічний простір.

Таким чином, сучасні економічні виклики та євроінтеграційні процеси комплексно впливають на організацію фінансового обліку підприємств в Україні. З метою узагальнення впливу зазначених чинників їх систематизацію наведено в таблиці 1.

Таблиця 1

Вплив сучасних економічних чинників на організацію фінансового обліку підприємств

Чинник впливу	Характеристика впливу	Наслідки для фінансового обліку
Макроекономічна нестабільність	Коливання валютного курсу, інфляція, нестабільність фінансових ринків	Необхідність оперативного коригування облікових оцінок, підвищення ролі аналітичних процедур
Воєнні дії	Руйнування активів, порушення логістики, релокація підприємств	Відображення втрат, переоцінка активів, ускладнення облікових процедур
Зміни у законодавстві	Часті оновлення нормативно-правової бази	Потреба постійного моніторингу змін, підвищення кваліфікації бухгалтерів
Цифровізація економіки	Впровадження ІТ, автоматизація обліку, електронний документообіг	Підвищення оперативності, точності обліку та ефективності внутрішнього контролю
Глобалізація та МСФЗ	Інтеграція у світову економіку, застосування міжнародних стандартів	Гармонізація обліку, підвищення прозорості та інвестиційної привабливості

Джерело: сформовано автором

Підприємствам необхідно постійно удосконалювати облікову політику з урахуванням вимог міжнародних стандартів, впроваджувати сучасні інформаційні технології, адаптувати систему бухгалтерського обліку до змін економічного середовища та підвищувати професійний рівень бухгалтерських працівників. Особливого значення набуває розвиток цифрових компетентностей та здатність працювати в умовах міжнародної стандартизації обліку.

Отже, сучасні тенденції розвитку фінансового обліку та звітності підприємств формуються під впливом цифровізації, глобалізації, воєнних викликів та євроінтеграційних процесів. Гармонізація національної системи бухгалтерського обліку з міжнародними стандартами, впровадження інноваційних технологій та підвищення аналітичної ролі обліку сприятимуть

підвищенню ефективності управління фінансовими ресурсами підприємств, їх конкурентоспроможності та забезпеченню сталого розвитку в умовах інтеграції до європейського економічного простору.

Список використаних джерел

1. Гайдучок Т. С. Вплив цифрових технологій на бухгалтерський (фінансовий) облік: тенденції та виклики. *Інновації та інтеграція цифрових трендів освітянського простору в економіку знань* : матеріали Всеукр. наук.-педагог. підвищ. кваліфікації з економ. наук (30 жовтня – 10 грудня 2023 р.). Львів ; Торунь : Ліга-Прес, 2023. С. 31-33.
2. Патута М., Шматковська Т. Особливості бухгалтерського обліку в умовах воєнного стану в Україні. *Галицький економічний вісник*. 2022. № 4(77). С. 53-63.

Биковський О.О.,
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,
спеціальність «Облік, аудит та оподаткування»;
Національна академія статистики, обліку та аудиту

ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В БУХГАЛТЕРСЬКОМУ ОБЛІКУ

Найбільшою зміною в бухгалтерській практиці є впровадження цифрових систем, які замінюють паперові бухгалтерські практики, що використовувалися протягом тривалого часу з моменту відкриття подвійного запису. Штучний інтелект (ШІ) зараз використовується в бізнесі, оскільки він розвивається швидкими темпами, а менеджери зараз стурбовані майбутніми прогнозами грошових потоків, а не попередніми фінансовими звітами, підготовленими місяць тому. Бухгалтерський облік був перетворений на цілі прийняття бізнес-рішень завдяки використанню систем штучного інтелекту, які перетворюють прості системи ведення обліку на інструменти прийняття рішень для бізнесу [1].

Концепція автоматизації вже не така, як раніше. На відміну від того, що десять років тому було корисним вводити дані з паперових документів у Excel, сьогодні потреби більші [2]. Те, що раніше було неможливо, стало стандартною процедурою. Збільшення обсягу інформації величезне, і ми не можемо обробити її всю, що призводить до помилок. Інтелектуальні системи та інші технології – це не просто додаткові функції, які бізнес повинен мати для продовження роботи [1; 3].

Найперше, що кидається в очі – це те, як тепер обробляється «первинка». Завдяки спеціальним алгоритмам ШІ, ручне введення даних відходить у минуле.

До прикладу візьмемо розпізнавання образів. Система «бачить» фото чека і сама розкидає цифри по потрібних комірках. Контекстне розуміння: програма сама розуміє, що чеки з кав'ярні – це адміністративні витрати, а рахунки за бензин – витрати на збут. Контроль аномалій: ШІ може підказати, якщо ціна в рахунку від постійного постачальника раптом стала підозріло високою [2; 3].

В попередні роки бухгалтер міг годинами вносити накладні в базу. Тепер це питання кількох секунд. Але перевага штучного інтелекту не в швидкості, а в тому, що він опрацьовує контекст, досліджуючи тисячі подібних операцій з минулих періодів. Це майже повністю нівелює фактор «людської помилки» і забезпечує миттєве формування звітності [2].

Важливою перевагою є безперервний аудит. За старою схемою звітування відбувалося раз на квартал чи рік, коли виправляти помилки було вже запізно. На даний час, ШІ моніторить кожну транзакцію в режимі 24/7. У випадку, якщо виявляється якась підозріла операція, система одразу про це повідомляє. Це убезпечує власників бізнесу від внутрішніх крадіжок та зайвих штрафів [3].

За даними експертів (Accenture, Gartner), ШІ сприяє закриттю фінансових періодів на 30-40% швидше. Вже скоро близько 80% рутинних процесів, як наприклад звірка дебіторської заборгованості чи обробка рахунків – будуть виконувати роботизовані системи [4; 5]. До речі, інвестиції в такі технології щороку зростають на чверть, бо бізнес готовий платити за точність. Алгоритми знаходять до 95% помилок, які пересічний бухгалтер міг би просто не помітити через втому [4; 5].

Окремо варто згадати про прогнози. ШІ не просто каже, що сталося, а прогнозує майбутнє. Наприклад, він може попередити про касовий розрив за кілька тижнів до того, як закінчаться гроші [1; 2]. Це дає керівнику час домовитися з банком або притримати платежі. Бухгалтер у такій системі стає фінансовим радником, а не просто «реєстратором».

Звісно, багато хто боїться, що машини витіснять фахівців. Проте, це навряд чи станеться. ШІ забере нудну роботу, але він не має професійної інтуїції та не розуміє етики [1; 3]. Майбутнє – за «гібридним» обліком: роботизовані системи робитимуть чорнову роботу, а фахівці займатимуся стратегією та контролем.

Підсумовуючи, можна сказати, що ШІ – це не загроза, а потужний помічник для бухгалтера. Так, є виклики: софт дорогий, треба постійно вчитися і дбати про безпеку даних. Але бізнеса, які ігноруватимуть ці зміни, просто залишаться на узбіччі економічного прогресу. Головне сьогодні – навчитися працювати в команді з алгоритмами, щоб перетворювати сухі цифри на реальні прибутки.

Список використаних джерел

1. Кіндрацька Л. М. Бухгалтерський облік в умовах цифровізації економіки: виклики та перспективи. *Облік і фінанси*. 2021. № 2 (92). С. 15–21.
2. Плескач В. Л. Штучний інтелект у фінансовій діяльності підприємств. *Цифрова економіка та економічна безпека*. 2022. № 1 (01). С. 44–49.
3. Слободяник Ю. Б. Напрями використання штучного інтелекту в аудиторській діяльності. *Вісник економіки*. 2023. № 4. С. 112–125.
4. Accenture. Pulse of Change: 2026 Index. URL: https://www.accenture.com/us-en/insights/pulse-of-change
5. Gartner Says Worldwide AI Spending Will Total $2.5 Trillion in 2026. *Gartner Newsroom*. 2026. URL: https://www.gartner.com/en/newsroom/press-releases/2026-1-15-

gartner-says-worldwide-ai-spending-will-total-2-point-5-trillion-dollars-in-2026

Богуславський Д.В.,
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти,
спеціальність D1 «Облік і оподаткування»;
Михайленко Г.М.,
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти,
спеціальність D1 «Облік і оподаткування»;
Севастюк Ю.В.,
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти,
спеціальність D1 «Облік і оподаткування»;
Університет Григорія Сковороди в Переяславі

ФІНАНСОВА ЗВІТНІСТЬ ЯК ІНФОРМАЦІЙНА БАЗА ДЛЯ ПРИЙНЯТТЯ ТА УХВАЛЕННЯ ЕФЕКТИВНИХ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ

У сучасних умовах розвитку економіки ефективне управління підприємством значною мірою залежить від наявності достовірної, повної та своєчасної інформації про результати його діяльності. Важливим джерелом такої інформації виступає фінансова звітність, яка відображає узагальнені показники фінансово-господарської діяльності підприємства та забезпечує інформаційну основу для прийняття та ухвалення управлінських рішень.

Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» регулює систему бухгалтерського обліку та фінансової звітності, визначає її принципи, порядок організації, ведення та подання звітності, а також забезпечує формування достовірної інформації про фінансовий стан і результати діяльності підприємств.

Згідно Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» фінансова звітність – бухгалтерська звітність, що містить інформацію про фінансове становище, результати діяльності та рух грошових коштів підприємства за звітний період [1].

Фінансова звітність є системою взаємопов’язаних показників, що характеризують фінансовий стан, результати діяльності та рух грошових коштів підприємства за певний звітний період. Вона формується на основі даних бухгалтерського обліку та відображає інформацію про активи, зобов’язання, власний капітал, доходи, витрати та фінансові результати діяльності підприємства. Завдяки цьому фінансова звітність виступає важливим інформаційним інструментом для оцінювання економічного стану підприємства та визначення перспектив його подальшого розвитку.

Однією з ключових функцій фінансової звітності є забезпечення інформаційних потреб користувачів. До основних користувачів фінансової

звітності належать керівництво підприємства, власники, інвестори, кредитори, державні органи та інші зацікавлені сторони. Для внутрішніх користувачів фінансова звітність є важливим джерелом інформації для аналізу діяльності підприємства, оцінювання ефективності використання ресурсів, планування та прогнозування результатів діяльності.

У процесі прийняття управлінських рішень особливе значення має аналіз фінансової звітності. Аналіз показників звітності дозволяє оцінити фінансовий стан підприємства, визначити рівень його платоспроможності, ліквідності, фінансової стійкості та рентабельності. За допомогою аналітичних методів можна встановити тенденції розвитку підприємства, виявити сильні та слабкі сторони його діяльності, а також визначити можливі резерви підвищення ефективності господарювання [2].

Важливими елементами фінансової звітності, які використовуються у процесі управління підприємством, є баланс, звіт про фінансові результати, звіт про рух грошових коштів та звіт про власний капітал. Баланс надає інформацію про структуру активів, зобов'язань та власного капіталу підприємства на певну дату, що дозволяє оцінити його фінансову стабільність та ресурсний потенціал. Звіт про фінансові результати характеризує ефективність діяльності підприємства, відображаючи доходи, витрати та отриманий прибуток або збиток. Звіт про рух грошових коштів дає можливість оцінити надходження та використання грошових ресурсів підприємства, що є важливим для забезпечення його платоспроможності. Звіт про власний капітал відображає зміни у складі та структурі власних фінансових ресурсів підприємства.

На основі аналізу фінансової звітності керівництво підприємства може приймати обґрунтовані управлінські рішення щодо оптимізації структури активів і капіталу, підвищення ефективності використання ресурсів, зниження витрат, покращення фінансових результатів діяльності та забезпечення стабільного розвитку підприємства. Крім того, фінансова звітність є важливою інформаційною базою для стратегічного планування, прогнозування майбутніх результатів діяльності та визначення напрямів інвестиційної політики підприємства.

В умовах динамічних змін економічного середовища та посилення конкуренції зростає значення своєчасного та якісного аналізу фінансової звітності. Використання сучасних інформаційних технологій та аналітичних методів дозволяє підвищити оперативність обробки фінансової інформації та забезпечити більш ефективну підтримку процесу прийняття та ухвалення управлінських рішень [3].

Отже, фінансова звітність відіграє важливу роль у системі управління підприємством, виступаючи основним джерелом інформації про його фінансово-господарську діяльність. Вона забезпечує формування інформаційної бази для аналізу, планування та контролю діяльності підприємства, що сприяє прийняттю обґрунтованих управлінських рішень та підвищенню ефективності його функціонування. Удосконалення системи формування та аналізу фінансової

звітності сприятиме підвищенню прозорості діяльності підприємств, покращенню їх фінансового стану та зміцненню конкурентних позицій на ринку.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16.07.1999 р. № 996-XIV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14.
2. Лагодієнко Н. В., Іванченкова Л. В., Скляр Л. Б., Іванченков В. С. Формат і зміст бухгалтерського балансу в сучасній обліково-економічній моделі. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2021. № 3. С. 21-28. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vchnu_ekon_2021_3_5.
3. Яременко, Л., Макарчук І., Гавриленко А., Івлєв І. Внутрішня звітність та її використання для аналізу і контролю. *Агросвіт.* №3. 2024. С. 68-74 DOI: 10.32702/2306-6792.2024.3.68.

Вегерінський К.В.,
здобувач першого бакалаврського рівня вищої освіти,
спеціальність 071 «Облік і оподаткування»;
науковий керівник:
Нечипорук Н.В.,
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри обліку, аудиту та оподаткування;
Національна академія статистики, обліку та аудиту

СПРОЩЕНЕ ОФОРМЛЕННЯ АКТІВ ВИКОНАНИХ РОБІТ, ПОСЛУГ, ОРЕНДИ

Ведення бізнесу в будь-якій країні світу потребує правильного оформлення безлічі документів. Україна виключенням не є, хоча багато процедур і порядків у нас значно спрощені.

Реєстрація ФОП і ТОВ, ведення бухгалтерії підприємства, взаємодія з контрагентами, подання звітності в ДПС та виконання безлічі інших завдань можна реалізувати в електронному форматі – швидко та зручно. Проте все одно важливо чітко дотримуватися всіх вимог і норм законів, супроводжувати діяльність первинними документами, правильно все оформлювати [7].

У системі господарських відносин документальне підтвердження операцій зазнає суттєвих трансформацій. Якщо раніше бізнес був зобов’язаний фіксувати кожен крок двосторонніми актами, то сьогодні законодавство рухається в бік спрощення та цифровізації. Проте акт виконання робіт залишається одним із найбільш зрозумілих інструментів для фіксації результатів співпраці та захисту інтересів сторін [4].

Первинні документи – це документи, які містять відомості про господарську операцію (дію або подію, яка викликає зміни в структурі активів та

зобов'язань, власному капіталі підприємства) та повинні мати обов'язкові реквізити, визначені»[1].

Первинні документи – це документи, створені у паперовій або в електронній формі, які містять відомості про господарські операції[2].

Якщо правилами документообороту підприємства передбачена можливість відображення господарської операції, щодо якої на момент закінчення складання регістрів бухгалтерського обліку за звітний період від контрагента у терміни, встановлені законодавством, не отримано первинного документа, підставою для перенесення інформації про таку господарську операцію до регістрів бухгалтерського обліку є належним чином оформлений внутрішній первинний документ (акт), складений посадовою особою, відповідальною за приймання-відпуск товарно-матеріальних цінностей, робіт і послуг [2].

Основного переліку первинних документів немає. До їх списку, наприклад, можна віднести рахунок-фактуру, товарно-транспортна накладна, товарний чек, акт виконаних робіт, бухгалтерська довідка, видаткова накладна та ін.

Акт виконаних робіт (надання послуг) – це первинний документ бухгалтерського обліку, який використовується для підтвердження факту виконання робіт чи надання послуг однією стороною та прийняття їх іншою стороною за договором. Він складається у письмовій формі, підписується замовником і виконавцем та має юридичну силу.

Документ не вважається первинним, якщо в ньому немає усіх обов’язкових реквізитів, передбачених ст. 9 Закону №996[1]. Зокрема, підписів сторін. І ось до цієї норми з 1 квітня 2026 року внесли зміни, які стосуються актів на роботи, послуги та оренду.

Обов’язкові реквізити акта

Зазвичай у акті виконаних робіт зазанчають наступні реквізити:

1. Назва документа: «Акт виконаних робіт» або «Акт наданих послуг». До речі, вам стане у нагоді наша статті Акт наданих послуг: важливі аспекти та приклад складання.
2. Дата складання: повинна бути чітко зазначена.
3. Реквізити сторін: повні найменування виконавця та замовника, їхні банківські дані.
4. Перелік робіт: назви, вартість, обов’язкова відповідність податковій накладній (для платників ПДВ).
5. Одиниці виміру: (м², км, шт тощо). Тут знову ж таки для платників ПДВ важлива відповідність із податковою накладною.
6. Сума ПДВ: виділяється окремо, якщо виконавець робіт є платником ПДВ.
7. Посади відповідальних осіб: ті, хто відповідає за виконання та передачу робіт.
8. Період виконання робіт: чітко вказаний часовий проміжок.
9. Підписи: особисті підписи сторін або інші засоби їх ідентифікації.

10. Фраза про виконання робіт: наприклад, «Роботи виконано в повному обсязі, претензій немає».

11. Інформація про договір: номер, дата, строк оплати[6]

Документ дозволяє виконавцю підписувати акти про надання послуг одноособово, якщо такий порядок прямо передбачили письмовим договором.

Якщо первинний документ містить інформацію про дату (період) надання послуг, виконання робіт або найму (оренди), то відсутність передбачених абзацами шостим і сьомим цієї частини реквізитів зі сторони замовника послуг (робіт) або наймача (орендаря) не є порушенням вимог до оформлення первинного документа, за умови що такий порядок документування господарських операцій передбачено договором, укладеним у письмовій формі, і такі господарські операції відображаються у бухгалтерському обліку в періоді їх здійснення. Дія положень цього абзацу не поширюється на вимоги до документування господарських операцій, оплата за які здійснюється за рахунок публічних коштів; господарських операцій, здійснених на виконання договорів найму (оренди) державного або комунального майна; договорів будівельного підряду, проєктно-вишукувальних робіт; договорів про пожертву, благодійну або гуманітарну допомогу.

Нові правила не поширюються на вимоги до оформлення первинних документів (актів) за операціями, оплачених за рахунок публічних коштів, здійснені на виконання договорів найму (оренди) державного або комунального майна, будівельного підряду, проєктно-вишукувальних робіт, договорів про пожертву, благодійну та гуманітарну допомогу. Для таких операцій зберігаються чинні вимоги до оформлення первинних документів.

Таблиця 1

Умови для відсутності реквізитів у акті надання послуг, робіт

Умови для відсутності реквізитів у акті наданих послуг/робіт	
Форма документа	- передбачено договором, укладеним у письмовій формі; - господарські операції відображаються у бухгалтерському обліку в періоді їх здійснення (одночасно з попередньою умовою)
Статус замовника	*Ця норма не поширюється, якщо:* 1. замовник здійснює оплату за рахунок публічних коштів; 2. господарські операції, здійснені на виконання договорів найму (оренди) державного або комунального майна; 3. йдеться про договори будівельного підряду, проєктно-вишукувальних робіт; 4. якщо йдеться про договори про пожертву, благодійну або гуманітарну допомогу

Платникам податків, які по суті є приватними підприємствами /ФОПами спростили ведення документації, але за двох умов, які виконані одночасно:

1. є письмовий договір де чітко на папері викладено, що «ПІБ, посада та підпис уповноваженої особи (представника) замовника не є обов'язковим у

акті наданих послуг, якщо такі послуги/роботи були фактично надані виконавцем»;

2. господарські операції з надання послуг/робіт відображаються у бухгалтерському обліку в періоді їх здійснення.

Висновки:

1. Новий закон не вплине на правовідносини із замовниками – державними/комунальними підприємствами.

2. Для ФОПів, які не ведуть бухоблік, новий Закон не має значення. Так само, як і для галузі будівництва та проєктно-вишукувальних робіт.

3. Виконавці внесуть у договір пункт про те, що не потрібно замовнику підписувати акт наданих послуг/робіт, але замовники підписуватимуть такі договори лише з перевіреними контрагентами.

4. Фактично виграють юридичні особи на єдиному податку, оскільки для них менше паперової метушні, а податки рахуються за надходженнями[3].

Список використаних джерел

1. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні Закон України від 16.07.1999 №40. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text
2. Про затвердження Положення про документальне забезпечення записів у бухгалтерському обліку Наказ МФУ від 24.05.1995 № 88. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0168-95#Text
3. Нові правила актів на послуги з 1 квітня 2026 року: хто виграє, а кому нічого не зміниться. URL: https://7eminar.ua/news/17673-novi-pravila-aktiv-na-poslugi-xto-vigraje-a-komu-nicogo
4. Акт виконаних робіт: обов'язкові реквізити, типові помилки. URL: https://online.novaposhta.education/blog/akt-vikonanih-robit-obovyazkovi-rekviziti-tipovi-pomilki-ta-zrazok
5. Нові правила для актів робіт, послуг, оренди з 01.04.2026: підписано Закон № 4791. URL: https://ibuh.info/novi-pravila-dlya-aktiv-robit-poslug-orendi-pidpisano-zakon-47913P
6. Акт виконаних робіт: приклад і правила заповнення. URL: https://factor.academy/blog/akt-vikonanix-robit-priklad-i-pravila-zapovnennya/
7. Акт виконаних робіт (наданих послуг) в 2025 році: правила складання, де знайти бланк, зразок заповнення. URL: https://monefy.ua/blog/akt-vykonanykh-robit/

Вегерінський М.В.,
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,
спеціальність 071 «Облік і оподаткування»,
науковий керівник:
Нечипорук Н.В.,
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри обліку, аудиту та оподаткування;
Національна академія статистики, обліку та аудиту

ЦИФРОВА МОДЕРНІЗАЦІЯ ОБЛІКУ ПІДПРИЄМСТВ НА ОСНОВІ ERP-СИСТЕМ

Сучасний етап розвитку економіки характеризується активною цифровою трансформацією бізнес-процесів, що зумовлює необхідність модернізації систем обліково-аналітичного забезпечення управління підприємством. В умовах зростання обсягів інформації, ускладнення господарських операцій та підвищення вимог до оперативності управлінських рішень особливого значення набуває впровадження інтегрованих інформаційних систем, серед яких провідне місце займають ERP-системи (Enterprise Resource Planning).

Використання ERP-рішень у цифровому обліку підприємств є важливим інструментом підвищення ефективності обробки, збереження та аналізу облікової інформації. На відміну від традиційних розрізнених програмних продуктів, ERP-системи формують єдине цифрове середовище, що забезпечує комплексну автоматизацію всіх бізнес-процесів підприємства — від первинного документування операцій до формування фінансової, податкової та управлінської звітності. Такий підхід сприяє підвищенню достовірності даних, мінімізації впливу людського фактора та забезпеченню доступу до актуальної інформації в режимі реального часу.

Проблематика цифровізації бухгалтерського обліку та впровадження ERP-систем активно досліджується як у вітчизняній, так і в зарубіжній науковій літературі. Особлива увага приділяється питанням переходу від локальної автоматизації окремих облікових операцій до комплексної інтеграції бізнес-процесів у межах єдиного цифрового середовища.

Питання застосування блокчейн-технологій у фінансовій та обліковій сфері досліджували О. Солодовнік та К. Докуніна, які визначають блокчейн як ефективний механізм забезпечення незмінності записів, прозорості транзакцій та підвищення достовірності інформації. Науковці наголошують, що інтеграція блокчейн-модулів у ERP-системи може значно посилити функції внутрішнього контролю та аудиту [1].

Подібну позицію підтримує О. Терлюк, який розглядає перспективні напрями використання blockchain у публічному управлінні та підкреслює його потенціал для забезпечення інформаційної безпеки, простежуваності операцій і правового захисту цифрових реєстрів. Запропоновані підходи є релевантними і

для корпоративного сектору, особливо в аспекті побудови сучасних ERP-платформ [2].

Важливий внесок у дослідження цифрової трансформації підприємств зробили Н. Коваленко, О. Юрченко та В. Миленський, які доводять, що цифрові системи управління, зокрема ERP, формують стратегічні конкурентні переваги підприємства шляхом оптимізації витрат, підвищення прозорості бізнес-процесів та адаптивності до змін зовнішнього середовища. На думку авторів, ERP-системи доцільно розглядати не лише як інструмент автоматизації обліку, а як стратегічну платформу забезпечення сталого розвитку підприємства [3].

Отже, проведений аналіз літературних джерел свідчить, що питання використання ERP-систем у цифровому обліку розкривається через призму автоматизації, хмарних технологій, блокчейн-рішень та конкурентних переваг підприємства. Водночас подальшого наукового опрацювання потребують питання комплексної інтеграції інноваційних модулів штучного інтелекту та blockchain у сучасні ERP-платформи українських підприємств.

Логічним продовженням зазначених переваг є розгляд функцій ERP-систем у цифровому обліку підприємств, які розкривають їх прикладне значення в сучасній системі управління (табл. 1).

Таблиця 1

Основні функції ERP-системи в обліку

№ з\п	Функція	Характеристика в цифровому обліку
1.	Централізація даних	Об'єднання фінансового, податкового та управлінського обліку в єдиній системі.
2.	Автоматичний моніторинг	Інтеграція з банківськими системами та Електронним кабінетом платника податків для оновлення залишків.
3.	Контроль витрат	Деталізація кожної транзакції з прив'язкою до центрів відповідальності або конкретних проєктів.
4.	Візуалізація (Dashboard)	Побудова графіків та діаграм для аналізу ключових показників ефективності (KPI).

Джерело: складено автором

Сучасний розвиток ERP-систем (табл. 2) характеризується активною інтеграцією інноваційних цифрових технологій, зокрема хмарних рішень, штучного інтелекту та блокчейн-модулів, що суттєво розширює функціональні можливості обліково-аналітичної системи підприємства. Таке поєднання забезпечує не лише автоматизацію традиційних облікових процедур, а й формує передумови для переходу до інтелектуального управління ресурсами підприємства.

Таблиця 2

Інтеграція інновацій (Cloud та AI) в ERP-системи

Технологія	Вплив на систему обліку
Хмарні технології	Забезпечують віддалений доступ до облікової інформації в режимі 24/7 з будь-якого пристрою, що підвищує мобільність працівників та безперервність бізнес-процесів
Штучний інтелект (AI)	Сприяє автоматичному розпізнаванню електронних копій документів, інтелектуальній класифікації даних та прогнозуванню касових розривів
Блокчейн-модулі	Формують незмінні реєстри операцій щодо права власності, складських залишків та руху активів, підвищуючи рівень захисту від фальсифікацій

Впровадження ERP-систем у діяльність підприємств доцільно розглядати як інноваційний інструмент удосконалення системи управління, який забезпечує цифровізацію обліку, підвищення прозорості бізнес-процесів, зниження операційних витрат та створення надійної інформаційної основи для сталого розвитку суб'єкта господарювання.

У теоретико-прикладному аспекті ERP-система являє собою інтегровану платформу, що забезпечує об'єднання фінансового обліку, управління персоналом, закупівель, складського господарства, виробництва та продажів у межах єдиного інформаційного середовища. Ключовим принципом її функціонування є одноразове введення даних, за якого інформація, сформована на одному етапі бізнес-процесу, автоматично використовується всіма іншими функціональними підсистемами. Це забезпечує синхронізацію облікових процедур, усуває дублювання інформації та підвищує оперативність управлінських рішень.

Особливе значення у цифровому обліку мають спеціалізовані модулі ERP-систем. Так, фінансовий модуль забезпечує ведення головної книги, облік дебіторської та кредиторської заборгованості, а також управління грошовими потоками. Модуль контролінгу орієнтований на облік витрат, калькулювання собівартості продукції та оцінювання прибутковості. Водночас модуль управління активами автоматизує розрахунок амортизації, контроль технічного стану необоротних активів і моніторинг їх ефективного використання.

Важливою перевагою цифровізації обліку на базі ERP є забезпечення прозорості інформації в режимі реального часу, що дозволяє керівництву підприємства оперативно отримувати актуальні дані щодо доходів, витрат, бюджетних відхилень та фінансових результатів. Автоматизація рутинних операцій суттєво знижує вплив людського фактора, підвищує точність формування фінансової звітності та мінімізує ризики помилок. Додатковою перевагою є можливість формування audit trail, тобто повного ланцюга простежуваності від первинного документа до підсумкових показників фінансової звітності.

Окремої уваги заслуговує розвиток Cloud ERP-рішень, які стають домінуючим напрямом цифрової трансформації обліку. Використання хмарних платформ забезпечує цілодобовий доступ до облікової інформації, високий

рівень захисту даних, регулярне резервне копіювання та можливість швидкого масштабування системи відповідно до зростання підприємства або розширення мережі його структурних підрозділів.

Разом із тим впровадження ERP-систем супроводжується низкою викликів, серед яких ключовими є значні інвестиційні витрати, необхідність підготовки персоналу до роботи в новому цифровому середовищі та забезпечення високої якості початкових даних. Недостатня достовірність вихідної інформації може призвести до викривлення аналітичних результатів і, відповідно, до зниження ефективності управлінських рішень.

Отже, ERP-система в умовах цифрового обліку трансформує традиційну роль бухгалтерії з функції ретроспективної фіксації господарських операцій у стратегічний центр аналітичної підтримки управління підприємством, орієнтований на прогнозування, виявлення відхилень та забезпечення ефективного використання ресурсів.

Список використаних джерел

1. Солодовнік О. О., Докуніна К. І. Технологія блокчейн: суть і перспективи використання в системі державних фінансів України. Бізнес Інформ. 2021. №3. С. 126– 131. DOI: 10.32983/2222-4459-2021-3-126-131
2. Терлюк О. Використання технології blockchain у публічному управлінні: перспективні сфери застосування й потенційні проблеми правового забезпечення. *Вісник Національного університету "Львівська політехніка"*. 2021. URL: https://lpnu.ua/sites/default/files/2023/radaphd/25126/disertaciyaterlyuk.pdf
3. Коваленко Н.В., Юрченко О.А., Миленський В.М. Конкурентні переваги підприємства в умовах цифрової трансформації. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління.* 2025. Випуск 2 (47). С. 11-17. URL: http://srd.pdaba.edu.ua:8080/bitstream/123456789/15882/1/Kovalenko.pdf

Іванова А.В.,
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти,
спеціальність D1 «Облік і оподаткування»,
освітньої програми «Облік, аудит та оподаткування»;
Національна академія статистики, обліку та аудиту

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ЗВІТНОСТІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Теоретичний аналіз обліку сталого розвитку завжди варто розпочинати з визначення його ключових складових: соціального та екологічного аспектів.

У цьому контексті особливу увагу слід приділити дослідженню процесів становлення і розвитку соціального обліку як на глобальному рівні, так і в українських реаліях. Соціальний облік досі залишається відносно молодим напрямом бухгалтерського обліку, що створює певні труднощі в формулюванні єдиного загальновизнаного визначення. Ця ситуація значною мірою обумовлена тим, що його практичне впровадження в діяльність організацій нерідко стає джерелом політичних суперечок через вплив на суспільну динаміку [1, с. 8].

У широкому сенсі соціальний облік можна охарактеризувати як процес збору та аналізу інформації про персонал, продукти, послуги, а також про ініціативи, спрямовані на мінімізацію або усунення негативного впливу на соціальну стабільність.

Соціальний облік охоплює кілька ключових напрямів: облік соціальної відповідальності, що аналізує соціально значущі чинники; оцінку сукупного впливу для визначення витрат підприємств; соціально-економічний облік, який оцінює суспільно профінансовані проєкти крізь фінансові та нефінансові показники; довгостроковий облік соціальних показників на основі статистичних даних; і глобальний громадський облік, що інтегрує всі види соціального обліку [1, с. 9].

Мизиковський Є.А. фактично ототожнює соціальний облік з екологічним. На його думку, соціальний (або соціально спрямований) облік є напрямом бухгалтерського обліку, який відображає вплив діяльності організації на довкілля. О.Г. Сокіл категорично не погоджується з таким підходом [1, с. 9; 2].

Найбільш точним і досконалим визначенням соціального обліку, на його погляд, є трактування українського професора Бутинця Ф.Ф. Він акцентує увагу на тому, що основна мета соціально орієнтованого бухгалтерського обліку полягає у формуванні інформаційної системи, яка дає змогу оцінювати будь-які господарські операції підприємства крізь призму соціальних потреб суспільства [1, с. 9-10; 3].

Соціальний облік залишається інноваційною та малодослідженою сферою в українській фінансовій науці. Його основою є розвиток корпоративної соціальної звітності, що породжує дискусії щодо застосування традиційних бухгалтерських інструментів для таких потреб. Сьогодні його можна розглядати

як розширення функцій обліку сталого розвитку, орієнтованого на два ключових напрями: включення нових показників у бухгалтерські звіти для задоволення інтересів користувачів і врахування соціальних витрат і зобов'язань, які пов'язані зі сталим розвитком.

Основним завданням є також визначення концепції обліку сталого розвитку із акцентом на екологічний облік, який є його центральним елементом. В умовах сучасності значення екологічного обліку стрімко зростає в загальній системі обліку та звітності організацій. Це пояснюється зростанням кількості зацікавлених сторін, що покладаються на ці дані.

Терміни «екологічний облік», «екологічний облік на підприємстві» та «бухгалтерський екологічний облік» у науковій літературі описують процес збору й систематизації даних про довкілля, хоча в українських нормативних документах вони лишаються невизначеними [1, с. 10]. Різнобій у трактуванні цих понять серед дослідників ускладнює інтеграцію екологічного обліку в систему сталого розвитку підприємств.

Приміром, Сахно Л.А. визначає екологічний облік на підприємстві як «систему виявлення, вимірювання, реєстрації, накопичення, узагальнення, зберігання, обробки і підготовки релевантної інформації про діяльність підприємства у сфері природокористування з метою передачі її внутрішнім і зовнішнім користувачам для ухвалення оптимальних рішень» [4], а от Вороновська О.В. описала екологічний облік більш складними словами, а саме «облік, що відноситься до фізичних запасів природних ресурсів, вартісного оцінювання деградації навколишнього середовища і відповідних витрат на природоохоронні заходи, а також до розрахунку дійсного (чи «зеленого») ВВП» [5].

У розвинених країнах екологічні аспекти враховують через скоригований ВВП, який включає наслідки виснаження ресурсів і вплив на природу. В Україні ці фактори у ВВП не враховуються, що вказує на необхідність перегляду економічних показників і розробки методик для точнішої оцінки витрат й вигод екологічної діяльності, а також деталізованої інформації про природний капітал країни [1, с. 12]. Вивчення теоретичних основ формування та визначення соціального й екологічного обліку відкриває можливість узагальнення цих складових із метою створення інтегрованої моделі обліку, що сприятиме забезпеченню сталого розвитку (рис. 1).

Рис. 1. Модель обліку сталого розвитку на підприємстві

Джерело: розробка автора на основі [1]

Отож, основними елементами соціального та екологічного обліку виступають такі складові, як облік витрат, складання звітності, аудит (контроль) і облік зобов'язань.

Список використаних джерел

1. Сокіл О. Г. Бухгалтерський облік сталого розвитку, як новий засіб обліково-аналітичного забезпечення. *Інститут бухгалтерського обліку, контроль та аналіз в умовах глобалізації. Міжнародний науковий журнал.* 2016. №4. С. 7-18. URL: http://elar.tsatu.edu.ua/handle/123456789/4262
2. Мизиковський Є. А. Теорія бухгалтерського обліку: посібник. Київ: *Економіст*, 2002. 400 с.
3. Бутинець Ф. Ф. Бухгалтерський облік, контроль і аналіз: соціальні орієнтири: результати наукових досліджень проблем бухгалтерського обліку і контролю Житомирської наукової бухгалтерської школи: монографія. Житомир: *ЖДТУ*, 2008. 484 с.
4. Сахно Л. А. Екологічний облік і аудит в реформуванні традиційної системи обліку на підприємстві. *Облік і фінанси АПК*. 2009. №1. С. 89-92.
5. Вороновська О.В. Сутність і розвиток екологічного обліку. *Галицький економічний вісник*. 2011. №2(31). С.195-200. URL: http://elartu.tntu.edu.ua/handle/123456789/1350

Клименко В.В.,
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти,
ОПП «Публічне управління та адміністрування»;
Національна академія статистики, обліку та аудиту

ПЕРЕДУМОВИ ТА ПРІОРИТЕТИ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ ДЕРЖАВНОГО ВНУТРІШНЬОГО АУДИТУ В СУЧАСНИХ УМОВАХ УКРАЇНИ

Однією із вимог розвитку публічного сектору економіки України є підвищення ефективності державних контрольних механізмів, до числа яких відноситься державний внутрішній аудит. Державний внутрішній аудит – це діяльність у сфері управління публічним сектором економіки, однією із функцій, якої є надання незалежних та об'єктивних гарантій (забезпечення впевненості керівника організації, що процеси які відбуваються є контрольованими та спрямовані у досягненні органами державного і комунального сектору мети та функціонуванні системи управління у спосіб, який максимально знижує ризик шахрайства, марнотратства, допущення помилок чи нерентабельності) і консультацій [1].

Основними принципами державного внутрішнього аудиту є [2]:

– незалежність – важлива для внутрішніх аудиторів у такій мірі, як і для зовнішніх. Незалежність внутрішнього аудитора має визначатися статусом відділу внутрішнього аудиту в організації державного сектору економіки. Він повинен бути незалежним від тих осіб, чию роботу він перевіряє, а також має бути не залежним у своїх судженнях від колег;

– об'єктивність – внутрішній аудитор має бути об'єктивним у виконанні своїх професійних обов'язків. Йому має бути притаманне неупереджене ставлення до об'єкта перевірки, а також до окремих осіб, котрі можуть мати певний інтерес до його роботи;

– майстерність і компетентність. Аудит має бути виконаний на високому професійному рівні. Внутрішньому аудитору потрібно мати спеціальні теоретичні знання і практичний досвід;

– конфіденційність. Внутрішні аудитори розуміють цінність та право власності на інформацію, яку вони отримують у процесі своєї професійної діяльності та не розкривають цієї інформації іншим особам без відповідного дозволу або роблять це лише у виняткових випадках.

Ефективне запровадження внутрішнього аудиту можливе за умови зацікавленості вищого керівництва організацій державного сектора економіки у функціонуванні внутрішнього аудиту як складової управлінських процесів.

Нині розвиток внутрішнього аудиту в організаціях публічного сектору національної економіки є одним із критеріїв, за яким міжнародні експерти оцінюють стан реалізації реформ в контексті виконання Україною взятих нею зобов’язань при реалізації Угоди про асоціацію з ЄС. Проте практика свідчить,

що на теперішній час розбудова цілісної системи державного внутрішнього аудиту та її визначальної складової – оцінки ризиків діяльності організацій публічного сектору економіки – стикається із значними труднощами. По суті, відповідні системи управління ризиками створені не в усіх органах державної влади, відсутні регламенти з планування роботи підрозділів внутрішнього аудиту, а їх кадрове, інформаційне, методичне забезпечення залишається на вкрай низькому рівні. Ці обставини актуалізують проблему уточнення передумов та пріоритетних напрямів розвитку державного внутрішнього аудиту в сучасних умовах України.

Основними передумовами забезпечення результативності діяльності підрозділів внутрішнього аудиту в органах влади є:

– усунення недоліків сучасного стану кадрового забезпечення підрозділу внутрішнього аудиту і, як наслідок – посилення дієздатності функції внутрішнього аудиту в органах публічного сектору економіки та його спроможності впливати на стан фінансово-бюджетної дисципліни і процеси управління державними фінансами у відповідній галузі;

– забезпечення службової підпорядкованості підрозділу внутрішнього аудиту керівнику організації публічного сектору економіки.

З метою розвитку системи державного внутрішнього аудиту в Україні необхідно:

– забезпечити розробку типового Положення про внутрішній аудит, яке повинно відображати все коло завдань, функцій, покладених на структурний підрозділ, його організаційну структуру, мати чіткі та короткі формулювання, надати керівництву організацій публічного сектору економіки розуміння щодо місця і ролі підрозділу внутрішнього аудиту;

– створити на державному рівні систему підготовки та сертифікації внутрішніх аудиторів;

– сприяти підвищенню іміджу професії внутрішнього аудитора та створення умов щодо сталого функціонування підрозділів внутрішнього аудиту в організаціях публічного сектору економіки.

Список використаних джерел

1. Лебединська О. Ю. Зовнішній та внутрішній державний аудит: нормативно-правові засади розмежування в умовах адміністративної реформи. *Науковий вісник Ужгородського національного університету.* Серія : Право. 2020. Вип. 61(2). С. 7-12. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhpr_2020_61(2)__3

2. Кучма О. Державний аудит: кваліфікаційні вимоги та орієнтири майбутнього фахівця. *Новий Колегіум.* 2023. № 4. С. 71-77. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/NovKol_2023_4_13

Кобзар Г.О.,
здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти,
ОПП «Міжнародний менеджмент»;
Національна академія статистики, обліку та аудиту

ОСОБЛИВОСТІ АНТИКРИЗОВОГО УПРАВЛІННЯ МІЖНАРОДНИМ ПІДПРИЄМСТВОМ

Сучасне міжнародне підприємство функціонує в середовищі, для якого характерні одночасний вплив макроекономічної нестабільності, воєнно-політичних загроз, розривів ланцюгів постачання, валютних коливань, технологічних збоїв і регуляторних змін у різних юрисдикціях. За таких умов антикризове управління доцільно розглядати не як сукупність разових рішень у момент загострення проблем, а як постійно діючу підсистему управління, орієнтовану на ранню діагностику кризових симптомів, попередження втрати платоспроможності, збереження економічної безпеки та підтримання стратегічної життєздатності бізнесу.

Метою роботи є дослідження особливостей антикризового управління міжнародним підприємством.

Вагомою ознакою сучасного антикризового управління є його цифровізація. Дослідники підкреслюють, що використання цифрових інструментів дає змогу своєчасно виявляти, пом’якшувати й долати фінансову, операційну, кадрову та маркетингову кризи, а також пов’язувати систему реагування з адаптованою логікою збалансованої системи показників [1-2]. Для міжнародного підприємства це має особливе значення, оскільки цифрові платформи забезпечують синхронізацію даних між країнами, підрозділами, постачальниками та каналами збуту.

Практичний вимір антикризової цифровізації полягає не лише в автоматизації окремих функцій, а й у моделюванні бізнес-процесів, формуванні антикризової фінансової стратегії та посиленні аналітичної підтримки управлінських рішень. У сучасних публікаціях наголошується, що своєчасний аналіз фінансового стану, діагностика кризових явищ і впровадження цифрових інструментів бізнес-моделювання підвищують спроможність підприємства перейти від реактивного до проактивного антикризового менеджменту [3].

Водночас для міжнародного бізнесу однієї лише локальної стабілізації вже недостатньо. У новітніх дослідженнях організаційну стійкість визначено ключовою властивістю системи управління ризиками підприємства, особливо у відповідь на нові й тяжкі кризові події [4]. Це означає, що антикризове управління має інтегрувати процедури ідентифікації ризиків, сценарного аналізу, визначення порогових індикаторів, перерозподілу ресурсів і швидкого відновлення критичних процесів.

Системну роль у цьому виконує управління безперервністю бізнесу. З позицій сучасних досліджень така логіка поєднує оцінювання впливу збоїв на

бізнес, розроблення планів відновлення, розмежування відповідальності, тестування сценаріїв та створення резервів часу, ресурсів і комунікацій [5]. Для міжнародного підприємства безперервність бізнесу є не допоміжною функцією, а механізмом збереження операційної керованості в мережевій, багатокраїновій структурі.

Особливо гостро проблема проявляється у сфері міжнародних ланцюгів постачання. Доведено, що під час пандемії та пов'язаних із нею шоків організаційна стійкість тісно пов'язується зі здатністю підприємств адаптувати постачання, переглядати джерела закупівлі, узгоджувати дії з партнерами та швидко реагувати на перебої у потоках товарів і інформації [6]. Отже, антикризове управління міжнародним підприємством повинно охоплювати не лише внутрішні фінансові або кадрові проблеми, а й міжорганізаційні ризики.

Для багатонаціональних компаній додатковим імперативом виступає трансформація бізнес-моделі. У новітній міжнародній літературі наголошено, що підприємства, які проактивно змінюють конфігурацію своєї бізнес-моделі, краще витримують повторювані шоки та тривалу нестабільність, ніж ті, що обмежуються ситуативними заходами реагування [7]. Саме тому антикризове управління має завершуватися не поверненням до докризового стану, а переходом до адаптованої моделі створення цінності.

Таблиця 1

Ключові джерела кризових загроз для міжнародного підприємства та напрями антикризового реагування

Група ризиків	Типові прояви кризи	Антикризові дії
Фінансові	Падіння виручки, дефіцит ліквідності, зростання валютних втрат	Казначейський контроль, сценарне бюджетування, перегляд витрат, резервування ліквідності
Операційно-логістичні	Зриви постачання, подовження циклу виконання замовлень, блокування маршрутів	Диверсифікація постачальників, альтернативні маршрути, страхування критичних запасів, цифровий моніторинг ланцюга постачання
Кадрово-організаційні	Плинність персоналу, втрата координації між підрозділами, уповільнення ухвалення рішень	Кризові команди, чіткі протоколи комунікації, перерозподіл повноважень, дистанційні інструменти взаємодії
Ринкові та стратегічні	Зміна попиту, втрата частки ринку, посилення регуляторного тиску	Перегляд бізнес-моделі, адаптація продуктової пропозиції, переорієнтація каналів збуту, сценарне планування

Продовження таблиці 1

Геополітичні та кібернетичні	Воєнні ризики, санкції, блокади, кібератаки, порушення інформаційних потоків	Моніторинг зовнішнього середовища, кіберзахист, резервні ІТ-контури, регіональна диверсифікація активів

Джерело: складено на основі [7–9]

Дані табл. 1 свідчать, що антикризове управління міжнародним підприємством має багатовекторний характер. Його результативність визначається не стільки масштабом окремого інструменту, скільки здатністю поєднати фінансову стабілізацію, цифрову аналітику, логістичну адаптацію та стратегічну трансформацію. Інакше кажучи, сучасна антикризова система повинна працювати одночасно на трьох рівнях: оперативному (локалізація збою), тактичному (відновлення безперервності процесів) і стратегічному (оновлення бізнес-моделі та структури ризиків).

Отже, антикризове управління міжнародним підприємством доцільно трактувати як інтегровану систему ранньої діагностики, швидкого реагування, забезпечення безперервності бізнесу та стратегічної трансформації. Його ефективність зростає за умов поєднання цифрових інструментів, ризик-менеджменту, управління ланцюгами постачання та перегляду бізнес-моделі. На відміну від традиційного підходу, що зосереджується переважно на фінансовому оздоровленні, сучасна антикризова логіка для міжнародного підприємства має бути багаторівневою, мережевою та адаптивною. Перспективним напрямом подальших досліджень є розроблення інтегрованих моделей оцінювання кризостійкості міжнародних підприємств з урахуванням геополітичних, цифрових і логістичних факторів.

Список використаних джерел

1. Костакова Л. Д., Тесленко О. С. Антикризове управління – основа забезпечення економічної безпеки підприємства. *Економіка. Фінанси. Право.* 2021. № 1. С. 5–9. DOI: 10.37634/efp.2021.1.1
2. Кулиняк І. Я., Копець Г. Р., Горбенко Т. М. Цифровий інструментарій антикризового менеджменту підприємств. *Економіка та суспільство.* 2022. № 35. DOI: 10.32782/2524-0072/2022-35-16
3. Mykhalchenko H., Zhuravlova I., Zhalinska I., Saienko V., Ovander N. Digital tools for anti-crisis management of enterprises: the Ukrainian case. *Amazonia Investiga.* 2023. Vol. 12, No. 64. P. 291–299. DOI: 10.34069/AI/2023.64.04.30
4. Dahmen P. Organizational resilience as a key property of enterprise risk management in response to novel and severe crisis events. *Risk Management and Insurance Review.* 2023. Vol. 26, Iss. 2. P. 203–245. DOI: 10.1111/rmir.12245
5. De Matteis J., Elia G., Del Vecchio P. Business continuity management and organizational resilience: A small and medium enterprises (SMEs) perspective. *Journal of Contingencies and Crisis Management.* 2023. Vol. 31, Iss. 4. P. 670–682. DOI: 10.1111/1468-5973.12470

6. Wulandhari N. B. I., Budhwar P., Mishra N., Akbar S., Do Q., Milligan G. Organizational resilience to supply chain risks during the COVID-19 pandemic. *British Journal of Management.* 2023. Vol. 34, Iss. 3. P. 1282–1315. DOI: 10.1111/1467-8551.12648
7. Magnani G., Sanguineti F., Cavusgil S. T., Raskovic M. M., Jean R.-J. B. Developing resilience: multinational enterprise business model transformation to mitigate major disruptions. *Journal of Business Research.* 2024. Vol. 175. Art. 114549. DOI: 10.1016/j.jbusres.2024.114549

Коблик А.В.,
здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,
спеціальність 072 «Фінанси, банківська справа,
страхування та фондовий ринок»;
науковий керівник:
Лубенченко О.Е.,
доктор економічних наук, професор,
професор кафедри обліку, аудиту та оподаткування,
Завідувач Національного центру обліку та аудиту;
Національна академія, статистики, обліку та аудиту

ІНВЕСТИЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВА

З метою ефективного функціонування підприємства впроваджують інвестиційну діяльність.

Законом України «Про інвестиційну діяльність» [1] інвестиції визначено як всі види майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладаються в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності, в результаті чого створюється прибуток (дохід) або досягається соціальний *ефект.*

Такими цінностями можуть бути:

– кошти, цільові банківські вклади, паї, акції та інші цінні папери;

– рухоме та нерухоме майно (будинки, споруди, устаткування та інші матеріальні цінності);

– майнові права, що випливають з авторського права, досвід та інші інтелектуальні цінності;

– сукупність технічних, комерційних та інших знань, оформлених у вигляді технічної документації, навичок та виробничого досвіду, необхідних для організації того чи іншого виду виробництва, але незапатентованих («ноу-хау»);

– права користування землею, водою, ресурсами, будинками, спорудами, обладнанням, а також інші майнові права;

– інші цінності [2].

Метою інвестицій є не тільки створення прибутку або досягнення соціального ефекту, а й інші форми забезпечення розвитку і підвищення ринкової вартості підприємства, що знаходить своє відображення у зростанні суми вкладеного капіталу.

За НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», інвестиційна діяльність – це діяльність, що пов'язана з придбанням і реалізацією необоротних активів, а також із здійсненням фінансових інвестицій, які не є складовою частиною еквівалентів грошових коштів.[3]

В бухгалтерському обліку інвестиції поділяються на фінансові та капітальні.

Під фінансовими інвестиціями розуміють активи, які утримуються підприємством з метою збільшення прибутку за рахунок відсотків, дивідендів тощо, зростання вартості капіталу або отримання інших вигід для інвестора. До фінансових інвестицій відносяться: акції, облігації, депозитні сертифікати, казначейські зобов'язання, інші цінні папери.

Під капітальними інвестиціями розуміють усі витрати підприємства на придбання або створення матеріальних і нематеріальних активів, що включаються до їх первісної вартості.

Головна мета інвестиційної діяльності – підвищення вартості підприємства. Досягнення мети забезпечується розробкою та реалізацією інвестиційної стратегії підприємства. Вона залежить від стадії життєвого циклу підприємства, яка визначає зміст інвестиційної стратегії.

Ефективність розробленої інвестиційної стратегії підприємство має оцінювати за такими критеріями:

– погодженість інвестиційної стратегії із загальною стратегією економічного розвитку підприємства.

– внутрішня збалансованість інвестиційної стратегії;

– погодженість інвестиційної стратегії із зовнішнім середовищем;

– реалізація інвестиційної стратегії з врахуванням наявного ресурсного потенціалу;

– прийнятність рівня ризику, пов'язаного з інвестиційною стратегією;

– результативність інвестиційної стратегії.

Схематично інвестиційні потреби підприємства можна представити таким чином (рис.1)

Рис. 1. Інвестиційні потреби підприємства

Джерело: розроблено автором на підставі [4]

Підприємства мають прагнути до підтримки чи поліпшення своїх конкурентних позицій, для цього необхідний пошук перспективних інвестиційних напрямів.

В процесі інвестиційної діяльності підприємства можуть здійснюватися реінвестиції, під якими розуміють повторне вкладання коштів, одержаних у формі доходу від функціонування початкового інвестиційного проєкту. Реінвестиції можуть направлятися на заміну фізично і морально зношених основних засобів, початкового інвестиційного проєкту, модернізацію устаткування, на інвестування нових програм, придбання інтелектуальних ресурсів, що забезпечують вищу конкурентоспроможність та доходність.[2]

Держава може регулювати інвестиційну діяльність підприємств через проведення кредитної та амортизаційної політики, надання фінансової допомоги у вигляді дотацій, субсидій, субвенцій, бюджетних позик, а також податкової політики шляхом диференціації суб'єктів і об'єктів оподаткування, податкових ставок і пільг тощо.

Отже, інвестиційна діяльність підприємства є ключовим чинником забезпечення його стабільного розвитку, підвищення конкурентоспроможності та зміцнення фінансової стійкості в умовах сучасної економіки. Ефективне управління інвестиціями сприяє оновленню матеріально-технічної бази, впровадженню інновацій, розширенню виробничих можливостей і підвищенню якості продукції чи послуг. Тому важливим є проведення комплексної оцінки інвестиційних проєктів, вибір оптимальних джерел фінансування та формування ефективної інвестиційної стратегії.

Список використаних джерел

1. Про інвестиційну діяльність: Закон України № 4218-VI від 22.12.2011р. URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1560-12#Text
2. Інтегрована корпоративна звітність: навчальний посібник / Р.О.Костироко, Л.А.Костирко, О.Е. Лубенченко, Е.В.Чернодубова; 3-є вид., перероб. і доп. Київ : СНУ ім. В. Даля, 2023. 368 с.
3. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» : Наказ Міністерства фінансів України № 73 від 07.02.2013 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13#n17
4. Фінансова діяльність суб'єктів господарювання : навч. посіб. Чернівці / укладач Н.Л. Марусяк : Чернівец. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2022. 180с.

Ковальова І.О.,
здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,
спеціальність «Статистика цифрової економіки»;
науковий керівник:
Ставицький О.В.,
кандидат економічних наук, доцент,
завідувач кафедри інформаційних технологій;
Національна академія статистики, обліку та аудиту

ЕКОНОМІЧНИЙ АНАЛІЗ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

У сучасних умовах розвитку економіки підприємства працюють у складному та конкурентному середовищі. Для того щоб залишатися прибутковими та стабільними, їм необхідно постійно контролювати результати своєї діяльності. Саме тому економічний аналіз є важливим інструментом управління підприємством. Він допомагає оцінити фінансовий стан, визначити проблеми та знайти шляхи підвищення ефективності роботи.

Економічний аналіз – це система методів і прийомів дослідження господарської діяльності підприємства на основі показників бухгалтерського обліку, фінансової звітності та статистичних даних. Його основною метою є виявлення резервів зростання прибутку, зменшення витрат та підвищення конкурентоспроможності підприємства. Економічний аналіз дає можливість встановити причинно-наслідкові зв’язки між показниками діяльності та оцінити вплив окремих факторів на кінцевий результат [1].

Одним із головних напрямів економічного аналізу є аналіз фінансового стану підприємства. Він включає оцінку ліквідності, платоспроможності, рентабельності та фінансової стійкості. За допомогою спеціальних коефіцієнтів можна визначити, чи ефективно підприємство використовує свої ресурси та чи має воно достатньо коштів для виконання зобов’язань. Це дозволяє керівництву приймати обґрунтовані рішення щодо залучення інвестицій або оптимізації витрат.

Важливу роль відіграє також аналіз витрат і собівартості продукції. Зменшення зайвих витрат і раціональне використання ресурсів сприяють зростанню прибутку. Відповідно до Господарського кодексу України, підприємство самостійно здійснює господарську діяльність і відповідає за її результати [2]. Це означає, що ефективність роботи залежить від якості управлінських рішень, які, у свою чергу, ґрунтуються на результатах економічного аналізу.

Крім поточного аналізу, велике значення має прогнозування майбутніх результатів. На основі вивчення динаміки показників можна передбачити можливі ризики та заздалегідь розробити заходи щодо їх уникнення. Використання таких методів, як порівняння, групування, факторний аналіз та

економіко-математичні методи, дозволяє більш глибоко дослідити діяльність підприємства та знайти додаткові резерви підвищення ефективності [3].

Отже, економічний аналіз є необхідною складовою системи управління підприємством. Він забезпечує інформаційну основу для прийняття рішень, сприяє підвищенню прибутковості та фінансової стійкості. У сучасних умовах саме систематичне проведення економічного аналізу допомагає підприємству розвиватися та зберігати конкурентні позиції на ринку.

Список використаних джерел

1. Савицька Г. В. Економічний аналіз діяльності підприємства : навч. посіб. Київ : Знання, 2019. 654 с.
2. Мних Є. В., Коваленко Н. С. Економічний аналіз : підручник. Київ : Центр учбової літератури, 2018. 412 с.
3. Бутинець Ф. Ф. Теорія економічного аналізу : навчальний посібник. Житомир : Рута, 2017. 480 с.

Кондрашкін В.В.,
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти,
спеціальність «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок»;
науковий керівник**:**
Момотюк Л.Є.,
доктор економічних наук, професор,
професор кафедри фінансів, банківської справи та страхування;
Національна академія статистики, обліку та аудиту

ДЕРЖАВНА СЛУЖБА СТАТИСТИКИ, ЯК ДЖЕРЕЛО ІНФОРМАЦІЇ ДЛЯ ЕКОНОМІЧНОГО АНАЛІЗУ ТА ВИЯВЛЕННЯ ВНУТРІШНІХ РЕЗЕРВІВ ПІДПРИЄМСТВ

Перебуваючи в транзитному станів у побудові європейської країни, ми зустрічаємося з викликами, а саме перетвореннями країни в різних сферах самого суспільства, перетворення та адаптування інститутів, впровадження європейських принципів у здійсненні державного управління та інше, все частіше змушують акцентувати нашу увагу на тому, що органи виконавчої влади займають важливе місце у функціонуванні держави, як цілісної системи. Саме через них формуються довірчі та тісні взаємовідносини між державою та її громадянами. У свою чергу, вони стоять на базисі політичних, економічних, духовно-моральних, соціальних та культурних досягненнях, які й передбачали їх специфіку.

Потрібно відмітити, що на Держстат покладено ряд завдань, які зазначені в положеннях ст. 3 «Положення про Державну службу статистики України» [1] Держстату, які у свою чергу роблять його гарним інструментом та джерелом для економічного аналізу, а саме:

✓ Участь у формуванні державної політики у сфері статистики та забезпечення її реалізації;

✓ Гармонізація системи державної статистики з міжнародними та європейськими нормами і стандартами;

✓ Збирання, збереження, оброблення, аналіз, захист та поширення офіційної державної статистичної інформації щодо масових явищ і процесів, які відбуваються в економічній, соціальній, демографічній, екологічній, культурній та інших сферах життя суспільства в Україні та її регіонах;

✓ Забезпечення актуальності, точності і надійності, узгодженості і порівнянності, доступності і ясності офіційної державної статистичної інформації;

✓ Розроблення, вдосконалення і впровадження статистичної методології, оприлюднення метаданих;

✓ Забезпечення розроблення, запровадження та вдосконалення системи статистичних класифікацій, які використовуються для проведення статистичних спостережень;

✓ Впровадження новітніх інформаційних технологій у процеси виробництва та поширення офіційної державної статистичної інформації;

✓ Взаємодія інформаційної системи органів державної статистики з інформаційними системами державних органів, органів місцевого самоврядування, інших юридичних осіб, міжнародних організацій та статистичних служб іноземних держав шляхом взаємного обміну інформацією, проведення методологічних, програмно-технологічних та інших робіт, спрямованих на ефективне використання інформаційних ресурсів;

✓ Координація дій державних органів, органів місцевого самоврядування та інших юридичних осіб щодо організації діяльності, пов'язаної із збиранням та використанням адміністративних даних; -забезпечення принципу статистичної конфіденційності під час виробництва та поширення офіційної державної статистичної інформації.

Головні принципи загального управління органів державної статистики, які роблять їх джерелом провіреної, актуальної і своєчасної інформації для проведення економічного аналізу:

✓ Професійна незалежність;

✓ Координація і співробітництво − співробітництво у складанні статистичної інформації органів державної статистики з іншими співвиробниками статистичної інформації, постачальниками адміністративних даних, респондентами державних статистичних спостережень, міжнародними організаціями та статистичними службами інших країн ґрунтується на засадах взаємної поваги, налагодженого взаємообміну даними та оптимізації витрат на здійснення державної статистичної діяльності;

✓ Повноваження щодо збирання даних;

✓ Достатність ресурсів;

✓ Зобов'язання щодо забезпечення якості;

✓ Конфіденційність статистичної інформації;

✓ Неупередженість і об'єктивність.

Принципи виробництва статистичної інформації:

✓ Відповідність − статистична інформація має відповідати поточним та потенційним потребам користувачів;

✓ Точність та надійність − статистична інформація має бути точною та достовірною; Своєчасність і пунктуальність;

✓ Послідовність і зіставність; Доступність і зрозумілість.

Завдяки вище зазначеному Державна служба статики виступає, як ключовий постачальник офіційної інформації, яка у свою чергу виступає фундаментом для макроекономічного аналізу, галузевих зіставлень та стратегічного планування для ряду підприємств та секторів у економіці. Завдяки збиранню, обробці та узагальненню інформації Держстатом та його використання дозволяє бізнесу оцінювати власну позицію на ринку та ідентифікувати можливі зміни внутрішніх резервів під впливом тих чи інших обставин.

Держстат надає статистичні дані, які забезпечують об'єктивну базу для проведення порівняльних робіт, співставлення результатів діяльності підприємств у різних сферах та по областях за допомоги загальнодержавних та галузевих показників. Прикладом таких показників може виступати дані про середні витрати, рентабельність та продуктивність праці, їх застосування допомагає проводити аналіз у динаміці в розрізі класифікації видів економічної діяльності від середньогалузевих показників. Використання статистичних даних в макроекономічному контексті, використання показників ВВП, інфляції, індексу зростання цін на продукції, допомагають провести прогнози на майбутнє та заздалегідь сформувати цінову політику та економічні резерви.

У свою чергу під розумінням «резерву» на підприємстві виступають, як внутрішньовиробничі можливості зростання ефективності виробництва, збільшення обсягів випуску і реалізації продукції, так і підвищення її якості за рахунок оптимізації використання ресурсів.

Виявлення резервів проводиться за допомогою аналізу діяльності підприємств. Виявлення внутрішніх резервів підприємства можливі завдяки, аналізу статистичної інформації, у тому числі інформації від Держстату, яка допомагає знайти «вузькі місця» та невикористані можливості/шляхи оптимізації [6, с.81]: Ефективність використання наявних ресурсів за допомогою порівняння питомих витрат; Трудовий потенціал, співставлення темпів росту продуктивності праці та заробітної плати дозволяє оптимізувати чисельність персоналу та систему стимулювання; Виробничі потужності, статистика використання основного капіталу в галузі підказує можливості для інтенсифікації виробництва та оновлення фондів; Фінансові резерви, аналіз структури активів і пасивів на основі балансових даних допомагає виявити резерви поліпшення ліквідності та платоспроможності [7, с. 490].

Можливості Держстату для виявлення потенціалу внутрішніх резервів підприємства за допомогою інструментів Держстату. Одним з найчастішим способів виявлення можливих резервів у підприємств з різних секторів, це проведення силами Головних управлінь статистики, інструктивних нарад з респондентами з питань обліку та звітності [8].

За рахунок проведення таких нарад, ми можемо отримати інформацію по різних питаннях, таких як:

✓ Виробництво продукції тваринництва, кількість сільськогосподарських тварин і забезпеченість їх кормами;

✓ Основні економічні показники роботи сільськогосподарських підприємств;

✓ Виробництво та реалізацію промислової продукції;

✓ Структурні обстеження підприємств; професійне навчання на підприємств;

✓ Інформацію про обсяги реалізованих послуг та товарів.

Іншими інструментами виступають календар оприлюднення статистичної інформації, їх можливо використовувати для проведення аналітичних

досліджень на основі найактуальніших даних. Держстат щороку затверджує загальний Календар оприлюднення статистичної інформації, який містить точні дати виходу даних про ВВП, демографію, промисловість та інші показники.

Головними показниками виступають:

✓ Індекс інфляції (ІСЦ), оприлюднюється не пізніше 10 числа місяця, наступного за звітним;

✓ Демографія та населення, публікується щомісяця згідно з встановленим графіком;

✓ Заробітна плата, дані про середню зарплату та заборгованість оприлюднюються щомісяця (10–12 числа);

✓ Ринок праці, дані про робочу силу публікуються щоквартально (у 2026 році це 26 червня, 28 вересня та 29 грудня).

Отже, внутрішні резерви виробництва виступають, як запаси виробництва, продукції та раціональне використання наявних ресурсів, енергії та інші дії/фактори, які направлені на збільшення фінансових результатів підприємства. Завдяки швидкому розвитку технічного прогресу, вдосконаленню наявних методів для проведення аналізу, ми отримали те ,що органи виконавчої влади у вигляді Держстату та його територіальних одиниць, можуть нам надавати точні дані, які не лише допомагають визначити можливі ризики в найближчій перспективі, а й допомогти визначити можливу втрачену вигоду. Окрім цього, аналіз Держстату різних секторів економіки та проведення статистичних спостережень за окремими видами виробництва та зайнятості надає нам відповідь про ефективність залучення та мобілізації резервів чи їх накопичення через показники ефективності виробництва, збільшення обсягу продукції і підвищення її якості, кількості створених робочих місць та споживання ресурсів. Саме через це, Державна служба статистики України, виступає актуальним та інформативним джерелом інформації для оцінки резервів підприємтсв.

Список використаних джерел

1. Про затвердження Положення про Державну службу статистики України: Постанова Кабінету міністрів України від 23.09.2014, № 481- 2014-п, Відомості Верховної Ради України, URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/481-2014-%D0%BF#Text
2. Коваленко О.В., Предеус А.В. Визначення резервів і розробка заходів щодо підвищення ефективності роботи підприємства. Науковий вісник Мукачівського державного університету. 2016. – № 2 (6). С. 80-83.
3. Економіка підприємства: навчальний підручник / Й.М. Петрович, Г.М. Захарчин, Г.І. Кіндрацька [та ін.]; за заг. ред. Петровича Й.М. Львів : «Магнолія Плюс», 2006. 580 с
4. Графік проведення Головним управлінням статистики інструктивних нарад з респондентами з питань обліку та звітності URL: https://www.mk.ukrstat.gov.ua/help_resp.htm

Кузнецов І.В.,
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,
спеціальність «Облік, аудит та оподаткування»;
Національна академія статистики, обліку та аудиту

ОПТИМІЗАЦІЯ ОБЛІКУ ТА ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ СУБ'ЄКТІВ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА З УРАХУВАННЯМ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ПРАКТИКИ

В умовах поглиблення євроінтеграційних процесів та адаптації національного законодавства до норм Європейського Союзу, трансформація системи бухгалтерського обліку є об'єктивною необхідністю. Підписання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС зобов'язало вітчизняні інституції імплементувати європейські стандарти корпоративного звітування. Транспонування базових положень Директиви 2013/34/ЄС у національне правове поле суттєво змінило підходи до класифікації масштабів підприємств. Проте на практиці суб'єкти малого підприємництва (СМП) продовжують функціонувати в умовах надмірного адміністративного й інформаційного навантаження. Проблема оптимізації облікових процесів для мікро- та малого бізнесу залишається нерозв'язаною, оскільки існуюча парадигма звітування часто не відповідає критерію релевантності витрат на її складання до корисності отриманої інформації.

Концептуальним базисом європейського підходу до регулювання діяльності малого бізнесу є принцип «Think Small First» (спочатку думай про мале). Цей принцип передбачає, що архітектура будь-якого фінансового або податкового законодавства повинна формуватися з огляду на інтереси та обмежені ресурсні можливості найменших суб'єктів ринку. Базовим документом, що регулює питання корпоративної звітності в ЄС, виступає Директива 2013/34/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 26 червня 2013 року [5]. Згідно з нормами даної Директиви, здійснено чітку стратифікацію підприємств на мікро-, малі, середні та великі за трьома критеріями: підсумок балансу, чистий дохід від реалізації та середня кількість працівників протягом фінансового року.

Варто акцентувати увагу на тому, що Директива 2013/34/ЄС встановлює режим максимального сприяння саме для мікропідприємств. Згідно зі статтею 36 Директиви, країнам-членам дозволяється звільняти мікропідприємства від обов'язку складати примітки до фінансової звітності та звіт про управління, обмежуючись поданням виключно скороченого балансу та звіту про прибутки і збитки.

Водночас українські реалії демонструють суттєві розбіжності з європейською практикою. Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» № 996-XIV [3] імплементував європейські критерії класифікації юридичних осіб, проте реальний рівень облікової

дерегуляції залишається недостатнім. Вітчизняна практика формування фінансової звітності для малого бізнесу регламентується Національним положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 25 «Спрощена фінансова звітність» [4].

Аналіз нормативних приписів НП(С)БО 25 виявляє низку методологічних суперечностей. З одного боку, стандарт декларує спрощення облікових процедур, з іншого – вимагає від СМП застосування складних оцінок, розроблених для великих корпорацій (наприклад, оцінка за справедливою вартістю або застосування процедури дисконтування для довгострокових зобов'язань). Для мікробізнесу такі вимоги генерують невиправдані транзакційні витрати, оскільки залучення висококваліфікованих фахівців для проведення таких розрахунків є економічно недоцільним.

Ще однією альтернативою для українського бізнесу є застосування Міжнародного стандарту фінансової звітності для малих та середніх підприємств (МСФЗ для МСП), який офіційно перекладено та оприлюднено Міністерством фінансів України [1]. Проте цей стандарт є деривативом від повних МСФЗ і налічує понад 200 сторінок складного тексту. Його застосування виправдане для середніх підприємств, що планують вихід на міжнародні ринки або залучення іноземного капіталу, однак для мікро- та малих підприємств, орієнтованих на внутрішній ринок, МСФЗ для МСП є надмірно обтяжливим.

Фундаментальною проблемою вітчизняного інституційного середовища залишається нерозривний зв'язок бухгалтерського та податкового обліку. В Україні інформація з фінансової звітності є базою для нарахування податку на прибуток, що змушує бухгалтерів керуватися насамперед фіскальними інтересами держави, а не інформаційними потребами власників бізнесу.

Для дієвої оптимізації вітчизняного обліку доцільно реалізувати комплекс заходів, сфокусованих на зменшенні адміністративного навантаження:

По-перше, необхідна докорінна методологічна ревізія НП(С)БО 25 у частині оцінки активів і зобов'язань. Для мікропідприємств слід на законодавчому рівні закріпити використання виключно моделі оцінки за історичною (фактичною) собівартістю. Будь-які вимоги щодо розрахунку теперішньої вартості грошових потоків або визначення справедливої вартості інвестиційної нерухомості для цієї категорії суб'єктів господарювання мають бути скасовані.

По-друге, стратегічним вектором розвитку є прискорена диджиталізація облікових процесів. Як зазначають дослідники, сучасний розвиток інформаційних технологій вимагає розширення термінологічних і практичних кордонів бухгалтерського обліку [2]. Європейський досвід свідчить про високу ефективність функціонування інтегрованих цифрових шлюзів подання звітності. В Україні ж цей процес розпорошений між Державною податковою службою, органами статистики та реєстраторами. Створення єдиного порталу для завантаження фінансової інформації дозволить реалізувати принцип

«одноразового подання» (once-only) та значно скоротить витрати робочого часу облікових працівників.

По-третє, доцільним кроком стане законодавче скасування вимоги щодо складання проміжної (квартальної) фінансової звітності для мікропідприємств. Встановлення виключно річного звітного періоду, що є поширеною практикою в країнах-членах ЄС, сприятиме реальному зменшенню тиску на малий бізнес без втрати контролю з боку держави.

Реальна оптимізація обліку для суб'єктів малого підприємництва в Україні вимагає переходу від формальної імплементації європейських директив до створення комфортного регуляторного середовища. Впровадження принципу «Think Small First», спрощення методології НП(С)БО 25 через застосування виключно історичної вартості, а також інтеграція каналів подання звітності на єдиній цифровій платформі дозволять суттєво знизити адміністративне навантаження на мікро- та малий бізнес. Це вивільнить фінансові та часові ресурси підприємців для розширення основної операційної діяльності та підвищить загальну транспарентність вітчизняної економіки

Список використаних джерел

1. Міжнародний стандарт фінансової звітності для малих та середніх підприємств (МСФЗ для МСП). *Міністерство Фінансів України*. URL: https://mof.gov.ua/storage/files/MSFZ-dlya-MSP.pdf
2. Плекан М., Курей О., Возняк Р.-Я. Переваги діджиталізації в обліку для підприємств. *Економіка та суспільство*. 2024. № 61. DOI: 10.32782/2524-0072/2024-61-68
3. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні. *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14
4. Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 25 "Спрощена фінансова звітність". *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0161-00
5. Directive 2013/34/EU of the European Parliament and of the Council of 26 June 2013 on the annual financial statements, consolidated financial statements and related reports of certain types of undertakings. *European Union*. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:32013L0034

Куничик Т.О.,
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти,
спеціальність D1 «Облік і оподаткування»;
науковий керівник:
Цегельник Н.І.,
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри бухгалтерського обліку, оподаткування та аудиту;
Поліський національний університет

УПРАВЛІНСЬКИЙ ОБЛІК У CRM-СЕРЕДОВИЩІ: ОБЛІК І АНАЛІЗ ВЗАЄМОДІЇ З ПОКУПЦЯМИ

У сучасних умовах цифровізації економіки суттєво зростає роль інформаційних систем у забезпеченні ефективного управління підприємством. Важливим напрямом розвитку є інтеграція управлінського обліку з клієнтоорієнтованими цифровими платформами, зокрема CRM-системами. Такий підхід забезпечує автоматизацію процесів взаємодії з покупцями та створює інформаційно-аналітичну основу для прийняття обґрунтованих управлінських рішень.

Управлінський облік у CRM-середовищі набуває нових функціональних можливостей, пов’язаних із накопиченням, обробкою та аналізом даних про клієнтів, історію їх взаємодії з підприємством, обсяги продажів, платіжну дисципліну та інші показники. Це створює передумови для підвищення якості обліково-аналітичного забезпечення управління, зростання рівня лояльності клієнтів і зміцнення економічної безпеки підприємства.

Актуальність теми зумовлена необхідністю удосконалення методичних підходів до організації управлінського обліку в умовах цифровізації бізнес-процесів, а також потребою в інтеграції облікових і CRM-систем для забезпечення комплексного аналізу взаємодії з покупцями.

Цифровізація бізнес-процесів трансформує підходи до формування обліково-аналітичної інформації, зокрема у сфері управління взаємовідносинами з покупцями. Впровадження CRM-систем забезпечує накопичення значних обсягів даних про клієнтів, що створює нові можливості для розвитку управлінського обліку як інструменту підтримки прийняття рішень. У цьому контексті управлінський облік виходить за межі традиційної функції фіксації господарських операцій і набуває аналітичного та прогностичного характеру.

CRM-середовище виступає інтеграційною платформою, де поєднуються дані про продажі, комунікації з клієнтами, їх поведінкові характеристики та фінансові показники. Використання таких систем дозволяє здійснювати сегментацію клієнтів, оцінювати їхню цінність для підприємства, аналізувати ефективність каналів взаємодії та прогнозувати попит. Як зазначають U. S. Nwabekee, O. Y. Abdul-Azeez, E. E. Agu та T. I. Ijoma, застосування CRM-інструментів у поєднанні з аналітикою даних сприяє підвищенню ефективності

маркетингових стратегій і формуванню більш глибокого розуміння клієнтських потреб [1].

Особливого значення набуває облік взаємодії з покупцями, який включає не лише відображення операцій реалізації, але й фіксацію всіх точок контакту з клієнтом. Це дозволяє формувати повну інформаційну картину клієнтського циклу – від першого звернення до повторних покупок і післяпродажного обслуговування. На цій основі управлінський облік трансформується у систему, орієнтовану на оцінку довгострокової цінності клієнта та ефективності взаємодії з ним.

Важливим аспектом є використання технологій штучного інтелекту в CRM-системах, які забезпечують персоналізацію клієнтського досвіду. За результатами дослідження В. Храпкіної та А. Сенелюк, інтеграція AI-рішень дозволяє аналізувати поведінкові патерни клієнтів, формувати індивідуальні пропозиції та підвищувати рівень їх задоволеності [2]. Для управлінського обліку це означає можливість переходу від ретроспективного аналізу до прогнозування майбутніх доходів і ризиків, пов’язаних із клієнтською базою.

Окрему увагу слід приділити самонавчальним моделям зворотного зв’язку, які використовуються в сучасних CRM-системах. Вони дозволяють автоматично адаптувати алгоритми взаємодії з клієнтами на основі отриманих результатів, що підвищує ефективність управління продажами та комунікаціями. Як підкреслюють М. І. Крилишин та В. В. Іванина, такі моделі сприяють оптимізації процесів обробки клієнтських даних і підвищенню точності аналітичних висновків [3].

У системі управлінського обліку важливе місце займає аналіз розрахунків з покупцями, зокрема оцінка дебіторської заборгованості. Вона виступає індикатором платіжної дисципліни клієнтів і безпосередньо впливає на фінансову стійкість підприємства. Запропоновані Н. І. Цегельник підходи до оцінки дебіторської заборгованості дозволяють підвищити достовірність облікових даних та забезпечити ефективний контроль за розрахунками з покупцями [4]. У CRM-середовищі ці процеси можуть бути автоматизовані, що сприяє своєчасному виявленню проблемної заборгованості та прийняттю управлінських рішень.

Водночас інтеграція управлінського обліку з CRM-системами потребує належного рівня контролю та забезпечення прозорості інформаційних ресурсів. У цьому контексті зростає роль внутрішнього аудиту як інструменту перевірки достовірності даних, що використовуються для управління. За дослідженнями Н. І. Цегельник та Д. А. Бедера, внутрішній аудит сприяє підвищенню якості інформаційного забезпечення та зниженню ризиків, пов’язаних із використанням цифрових систем [5].

Таким чином, управлінський облік у CRM-середовищі трансформується у багатофункціональну систему, що поєднує інструменти обліку, аналітики та прогнозування взаємодії з покупцями. Його розвиток ґрунтується на використанні цифрових технологій, які сприяють підвищенню результативності

управління клієнтською базою, зміцненню фінансової стійкості підприємства та формуванню конкурентних переваг.

Удосконалення цього напряму доцільно забезпечувати через інтеграцію CRM із обліковими та ERP-системами, що дозволить автоматизувати обробку даних і підвищити їх якість. Важливим є також впровадження аналітичних показників для оцінки дохідності клієнтів і їх платіжної дисципліни. Застосування технологій штучного інтелекту розширює можливості прогнозування поведінки покупців і оптимізації продажів. Поряд із цим, необхідними є автоматизований контроль дебіторської заборгованості та розвиток внутрішнього аудиту даних CRM, що забезпечить їх надійність і захищеність. Реалізація зазначених підходів сприятиме підвищенню якості управлінської звітності та ефективності прийняття управлінських рішень.

Список використаних джерел

1. Nwabekee U. S., Abdul-Azeez O. Y., Agu E. E., Ijomah T. I. Digital transformation in marketing strategies: The role of data analytics and CRM tools. *International Journal of Frontline Research in Science and Technology*. 2024. Vol. 3, №. 2. P. 55–72. DOI: 10.56355/ijfrst.2024.3.2.0047
2. Храпкіна В., Сенелюк А. Персоналізація клієнтського досвіду в CRM-системах за допомогою технологій штучного інтелекту. *Галицький економічний вісник*. 2025. Том 94. № 3. С. 120–128. DOI: 10.33108/galicianvisnyk_tntu2025.03.120
3. Крилишин М. І., Іванина В. В. Порівняльний аналіз ефективності самонавчальних моделей зворотного зв'язку в системах CRM. *Міжнародний науковий журнал «Грааль науки».* 2025. № 52. DOI 10.36074/grail-of-science.23.05.2025.100
4. Цегельник Н.І. Оцінка дебіторської заборгованості в системі розрахунків з покупцями підприємств. *Агросвіт*. 2013. № 6. С. 51-55. URL: http://www.agrosvit.info/?op=1&z=1215&i=9
5. Цегельник Н. І., Бедер Д. А. Роль внутрішнього аудиту у забезпеченні прозорості інформаційних ресурсів для управління бізнесом в умовах цифровізації. *Актуальні питання економічних наук.* 2025. № 8. DOI: 10.5281/zenodo.14955203

Лаптєва В.В.,
здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,
спеціальність «Облік, аудит та оподаткування»;
Національна академія статистики, обліку та аудиту

СУЧАСНИЙ СТАН АУДИТОРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

У сучасних умовах дуже важливе значення для забезпечення достовірної фінансової інформації підприємства відіграє аудит. Він дозволяє інвесторам, кредиторам та державі впевнитися у тому, що фінансова звітність підприємства відображає реальний стан фінансово-господарської діяльності підприємства. В Україні функціонування аудиту набуває важливого значення, оскільки дуже часто мають місце проблеми з прозорістю бізнесу, а також необхідність довіри міжнародних фінансових партнерів, зокрема в післявоєнний період.

До 2017 року аудиторська діяльність в Україні регулювалася законом, прийнятим ще у 1993 році, – і це свідчило про рівень відставання галузі від сучасних вимог. Ухвалення нового Закону України від 21.12.2017 № 2258-VIII стало відправною точкою справжнього реформування. Цей закон запровадив принципово новий підхід: замість єдиного реєстру аудиторів без чіткого розмежування з'явилося поняття суб'єктів суспільного інтересу – тобто підприємств, аудит яких вимагає підвищеної відповідальності та незалежного нагляду. До цієї категорії віднесено банки, публічні акціонерні товариства та ряд інших організацій [1].

Аудиторська діяльність – це незалежна професійна діяльність аудиторів та суб’єктів аудиторської діяльності, зареєстрованих у Реєстрі аудиторів та суб’єктів аудиторської діяльності, з надання аудиторських послуг. Закон України «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність» встановлює основні принципи аудиторської діяльності, серед яких незалежність аудитора, професійна компетентність, об’єктивність та конфіденційність. Кабінет Міністрів України може встановлювати особливості провадження аудиторської діяльності щодо певних завдань відповідно до міждержавних угод, укладених відповідно до законодавства від імені Уряду України з урядами інших держав [1].

Важливу роль у регулюванні аудиторської діяльності відіграє Аудиторська палата України – це незалежний орган, створений для забезпечення регулювання і вдосконалення аудиторської діяльності в Україні. Вона здійснює професійне самоврядування аудиторської діяльності та не має на меті отримання прибутку [2].

За даними реєстру Аудиторської палати України, чисельність зареєстрованих аудиторів скоротилася майже втричі з появою нового Закону України. З одного боку це виглядає серйозною проблемою, проте це допомогло виділити справжніх професіоналів своєї справи, які реально займалися аудиторською діяльністю.

До того ж в Україні триває процес впровадження МСФЗ. Вони виступають ефективним інструментом підвищення прозорості та зрозумілості інформації, яка розкриває діяльність суб'єктів господарювання, створює достовірну базу для доходів та витрат, оцінює активи та зобов'язання, надає можливість розкривати й віддзеркалювати наявні фінансові ризики у суб'єктів звітування, а також порівнювати результати їхньої діяльності задля забезпечення оцінювання їхнього потенціалу та прийняття відповідних управлінських рішень [3].

На відміну від стандартної української звітності, МСФЗ відповідає вимогам сучасної економіки. Облік за МСФЗ спрямований на розкриття реального стану справ на підприємстві та необхідний, наприклад, публічним акціонерним товариствам [3].

На даний момент аудиторська діяльність в Україні розвивається: підвищуються вимоги до кваліфікації аудиторів, розширюється перелік послуг, впроваджуються сучасні методи перевірок. Аудитори можуть надавати послуги з перевірки фінансової звітності, консультації у сфері бухгалтерського обліку, здійснювати аналіз ризиків підприємства тощо.

Разом з цим аудиторська діяльність стикається з багатьма проблемами. Повномасштабне вторгнення у лютому 2022 року внесло серйозні корективи. Частина фірм була змушена вивозити персонал, переносити офіси або взагалі припиняти свою роботу. Проведення аудиту у прифронтових та окупованих регіонах ставало фізично неможливим. Водночас виник новий попит: міжнародні партнери, які виділяють кошти на допомогу у відновленні України, вимагають підтвердження аудитом використання цих коштів за призначенням [4].

Отже, аудит є важливим для складання фінансової звітності підприємства. Оскільки він сприяє забезпеченню достовірної фінансової інформації про підприємство. Для подальшого розвитку аудиторської діяльності в Україні доцільно вдосконалювати систему державного та професійного контролю, а також забезпечувати дотримання міжнародних стандартів аудиту. Це підвищуватиме якість аудиторських послуг та збільшення довіри з боку міжнародних партнерів.

Список використаних джерел

1. Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність. Закон України від 21.12.2017 № 2258-VIII. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/main/2258-19.
2. Аудиторська палата України: від регулювання до самоврядування. URL: https://wiww.apob.org.ua/wp-content/uploads/2021/
3. Кашперська А. І. Сучасний стан та перспективи розвитку аудиторської діяльності в Україні. *Економіка та суспільство*. 2018. № 19. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/19_ukr/
4. Дрозд І. К. Проблеми розвитку ринку аудиторських послуг в умовах воєнного стану. *Фінансовий контроль*. 2023. № 1. С. 22–30.

Ларцева В.О.,
здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,
спеціальність «Облік і оподаткування»;
науковий керівник:
Гайдучок Т. С.,
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри бухгалтерського обліку, оподаткування та аудиту;
Поліський національний університет

ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ ОБЛІКОВИХ ДАНИХ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Сучасні умови функціонування підприємств в Україні характеризуються високим рівнем невизначеності, зумовленим впливом воєнного стану, що супроводжується не тільки економічними, але й інформаційними загрозами. У таких обставинах особливої актуальності набуває проблема забезпечення інформаційної безпеки, зокрема у сфері бухгалтерського обліку, який виступає основним джерелом фінансово-економічної інформації для прийняття управлінських рішень і формування стратегії розвитку підприємства.

Бухгалтерська інформація, що формується в межах облікового процесу, є специфічним ресурсом, який потребує належного та комплексного захисту, оскільки рівень її безпеки безпосередньо визначає стан інформаційної безпеки підприємства в цілому [1].

У цьому контексті інформаційну безпеку облікових даних доцільно розглядати як комплексну систему, що поєднує організаційні, технічні та правові заходи, спрямовані на забезпечення конфіденційності, цілісності та доступності інформації. Така взаємодія цих складових формує основу ефективного функціонування облікової системи в умовах підвищених ризиків та динамічного зовнішнього середовища.

Разом з тим воєнний стан формує специфічні загрози для облікової інформації, які суттєво відрізняються від традиційних ризиків господарської діяльності. Зокрема, до них належать фізичне знищення або пошкодження серверного обладнання та носіїв інформації, активізація кібератак на інформаційні системи підприємств, перебої в електропостачанні та інтернет-зв’язку, а також зростання ролі людського фактора внаслідок стресових умов праці. Додатковим ускладненням є релокація підприємств, що супроводжується втратою частини інформаційної інфраструктури, та масовий перехід до дистанційної роботи, що ускладнює контроль за доступом до облікових даних [2].

Враховуючи наведені аспекти, для більш чіткого розуміння характеру загроз та інструментів протидії їм здійснимо їх структуризацію (табл. 1).

Таблиця 1

Систематизація загроз інформаційній безпеці облікових даних та заходів їх мінімізації в умовах воєнного стану

Загроза	Характер прояву	Наслідки для обліку	Заходи мінімізації
Фізичне знищення даних	Руйнування серверів, офісів	Втрата облікової інформації	Хмарне зберігання, резервне копіювання
Кібератаки	Віруси, фішинг, хакерські втручання	Викривлення або блокування даних	Антивірусний захист, шифрування, MFA
Перебої інфраструктури	Відсутність електроенергії, інтернету	Неможливість доступу до облікових систем	Використання офлайн-копій, альтернативні канали зв'язку
Людський фактор	Помилки, недбалість, зловживання	Спотворення інформації	Навчання персоналу, контроль доступу
Релокація підприємств	Втрата доступу до локальних баз	Порушення облікового процесу	Дистанційні системи обліку, VPN-доступ

Джерело: сформовано автором

Підсумовуючи викладене, слід зазначити, що в умовах воєнного стану система бухгалтерського обліку зазнає впливу комплексу специфічних загроз, які мають як технічний, так і організаційний характер. Особливість їх полягає у високому рівні непередбачуваності, масштабності наслідків та одночасному впливу на різні елементи інформаційної інфраструктури підприємства.

Систематизація ключових ризиків і відповідних заходів їх мінімізації свідчить про необхідність переходу до проактивної моделі управління інформаційною безпекою, що передбачає, по-перше, реагування на загрози, а по-друге, їх попередження. У цьому контексті особливого значення набувають резервування даних, використання хмарних технологій, посилення кіберзахисту, а також підвищення рівня цифрової компетентності персоналу.

Отже, забезпечення інформаційної безпеки облікових даних у воєнний період має розглядатися як безперервний процес, інтегрований у загальну систему управління підприємством, що дозволяє мінімізувати втрати, забезпечити збереження важливої інформації та підтримати стабільність функціонування навіть в умовах підвищених ризиків.

Узагальнюючи викладене, доцільно наголосити, що в умовах воєнного стану інформаційна безпека облікових даних набуває статусу стратегічного чинника забезпечення стійкості та безперервності діяльності підприємства. Вона виходить за межі суто технічного аспекту та трансформується у комплексну управлінську функцію, що безпосередньо впливає на якість прийняття управлінських рішень, рівень довіри до фінансової звітності та конкурентоспроможність суб'єкта господарювання.

Ефективне формування системи інформаційної безпеки у сфері бухгалтерського обліку потребує інтегрованого підходу, який передбачає узгоджене застосування організаційних, технічних та правових інструментів захисту. Йдеться не лише про впровадження сучасних ІТ-рішень, а й про

формування культури інформаційної безпеки, підвищення кваліфікації персоналу, удосконалення внутрішнього контролю та адаптацію нормативного забезпечення до умов підвищених ризиків.

У перспективі розвиток цієї сфери буде пов'язаний із поглибленням цифровізації облікових процесів, активним використанням хмарних технологій, автоматизацією обробки даних, а також впровадженням інтелектуальних систем захисту інформації (зокрема на основі штучного інтелекту). Важливим напрямом стане також адаптація облікових систем до умов післявоєнного відновлення економіки, що передбачає підвищення їх гнучкості, стійкості до зовнішніх загроз та здатності швидко реагувати на зміни бізнес-середовища.

З метою узагальнення складових забезпечення інформаційної безпеки доцільно представити їх у вигляді структурованої таблиці:

Таблиця 2

Інструменти забезпечення інформаційної безпеки бухгалтерського обліку підприємства

Група інструментів	Зміст та приклади заходів	Очікуваний ефект
Організаційні	Розробка політик інформаційної безпеки, розподіл доступу до облікових даних, внутрішній контроль, аудит інформаційних систем	Зниження внутрішніх ризиків, підвищення дисципліни доступу до інформації
Технічні	Використання антивірусного захисту, шифрування даних, резервне копіювання, захищені сервери та хмарні рішення	Захист від кіберзагроз, мінімізація втрати даних
Правові	Дотримання вимог законодавства щодо захисту інформації, регламентація доступу, договори про конфіденційність	Забезпечення правового захисту інформації, зниження юридичних ризиків
Кадрові	Навчання персоналу, формування культури кібербезпеки, відповідальність за порушення інформаційної безпеки	Підвищення обізнаності працівників, зменшення людського фактора ризику
Інноваційні (цифрові)	Впровадження автоматизованих облікових систем, використання AI для виявлення загроз, блокчейн-технології	Підвищення ефективності захисту, оперативне реагування на загрози

Джерело: сформовано автором

Така систематизація дозволяє комплексно оцінити напрями забезпечення інформаційної безпеки та визначити пріоритетні заходи для підвищення захищеності облікової інформації в умовах сучасних викликів.

Список використаних джерел

1. Гаркуша С. А. Організація захисту бухгалтерської інформації в автоматизованих системах обліку. *Економіка та суспільство*. 2024. № 67. URL: https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/4707/4648
2. Смотрич Д. В., Браілко Л. Інформаційна безпека в умовах воєнного стану. *Наук.*

вісн. Ужгородського нац. ун-ту. Сер. Право. 2023. Вип. 77, ч. 2. С. 121-127.

Лесик Д.Ю.,
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти,
спеціальність D2 «Фінанси, банківська справа,
страхування та фондовий ринок»;
Ясінська Т.В.,
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти,
спеціальності D2 «Фінанси, банківська справа,
страхування та фондовий ринок»;
Університет Григорія Сковороди в Переяславі

АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ У НЕСТАБІЛЬНОМУ ЕКОНОМІЧНОМУ СЕРЕДОВИЩІ ВОЄННОГО СТАНУ

Сучасні умови функціонування підприємств в Україні характеризуються значною економічною нестабільністю, зумовленою впливом воєнного стану. Воєнні дії спричинили суттєві зміни в економічному середовищі, порушення логістичних зв'язків, скорочення виробничих потужностей, зниження платоспроможного попиту населення та ускладнення фінансово-господарської діяльності суб'єктів господарювання. У таких умовах особливої актуальності набуває проведення ґрунтовного аналізу ефективності діяльності підприємств, що дозволяє оцінити їх фінансовий стан, визначити рівень використання ресурсів та сформувати обґрунтовані управлінські рішення.

Аналіз ефективності діяльності підприємств відіграє важливу роль у системі управління підприємством, оскільки дозволяє оцінити результативність використання ресурсів, визначити фінансовий стан підприємства та обґрунтувати управлінські рішення щодо його подальшого розвитку.

Насамперед аналіз ефективності дає можливість оцінити результати господарської діяльності підприємства**.** За допомогою системи економічних показників (прибуток, рентабельність, оборотність активів, продуктивність праці, ліквідність тощо) визначається, наскільки раціонально підприємство використовує наявні матеріальні, трудові та фінансові ресурси.

Важливою функцією аналізу ефективності є виявлення внутрішніх резервів підвищення результативності діяльності підприємства**.** У процесі аналізу визначаються причини відхилення фактичних показників від планових або нормативних, встановлюються фактори, які позитивно або негативно впливають на діяльність підприємства. Це дозволяє керівництву своєчасно реагувати на проблеми та розробляти заходи щодо підвищення ефективності виробництва чи надання послуг.

Крім того, аналіз ефективності відіграє важливу роль у прийнятті управлінських рішень**.** На основі результатів аналізу керівництво підприємства може визначити напрями оптимізації витрат, покращення використання активів, підвищення прибутковості діяльності, а також сформувати стратегію подальшого розвитку підприємства.

Ще одним важливим аспектом є оцінка фінансової стійкості та платоспроможності підприємства**.** Проведення аналізу дозволяє визначити рівень ліквідності, структуру капіталу, ступінь фінансової незалежності підприємства та його здатність виконувати свої зобов'язання перед контрагентами, працівниками і державою.

Аналіз ефективності також сприяє підвищенню конкурентоспроможності підприємства**,** оскільки дає змогу порівнювати власні результати діяльності з показниками інших підприємств або з галузевими стандартами. Це дозволяє визначити сильні та слабкі сторони діяльності підприємства і розробити заходи щодо зміцнення його позицій на ринку.

Ефективність діяльності підприємства є важливим показником, що характеризує результативність використання наявних ресурсів з метою отримання економічного результату. В умовах воєнного стану оцінювання ефективності діяльності підприємств потребує врахування нових факторів ризику, таких як нестабільність ринкового середовища, зростання витрат на енергоресурси, порушення постачання сировини, зменшення обсягів виробництва та реалізації продукції або послуг.

Важливим інструментом дослідження результативності господарської діяльності підприємств є економічний аналіз. Він дозволяє системно оцінити фінансові результати, структуру доходів і витрат, рівень рентабельності, ліквідності та фінансової стійкості підприємства. Застосування аналітичних методів дає можливість визначити основні тенденції розвитку підприємства, виявити проблемні аспекти його діяльності та визначити напрями підвищення ефективності використання ресурсного потенціалу.

У нестабільному економічному середовищі особливого значення набуває аналіз фінансових результатів діяльності підприємства. До основних показників, що характеризують ефективність функціонування підприємств, належать показники прибутковості, рентабельності, оборотності активів, продуктивності праці та ефективності використання основних і оборотних засобів. Оцінювання цих показників дозволяє визначити рівень економічної результативності діяльності підприємства та його здатність адаптуватися до складних умов господарювання.

В умовах воєнного стану підприємства змушені змінювати підходи до управління своєю діяльністю, впроваджувати нові механізми оптимізації витрат, підвищувати ефективність використання ресурсів та шукати альтернативні ринки збуту. Важливим напрямом підвищення ефективності діяльності підприємств є удосконалення системи обліково-аналітичного забезпечення, що

дозволяє оперативно отримувати достовірну інформацію про фінансово-господарські процеси та приймати обґрунтовані управлінські рішення.

Особливу роль у забезпеченні ефективності діяльності підприємств відіграє бухгалтерський облік, який формує інформаційну базу для проведення економічного аналізу. Дані бухгалтерського обліку дозволяють оцінити стан активів і зобов'язань підприємства, результати його діяльності, а також ефективність використання фінансових, матеріальних та трудових ресурсів. Саме на основі облікової інформації здійснюється аналіз фінансового стану підприємства та визначаються перспективи його подальшого розвитку.

Крім того, в умовах нестабільності економічного середовища важливого значення набуває використання сучасних методів аналітичних досліджень, зокрема факторного аналізу, порівняльного аналізу, аналізу динаміки показників діяльності підприємства та прогнозування економічних результатів. Застосування цих методів сприяє більш глибокому розумінню економічних процесів, що відбуваються на підприємстві, та дозволяє визначити ефективні напрями його розвитку [1].

Таким чином, аналіз ефективності діяльності підприємств у нестабільному економічному середовищі воєнного стану є важливим інструментом оцінювання результативності господарської діяльності та прийняття управлінських рішень. Його проведення дозволяє своєчасно виявляти проблеми у функціонуванні підприємства, визначати резерви підвищення ефективності використання ресурсів та забезпечувати адаптацію підприємств до складних економічних умов. Удосконалення методичних підходів до аналізу діяльності підприємств сприятиме підвищенню їх фінансової стійкості, конкурентоспроможності та здатності ефективно функціонувати в умовах воєнного стану.

Список використаних джерел

1. Бурдонос Л.І., Стеценко В.І., Яременко Л.М. Бізнес-планування та маркетингова стратегія, як ключові фактори успішного розвитку підприємств в умовах кризових явищ в економіці. *Успіхи і досягнення у науці.* 2024. № 8(8). С. 267-284. DOI: 10.52058/3041-1254-2024-8(8)-267-284

Марущенко Ю.М.,
здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти,
спеціальність D1 «Облік і оподаткування»,
освітньої програми «Облік, аудит та оподаткування»;
науковий керівник:
Зоріна О.А.,
доктор економічних наук, доцент,
професор кафедри обліку, аудиту та оподаткування;
Національна академія статистики, обліку та аудиту

ОСОБЛИВОСТІ КОНСИГНАЦІЇ ЯК РІЗНОВИДУ КОМІСІЙНОЇ ТОРГІВЛІ

В умовах розвитку ринкової економіки та активного розширення торговельних відносин між суб'єктами господарювання все більшої актуальності набувають різні форми організації збуту товарів, що сприяють ефективній співпраці між виробником і торговельним посередником. Застосування таких механізмів дає можливість підприємствам гнучкіше організовувати процес реалізації продукції, розширювати канали збуту та оперативніше реагувати на зміни ринку. Однією з таких форм є консигнація, яка використовується у випадках, коли товар передається посереднику для подальшої реалізації без переходу до нього права власності на цей товар.

Поширення консигнаційних операцій у господарській діяльності зумовлене також потребою використання різноманітних каналів реалізації продукції. У багатьох випадках підприємства прагнуть розширити ринки збуту, залучаючи посередників, які мають сформовані контакти з покупцями, відповідний досвід у сфері продажу товарів або власну торговельну мережу. За таких умов консигнація виступає ефективним способом організації взаємодії між сторонами, оскільки дає можливість узгодити та поєднати їхні економічні інтереси.

Незважаючи на практичне поширення консигнаційних операцій, їх місце в системі господарських відносин потребує окремого теоретичного пояснення. Це пов'язано з тим, що у чинному законодавстві України консигнація не визначена як самостійний вид договору. Натомість її правова основа пов'язана з положеннями цивільного законодавства про договір комісії. Зокрема, у Цивільному кодексі України передбачено, що за договором комісії одна сторона (комісіонер) зобов'язується за дорученням другої сторони (комітента) за плату вчинити один або кілька правочинів від свого імені, але за рахунок комітента [3].

Разом з тим у господарській практиці консигнаційні операції мають певні особливості, які дозволяють розглядати їх як окрему форму організації торгівлі. Насамперед ці особливості пов'язані з переданням товару посереднику для подальшої реалізації, збереженням права власності за власником товару та строковим характером таких відносин.

Важливою відмінністю консигнації є те, що товар передається посереднику на певний строк для його реалізації. У межах цього строку посередник здійснює продаж товару покупцям. Після завершення строку нереалізований товар, як правило, повертається власнику. У договорі комісії строк може бути встановлений або може бути відсутнім, що є однією з відмінностей між цими видами відносин [1].

Ще однією характерною відмінністю є роль посередника у процесі реалізації товару. У комісійних відносинах посередник здебільшого виконує функцію укладення правочинів з третіми особами від імені комітента. Натомість у консигнаційних операціях товар фактично передається посереднику, який забезпечує його зберігання та здійснює подальшу реалізацію.

Для більш чіткого розмежування понять комісії та консигнації наведемо їх порівняльну характеристику у табл.1.

Таблиця 1

Порівняльна характеристика комісії та консигнації

Ознака	**Комісія**	**Консигнація**
Характер відносин	Загальна форма посередницьких відносин	Спеціалізована форма комісійної торгівлі
Ознака	**Комісія**	**Консигнація**
Сфера застосування	Різні види посередницьких операцій	Переважно операції з реалізації товарів
Передання товару посереднику	Не є обов'язковою умовою	Є характерною ознакою
Право власності на товар	Зберігається за комітентом	Зберігається за консигнантом
Строк реалізації	Може бути визначений або відсутній	Встановлюється строк реалізації товару
Повернення нереалізованого товару	Не є обов'язковою умовою	Як правило передбачається після завершення строку
Роль посередника	Укладає правочини від свого імені	Реалізує переданий йому товар

Джерело: складено автором

Наведене зіставлення дає змогу точніше визначити роль консигнації у системі посередницьких відносин. Хоча консигнація базується на загальних засадах комісійної торгівлі, вона має низку специфічних рис.

У зв'язку з цим доцільно сформулювати узагальнені визначення відповідних понять.

Комісія – це форма посередницьких договірних відносин, за якою одна сторона (комісіонер) за дорученням іншої сторони (комітента) та за винагороду здійснює правочини від свого імені, але за рахунок комітента, при цьому право власності до моменту реалізації залишається у комітента.

Консигнація – це форма комісійної торгівлі, за якої власник товару (консигнант) передає товар на склад або в торгівельну мережу посереднику (консигнатору) для зберігання та подальшої реалізації покупцям, при цьому

право власності на товар зберігається за власником до моменту його продажу, а розрахунки між сторонами здійснюються після фактичної реалізації товару.

Розглядаючи економічну сутність консигнаційних операцій, доцільно також виокремити основні ознаки, які характеризують дану форму організації торгівлі. Саме ці ознаки дозволяють відрізнити консигнаційні операції від інших видів посередницьких відносин.

До основних ознак консигнаційних операцій належать:

1. Збереження права власності на товар за його власником до моменту фактичного продажу покупцеві. Це свідчить про те, що передача товару посереднику не передбачає переходу права власності, а здійснюється з метою організації його подальшої реалізації.

2. Передання товару посереднику з метою його зберігання та подальшої реалізації. У межах таких відносин товар перебуває у розпорядженні посередника, який здійснює його продаж покупцям, використовуючи власні канали збуту.

3. Строковий характер консигнаційних відносин. У договорі встановлюється період, протягом якого посередник повинен здійснити реалізацію товару. У разі нереалізації товар може бути повернений власнику.

4. Наявність винагороди посередника за виконання посередницьких функцій. Її розмір і порядок виплати визначаються умовами договору та можуть залежати від обсягів реалізованої продукції.

5. Чіткий розподіл функцій між учасниками консигнаційних відносин. Власник товару формує товарну пропозицію, тоді як посередник забезпечує її реалізацію та взаємодію з покупцями.

Отже, консигнаційні операції є важливою формою організації посередницьких відносин, що забезпечує ефективну взаємодію між власником товару та торговельним посередником без переходу права власності до моменту реалізації. Водночас їх доцільно розглядати як специфічну форму комісійних відносин, що має відмінні риси, зокрема передання товару посереднику та строковий характер реалізації. Незважаючи на відсутність чіткого нормативного закріплення консигнації як окремого виду договору, її практичне застосування свідчить про необхідність теоретичного обґрунтування та систематизації.

Список використаних джерел

1. Марценюк Р.А. Облік консигнаційних операцій: практичний аспект. Young Scientist. 2019. № 9 (73). С. 475-179.
2. Рязанова Н.О. До питання про практичне використання консигнаційних операцій у зовнішньоекономічній діяльності. *Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля.* 2014. No 1(208). С. 118–123.
3. Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. № 435-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15.

Мельник О.В.,
здобувачка фахової передвищої освіти другого курсу,
спеціальність «Економіка»,
Фаховий коледж бізнесу та аналітики,
Національної академії статистики, обліку та аудиту;
науковий керівник:
Ставицький О.В.,
кандидат економічних наук, доцент,
завідувач кафедри інформаційних технологій;
Національна академія статистики, обліку та аудиту

СПРОЩЕНА СИСТЕМА ОПОДАТКУВАННЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ СТИМУЛЮВАННЯ МОЛОДІЖНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ

Розвиток молодіжного підприємництва у сучасних реаліях України є не лише питанням економічного зростання, а й стратегічним елементом відбудови держави в умовах воєнного стану. Саме молодь, як найбільш адаптивна та інноваційна верства населення, здатна швидко створювати нові робочі місця та гнучко реагувати. Однак на шляху до реалізації власної справи, початківці часто стикаються з критичними бар'єрами, а самме: високим адміністративним навантаженням, заплутаністю податкового обліку та психологічним страхом перед потенційними фінансовими втратами через бюрократичні помилки.

Головним державним механізмом підтримки малого бізнесу є спрощена система оподаткування, обліку та звітності (ССО). Вона дозволяє мінімізувати вхідні бар'єри для молодих підприємців, пропонуючи прозорі правила гри та низький рівень податкового тиску. Дослідження того, як саме система загального господарювання (СЗГ) стимулює молодь до виходу з «тіні» та переходу до активної легальної діяльності, є надзвичайно актуальним для формування стабільної економічної екосистеми України.

Впровадження спрощеної системи оподаткування, обліку та звітності стало стратегічним кроком держави у напрямку підтримки малого та середнього бізнесу, що є особливо актуальним для молодіжного сегменту. Як свідчать сучасні дослідження економічних процесів, у сучасних умовах ключовим інструментом підтримки малого та середнього бізнесу в Україні є спрощена система оподаткування, обліку та звітності, яка протягом багатьох років довела свою значущість не лише як механізм оподаткування, а й як засіб підтримки соціальної стабільності та розвитку підприємництва [1]. Саме тому для молодої людини, яка має ідею, але не має великого стартового капіталу чи досвіду у бухгалтерії, ця система стає ключовим фактором легалізації діяльності.

Традиційна загальна система оподаткування вимагає глибоких знань податкового права та ведення складного обліку витрат і доходів, що фактично змушує підприємця найняти професійного бухгалтера. ССО дозволяє молодим підприємцям бути автономними. Для ФОП 1-ї та 2-ї груп облік зводиться до

ведення простої книги доходів, що можна робити самостійно. Це не тільки заощаджує кошти на оплату послуг фахівців, а й підвищує фінансову грамотність самого власника бізнесу, дозволяючи йому повністю контролювати свої фінансові потоки без страху перед складними перевірками.

Однією з найбільших проблем для стартапу є нестабільність доходів на початкових етапах. Спрощена система, зокрема для 1-ї та 2-ї груп, пропонує фіксовані ставки податку, що не залежать від обороту. Це дозволяє чітко розраховувати бюджет та уникати касових розривів. Навіть у 3-й групі, де податок складає відсоток від доходу, діє принцип «немає прибутку - немає податку на дохід», що є максимально справедливим для молодіжного бізнесу, який лише шукає свою нішу на ринку.

Для сучасного покоління, яке виросло у цифрову епоху, бюрократія у паперовому вигляді є анахронізмом. Поєднання СЗГ з державним сервісом «Дія» революціонізувало процес реєстрації бізнесу. Можливість відкрити ФОП та обрати спрощену систему за лічені хвилини через смартфон знижує поріг входу до мінімуму. Діджиталізація прибрала корупційні ризики та суб'єктивний чинник чиновника, зробивши взаємодію з державою зручною та прозорою сервісною послугою.

Психологічний бар'єр та страх невдачі часто стають сильнішими за економічні ризики. Спрощена система відіграє важливу роль у зміні сприйняття підприємництва як небезпечної діяльності.

Вона виступає як спосіб так званої "компромісної детінізації" - завдяки наявності такої системи офіційна реєстрація стає відносно більш привабливою, порівняно з роботою у цілковитій "тіні", оскільки забезпечується легальність та мінімальний правовий захист [2]. Це стимулює само-зайнятість серед студентів, дозволяючи їм легалізувати фріланс чи онлайн-торгівлю. СЗГ стає «тренувальним майданчиком» для тестування бізнес-ідей з мінімальними втратами в разі невдачі.

Розгляньмо СЗО як безпечну платформу для тестування гіпотез. У разі, якщо бізнес-модель виявиться нежиттєздатною, процедура призупинення діяльності або закриття ФОП на спрощеній системі є такою ж простою, як і відкриття. Це мінімізує втрати: молодий підприємець ризикує лише своєю годиною та невеликими сумами податків, а не великими активами чи складними судовими позовами з податковою. Це виховує нове покоління підприємців, які не бояться пробувати знову.

Незважаючи на свою ефективність, ССО потребує адаптації, особливо в частині підтримки стартапів. Аналізуючи міжнародний досвід, варто зауважити, що фіскальна підтримка більшості країн світу орієнтується саме на новостворені підприємства, оскільки за відсутності фінансових ресурсів для формування власного капіталу, стандартне податкове навантаження негативно вплине на розвиток діяльності компаній і призведе до ще більшої "тінізації" та шахрайських схем [3].

Під час дії воєнного стану держава ввела безпрецедентні пільги, що дозволило багатьом молодим бізнесам утриматися на плаву. Проте поступове повернення до довоєнних правил вимагає від підприємців більш докладного планування. Досвід аналізу фінансових результатів показує, що основними факторами впливу на прибуток є собівартість реалізації та обсяги продажів. Тому для молодіжних стартапів важливо не лише розраховувати на пільги, а й впроваджувати заходи щодо підвищення якості продукції та пошуку більш вигідних ринків збуту, ще є стратегічним інструментом соціальної стабільності та «компромісної детінізації» економіки.

Для молодих підприємців СЗГ мінімізує поріг входу в бізнес, надаючи легальний статус із низьким адміністративним тиском. Проте для стимулювання реальних інновацій держава має змінити фіскальний акцент на підтримку новостворених суб'єктів. Це дозволить початківцям формувати власний капітал замість пошуку шляхів мінімізації податків. Водночас реформування системи має базуватися на цифровізації контролю та запобіганні використанню СЗГ великим бізнесом для схем «дроблення». Ефективність оподаткування прибутку прямо залежить від зниження собівартості та створення фінансових резервів. Отже, перехід від фіскального до стимулюючого підходу забезпечить трансформацію малого бізнесу в середній та сприятиме загальному економічному зростанню України.

Список використаних джерел

1. Носаль О. В. Спрощено систему оподаткування як інструмент підтримки малого бізнесу : кваліфікаційна бакалаврська робота / О. В. Носаль ; ПрАТ "ПВНЗ "ЗІЄІТ". Запоріжжя, 2024. 70 с. URL: http://library.econom.zp.ua:85/xmlui/handle/123456789/414.
2. Карпенко Ю. О. Податкові пільги для малого бізнесу: стимул до інновацій чи пожиттєвий бонус? *Тези доповіді ЧНУ ім. Юрія Федьковича*. Чернівці, 2022. С. 81–84.
3. Махаурі Л. А., Куліш Г. П. Упрощено систему оподаткування як інструмент врегулювання податкового навантаження. *Збірник наукових праць КНЕУ імені Вадима Гетьмана*. 2022. С. 366-370.

Мельник Л.О.,
здобувачка вищої освіти;
науковий керівник:
Цебень Р.Л.,
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри обліку, аудиту та оподаткування;
Хмельницький національний університет

ОБЛІКОВА ПОЛІТИКА ЯК ІНСТРУМЕНТ УПРАВЛІННЯ ОПОДАТКУВАННЯМ ПІДПРИЄМСТВА СОНЯЧНОЇ ЕНЕРГЕТИКИ

Генерація електричної енергії на основі сонячного випромінювання вирізняється комплексом технологічних і внутрішньогалузевих характеристик, що суттєво відрізняють її від традиційних видів діяльності в енергетичному секторі. Такі особливості визначають специфіку функціонування підприємств сонячної енергетики та обумовлюють потребу в адаптації управлінських, облікових і податкових підходів.

Внутрішньогалузевою особливістю виробництва сонячної електроенергії є висока залежність обсягів генерації від природно-кліматичних факторів, зокрема інсоляції, погодних умов та сезонних коливань. Така залежність зумовлює нерівномірність виробництва електроенергії в часовому розрізі та потребує використання систем прогнозування, моніторингу й аналітичної обробки даних для забезпечення стабільності фінансових результатів.

За даними [1] щорічний обсяг сонячної енергії в Україні вищий, ніж у Німеччині, одному з лідерів галузі. З 2018 по 2020 роки потужності сонячної енергії зросли майже в п’ять разів. Станом на 2024 рік, на сонячні електростанції в Україні припадає близько 75% виробництва «зеленої» енергії (без урахування великих ГЕС). Наразі в країні діє близько 1400 об’єктів сонячної генерації різної потужності, які належать 931 ліцензіату, за даними реєстру НКРЕКП станом на 24 квітня 2024 року.

Формування облікової політики безпосередньо на підприємстві зумовлене специфікою та особливостями його діяльності, які неможливо повною мірою відобразити у нормативно-правових актах. Ведення бухгалтерського обліку на кожному підприємстві базується на чинному нормативно-правовому регулюванні, що суттєво впливає на організацію облікового процесу та складання фінансової звітності. Водночас рівень автономії підприємства у формуванні облікової політики є обмеженим законодавством, однак наявність альтернативних підходів дає змогу обирати оптимальні варіанти, зокрема щодо структури бухгалтерських рахунків, методів оцінки та інших елементів обліку.

Відповідно до Закону України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні», облікова політика визначається як сукупність принципів, методів і процедур, що використовуються підприємством для складання та подання фінансової звітності [2]. В МСБО 8 «Облікові політики, зміни в

облікових оцінках та помилки», зазначено, облікова політика – це певні принципи, основи, умови, правила і практика, прийняті компанією для підготовки і надання фінансової звітності [3].

Облікова політика є інструментом управління бухгалтерським обліком та оподаткуванням на підприємстві. Однак значення облікової політики виходить за межі цього процесу. *Як інструмент управління облікова політика підприємства має виконувати такі функції:*

– інформаційну, яка проявляється при аналізі форм фінансової звітності зовнішніми та внутрішніми користувачами;

– захисну, при аудиторських і податкових перевірках, вирішенні судових спорів, тощо;

– регулюючу, яка направлена на коректне відображення господарських процесів і зниження трудомісткості облікового процесу [4].

Незважаючи на важливість облікової політики на підприємства, дослідники виділяють наступні її недоліки:

– відсутнє розмежування облікової політики для бухгалтерського і податкового обліку;

– відсутні посилання на норми чинного законодавства, що дозволяло б відслідковувати зміни в нормативно-правових актах та відповідним чином вносити зміни та корективи в облікову політику;

– облікова політика в ряді випадків представляє собою абсолютно «типовий» документ, який жодним чином не враховує специфіки діяльності підприємства та включає лише перелік рахунків і субрахунків, які використовуються в бухгалтерському обліку;

– не оформлюються належним чином зміни та доповнення до облікової політики;

– не визначені альтернативні елементи за окремими податками, зборами та обов’язковими платежами;

– елементи облікової політики формуються без належної оцінки наслідків для оподаткування підприємства [5].

Облікова політика підприємств сонячної енергетики для цілей оподаткування має враховувати специфіку генерації електроенергії та вирішувати такі основні завдання:

– організаційно-технічні: налагодження системи податкового обліку з урахуванням операцій з виробництва та реалізації електроенергії, формування податкових регістрів щодо обліку капітальних інвестицій у сонячні електростанції, необоротних активів, «зеленої» генерації, а також побудова ефективної системи документообігу для відображення податкових показників;

– вибір оптимальних методів обліку: визначення найбільш доцільних підходів до податкового обліку, зокрема щодо амортизації об’єктів сонячної генерації, визнання доходів від реалізації електроенергії, формування витрат, з урахуванням альтернатив, передбачених податковим законодавством;

– врегулювання дискусійних аспектів оподаткування: визначення підходів до відображення операцій, пов'язаних із державною підтримкою, «зеленим» тарифом, компенсаціями, відшкодуванням збитків (у тому числі в умовах воєнного стану), а також інших операцій, які недостатньо врегульовані або мають суперечності в нормативній базі.

Для формування облікової політики з метою оподаткування підприємства сонячної енергетики повинні дотримуватися таких принципів:

– обирати один із передбачених податковим законодавством варіантів визначення податкової бази та обчислення податкових зобов'язань;

– застосовувати обрані підходи єдино для всіх структурних підрозділів підприємства, незалежно від їх територіального розташування;

– забезпечувати стабільність облікових рішень протягом визначеного періоду (як правило, звітного року);

– закріплювати обрані методи та підходи у відповідному організаційно-розпорядчому документі.

З урахуванням галузевої специфіки, при формуванні облікової політики для цілей оподаткування на підприємствах сонячної енергетики особливого значення набувають такі її елементи:

– методи амортизації основних засобів, зокрема сонячних панелей, інверторів та іншого енергогенеруючого обладнання;

– підходи до обліку та списання витрат на будівництво (створення) сонячних електростанцій і введення їх в експлуатацію;

– порядок формування виробничої собівартості електроенергії;

– склад і методика розподілу загальновиробничих витрат (з урахуванням низької частки змінних витрат та переважання постійних);

– підходи до обліку витрат на обслуговування, ремонт і модернізацію обладнання;

– порядок визнання доходів від реалізації електроенергії (у тому числі за «зеленим» тарифом або іншими механізмами підтримки);

– база розподілу витрат між видами діяльності (у разі їх поєднання), зокрема з урахуванням обсягів виробленої електроенергії або встановленої потужності.

Зазначені елементи забезпечують не лише правильність формування податкових показників, а й сприяють підвищенню прозорості діяльності підприємств сонячної енергетики та ефективності управління їх фінансовими результатами.

Список використаних джерел

1. Інвестиційні можливості сектору енергетики. URL: https://ukraineinvest.gov.ua/wp-content/uploads/2024/09/energetychnyj-sektor-ukrayiny1.pdf
2. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність: Закон України від 16.07.1999 № 996-XIV. URL: http://kodeksy.com.ua/pro_buhgalters_kij_ oblik_ta_finansovu _zvitnist/download.htm
3. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 8. Облікові політики, зміни в

облікових оцінках та помилки: Стандарт, Міжнародний документ від 01.01.2012. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/929_020

4. Мулик Т.О. Облікова політика як інструмент управління оподаткуванням. Глобальні та національні проблеми економіки. 2015. Вип. 4. С. 1007-1012.

5. Кузьменко Г. І. Формування облікової політики підприємства в цілях оподаткування. Економічний простір. 2011. № 56/1. С. 210-216.

Наварчук К.С.,
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти;
науковий керівник:
Гринчак Н.А.,
кандидат економічних наук, доцент,
завідувач кафедри статистики та математичних методів в економіці;
Національна академія статистики, обліку та аудиту

ЦИФРОВІЗАЦІЯ ЯК РЕЗЕРВ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ МІЖНАРОДНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Трансформація світового економічного простору під впливом четвертої промислової революції висуває нові вимоги до суб'єктів міжнародного бізнесу. Цифровізація перестає бути просто технологічним трендом і перетворюється на стратегічний актив, що дозволяє компаніям нівелювати географічні бар'єри та оптимізувати витрати. Для українських підприємств, що прагнуть інтеграції в глобальні ланцюги вартості, пошук внутрішніх резервів через цифрові інструменти є критично важливим.

Економічний аналіз діяльності сучасних корпорацій підтверджує, що впровадження цифрових технологій (AI, Big Data, Blockchain) виступає потужним інструментом оцінювання та використання внутрішніх резервів. Зокрема, цифровізація дозволяє реалізувати такі можливості:

1. Оптимізація трансакційних витрат. Використання електронних платформ та хмарних сервісів знижує витрати на комунікацію, пошук партнерів та логістику у зовнішньоекономічній діяльності.

2. Аналітична підтримка рішень. Застосування систем Business Intelligence (BI) дає змогу в реальному часі оцінювати ефективність міжнародних контрактів та оперативно реагувати на зміни кон'юнктури світових ринків.

3. Персоналізація маркетингу. Цифрові інструменти дозволяють адаптувати продукт під специфічні вимоги різних національних ринків без значних капітальних витрат.

Крім того, цифровізація сприяє прозорості бізнес-процесів, що є ключовим фактором довіри у міжнародних відносинах. Автоматизація звітності та впровадження CRM-систем дозволяють виявити приховані резерви продуктивності праці та підвищити швидкість обороту капіталу.

Таким чином, цифрова трансформація є фундаментальним резервом підвищення ефективності міжнародної діяльності. Вона забезпечує не лише технологічне оновлення, а й створює нову якість управління, засновану на даних. Подальший розвиток підприємств у сфері ЗЕД неможливий без глибокої інтеграції цифрових інструментів у всі ланки бізнес-моделі.

Список використаних джерел

1. ДСТУ 8302:2015. Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання. Київ, 2016. 17 с.
2. Панченко Є. Г. Міжнародний менеджмент : навч. посібник. Київ : КНЕУ, 2023. 420 с.
3. Цифрова економіка : підручник / Т. І. Олешко, Г. В. Вишневська та ін. Київ : НАУ, 2022. 250 с.

Палямар М.В.,
здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,
науковий керівник:
Зоріна О.А.,
доктор економічних наук, доцент,
професор кафедри обліку, аудиту та оподаткування;
Національна академія статистики, обліку та аудиту

ОСОБЛИВОСТІ ОБЛІКУ ЗАПАСІВ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Запаси становлять ключову частина активів підприємства, забезпечуючи безперервність його виробничої та комерційної діяльності. Вони являють собою матеріальні ресурси, які зберігаються для використання у виробництві продукції, виконанні робіт, наданні послуг чи продажу. З економічної точки зору запаси належать до оборотних активів, що повністю споживаються протягом операційного циклу або року, а їх вартість переноситься на готову продукцію поступово чи повністю залежно від типу запасів.

Облік запасів на підприємствах України регулюється рядом нормативно-правових актів. Основним документом є Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 9 «Запаси», яке визначає порядок визнання, оцінки та відображення запасів у фінансовій звітності [1] . До того ж, підприємства керуються внутрішніми положеннями (обліковою політикою), що визначають методи оцінки запасів (фіфо, середньозважена собівартість, тощо), порядок їх списання та контролю. Для цілей міжнародної діяльності застосовується Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку МСБО 2 «Запаси», який регламентує підходи до оцінки запасів та їх відображення у звітності.

Організація обліку запасів на підприємстві починається з належного документального оформлення всіх господарських операцій, пов'язаних з їх надходженням, переміщенням та вибуттям. Первинні документи є основою для

відображення руху запасів у бухгалтерському обліку та забезпечують контроль за їх збереженням і використанням. До основних документів належать накладні на надходження матеріальних цінностей, товарно-транспортні накладні, акти приймання матеріалів, акти списання, а також складські ордери. Облік запасів здійснюється за допомогою синтетичного та аналітичного обліку. Синтетичний облік ведеться на рахунку 20 «Виробничі запаси», який узагальнює інформацію про наявність та рух запасів. Аналітичний облік ведеться за кожним видом запасів, їх номенклатурою, місцями зберігання та матеріально відповідальними особами, що забезпечує детальну інформацію для контролю та управління запасами.

Важливим елементом контролю є інвентаризація запасів, яка передбачає перевірку фактичної наявності матеріальних цінностей та їх відповідності даним. Вона здійснюється шляхом перерахунку, зважування або вимірювання запасів безпосередньо на місцях їх зберігання. Як зазначає Кузьмін Дм. Л.: «інвентаризація – елемент методу бухгалтерського обліку та метод контролю, який здійснюється згідно встановленому суб'єктом господарювання порядку для перевірки в натурі наявності та стану збереження майна власника, зобов'язань та капіталу, підтвердження достовірності звітності, звірення фактичних даних з даними обліку для виявлення відхилень та відшкодування заподіяної підприємству шкоди.» [2]

Незважаючи на важливість обліку, на підприємствах часто зустрічаються проблеми його організації. Основними є недостатній контроль за рухом запасів, несвоєчасне та неякісне оформлення первинних документів та відсутність чіткого аналітичного обліку. Це ускладнює отримування детальної інформації про запаси за видами, місцями зберігання та відповідальними особами, що збільшує ризик крадіжок та нецільового використання. Окрім того, наявність надлишкових або недостатніх запасів свідчить про недосконале планування та управління, а недостатнє використання сучасних інформаційних технологій обмежує можливості оперативного контролю та аналізу.

Для підвищення ефективності обліку запасів доцільно впроваджувати удосконалення, спрямовані на підвищення його точності, прозорості та ефективності. До прикладу:

Автоматизація облікових процесів, а саме шляхом впровадження сучасних програмних продуктів, що забезпечить швидке формування звітності, електронного документообігу, мінімізацію ризиків помилок. Аналіз їх використання, дозволить керівництву підприємства приймати обґрунтовані управлінські рішення.

Організація первинного обліку, стандартизовані форми документів, забезпечить їх своєчасне та правильне оформлення, для достовірності даних.

Покращення аналітичного обліку, який має забезпечувати деталізацію інформації за рахунками, підрозділами та видами операцій. Та ідентифікація запасів, що допоможе для оптимізації складського обліку та ефективному управлінню запасами.

Регулярне проведення інвентаризації, що сприятиме виявленню відхилень і забезпечить відповідність даних обліку фактичному стану активів.

Підвищення кваліфікації бухгалтерського персоналу, що буде гарантувати правильність застосування стандартів та своєчасне реагування на зміни законодавства, А також впровадження управлінського обліку, який доповнить фінансовий і дозволить аналізувати витрати, доходи та рентабельність окремих напрямів діяльності.

Удосконалення системи обліку запасів підприємства є ключовим напрямом підвищення ефективності управління матеріальними ресурсами та стабільності виробничої діяльності. Аналіз показав, що правильність обліку запасів визначає достовірність фінансової звітності та результативність виробничих процесів. Основні проблеми включають: недостатній контроль за рухом запасів, недоліки у документальному оформленні операцій, відсутність чіткого аналітичного обліку та дисбаланс у рівні запасів. Для їх вирішення доцільно застосувати методи: удосконалення первинного та аналітичного обліку, автоматизація облікових процесів, регулярна інвентаризація та підвищення кваліфікації персоналу. Впровадження сучасних інформаційних технологій забезпечує точність даних, оперативний контроль руху запасів та мінімізацію ризиків помилок.

Список використаних джерел

1. Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 9 "Запаси" URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0751-99#Text
2. Кузьмін Дм. Л. Інвентаризація як економічна категорія: визначення, значення. Економічні науки. Вісник ЖДТУ № 3 (45). 2008. с.129. URL: https://socrates.vsau.org/b04213/html/cards/getfile.php/11075.pdf

Редько-Шпак Р.А.,
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти;
науковий керівник:
Зоріна О.А.,
доктор економічних наук, доцент,
професор кафедри обліку, аудиту та оподаткування;
Національна академія статистики, обліку та аудиту

СУЧАСНИЙ СТАН ТА НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ОПОДАТКУВАННЯ В УКРАЇНІ

Податкова система є невід'ємною частиною економіки країни, оскільки вона створює національний фінансовий ресурс через оподаткування. Податкова система служить для отримання доходів для уряду, але також є важливим засобом контролю соціально-економічної активності. За допомогою податків уряди можуть впливати на інвестиції в бізнес та створення робочих місць, тим самим стимулюючи підприємництво та регулюючи розподіл доходів. З огляду на останні події, пов'язані з такими питаннями, як відновлення економіки, забезпечення фінансової стабільності та інтеграція у світовий ринок, питання податкової ефективності стає дедалі важливішим в Україні сьогодні. Податкова політика повинна відповідати двом цілям: (1) забезпечити достатні надходження до бюджету для продовження діяльності та (2) створити сприятливий клімат для зростання бізнесу в межах цієї юрисдикції.

Україна має сучасну податкову структуру, яка охоплює багато різних сфер оподаткування. Функціонування податкової системи в Україні регулюється Податковим кодексом України [1] та Бюджетним кодексом України [2]. Тому найважливішими податками та внесками є податок на доходи фізичних осіб, податок на прибуток підприємств, податок на додану вартість, акцизний податок та єдиний соціальний внесок. Ці податки є основним джерелом доходів бюджетної системи України та допомагають фінансувати державні програми видатків.

Крім того, існує багато аспектів функціонування податкової системи, які сприяють неефективності через неможливість стягнення належних сум або нездатність надавати платникам податків достатні послуги. Однією з найважливіших проблем щодо ефективності податкових систем є високий рівень оподаткування праці; таким чином, роботодавці та працівники стикаються зі значними ставками податків та внесків, що спонукає їх займатися бізнесом неофіційно, тим самим створюючи більше «тіньової економіки».

Складність податкового адміністрування є ще однією проблемою. Велика кількість форм, що використовуються для податкової звітності, та часті зміни правил звітності, що відбуваються, у поєднанні з необхідністю для підприємств дотримуватися значної кількості процедур, зрештою створюють високі витрати для суб'єктів господарювання. Вплив на малий та середній бізнес (МСП) є

особливо негативним, оскільки вони мають вирішальне значення для сприяння економічному зростанню.

Ще одним суттєвим недоліком є нестабільність податкового законодавства. Часті зміни податкових норм створюють невизначеність, що ускладнює для компаній довгострокове планування. В результаті багато інвесторів вирішують не інвестувати, що суттєво перешкоджає зростанню економіки країни. Ще однією проблемою є недостатньо високий рівень довіри між урядом та платниками податків. Якщо платники податків не довіряють уряду ефективно використовувати їхні податкові кошти, вони, ймовірно, уникатимуть сплати податків. Це, у свою чергу, негативно впливає на державні доходи та завдає шкоди фінансовому становищу уряду.

Визначаючи ефективний спосіб реформування податкової системи, важливо враховувати, як інші країни робили це раніше. У світі існує багато різних типів податкових систем, які відрізняються залежно від того, який обсяг оподаткування лягає на людей, характеру податків та способу адміністративного управління податками.

Таким чином, структура американської системи оподаткування видається дуже багаторівневою, з багатьма різними видами податків. Окрім різних видів податків, держава використовує податкові стимули для підтримки бізнесу, зокрема пільги та відрахування, що сприяють створенню робочих місць. З іншого боку, складність американської системи оподаткування означає, що традиційна точка зору щодо необхідності для платників податків добре розуміти систему оподаткування та мати належний рівень консультування щодо того, як керувати оподаткуванням свого бізнесу, є значною мірою правдивою.

Високий рівень соціального забезпечення забезпечується податковими системами, що використовуються в Північному регіоні. Високі рівні оподаткування супроводжуються ефективною системою перерозподілу доходів. В результаті можна зменшити соціальну нерівність. Основою такої системи є прозорість державних фінансів та довіра громадян до свого уряду.

Є країни з низьким оподаткуванням, як-от ОАЕ, які отримують значну частину своїх доходів від природних ресурсів. Ця модель забезпечує перевагу для ведення бізнесу; проте Україна не може використовувати цю модель, оскільки не має подібних ресурсів.

Поєднуючи помірні податкові ставки та ефективне адміністрування, Сінгапур є гарною моделлю для наслідування іншими. Уряд використовує широкий спектр податкових пільг для заохочення інвестицій у стратегічні галузі економіки, що призводить до стабільного та сталого зростання в країні.

Зрештою, це встановлюється шляхом аналізу ефективності податкової системи, яка ґрунтується на різних елементах, таких як структура ставок, якість адміністрування, стабільність податкового законодавства та високий рівень довіри між платниками податків та урядами.

Соціальний аспект податкової політики потребує уваги сьогодні як ніколи. Сьогодні ми повинні забезпечити допомогу тим верствам суспільства, які

перебувають у групі соціального ризику. Зокрема, особи з інвалідністю та ветерани потребують такої підтримки, і багато країн пропонують податкові пільги роботодавцям, які працевлаштовують осіб з інвалідністю, а також податкові пільги громадянам, які є особами з інвалідністю або ветеранами. Подібні механізми існують в Україні, але їх потрібно вдосконалити. Виплати часто недостатньо адресні та не завжди забезпечують реальне покращення умов життя. Також важливо підвищити рівень обізнаності населення щодо можливостей отримання податкових пільг.

На основі проведеного аналізу можна зробити висновок про основні напрямки покращення податкової політики України. Пріоритет реформування податкової політики має бути зосереджений на податках на працю як засобі зменшення тіньових доходів та збільшення легальної економіки.

Третім критичним напрямком є покращення цифровізації податкової системи. Завдяки використанню сучасних інформаційних технологій процес можна автоматизувати, забезпечити більшу прозорість та зменшити ризик зловживань. Удосконалення податкової системи також має здійснюватися в межах чинного податкового та бюджетного законодавства [1; 2]. По-четверте, нам слід впорядкувати податкове законодавство. Як тільки ми це зробимо, люди матимуть більше довіри до країни, в яку варто інвестувати, що покращить економіку загалом. По-п'яте, слід удосконалити систему податкових пільг. Податкові пільги повинні бути зосереджені на підтримці пріоритетних секторів економіки, а також на допомозі тим, хто її найбільше потребує.

Акцент робиться на розвитку податкової культури населення шляхом формування почуття відповідальності у людей щодо сплати податків, оскільки це один з найважливіших компонентів, необхідних для належного функціонування податкової системи.

Підсумовуючи, очевидно, що українська податкова система потребує радикального перегляду та має адаптуватися як до найкращого міжнародного досвіду, так і до потреб власної країни. Ефективна податкова політика повинна враховувати всі три елементи: потреби держави, бізнесу та суспільства. Впровадження запропонованих заходів підвищить ефективність податкової системи, забезпечить стабільне економічне зростання та покращить рівень життя населення.

Список використаних джерел

1. Податковий кодекс України : Закон України від 02.12.2010 № 2755-VI.
2. Бюджетний кодекс України : Закон України від 08.07.2010 № 2456-VI.
3. Державна податкова служба України : офіційний вебсайт. URL: https://tax.gov.ua
4. Міністерство фінансів України : офіційний вебсайт. URL: https://mof.gov.ua
5. Tax Policy Reforms 2023 / OECD. Paris: OECD Publishing, 2023.
6. World Development Report 2023 / World Bank. Washington, DC: World Bank, 2023.
7. Fiscal Monitor / International Monetary Fund. Washington, DC: IMF, 2023.

Савчук Б.Ю.,
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти;
Національна академія статистики, обліку та аудиту

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ПСИХОЛОГІЇ УПРАВЛІНСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ВІЙНИ

Зміна стилю управління в умовах війни: від «бюрократичного» до «кризового лідерства». Під час війни переважаючий режим управління розпадається на користь того, що я називаю ситуативним лідерством: «де важливим є ситуативне управління, а не бюрократична ієрархія, де мало місця для відхилення від закону». Війна руйнує нормальні цикли управління (планування – організація – мотивація – контроль). Без формальної консолідації менеджер повинен делегувати надзвичайні повноваження, спираючись виключно на особисту довіру та лояльність команди. Це породжує внутрішній конфлікт, де з одного боку потрібен авторитаризм для підтримання порядку, а з іншого – необхідність зберегти так званий «гуманістичний простір»; надмірний тиск може призвести до вигорання. Ефективні менеджери показують, що «адаптивне управління» взяло верх, і завдання полягає не в пошуку винних, а в швидкому перерозподілі обов'язків на основі ситуації зовні. Приклад з практики: протягом перших місяців проведення повномасштабного вторгнення в деяких територіальних громадах (для певних умовних громад: Харківська та Миколаївська області) процедури затвердження гуманітарних штабів були скасовані, всупереч законодавству про закупівлі, але безперервність життєзабезпечення була дотримана. Важливість «людського фактору» на противагу формальній правовій сфері демонструється в екстремальних сценаріях.

Психологічні виклики: подолання масової травми та паніки. В умовах воєнного адміністративного управління характер набуває форми «психологічної реанімації команди», ключовою навичкою лідера є здатність оцінити рівень ПТСР серед співробітників і запобігти впливу «емоційного зараження», яке в момент кризи може зупинити апарат установи. Особливістю війни є те, що стрес є хронічним, а не короткочасним. Менеджер стикається з речами, які не трапляються в мирний час: мобілізація сімей у великому масштабі, тривожні очікування, втрачені домівки. Коли лідер ігнорує психологічний стан своїх підлеглих і вимагає довоєнної продуктивності, це призводить до «тихого звільнення» або відкритого саботажу, когнітивне навантаження є нереалістичним. Ефективним є впровадження підходу «турботливого управління», наприклад, повага до співробітників, щоб вони могли робити помилки через стрес, дозволяючи коригування робочого часу з урахуванням повітряних тривог, надання доступу до такої психологічної підтримки не як до «опціональної», а як до важливого елементу кадрової політики. Зараз комунікація є особливо критичною. Історії управління, кажуть, не можуть бути

доміновані страхом. Як показує досвід державних органів у прифронтових зонах, відкрите визнання менеджером власної вразливості (без паніки) значно підвищує довіру до нього, ніж вигляд «незламної» впевненості, яка сприймається як відсутність емпатії до трагедії підлеглих.

Етичні проблеми управління: напруженість між ефективністю та гуманністю. Війна створює безпрецедентні етичні дилеми в контексті управління, коли критерій «економічної доцільності» вступає в явну напруженість з принципами гуманізму; найскладніше питання полягає в тому, чи варто зберігати бізнеси або установи в фізичній ситуації, коли вони розташовані в зоні небезпеки, або вони хочуть утримувати «надлишковий персонал» заради соціальної стабільності. «Сірі зони» моралі виникають у практиці управління в умовах війни. Наприклад, в умовах активних бойових дій, чи має менеджер право вимагати виходу на роботу, коли це не пов'язано з критичною інфраструктурою? Чи етично звільняти когось, хто втратив свій дім, лише через те, що потрібно виконувати виробничі потреби? Коли менеджери реалізують стратегію гуманітарного прагматизму (ставлячи людей вище бізнесу в своїх очах), вони виграють з часом, хоча короткострокова прибутковість може стати безглуздою, тому що вони виховують корпоративну культуру та прив'язаність, яка є надзвичайно стійкою протягом тривалого терміну. Другий важливий аспект, однак, це ставлення до співробітників, які служать у війську. Управлінське маневрування тут вимагає юридичної витонченості та глибокої поваги до індивідуального права на захист держави. Приховування співробітників від мобілізації або, навпаки, примусова мобілізація-примусове звільнення є як юридично, так і соціально руйнівними; це залишає незворотні психологічні розділи між «тими, хто на передовій» і «тими, хто в тилу».

Внутрішній PR в умовах інформаційної невизначеності. У війні управлінська комунікація вже не є методом координації, а психологічної стабілізації; критичний гуманітарний вимір полягає в переході від «розповідання» до «комунікації присутності», коли систематичний зворотний зв'язок (у разі відсутності готових відповідей) є більш значущим, ніж формальні звіти. Під парасолькою невизначеності (відсутність світла, зв'язку, постійна загроза) менеджер представляє «якір реальності». Якщо в мирний час вакуум інформації насичується чутками, під час війни швидкість поширення панічних настроїв зростає експоненційно. Отже, теза «менеджер повинен бути посередником реальності» стає ключовою. Це потребує резервних каналів зв'язку (Starlink, супутникове радіо, структуровані групи організованих месенджерів з встановленою ієрархією в комунікації), а також принципу «передбачуваності» – жодних новин, навіть якщо нічого доброго, запис про відсутність змін повинен бути надісланий за розкладом. Особливий акцент слід зробити на залученні сімей мобілізованих або загиблих співробітників. Управлінські рішення щодо матеріальної допомоги, утримання працівників, які викликані мобілізацією, організація психологічної підтримки для членів сімей роблять репутацію організації «соціально відповідальною». Відсутність такої

політики призводить до плинності кадрів і втрати соціального капіталу; ресурс виживання в умовах війни.

Ресурсний підхід: Самоуправління менеджменту та запобігання професійному вигоранню. Основним обмеженням ефективності управління в періоди війни є не відсутність зовнішніх ресурсів (матеріальних ресурсів), а нездатність самих менеджерів витримувати стрес самостійно; нехтування саморегуляцією вищого керівництва дозволяє системні помилки в прийнятті рішень і розпад цілої організаційної структури. Парадокс управління в умовах війни полягає в тому, що менеджер, як той, хто виконує функції «психологічного захисту» для команди, не може фактично діяти як захисний агент. Феномен «втоми від відповідальності» зростає. Існує гуманітарний елемент, який проявляється в тому, що нам потрібно інституціоналізувати «культуру пауз». Практика управлінської ефективності свідчить, що менеджери, які встановлюють для себе чіткі правила (наприклад, «тихі години» без прийняття рішень, робочі та спальні простори фізично розділені навіть в офісних умовах, а дні психологічної реабілітації є обов'язковими), мають значно вищу ефективність у кризових ситуаціях. Крім того, мотиваційна структура змінюється в умовах воєнного часу. Традиційні матеріальні винагороди (KPI, бонуси) стають безглуздими на тлі екзистенційних загроз. Поведінка менеджерів повинна спиратися на пошук «смислів» (місій). Співробітники та інші працівники, які бачать, що те, що вони роблять – включаючи паперову роботу – служить для захисту або порятунку країни, знаходять у собі вбудовану стійкість, таку міцність, яку жодна бюрократія не може забезпечити. Отже, гуманітарна частина управління полягає в перетворенні «роботи» на «служіння» через усвідомлення спільної мети.

Список використаних джерел

1. Лідерство в кризових ситуаціях: як зберегти довіру та моральний дух під тиском. URL: https://www.gestaldt.com/insights/leadership-in-crisis-how-to-maintain-trust-and-morale-under-pressure
2. Про регулювання трудових відносин у сфері воєнного стану: закон україни №2136-ix від 15.03.2022. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-20#text
3. Франкл В. Людина в пошуках справжнього сенсу. психологія подолання екзистенційної кризи. URL: https: https://uabook.com.ua/book/lyudyna-v-poshukah-spravzhnogo-sensu/
4. Чумакова Г.В., Пасічнюк В.В. Лідерство в кризових умовах: публічне управління під час воєнного стану. URL: https://www.researchgate.net/publication/389151463_liderstvo_v_krizovih_umovah_publicne_upravlinna_pid_cas_voennogo_stanu

Садовнича А.І.,
здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,
спеціальність «Статистика цифрової економіки»;
науковий керівник:
Ставицький О.В.,
кандидат економічних наук, доцент,
завідувач кафедри інформаційних технологій;
Національна академія статистики, обліку та аудиту

ЕКОНОМІЧНИЙ АНАЛІЗ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

У сучасних умовах розвитку економіки, підприємства функціонують у середовищі постійної конкуренції, нестабільності ринків та швидких змін попиту споживачів. За таких обставин питання підвищення конкурентоспроможності набуває особливої актуальності. Підприємство, яке не здатне ефективно використовувати власні ресурси та швидко реагувати на зміни, ризикує втратити свої позиції на ринку. Саме тому важливим інструментом забезпечення стабільного розвитку виступає економічний аналіз.

Економічний аналіз – це система методів і прийомів дослідження фінансово-господарської діяльності підприємства з метою оцінки її результативності та виявлення внутрішніх резервів підвищення ефективності. Його значення полягає не лише у фіксації показників, а й у виявленні причин їх змін та пошуку можливостей для покращення [1].

Конкурентоспроможність підприємства визначається його здатністю виробляти та реалізовувати продукцію або послуги, які є привабливими для споживачів за ціною, якістю та іншими характеристиками порівняно з конкурентами [2]. Вона формується під впливом багатьох чинників, а саме - рівня витрат, ефективності управління, інноваційності, фінансової стійкості та продуктивності праці. Саме економічний аналіз дозволяє комплексно оцінити ці показники.

Одним із ключових напрямів економічного аналізу є аналіз витрат і собівартості продукції. Зниження витрат без втрати якості безпосередньо впливає на формування конкурентної ціни. Також важливим є аналіз прибутку та рентабельності, що дає змогу оцінити ефективність діяльності підприємства та визначити напрями її покращення.

Не менш важливим є аналіз використання ресурсів – трудових, матеріальних і фінансових. Раціональне використання ресурсів дозволяє зменшити непродуктивні витрати, підвищити продуктивність праці та забезпечити стабільність грошових потоків [3]. За допомогою факторного аналізу можна визначити, які саме чинники вплинули на зміну прибутку або обсягів реалізації.

Для кращого розуміння ролі економічного аналізу розглянемо умовний приклад. Припустимо, що невелике виробниче підприємство з виготовлення одягу зіткнулося зі зменшенням прибутку. На перший погляд, причиною могла бути зниження обсягів продажу. Проте проведений економічний аналіз показав, що обсяги реалізації залишилися майже незмінними, але значно зросли витрати на сировину та логістику. Крім того, було виявлено надмірні складські запаси, що «заморожували» оборотні кошти.

Після аналізу керівництво підприємства прийняло рішення змінити постачальника тканини, оптимізувати обсяги закупівель та впровадити контроль за залишками на складі. У результаті собівартість продукції зменшилася, а рівень прибутковості зріс. Таким чином, саме економічний аналіз дозволив виявити внутрішні резерви та підвищити конкурентоспроможність підприємства без залучення додаткових зовнішніх ресурсів.

У сучасних умовах цифровізації економіки можливості економічного аналізу значно розширюються. Використання спеціалізованого програмного забезпечення дозволяє швидко обробляти великі обсяги інформації, прогнозувати фінансові результати та моделювати різні варіанти розвитку подій. Це підвищує обґрунтованість управлінських рішень і зменшує ризик помилок.

Отже, економічний аналіз є важливим інструментом управління підприємством, який забезпечує виявлення внутрішніх економічних резервів і створює передумови для підвищення конкурентоспроможності. Його систематичне застосування сприяє зростанню ефективності діяльності, зміцненню фінансової стійкості та формуванню довгострокових конкурентних переваг. У сучасному динамічному середовищі саме здатність підприємства аналізувати власну діяльність та оперативно реагувати на зміни стає запорукою його успішного розвитку.

Список використаних джерел

1. Савицька Г. В. Економічний аналіз діяльності підприємства : навч. посіб. Київ : Знання, 2019. 654 с.
2. Герасименко В. Г. Економічний аналіз : теорія і практика : підручник. Київ : Центр учбової літератури, 2020. 512 с.
3. Бланк І. О. Управління фінансовими ресурсами підприємства : монографія. Київ : Ніка-Центр, 2018. 784 с.

Сидоренко А.О.,
здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти,
спеціальність D1 «Облік і оподаткування»,
освітньої програми «Облік, аудит та оподаткування»;
науковий керівник:
Зоріна О.А.,
доктор економічних наук, доцент,
професор кафедри обліку, аудиту та оподаткування;
Національна академія статистики, обліку та аудиту

ОСОБЛИВОСТІ ОБЛІКУ КОМІСІЙНИХ І КОНСИГНАЦІЙНИХ ОПЕРАЦІЙ

Консигнаційні та комісійні операції є специфічним об'єктом бухгалтерського обліку, здійснення яких потребує дотримання визначених законодавчих вимог на всіх етапах їх проведення. Доцільно розглядати порядок їх облікового відображення з позиції двох сторін: власника товару (консигнанта або комітента) та посередника (консигнатора або комісіонера), що дозволяє більш чітко окреслити особливості відображення відповідних господарських операцій.

Сутність комісійних та консигнаційних операцій полягає у передачі власником товарів посереднику для подальшої реалізації третім особам. При цьому право власності на товар до моменту його продажу кінцевому покупцю не переходить до посередника. Комісіонер або ж консигнатор здійснює реалізацію товарів відповідно до умов договору комісії або консигнації та отримує за це комісійну винагороду, розмір і порядок нарахування якої визначаються на договірних умовах між сторонами. У будь-якому випадку, комісія – це плата за послуги посередника, що безпосередньо впливає на порядок відображення таких дій в системі бухгалтерського обліку.

З огляду на економічну сутність комісійних та консигнаційних операцій, їх облікове відображення має певні відмінності залежно від того, чи є суб'єкт господарювання консигнантом (комітентом) або консигнатором (комісіонером). Саме ця класифікаційна ознака є основою при формуванні методичних підходів до відображення зазначених операцій у бухгалтерському обліку.

Розглянемо особливості відображення комісійних та консигнаційних операцій на рахунках бухгалтерського обліку у консигнанта (комітента). Оскільки право власності на запаси не переходить до комісіонера, вони продовжують обліковуватися на балансі підприємства-власника. Передача товарів комісіонеру відображається лише як зміна місця їх зберігання, без списання з балансу підприємства.

Планом рахунків та Інструкцією про його застосування для обліку таких товарів передбачено рахунок 283 «Товари на комісії», на якому «ведеться облік товарів, переданих на комісію за договорами комісії та іншими цивільно-

правовими договорами, які не передбачають перехід права власності на цей товар до їх продажу. Аналітичний облік ведеться за видами товарів і підприємствами (особами)-комісіонерами» [1]. В той же час нами досліджено, що на практиці на реалізацію передаються не лише товари, але й готова продукція, сільськогосподарська продукція та інші запаси, а сама послуга набуває все більшого розповсюдження, тому вважаємо, що необхідно звернути увагу на вдосконалення методики відображення їх в обліку.

Так, у НПСБО 9 «Запаси» вказано, що «товари – запаси у вигляді матеріальних цінностей, що придбані (отримані) та утримуються підприємством з метою подальшого продажу» [2], а для їх обліку передбачено рахунок 28 "Товари", на якому «ведеться облік руху товарно-матеріальних цінностей, що надійшли на підприємство з метою продажу» [1]. Звернімо увагу, не виготовлені власними силами запаси, не передбачені як продаж надлишків, а саме придбані запаси та саме з метою продажу. Виникає цілком закономірне питання, як же відображати передану на реалізацію виготовлену на підприємстві готову продукцію, або сільськогосподарську продукцію, або надлишок виробничих запасів тощо?

Таким чином, дослідження нормативної бази свідчать, що в законодавстві взагалі відсутній рахунок для обліку запасів, переданих на реалізацію стороннім підприємствам за договорами комісії чи консигнації. Саме тому для упорядкування відображення в обліку таких операцій та уникнення їх неправильного методичного відображення, пропонуємо ввести новий рахунок 29 «Запаси на реалізації». У порівнянні з існуючим субрахунком 283 «Товари на комісії» ми уникаємо прив’язки до законодавчого визначення терміну «товари», передаючи на реалізацію інші види запасів. Окрім того, вони можуть передані на реалізацію як за договорами комісії, так і консигнації, тому вважаємо таку назву рахунку найбільш доречною.

У зв’язку з цим вважаємо за необхідне доповнити п.6 НПСБО 9 таким пунктом: «запаси у вигляді матеріальних цінностей, що придбані (виготовлені) підприємством та передані з метою подальшого продажу іншому підприємству за договором між власником та реалізатором».

Водночас зазначені зміни варто внести і в Інструкцію про застосування Плану рахунків. Пропонується наступна редакція. На рахунку 29 «Запаси на реалізації» ведеться облік запасів, переданих на реалізацію за договорами комісії чи консигнації та іншими цивільно-правовими договорами, які не передбачають перехід права власності на ці запаси до моменту їх продажу. Аналітичний облік ведеться за видами товарів і підприємствами (особами)-реалізаторами.

Щодо обліку у консигнатора (комісіонера), слід зазначити, що товари, отримані від консигнанта (комітента) для подальшої реалізації, не визнаються активами підприємства-посередника, оскільки право власності на них не переходить. У зв’язку з цим такі товари не відображаються на балансі консигнатора (комісіонера), а обліковуються на позабалансових рахунках. Відповідно до Інструкції про застосування Плану рахунків [1], для обліку таких

товарів використовується позабалансовий рахунок 024 «Товари, прийняті на комісію». На зазначеному рахунку обліковуються одержані товари у межах договорів комісії (консигнації), поруки та інших цивільно-правових договорів, що уповноважують підприємство здійснювати продаж товарів від імені та за дорученням іншої особи без передачі права власності на такі товари. В свою чергу, даний рахунок пропонуємо перейменувати на «Запаси, прийняті на реалізацію», за аналогією до запропонованого рахунку 29. Така зміна назви рахунку повніше відобразить економічну сутність відповідних операцій та розширить сферу його застосування в бухгалтерському обліку. Крім того, це сприятиме підвищенню точності обліку операцій з передачі запасів на реалізацію, а також забезпечить чітке розмежування між комісійними та консигнаційними операціями шляхом введення відповідних субрахунків.

Усі витрати, пов'язані з виконанням проміжних робіт, зокрема витрати на транспортування, зберігання або збут товарів, відображаються консигнатором (комісіонером) на рахунках обліку витрат діяльності відповідно до їх економічної сутності. Після продажу запасів та підписання звіту консигнатора (комісіонера) посередник визнає дохід у вигляді комісійних винагород, що відображається у складі доходів від реалізації робіт та послуг.

Комісійні та консигнаційні операції є важливим інструментом організації руху товарів та запасів, що вимагає чіткого та систематичного відображення в бухгалтерському обліку. Особливістю такого процесу є те, що право власності на запаси залишається за власником до моменту продажу кінцевому покупцю, а посередник лише виконує їх реалізацію та отримує комісійну винагороду. Аналіз обліку з позицій консигнатора (комісіонера) та консигнанта (комітента) показав, що для належного контролю та управління запасами необхідно вести як балансовий, так і позабалансовий облік з деталізацією за видами запасів і формами операцій. Впровадження субрахунків для комісійних та консигнаційних операцій забезпечує прозорість, підвищує аналітичність та допомагає оптимізувати управлінські рішення.

Таким чином, дотримання запропонованих методичних підходів до бухгалтерського обліку консигнаційних і комісійних операцій дозволяє забезпечити достовірність фінансової інформації, контроль за рухом запасів, точність нарахування комісійних виплат та підвищує ефективність управління підприємством у сфері реалізації запасів .

Список використаних джерел

1. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій, затверджена наказом Міністерства фінансів України від 30 листопада 1999 р. № 291. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99#Text
2. Національне положення (стандарту) бухгалтерського обліку, затверджене наказом Міністерства фінансів України від 20 жовтня 1999 р. № 246. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0751-99#Text

Твердовська Ю.О.,
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти;
науковий керівник:
Зоріна О.А.,
кандидат економічних наук, доцент,
професор кафедри обліку, аудиту та оподаткування;
Національна академія статистики, обліку та аудиту

РОЛЬ УПРАВЛІНСЬКОГО ОБЛІКУ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЕФЕКТИВНОСТІ ПРИЙНЯТТЯ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ

Стабільність бізнесу сьогодні значною мірою залежить від того, наскільки швидко обробляється внутрішня інформація. Ринки залишаються нестабільними, технології постійно змінюються, тому управлінцям доводиться реагувати майже одразу. Фінансова звітність при цьому лише відображає вже завершені операції і не дає можливості прогнозувати подальші дії, що підвищує значення управлінського обліку як інструменту управління [1].

В умовах воєнного стану та енергетичної нестабільності 2024–2026 років для українських підприємств управлінський облік фактично стає інструментом забезпечення стабільної діяльності, оскільки дозволяє оперативно змінювати структуру витрат та організацію виробництва.

Особливо це важливо для підприємств виробничої сфери, де рівень витрат безпосередньо впливає на прибутковість і конкурентоспроможність.

Управлінський облік доцільно розглядати не лише як систему збору даних, а як інструмент, що перетворює інформацію у форму, зручну для прийняття рішень. Він не просто фіксує результати діяльності, а допомагає зрозуміти причини відхилень та визначити подальші дії.

Як зазначає Л. В. Нападовська, управлінський облік є інформаційною основою управління підприємством [2]. У свою чергу, С. Ф. Голов підкреслює, що він забезпечує зв’язок між плануванням і контролем [1].

У виробничій сфері його роль є особливо важливою, оскільки саме тут формується собівартість продукції, що безпосередньо впливає на фінансові результати.

Крім того, управлінський облік дозволяє оцінювати ефективність використання ресурсів, що є важливим в умовах їх обмеженості.

Порівнюючи фінансовий та управлінський облік, слід зазначити, що вони виконують різні функції та орієнтовані на різні групи користувачів. Фінансовий облік регламентується стандартами і відображає минулі події, тоді як управлінський є більш гнучким і використовується для внутрішнього аналізу [3].

За підходом К. Друрі, управлінський облік охоплює як фінансові, так і нефінансові показники, що дозволяє отримати більш повну картину діяльності підприємства [4]. У виробничому середовищі це проявляється у використанні

показників обсягів виробництва, продуктивності праці та рівня завантаження обладнання.

Отже, управлінський облік є більш адаптивним інструментом, який враховує специфіку діяльності підприємства.

Управлінський облік дозволяє вирішувати широкий спектр завдань на підприємстві, серед яких можна виділити бюджетування, аналіз витрат, контроль та використання сучасних інформаційних систем.

1. Бюджетування – це процес планування, розподілу та контролю фінансових ресурсів підприємства на певний період.

Бюджетування є важливим елементом системи планування, оскільки допомагає узгоджувати діяльність підрозділів і визначати напрямки розвитку підприємства. Воно не обмежується складанням кошторисів, а забезпечує управління ресурсами та фінансовими потоками [5].

Як зауважив Хорнгрен, бюджетування є одним із ключових інструментів управління діяльністю підприємства [5]. У виробничій сфері воно дозволяє детально планувати витрати на матеріали, енергію та оплату праці, що знижує ризик перевитрат.

В умовах нестабільності підприємства змушені регулярно коригувати бюджети, що підвищує значення цього інструменту.

2. CVP-аналіз – це метод аналізу взаємозв'язку між витратами, обсягом виробництва та прибутком для визначення точки беззбитковості і прийняття управлінських рішень.

CVP-аналіз використовується для оцінки ефективності діяльності підприємства. З його допомогою можна визначити точку беззбитковості. Також він показує, як зміни витрат або цін впливають на фінансовий результат.

Цей підхід застосовують під час прийняття управлінських рішень. Зокрема, він допомагає визначити оптимальну структуру виробництва та рівень цін. Як зазначає К. Друрі, CVP-аналіз є важливим інструментом управління витратами [4].

Якщо підприємство не використовує такий аналіз, зростає ризик збитковості. Особливо це помітно при впровадженні нових продуктів, коли витрати ще складно точно спрогнозувати.

Ще однією перевагою є його гнучкість. Підприємство може швидко адаптувати свою діяльність до змін ринку. Це дозволяє оперативно реагувати на нові умови та уникати втрат.

3. Контроль та план-фактний аналіз – це процес порівняння запланованих і фактичних показників діяльності підприємства з метою виявлення відхилень і підвищення ефективності управління

Контроль у системі управлінського обліку спрямований на виявлення відхилень від запланованих показників і базується на принципі управління за відхиленнями [5]. Такий підхід дозволяє зосередитися на найбільш проблемних ділянках і спрощує процес прийняття управлінських рішень.

Для виробничих підприємств це має особливе значення, оскільки перевитрати матеріалів або зниження продуктивності можуть швидко призвести до фінансових втрат.

План-фактний аналіз допомагає порівнювати заплановані показники з фактичними результатами та визначати причини відхилень. Це дозволяє виявляти слабкі місця в діяльності підприємства і покращувати внутрішні процеси.

Крім того, регулярне проведення такого аналізу підвищує відповідальність керівників за результати роботи.

4. ERP-системи – це інформаційні системи для комплексного управління ресурсами підприємства (фінансами, виробництвом, персоналом тощо).

ERP-системи дозволяють об’єднати дані з різних підрозділів в єдину систему, що підвищує їх узгодженість і зменшує кількість помилок [6]. У виробничій сфері це забезпечує синхронізацію інформації про запаси, виробництво та витрати. Дані стають більш пов’язаними між собою, що спрощує процес управління.

Крім того, ERP-системи автоматизують облікові процеси. Це дозволяє скоротити час на обробку інформації і більше уваги приділяти аналізу. У результаті керівництво отримує більш точну і структуровану інформацію.

Важливою перевагою є можливість отримання даних у режимі реального часу. Це дає змогу швидко реагувати на зміни та приймати більш обґрунтовані рішення. Також використання ERP-систем сприяє покращенню взаємодії між підрозділами підприємства. Інформація стає доступною для різних рівнів управління, що підвищує прозорість діяльності.

Отже, ERP-системи є важливим інструментом сучасного управління. Вони дозволяють підвищити ефективність обліку, зменшити кількість помилок і забезпечити більш якісне прийняття рішень.

BI-системи – це інформаційні системи, що збирають, обробляють та візуалізують дані для підтримки прийняття управлінських рішень.

BI-системи дозволяють представляти дані у зручному для сприйняття вигляді, що значно спрощує процес прийняття управлінських рішень. Вони допомагають швидше оцінити ситуацію та зрозуміти основні тенденції діяльності підприємства. Як показують дослідження, використання таких інструментів знижує фінансові ризики та підвищує ефективність роботи.

Крім того, ці системи дають можливість не тільки реагувати на проблеми, а й прогнозувати їх виникнення. Це дозволяє підприємству діяти на випередження, а не вже після появи складнощів. Також візуалізація покращує комунікацію між різними рівнями управління, оскільки складна інформація подається у більш зрозумілому форматі.

Отже, управлінський облік у поєднанні з цифровими технологіями забезпечує більш ефективне управління підприємством. У сучасних умовах його значення постійно зростає, оскільки він надає керівництву необхідну інформацію для прийняття рішень. Проведений аналіз показав, що

управлінський облік дозволяє не лише контролювати витрати, а й краще розуміти причини відхилень та своєчасно реагувати на зміни.

Важливу роль у цьому відіграють такі інструменти, як бюджетування, CVP-аналіз та план-фактний аналіз, які допомагають організувати діяльність підприємства більш ефективно. Крім того, впровадження ERP- та BI-систем розширює можливості аналізу і дозволяє отримувати більш точну інформацію. У результаті підприємство може швидше реагувати на зміни зовнішнього середовища та підтримувати свою конкурентоспроможність.

Список використаних джерел

1. Голов С. Ф. Управлінський облік : підручник. Київ : Лібра, 2008. 704 с.
2. Нападовська Л. В. Управлінський облік : монографія. Київ : КНТЕУ, 2018. 448 с.
3. Бутинець Ф. Ф. Бухгалтерський управлінський облік : навч. посіб. Житомир : ПП «Рута», 2006. 440 с.
4. Друрі К. Управлінський та виробничий облік : підручник. Київ : Центр учбової літератури, 2003.
5. Хорнгрен Ч., Фостер Дж., Датар Ш. Управлінський облік, 2005. С. 1008
6. Romney M. B., Steinbart P. J. Accounting Information Systems. 15th ed. Global Edition : Pearson, 2024. 850 p.

Туливітер Д.О.,
здобувач фахової передвищої освіти;
науковий керівник:
Цюцюра Л.Г.,
викладач циклової комісії;
Ржищівський індустріально-педагогічний фаховий коледж

ОРГАНІЗАЦІЯ АУДИТУ ВИРОБНИЧИХ ЗАПАСІВ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Аудит операцій із виробничими запасами має на меті оцінювання достовірності первинної інформації щодо наявності та руху запасів, перевірку правильності відображення залишків у бухгалтерській звітності економічного суб'єкта, а також забезпечення впевненості у повноті й своєчасності внесення даних до облікових реєстрів та зведених документів відповідно до затвердженої облікової політики.

Основні завдання аудитора у процесі перевірки операцій із виробничими запасами включають[1]:

1. Оцінку фактичної наявності запасів (згідно з умовами замовника).
2. Аналіз організації складського господарства та стану збереження матеріальних ресурсів.
3. Перевірку обліку заготівлі, придбання та витрачання запасів.
4. Встановлення повноти оприбуткування запасів, з урахуванням супровідних документів, що підтверджують відповідні операції.
5. Аналіз правильності визначення первісної вартості запасів під час здійснення закупівель.
6. Оцінку організації контролю над використанням та погашенням довіреностей.
7. Перевірку документального оформлення процедур надходження й відпуску запасів.
8. Вивчення законності списань запасів у випадку їх утрат.
9. Контроль дотримання встановлених лімітів при відпуску матеріальних ресурсів.
10. Перевірку незавершеного виробництва, методології формування собівартості продукції (послуг, робіт) за окремими об'єктами калькулювання витрат.
11. Оцінку своєчасності пред'явлення підприємством претензій щодо кількісних або якісних характеристик запасів.
12. Аналіз коректності ведення синтетичного та аналітичного обліку витрат на виробництво та реалізацію продукції (послуг, робіт), які включаються до її собівартості.
13. Вивчення відповідності операцій із формування собівартості продукції податковому законодавству.

14. Загальну оцінку правильності відображення операцій із запасами в бухгалтерському обліку й звітності.

Предметом аудиту є господарські процеси та операції, пов'язані з управлінням запасами, витратами виробництва, браком продукції, напівфабрикатами й готовою продукцією, а також внутрішні й зовнішні відносини суб'єкта господарювання у цьому контексті. *Під час проведення аудиту використовуються такі джерела інформації, як:*

- облікова політика підприємства;
- первинна документація щодо операцій із запасами;
- облікові реєстри, де відображено записи щодо господарських операцій із запасами;
- довідки та акти за попередніми аудитами, висновки аудиторів та інші документи контролю;
- фінансова й управлінська звітність.

Аудит виробничих запасів поділяється на два основні етапи:

1. Перевірка фактичної наявності запасів засобом інвентаризації.
2. Аналіз правильності їх оцінки в бухгалтерському обліку та звітності.

Організація ефективного аудиту передбачає чітке дотримання послідовності визначених етапів. На першому із них – плануванні – аудитор ставить за мету визначення цілей і завдань, необхідних ресурсів для виконання заходів та забезпечення результативності контрольних процедур. Планування є ключовим елементом аудиторської діяльності, що спирається на визначення пріоритетів та розробку оптимальної стратегії виконання завдань.

З метою організації ефективного аудиту виробничих запасів слід діяти у визначеному порядку в рамках певних етапів. Стадії проведення аудиту товарно-матеріальних цінностей наведена на рисунку 1

Рис. 1. Алгоритм проведення аудиту МШП

Джерело: [2]

Початковим етапом процесу аудиторської перевірки є планування. Згідно з твердженням М. Д. Корінька, планування являє собою процес визначення цілей

і завдань для їх досягнення, а також оцінки необхідних ресурсів для реалізації відповідних заходів, спрямованих на виконання поставлених задач та досягнення кінцевих цілей. [3]

Відповідно до закону України «Про аудиторську діяльність», аудитор має право самостійно обирати методи та форми контролю, керуючись професійним судженням. Таким чином, аудитор адаптує методику проведення аудиту малоцінних та швидкозношуваних предметів (МШП), враховуючи специфіку досліджуваного об'єкта, умови договору, рівень аудиторського ризику, важливість окремих аспектів та інші ключові фактори. Усі визначені процедури фіксуються в програмі аудиту для забезпечення систематичності та ефективності роботи.

Список використаних джерел

1. Слюсаренко В.Є. Колісник Г.М. Аудит : навч. посіб. Ужгород : ДВНЗ «УжНУ». 2015. 296 с.
2. Скорба О.А. Організація проведення аудиту виробничих запасів / О.А. Скорба // URL: http://www.rusnauka.com/9_ NND_2014/ Economics/7_164138.doc.htm
3. Сучасний аудит: підручник / І.І.Пилипенко, Т.О.Каменська, М.Д.Корінько, Н.М.Проскуріна, О.Ю.Редько. Київ, 2015.

Федоровський В.А.,
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти,
спеціальність D1 «Облік і оподаткування»;
науковий керівник:
Захаров Д.,
доктор філософії;
Державний університет «Житомирська політехніка»

ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТРАНСФЕРТНОГО ЦІНОУТВОРЕННЯ: КОНЦЕПТУАЛЬНІ ОСНОВИ ТА ПРАКТИЧНА РЕАЛІЗАЦІЯ

В умовах поглиблення глобалізаційних процесів та інтеграції вітчизняного бізнесу у світовий економічний простір питання трансфертного ціноутворення набувають критичного значення як для фіскальних органів, так і для суб'єктів господарювання. Ефективність управління контрольованими операціями безпосередньо залежить від якості інформаційної бази, яка формується на підприємстві. У цьому контексті ключову роль відіграє система обліковоаналітичного забезпечення, що виступає фундаментом для обґрунтування рівня цін та мінімізації податкових ризиків. Така система являє собою складний, багатокомпонентний механізм, який об'єднує методи фінансового та податкового обліку, інструменти фінансового аналізу та внутрішнього контролю. Її головна мета полягає не лише у фіксації господарських фактів, а й у формуванні доказової бази, необхідної для підтвердження відповідності умов контрольованих операцій принципу «витягнутої руки».

Актуальність побудови надійної системи обліково-аналітичного забезпечення зумовлена динамічними змінами у податковому законодавстві України, імплементацією кроків Плану дій BEPS та посиленням вимог щодо розкриття інформації. Традиційні підходи до бухгалтерського обліку часто не дозволяють виокремити специфічні показники, необхідні для складання Звіту про контрольовані операції та Документації з трансфертного ціноутворення. Це створює об'єктивну необхідність модифікації облікової політики та планів рахунків для забезпечення належного аналітичного розрізу даних. [1]

Фундаментальним завданням системи є своєчасна ідентифікація операцій, які підпадають під моніторинг фіскальних органів. Оскільки до контрольованих відносять операції, що можуть призводити до заниження податку на прибуток через завищені витрати або занижені доходи, критично важливим етапом є перевірка прозорості визнання таких доходів і витрат ще до їх списання на фінансові результати. Нормативним базисом для налаштування облікових фільтрів виступає Податковий кодекс України, зокрема п.п. 39.2.1.7 ПКУ, який визначає вартісні критерії: загальний річний дохід платника понад 150 млн грн та обсяг операцій з одним контрагентом понад 10 млн грн. Дотримання цих

критеріїв вимагає від підприємства запровадження процедур попереднього контролю та регулярної інвентаризації угод із нерезидентами.

Ефективність функціонування системи безпосередньо залежить від якості її інформаційного наповнення, яке доцільно класифікувати на внутрішнє та зовнішнє. Внутрішні джерела охоплюють первинні документи, регістри бухгалтерського обліку, управлінську звітність та політику ціноутворення підприємства. На рівні внутрішнього обліку виникає потреба у деталізації даних шляхом запровадження додаткової аналітики до рахунків доходів та витрат (класи 7 та 9), що дозволяє автоматично сегрегувати операції на контрольовані та неконтрольовані. Зовнішні джерела інформації, такі як біржові котирування та спеціалізовані комерційні бази даних, є критично важливими для проведення порівняльного аналізу (бенчмаркінгу).

Оскільки національні стандарти бухгалтерського обліку не містять спеціалізованих норм щодо трансфертного ціноутворення, підприємства повинні самостійно розробляти методичні підходи у Наказі про облікову політику. У цьому документі доцільно затвердити робочий план рахунків з аналітичними рахунками другого та третього порядку, графік документообігу та критерії суттєвості для розподілу витрат. Дослідники, зокрема Моргуненко А. С., підкреслюють, що трансфертне ціноутворення слід розглядати як об’єкт облікової політики, що вимагає розроблення відповідного Положення. Для міжнародних груп компаній (МГК) актуальним є «гібридний» підхід до облікової політики, який забезпечує консолідацію результатів на рівні материнської компанії при врахуванні специфіки кожного учасника групи. [2]

Окрему увагу в структурі системи слід присвятити управлінню ризиками, які поділяються на інформаційні, методологічні та технічні. Окрім внутрішньої класифікації, існують типи ризиків у контексті держави та бізнесу, зокрема фінансові, операційні, стратегічні та репутаційні. Для нівелювання цих ризиків система повинна передбачати процедури внутрішнього аудиту та безперервного моніторингу, коли перевірка цін відбувається на етапі планування контракту, а не лише перед поданням звітності.

Завершальним етапом роботи системи є формування вихідної інформації, що включає Звіт про контрольовані операції, локальну та глобальну документацію. Головним викликом для вітчизняних підприємств залишається відсутність інтегрованих інформаційних систем для автоматизації цих процесів, що призводить до високої трудомісткості та ризику механічних помилок. Впровадження ERP-систем дозволяє знизити ймовірність таких помилок дуже суттєво. Таким чином, перехід від формальної фіксації фактів до моделі випереджального моніторингу та повноцінної автоматизації є прерогативою для забезпечення економічної безпеки великого бізнесу.

Список використаних джерел

1. Струк, Н. (2024). Обліково-аналітичне забезпечення трансфертного ціноутворення як складова фіскальної політики для сталого розвитку

зовнішньоекономічної діяльності підприємств. *Сталий розвиток економіки,* (4(51), 95-103. DOI: 10.32782/2308-1988/2024-51-13

2. Моргуненко А. С. Обліково-аналітичне забезпечення контролю за трансфертним ціноутворенням: дис. ... д-ра філос. : 071 / Моргуненко Артем Сергійович. Ірпінь, 2025. 312 с.

Шульга Г.,
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,
спеціальність 071 «Облік і оподаткування»,
освітньої програми «Облік, аудит та оподаткування»;
науковий керівник:
Нечипорук Н.В.,
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри обліку, аудиту та оподаткування;
Національна академія статистики, обліку та аудиту

СТРАТЕГІЧНИЙ АНАЛІЗ ЯК ІНСТРУМЕНТ ОЦІНЮВАННЯ КОНКУРЕНТНИХ ПОЗИЦІЙ ПІДПРИЄМСТВ ТОРГІВЛІ

У сучасних умовах динамічного розвитку ринкового середовища, цифровізації бізнес-процесів та посилення конкурентного тиску особливої актуальності набуває стратегічний аналіз конкурентних позицій торговельних підприємств. Торгівля є однією з найбільш чутливих до змін галузей економіки, оскільки швидко реагує на трансформацію споживчої поведінки, коливання попиту, інфляційні процеси та розвиток електронної комерції. У таких умовах ефективність функціонування підприємств значною мірою залежить від здатності своєчасно оцінювати власні конкурентні позиції та адаптувати стратегію розвитку до змін зовнішнього середовища.

Аналіз наукових підходів до стратегічного аналізу свідчить про його ключову роль у системі стратегічного управління підприємством як інструменту формування інформаційної бази для прийняття довгострокових рішень. Зокрема, І. А. Ажаман акцентує увагу на необхідності дослідження зовнішнього середовища та впливу макроекономічних і галузевих факторів [1], тоді як В. Артюшок обґрунтовує доцільність комплексного використання методів стратегічного аналізу (SWOT, PEST тощо) у бізнес-плануванні [2]. Т. Ковальчук та А. Вергун розглядають стратегічний аналіз як невід’ємний етап стратегічного управління, що забезпечує оцінювання внутрішнього потенціалу та зовнішніх умов функціонування підприємства [3]. Водночас у дослідженні Н. В. Ткачук стратегічний аналіз інтерпретується як інструмент прогнозування та оцінювання ризиків у ширшому контексті стратегічного планування [4]. Разом із тим, сучасні дослідження також приділяють увагу кількісному виміру стратегічного аналізу, зокрема через формування системи індикаторів та інтегральних показників, що

підвищують об’єктивність оцінювання (Н. М. Хорунжак, І. М. Бойчик, Г. І. Спяк) [5]. Узагальнення наукових підходів свідчить, що більшість досліджень зосереджена на теоретико-методичних аспектах стратегічного аналізу або має галузеву спрямованість, що обмежує їх застосування до оцінювання конкурентних позицій торговельних підприємств. Це зумовлює необхідність подальших досліджень, спрямованих на адаптацію існуючого методичного інструментарію до специфіки сфери торгівлі з урахуванням сучасних тенденцій цифровізації та змін споживчої поведінки.

Стратегічний аналіз конкурентних позицій є важливою складовою системи стратегічного управління та спрямований на комплексну оцінку внутрішнього потенціалу підприємства і факторів зовнішнього середовища з метою визначення його поточного та перспективного положення на ринку. На відміну від оперативного аналізу, він має довгострокову орієнтацію та забезпечує інформаційне підґрунтя для прийняття управлінських рішень щодо вибору конкурентної стратегії, формування асортиментної та цінової політики, а також розвитку каналів збуту. Особливого значення стратегічний аналіз набуває в умовах високої конкуренції, коли навіть незначні зміни у поведінці споживачів або діях конкурентів можуть суттєво вплинути на ринкові позиції підприємства.

Конкурентні позиції торговельного підприємства формуються під впливом сукупності взаємопов’язаних внутрішніх і зовнішніх чинників. До внутрішніх факторів належать ефективність асортиментної та цінової політики, рівень якості обслуговування, організація логістичних процесів, а також управлінський потенціал підприємства. Водночас зовнішні чинники охоплюють рівень конкуренції на ринку, поведінку споживачів, розвиток цифрових технологій, макроекономічні умови та регуляторне середовище. У сучасній торгівлі особливу роль відіграють нематеріальні складові конкурентоспроможності, зокрема бренд, клієнтський досвід і рівень цифровізації бізнес-процесів, що зумовлює необхідність їх урахування в процесі стратегічного аналізу.

Методичне забезпечення стратегічного аналізу конкурентних позицій базується на комплексному застосуванні якісних і кількісних методів дослідження. Найбільш поширеними інструментами є SWOT-аналіз, який дозволяє узагальнити сильні та слабкі сторони підприємства, а також можливості і загрози зовнішнього середовища, PEST-аналіз, спрямований на оцінку макроекономічних чинників, аналіз п’яти сил конкуренції, конкурентний профіль, бенчмаркінг та аналіз ланцюга створення цінності. Застосування зазначених методів у комплексі забезпечує об’єктивність оцінювання конкурентних позицій та дозволяє виявити джерела формування конкурентних переваг підприємства.

Методика стратегічного аналізу передбачає послідовне виконання взаємопов’язаних етапів, зокрема аналіз зовнішнього середовища, оцінку внутрішнього потенціалу, порівняльний аналіз із конкурентами та інтеграцію отриманих результатів для формування стратегічних висновків. Такий підхід забезпечує цілісність дослідження та дозволяє обґрунтувати напрями

стратегічного розвитку підприємства з урахуванням специфіки його діяльності та умов функціонування.

Одним із ключових інструментів оцінювання конкурентних позицій є матриця конкурентного профілю, яка дозволяє здійснювати кількісне порівняння підприємств за сукупністю критичних факторів успіху, зокрема асортиментною та ціновою політикою, якістю сервісу, ефективністю логістики, силою бренду та рівнем цифровізації. Результати такого аналізу свідчать про наявність суттєвої диференціації конкурентних переваг між підприємствами: лідерські позиції забезпечуються поєднанням широкого асортименту, розвиненої логістики та активного впровадження цифрових технологій; підприємства-дискаунтери мають переваги у сфері цінової конкуренції, проте поступаються за рівнем сервісу та інновацій; спеціалізовані торговельні формати зберігають стійкі позиції у відповідних сегментах ринку.

Отже, стратегічний аналіз конкурентних позицій є ключовим інструментом забезпечення ефективного функціонування торговельного підприємства в умовах динамічного конкурентного середовища. Його результати дозволяють обґрунтовано визначати стратегічне позиціонування, коригувати основні напрями діяльності, формувати пріоритети інвестиційної та інноваційної політики, а також підвищувати адаптивність підприємства до змін ринку. Використання комплексного підходу до стратегічного аналізу сприяє зміцненню довгострокових конкурентних переваг та забезпечує стійкий розвиток підприємства.

Список використаних джерел

1. Ажаман І. А. Стратегічний аналіз зовнішнього середовища підприємства будіельної галузі України. *Журнал стратегічних економічних досліджень*. 2022. № 2 (7). С. 30-40.
2. Артюшок В. Методи та моделі стратегічного аналізу у системі бізнес-планування. *Економіка та суспільство*. 2022. Випуск (44). DOI: 10.32782/2524-0072/2022-44-61
3. Ковальчук Т., Вергун, А. Стратегічний аналіз в системі стратегічного управління: теорія, методологія. *Економіка та суспільство.* 2024. Випуск (70). DOI:10.32782/2524-0072/2024-70-78
4. Ткачук Н. В. Стратегічне планування та стратегічний аналіз у сфері забезпечення національної безпеки. *Юридичний вісник.* Одеса : Гельветика 2021. № 4. С. 80-86.
5. Хорунжак Н.М., Бойчик І.М., Спяк Г.І. Обґрунтування індикаторів і формалізація інтегрального показника стратегічного аналізу підприємств. *Modern Economics*. 2019. № 17. С. 239–243. DOI: 10.31521/modecon.V17(2019)-38.

Щеголь С.Р.,
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти;
науковий керівник:
Зоріна О.А.,
доктор економічних наук, доцент,
професор кефедри обліку, аудиту та оподаткування;
Національна академія статистики, обліку та аудиту

ТРАНСФОМАЦІЯ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ

Сучасна трансформація світової економіки зумовлює перехід від традиційних методів ведення обліку до побудови інтелектуальних цифрових екосистем. В умовах воєнного стану та необхідності швидкого відновлення економіки України, цифровізація стає критичним фактором забезпечення безперервності бізнесу та оперативності прийняття управлінських рішень. Основна проблема сучасного етапу полягає у технологічному розриві між можливостями інноваційних інструментів та консервативними підходами до організації облікових процедур на підприємствах.

Цифровізація не є простою автоматизацією функцій; це якісна зміна парадигми, де дані існують виключно в електронному форматі від моменту їх створення до архівування. Дослідження еволюції облікових систем дозволяє виділити перехід від локальних програм до хмарних SaaS-платформ, які забезпечують мобільність персоналу та доступність даних у режимі реального часу (Real-time accounting). Це дозволяє керівництву отримувати актуальну фінансову звітність миттєво, що особливо важливо для управління ліквідністю в кризових умовах.

Застосування технологій штучного інтелекту (AI) та великих даних (Big Data) дозволяє вирішити проблему рутинної обробки первинної документації. Завдяки технологіям OCR та машинному навчанню, системи здатні автоматично розпізнавати рахунки, акти та накладні, самостійно формуючи проекти бухгалтерських проводок. Це не лише мінімізує вплив людського фактора, а й дозволяє бухгалтеру переключитися з реєстрації фактів на їх аналітичну інтерпретацію. Проте впровадження таких інструментів потребує посиленої уваги до кібербезпеки, зокрема використання багаторівневої автентифікації та шифрування даних.

Трансформація ролі бухгалтера в умовах діджиталізації вимагає формування нових компетенцій (Digital Skills).Сучасний фахівець має стати бізнес-партнером, здатним працювати з інструментами візуалізації даних та здійснювати прогностичну аналітику. Подолання «цифрового розриву» та психологічного опору персоналу є одним із ключових викликів для менеджменту підприємств.

Для вдосконалення стратегії цифровізації в Україні ми пропонуємо:

– розвиток інтероперабельності систем ЕДО для безперешкодного обміну даними між контрагентами;

– впровадження концепції безперервного аудиту (Continuous Auditing) через спеціалізовані API-інтерфейси;

– гармонізацію вітчизняного законодавства з міжнародними стандартами, зокрема через перехід на формат звітності XBRL.

Реалізація цих напрямів дозволить створити прозоре та інвестиційно привабливе середовище, що сприятиме стабільному розвитку вітчизняного бізнесу в умовах глобальної цифрової економіки.

Підсумовуючи результати дослідження, можна стверджувати, що цифровізація бухгалтерського обліку є незворотним процесом, який докорінно змінює архітектуру інформаційних потоків підприємства. На відміну від традиційної автоматизації, цифрова трансформація передбачає створення єдиного інтелектуального середовища, де первинні дані обробляються без участі паперових носіїв, що критично важливо для прозорості бізнесу в умовах повоєнного відновлення України.

Впровадження хмарних SaaS-платформ, технологій штучного інтелекту та великих даних дозволяє перевести облік у режим реального часу, мінімізувати ризики «людського фактора» та забезпечити високий рівень кіберзахисту фінансової інформації. Водночас, трансформація професії вимагає від сучасного бухгалтера переходу від технічної реєстрації операцій до ролі стратегічного бізнес-партнера, що оперує методами прогностичної аналітики та володіє розвиненими цифровими навичками (Digital Skills).

Запропоновані стратегічні напрями – від уніфікації систем електронного документообігу до впровадження міжнародного стандарту XBRL та концепції безперервного аудиту – створюють фундамент для побудови інноваційної системи обліку, що відповідає вимогам глобальної цифрової економіки. Тільки комплексний підхід, який поєднує технологічну модернізацію з безперервним розвитком людського капіталу, дозволить вітчизняним підприємствам забезпечити фінансову стійкість та інвестиційну привабливість у довгостроковій перспективі.

Список використаних джерел

1. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : Закон України від 16.07.1999 № 996-XIV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14
2. Сидоренко О. В. Цифровізація обліку: теорія і практика : навч. посіб. Харків : ХНУРЕ, 2023. 256 с.
3. Кузнецова С. О. Хмарні технології в системі бухгалтерського обліку : навч. посіб. Київ : КНЕУ, 2022. 210 с.
4. Bhimani A. Accounting in a Digital World. Wiley, 2021. 320 p.

Ясногор Л.Ю.,
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти;
Держаний торговельно-економічний університет

ЕКОНОМІЧНИЙ АНАЛІЗ МІЖНАРОДНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНОЇ КОНКУРЕНЦІЇ

Міжнародний бізнес є динамічним, і нові форми співпраці між державами та компаніями стають доступними. Великі міжнародні компанії вирішують розміщувати свої виробничі потужності в різних країнах через економічні вигоди, такі як дешевша робоча сила, доступ до ресурсів або зручне географічне розташування. Це також сприятливе середовище, і кілька компаній беруть участь у зовнішньоекономічній діяльності, виходять на іноземні ринки, співпрацюють з іноземними партнерами, беруть участь у міжнародних процесах. Компанія збільшує обсяги виробництва, а також знаходить нових клієнтів, що веде до збільшення прибутку, але конкуренція зростає, і компанії повинні змагатися за місце як на зовнішньому, так і на внутрішньому ринку [1].

Важливу роль у міжнародній діяльності підприємств відіграє зовнішнє економічне середовище. Для багатьох компаній вихід на міжнародні ринки допомагає збільшити продажі та зміцнити фінансовий результат, але результати роботи компанії впливають економічна ситуація в інших країнах, валютна політика держав, торговельні обмеження та розвиток транспортної інфраструктури. Наприклад, зміни валютного курсу можуть зазначно впливати на прибутковість експорту. Якщо національна валюта зміцнюється, товари стають дорожчими для іноземних покупців, і попит на них на міжнародних ринках зменшується [2].

Яскравим прикладом використання економічного аналізу на практиці в міжнародній торгівлі є українські аграрні підприємства та їх експорт зерна. Водночас такі компанії стежать за світовими цінами на зерно, цінами на логістику, валютними курсами, цінами на добрива та попитом у різних країнах. Наприклад, великі українські аграрні компанії створюють аналітичні моделі, які прогнозують світові ціни на пшеницю та кукурудзу, що дозволяє їм визначати обсяги експорту продукції, з ким укладати контракти та на яких умовах.

Прикладом успішної закордонної діяльності українських підприємств у цій галузі є аграрна компанія ПРАТ «МХП», яка входить до десятки найбільших виробників птиці у світі та Європейському регіоні за обсягами виробництва. Повномасштабна вертикально інтегрована бізнес-модель зернових, комбікормів, м'яса птиці, рослинних олій та переробленої продукції. Земельний банк цієї компанії становить 360 000 гектарів, значна частина яких використовується для виробництва сировини. Значення міжнародної діяльності у внеску до прибутковості ПРАТ «МХП» підкреслюється економічним аналізом.

Таблиця 1

Аналіз фінансових результатів ПРАТ «МХП» за 2019-2024 роки

Показник	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Дохід(%)	36,85	35,97	45,99	46,73	52,18	46,79
Валовий прибуток(%)	7,92	7,86	7,04	9,26	10,54	12,49
Операційний прибуток(%)	5,92	0	0	0,16	0	0
Чистий прибуток(%)	5,04	0	0	0	0	0
Активи(%)	32,14	32,47	34,45	34,11	49,00	44,61

Джерела: Фінансова звітність ПРАТ «МХП» за 2019-2024 роки: https://mhp.com.ua/en/mhp-se/financial-reports

Загальний дохід ПРАТ «МХП» у 2023 році становив 52,18 млрд грн, що більше, ніж у попередньому періоді (46,73 млрд грн у 2022 році). Це свідчить про відновлення та зростання операційної діяльності компанії після кризового періоду. У 2024 році дохід залишився майже на тому ж рівні – 46,79 млрд грн, що вказує на певну стабілізацію фінансових результатів.

Валовий прибуток компанії демонструє позитивну динаміку: з 10,54 млрд грн у 2023 році до 12,49 млрд грн у 2024 році. Це супроводжується зростанням валової рентабельності до 26,7% у 2024 році, що є найвищим показником за аналізований період. Зростання валового прибутку свідчить про покращення виробничих процесів та ефективніше управління собівартістю.

Операційна діяльність також характеризується певним покращенням: у 2022 році операційний прибуток становив лише 0,16 млрд грн, тоді як у попередні та наступні роки цей показник був відсутній або незначний. Це підкреслює вплив зовнішніх факторів, зокрема воєнних ризиків та логістичних обмежень, на результати діяльності компанії.

Таким чином, результати економічного аналізу підтверджують стратегічний внесок міжнародної діяльності ПРАТ «МХП» у результати діяльності підприємства: внесок експорту у структуру доходів є суттєвим, рівень EBITDA та показник операційного прибутку обидва підтримують стабільний рівень, а географічне поширення щодо результатів продажів забезпечує компанії конкурентну позицію стабільності на глобальному агропродовольчому ринку, навіть у час, коли глобальний агропродовольчий ринок та геополітичні питання постійно стикаються з новими викликами [3].

Схожий приклад – транснаціональні компанії, де виробництво розташоване в різних країнах. Вони аналізують витрати на виробництво разом з рівнями заробітної плати, податковою політикою та транспортними витратами в різних частинах світу. Наприклад, більшість технологічних компаній розміщують заводи в місцях з нижчими витратами на робочу силу. Менеджери використовують економічний аналіз для вибору місць з оптимальною якістю

постачання та структурою витрат, щоб досягти економічної ефективності процесів вибору та рішень. Інновації є основним фактором у міжнародних бізнес-проектах. Інновації сьогодні є одним з основних визначників конкурентоспроможності в сучасній світовій економіці. Наприклад, технологічні компанії регулярно виділяють цінні ресурси на НДДКР для винаходу нових продуктів та виходу на міжнародний ринок. Інвестиції в інновації можуть бути оцінені через економічний аналіз, а також може бути оцінена прибутковість підприємства [4].

Другий напрямок економічного аналізу для руху світових продуктів – це глобальне транспортування товарів і послуг. Транспортні компанії також повинні звертати увагу на митні питання та потенційні проблеми ефективності логістики, не лише зосереджуючись на прямих транспортних витратах (витрати на транспортування, час обігу), але й проводячи відповідні дослідження своєї логістики. аким чином, проведення економічного аналізу допомагає вирішити, який підхід до доставки є найбільш ефективним, а також знижує витрати компанії [5].

У сучасній економіці більшість компаній залучені до міжнародних ланцюгів вартості. Це означає, що різні етапи розробки продукту можуть виконуватися в різних країнах. Наприклад, створення продукту може здійснюватися в США або Європі, виробництво компонентів в азійських країнах, а остаточна збірка в іншому місці. Використовуючи економічний аналіз, компанії можуть оцінити ефективність такого виробництва та вибрати оптимальні місця для своїх заводів.

Список використаних джерел

1. Novik I., Pohorielova T. Analysis of international competitiveness and the impact of globalization. Харків : НТУ «ХПІ», 2025. URL: https://repository.kpi.kharkov.ua/items/c7777925-ddd9-44a4-851e-da411032b454
2. Ananieva Y. Impact of globalization on the financial stability of enterprises and strategies for its security. Economy and Society. 2023. URL: https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2828
3. Porter M. Porter’s Five Forces Analysis. Harvard Business Review., 2026. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Porter%27s_five_forces_analysis
4. Tytykalo V. et al. Assessment of Adaptive Management of Economic Security of Enterprises in the Context of Globalization Challenges and Sustainable Development. International Journal of Sustainable Development and Planning. 2023. URL: https://www.iieta.org/journals/ijsdp/paper/10.18280/ijsdp.180432
5. Парасій-Вергуненко І. М., Назарова К. О., Гордополов В. Ю., Безверхий К. В., Гоцуляк В. Д., Нежива М. О., Негоденко В. С. Управлінський аналіз бізнесу (за видами економічної діяльності): навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2024. 586 с. DOI: 10.35668/978-611-01-2969-5

Наукове видання

РОЗВИТОК СИСТЕМИ ОБЛІКУ, АНАЛІЗУ, АУДИТУ ТА ОПОДАТКУВАННЯ В УКРАЇНІ: ТЕОРІЯ, МЕТОДОЛОГІЯ, ОРГАНІЗАЦІЯ

XXIV ВСЕУКРАЇНСЬКА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІ